

Diane Setterfield

*The
Thirteenth
Tale*

A Novel

Діана Сеттерфілд

Тринадцята
казка

Роман

Друге видання

ХАРКІВ **КЛУБ**
2016 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

ББК 84(4Вел)
С33

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

This edition published by arrangement
with Sheil Land Associates and Synopsis Literary Agency

Перекладено за виданням:
Setterfield D. *The Thirteenth Tale* :
A Novel / Diane Setterfield. — London :
Orion Publishing Group, 2007. — 480 p.

Переклад з англійської *Володимира Горбатька*

Дизайнер обкладинки *Андрій Рогожинський*

ISBN 978-617-12-2224-3 (PDF)
ISBN 978-617-12-1529-0 (укр.)
ISBN 978-0-7528-8167-6 (англ.)

© Diane Setterfield, 2006
© Hemiro Ltd., видання українською мовою, 2007, 2016
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2007, 2016

Присвячую цю книжку пам'яті
Айви Дорі,
Фреда Гарольда Морісса,
Коріни Етель,
Амброса Чарльза Сеттерфілда

Висловлюю вдячність Джо Енсонові, Мартінові Бедфорду, Емілі Бестер, Полі Кейтлі, Росові й Колін Кейтлі, Джимові Крейсу, Пенні Долану, Маріанні Доуні, Менді Франклін, Анні та Натанові Франклінам, Вів'єн Грін, Дугласові Гару, Джени Джейкобс, Кароліні ле Маршаль, Поліні та Джеффри Сеттерфілдам, Крістіні Шінглер, Джанет і Віл Вітол, Джонови Вілісу та Джейн Вуд.

Особлива вдячність

Овену Стейлі, який активно сприяв написанню цієї
книжки від самого її початку,

а також

Пітерові Вітолу, якому «Тринадцята казка» завдячує
своєю назвою та ще багато чим.

Усі діти міфологізують своє народження. Це – їхня спільна риса. Хочете когось пізнати? Пізнати його розум, серце і душу? Тоді поцікавтеся, де і як він народився. І ви не почувете правди у відповідь. Натомість почувете вигадку. Та хіба є щось більш промовисте і правдиве, аніж вигадка?..

Віда Вінтер

Початок

Лист

Був листопад. Коли я звернула у проїзд Лондрес, вже стемніло, хоча година була ще не пізня. Батько, скінчивши свій робочий день, вимкнув світло у крамниці, але над сходами до квартири залишив увімкненим — щоб я не поверталася додому навпомацки. Крізь шибу у дверному віконці це світло падало на мокрий тротуар біло-блідим прямокутником, зі стандартний письмовий аркуш завбільшки. Саме стоячи на цьому прямокутнику і збираючись повернути ключ у замок, я й помітила вперше той лист — іще один біло-блідий прямокутник, що лежав на п'ятій сходинці знизу, де його просто неможливо було прогледіти.

Замкнувши двері, я поклала ключ від крамниці на звичне місце — за книжкою Бейлі «Новітні принципи геометрії». Бідолаха Бейлі! Упродовж тридцяти років ніхто так і не виявив бажання придбати цей товстелезний сірий фоліант. Інколи мене бере цікавість: як же його автор почувається в ролі сторожа ключів від крамниці? Ні, зовсім не такою уявляв пан Бейлі долю свого шедевра, на створення якого пішло аж двадцять років!

Отже — лист. До мене. Що не кажи, а таке не щодня трапляється. На конверті з цупкими краями, напханому туго згорнутими аркушами, було зазначено адресу — але таким нерозбірливим письмом, що поштар явно мусив чимало потрудитися над його прочитанням. Спочатку почерк видався мені химерним — із надзвичайно ретельно, красиво

виписаними великими літерами та всілякими завитками, — та все ж я не могла позбутися враження, що автор листа — дитина. Слова ніби нашкрябано невмілою рукою: через нерівномірний натиск вони то ледь виднілися, то, навпаки, здавалися вдавленими в папір. Літери мого імені не створювали відчуття цілісності, бо кожна з них виведено окремо: М А Р Г А Р Е Т Л І. Невже написання імені та прізвища — справа настільки незвична для дивного дописувача?.. Але жодних дітей серед моїх знайомих не було... Мені спало на думку: таке письмо буває в калік.

У мене виникло дивне відчуття. Учора чи позавчора, коли я тихо, нікому не заважаючи, займалася своїми справами, якась невідома особа — хтось *чужий* — не полінувався позначити моє ім'я на цьому конверті. У чій ж думки я увійшла, сама того не підозрюючи?

Так і не знявши пальта й капелюха, я всілася на сходинку, щоб прочитати листа. (Я ніколи не читаю, не пересвідчившись спершу в надійності та безпечності свого положення. Так у мене ведеться із семирічного віку: тоді я якось, сидячи на високій стіні й читаючи повість «Малюки, що живуть у воді», настільки захопилася розповіддю про підводне життя, що мимоволі розслабилася й утратила контроль над своїм тілом; але замість води, яка так виразно уявлялася мені довкола, мене зустріла тверда земля, і я втратила свідомість. У мене на чолі, під чубчиком, і досі можна намацати шрам. Тож інколи читання буває шкідливим для здоров'я.)

Я розкрила конверт і витягла з нього шість аркушів, списаних однаковим старанним почерком. Завдяки досвідові, набутому на роботі, я вправно читаю рукописи. Жодного особливого секрету тут немає. Усе, що для цього необхідно, — це терплячість та практичні навички, а ще — бажання розвивати інтуїцію. Коли маєш справу з рукописом, вигорілим на сонці, пошкодженим водою, вогнем або просто плином років, очі мають приглядатися не лише до форми літер, а й до інших характерних для письма ознак, як-от: ретельність написання, натиск ручки на папір, розриви та ін-

тервали в потоці слів... Треба розслабитись. Ні про що не думати. Аж поки ваша уява не зробить вас одночасно і пером, що ширяє над пергаментом, і самим пергаментом, поверхню якого приємно лоскоче дотик чорнила. Ось тоді ви спроможетеся прочитати рукопис, проникнути в наміри письменника, у його думки, його вагання, його прагнення; тоді ви збагнете той сенс, що його він вклав у написані рядки. Ви зможете побачити все так чітко і ясно, наче ви — сама свічка, що освітлювала папір, коли його торкалося легкокриле перо.

Цей лист виявився зовсім не таким важким для прочитання, як деякі інші. Незрозумілі знаки поволі перетворювалися на літери, літери складалися у слова, а слова — у речення.

І ось що я прочитала:

Одного разу я давала інтерв'ю для «Бенбері Геральд» — здається, років сорок тому. До речі, треба буде знайти те інтерв'ю — для біографії... І дивного ж парубійка прислали вони до мене! Це був іще зовсім юний хлопчик, уже по-чоловічому високий, але незграбний, як цуценя. Костюм — вочевидь, новий — сидів на ньому кепсько; це огидне брунатне вбрання явно призначалося для чоловіка набагато старшого. Комір, крій, тканина — все було не так. Такий витвір кравецького мистецтва могла купити хіба що мати синові на його першу після школи роботу, сподіваючись, що її дитина з часом так-сяк «вросте» у костюм. Але зазвичай хлопчак, розлучаючись зі шкільною формою, не розлучаються з отроцтвом.

У його поведінці було щось незвичне: якась дивна настирливість, якась знервованість... Не встигла я на нього глянути, як у мене промайнула думка: «Цікаво, а йому чого від мене треба?»

Нічого не маю проти людей, які люблять правду. Незважаючи на те, що співрозмовники вони найнудніші. Але я терплю їх лише доти, доки вони не починають кепкувати з чийогось уміння розповідати вигадані історії. Ось тоді мій терпець уривається. Та коли вони мене не чіпають, то не чіпаю їх і я.

Мене дратують не правдолюбці, а сама правда. На відміну від вигадки – яку втіху, яку допомогу у скрутну хвилину може надати правда? Яка користь із правди, коли посеред ночі у димарі ведмедем реве вітер? Коли блискавка відбиває химерні тіні на стіні у спальні, а дощ стукає у вікно своїми довгими пальцями? Жодної! Коли ви клякнете від страху і холоду у своєму ліжку, не ждiть, що худюча кістлява правда примчить вам на допомогу. Вам потрібен м'який комфорт вигадки і фантазії. Заспокійлива, заколислива надійність брехні.

Певна річ, деякі письменники не люблять давати інтерв'ю, це їх злить і дратує. «Знову ті самі обридлі запитання!» – скаржаться майстри пера. А на що вони розраховують? Репортери – це роботяги. Ставити запитання – їхній обов'язок. Головне – ми, письменники. Ми ж не повинні давати одні й ті самі відповіді лише через те, що нам ставлять одні й ті самі запитання! Треба вигадувати нові відповіді, щоразу нові – адже саме фантазією ми й заробляємо собі на життя. Тому я й даю десятки інтерв'ю на рік. За своє життя я дала їх уже сотні. Бо ніколи не вважала, що талант розквітає лише тоді, коли його хвалять подалі від людей за сімома замками. Мій талант не настільки кволий, щоб зів'янути зі страху у грубих та брудних руках газетярів.

Колись давно, ще на початку моєї кар'єри, репортери намагалися захопити мене зненацька, щоби витягти якомога більше інформації. Вони десь там порпалися, про щось там рознюхували, а потім приходили до мене з маленьким, схованим у кишені шматочком правди, щоб у слушний момент видобути з мене решту. Вони чекали моменту, коли я розгублюся і від несподіванки розкажу їм щось сенсаційне. Тож мені доводилося бути дуже обережною. Потихеньку підштовхувати інтерв'юерів у потрібному мені напрямкові, поволі, непомітно, своєю власною «наживкою» принаджуючи їх, наче хижу рибину, до історії привабливішої за ту, яка була у них на прикметі. Це заняття потребувало витонченої майстерності.

Очі спраглих інформації репортерів загорялися, міцна хватка, якою вони тримали отой маленький шматочок правди, слаб-

ла, аж поки він зовсім не вислизав у них із рук і не падав додола, геть забутий і вже непотрібний. Цей прийом спрацьовував завжди, бо захоплива оповідь завжди цікавіша за жалюгідний, розколотиий на друзки шматочок правди.

Опісля, коли я вже була знаменитою, інтерв'ю з Відою Вінтер стало чимось на кшталт обряду посвячення в журналісти. Репортери вже приблизно знали, чого від мене чекати, і тому були б дуже розчаровані, якби їм довелося піти, так і не почувши чергової цікавої оповідки. Спочатку – традиційний перелік уже звичних запитань («А звідки ви черпаєте натхнення? Чи змальовані ваші персонажі з реальних людей? Наскільки головний герой відповідає вашій власній вдачі?»); і що коротшими були мої відповіді на ці ритуальні запитання, то дужче вони подобалися репортерам. (Це вже я фантазую. Насправді – не подобалися. Нікому і жодна.) А потім наставала черга отого ласого шматочка, якого вони з нетерпінням ждали, через який вони насправді й приходили до мене. На їхніх обличчях мимоволі з'являвся перебіжний вираз замріяного очікування. У цю мить вони нагадували мені дітлахів, готових слухати казочку перед сном. «Міс Вінтер, будь ласка, – благав кожен з них. – Розкажіть про себе».

І я розказувала – прості, безхитрісні історії. Власне, нічого особливого в них не було. Так собі – лише дві-три канви, сплетені в гарний візерунок, тут – оригінальний лейтмотив, там – кілька прикрас-блискіток. Звичайнісінькі сюжети із самісінького дна моєї письменницької торбини, де я зберігала «обрізки» своєї творчості. Їх там були сотні. Шматки з романів та повістей, так і не закінчені сюжети, мертвнонароджені персонажі, мальовничі пейзажі, які я не знала куди прилаштувати. Усяка всячина, що відпала при редагуванні. Щоб зробити з усього цього зв'язне оповідання, треба було лише заокруглити гострі краї, з'єднати нашвидкуруч кінці з кінцями і – гоп, усе готове. Ще одна – новітня – версія моєї біографії.

Учасливлені, репортери йшли від мене, стискаючи в руках записники, як ті діти, що повертаються додому з дня народження із цукерками та печивом у руках. Буде що розповісти своїм

онукам: «Якось зустрівся я з Відою Вінтер, і вона розповіла мені одну історію...»

Так от, прийшов, значить, до мене хлопець із «Бенбері Геральд» і каже: «Міс Вінтер, розкажіть мені правду». Ну що це за прохання, прости Господи! Журналістам доводилося вигадувати всілякі хитрощі, щоб заманити мене в пастку і змусити розповісти щось цікаве, я ці хитрощі ще за кілометр розпізнавала, а тут – таке! І сміх, і гріх. «Що ж він хоче від мене почути?» – подумала я.

А їй дійсно – що? Гарне запитання. Його очі аж горіли від нетерплячки, немов у лихоманці. Може, в нього якась хвороба? Він так пильно-пильно до мене приглядався, наче чогось шукаючи. Випробовував поглядом. Я не сумнівалася: його цікавило щось конкретне.

– Розкажіть мені правду, – повторив хлопець.

Мені на мить здалося, наче в моєму тілі оживає минуле. Збурилася хвилями поверхня колишнього життя; воно завирувало, заворушилося в моїх стегнах і животі, вдарило припливом у жилах, озвалося дрібними хвильками у скронях. І навіщо мені оце огидне збудження, оце непотрібне хвилювання! Ти ба – «розкажіть мені правду!»

Я замислилася над його проханням. Усіляко обдумала і зважила можливі наслідки. Цей хлопчик із блідим обличчям і палаючими очима зчинив неспокій у моїй душі.

– Гаразд, – сказала я.

За годину він пішов. Мляво, якось відсторонено попрощався і вийшов, так і не озирнувшись.

Я не сказала йому правди. Хіба ж я могла? Просто розповіла йому ще одну історію. Вона, та історія, нагадувала жалогідну, слабку і виснажену повсякчасним недоїданням людину. Не було в ній ані іскринок гумору, ані блискіток-прикрас, лише кілька сюжетних смужок тьмяного кольору, бляклих, похапцем стулених до купи і розтріпаних по краях. Це була історія з тих, що схожі на реальне життя. Чи радше з тих, що їх люди зазвичай сприймають як реальне життя... хоча це зовсім не одне і те саме. Письменникові з моїм талантом таку історію вигадати нелегко.

Я спостерігала за хлопцем у вікно. Зморено ступаючи, він почовгав собі геть, опустивши плечі й похнюпившись. Його енергії, жвавості, запалу як і не було. Це я вбила їх. Ні, я не почувалася винною. Він мав бути обачнішим, не довірятися мені і не брати всього за щирю монету.

Більше я його не бачила.

А оте відчуття, що виникло у мене в животі, скронях та кінчиках пальців, – воно лишилося, час від часу то посилюючись, то послаблюючись – коли я згадувала про розмову з отим хлопцем-репортером, а потім забувала про неї. «Розкажіть мені правду!» – «Ні! – відказувала я. І ця уявна розмова повторювалася знову і знову. – Ні, не скажу! – Але воно, це відчуття, ніяк не заспокоювалося. Воно відволікало мою увагу. Гірше: воно ставало небезпечним. І я змушена була піти на поступку. – Гаразд, але трохи згодом».

Відчуття зітхнуло, трохи знервовано пововтузилося, але врешті-решт угамувалося. І так угамувалося, що я про нього й думати забула.

Це було так давно! Тридцять років тому? Сорок? Мабуть, більше. Час летить швидше за думку.

Але останнім часом цей хлопець знов не йде мені з голови. «Розкажіть мені правду!» І оте давно забуте химерне відчуття знову повернулося. У мене всередині щось набухає, ділиться й розмножується. Я його просто фізично відчуваю, ось воно – у мене в животі, округле, тверде, розміром із грейпфрут. Воно висмоктує повітря з легень і вгризається у кістковий мозок. Тривале приховування змінило це відчуття до невпізнанності. Із сумирної та розважливої істоти воно перетворилося на дратівливу нахабу: навідріз відмовляється вести переговори, ухиляється від дискусій, наполягає на своїх правах. Відповідь «Ні!» його вже не вдовольняє. «Розкажи мені правду! – повторює воно, як луна, за отим хлопцем, дивлячись йому услід. Потім обертається до мене, міцно хапає мене за нутроці й погрозливо стискає їх. – Ми ж домовилися, що ти розкажеш, – чи ти забула?»

Що ж, мабуть, таки й справді настав час.

Приїздить у понеділок. Я пришлю по Вас авто; воно забере Вас із поїзда, що прибуває о четвертій тридцять до станції Гаррогейт.

Віда Вінтер

Скільки я просиділа на сідцях після того, як прочитала цього листа? Не знаю... Я була мов зачарована. Таки є магія у словах. Якщо ними маніпулюють вправні та досвідчені руки, ви перетворюєтеся на їхнього заручника. Слова обплітають вас, наче павутиння, а коли ви настільки заворожуетесь ними, що вже не в змозі поворухнутися, вони проходять крізь вашу шкіру, проникають у кров, паралізують думки, а потім беруть їх у полон. Потрапивши у ваше тіло, вони творять своє чаклунство. Коли ж я, нарешті, прийшла до тями, то могла лише здогадатися, що відбувалося у сутінках моєї підсвідомості. *Що ж цей лист зробив зі мною?*

Про Віду Вінтер я знала дуже мало. Безперечно, мені доводилося чути ті різноманітні схвальні епітети, якими зазвичай супроводжувалося її ім'я: найпопулярніша письменниця Англії, Діккенс нашої доби, найзнаменитіший у світі з нині живих літераторів тощо. Згодом я знайшла ще деякі відомості, які вразили мене: протягом п'ятдесяти шести років вийшло друком п'ятдесят шість її книжок; їх переклали сорока дев'ятьма мовами; двадцять сім разів міс Вінтер здобувала звання письменника, найчастіше запитуваного в англійських бібліотеках; за її романами зняли дев'ятнадцять художніх фільмів. У суто статистичному плані найцікавішим було ось яке питання: «Чого було продано більше: книжок міс Вінтер чи примірників Біблії?» Складність полягає тут не стільки в підрахунку кількості проданих книжок міс Вінтер (це число вже сягнуло кількох мільйонів і надалі постійно зростає), скільки у відсутності достовірних даних стосовно Біблії: можна по-різному ставитися до слова Божого і до самого Бога, але звіти про Його видавничу діяльність традиційно відзначаються неточністю і недостовірністю.

Було ще одне число, яке могло б зацікавити мене, коли я сиділа на східцях, — це число *двадцять два*. Саме стільки біографів полишили спроби дізнатися правду про міс Вінтер — чи то через брак інформації, чи то через брак натхнення, чи то через те, що письменниця сама відмовила їм, можливо, навіть удавшись до погроз. Але тієї миті я нічого про це не знала. У сфері статистики мені було відоме лише одне число: скільки книжок Віди Вінтер я, Маргарет Лі, спромоглася прочитати? Жодної. Нуль.

Сидячи на східцях, я позіхнула й потяглася. Остаточ-но прийшовши до тями, я виявила, що за час мого перебування у гіпнозі, нав'язаному листом, хтось устиг переінакшити мої думки. Із незайманого мотлоху моєї пам'яті цей «хтось» виокремив два конкретні спогади і подав мені до розгляду.

Спогад перший являв собою короткий епізод у нашій крамниці, у якому брав участь і мій батько. Ми розкриваємо пакунок книжок, отриманих на розпродаж з однієї приватної бібліотеки, й серед них — кілька творів Віди Вінтер. Узагалі-то ми не торгуємо сучасною художньою літературою.

— Під час обідньої перерви я віднесу їх до благодійної крамниці, — кажу я і залишаю ці книжки край стола.

Але до обіду трьох із чотирьох книжок уже нема. Їх купили. Одну — священник, другу — картограф, а третю — військовий історик. Обличчя наших постійних покупців — зазвичай бліді, але наче підсвічені зсередини вогнем пристрасті істинного бібліофіла — спалахують радісним збудженням, коли покупці бачать пишні кольорові суперобкладинки.

До обіду ми з батьком устигли закінчити розпакування книжок, унести їх до каталогу й розставити на полицях. Покупців немає, тож ми сидимо і, як завжди, читаємо. Надворі — пізня осінь, репіжить дощ, вікна у крамниці попінтіли. Позаду нас сичить газовий обігрівач; його сичання чується, але не сприймається, бо ми з батьком, сидючи поруч, заглибилися у читання; ми поруч і водночас далеко-далеко одне від одного...

— Може, чаю зробити? — питаю я, виринаючи з книжкових глибин.

У відповідь — мовчання.

Але я все одно роблю чай і ставлю філіжанку біля батька на стіл.

Годину по тому непитий чай уже холодний. Я знову нагріваю чайник і знову ставлю паруючу філіжанку на стіл біля батька. Але він, здається, мене взагалі не помічає.

Я потихеньку відхилию книжку в його руках, щоб побачити її назву. Виявляється, це четверта — непродана — Віда Вінтер. Прибравши руки, я пильно вдивляюся в батькове обличчя. Він мене не чує й не бачить. Він — десь у іншому світі, і я для нього — не більше ніж примара.

Таким був мій перший спогад.

Другий являв собою зображення. Величний жіночий профіль у ракурсі три чверті, наче викарбуваний із світла і тіні; він царствено височить над хирляво-жалюгідними пасажирами, що чекають на приміський поїзд. Цей профіль — усього-на-всього рекламний плакат на огорожі залізничної станції; але в моїй уяві він набуває монаршої величі, притаманної образам давно забутих цариць і богинь стародавніх цивілізацій, вирізьбленим з каменю. Споглядаючи витончену лінію очей, красивий вигин широких вилиць і бездоганні пропорції носа, мимоволі починаєш дивуватися: як могло статися, що серед безлічі різновидів людських облич трапилося одне — таке надзвичайно прекрасне? Коли археологи майбутнього знайдуть череп цієї жінки, вони, безперечно, визнають його за артефакт, за витвір, що вийшов не з-під грубого долота природи, а з-під тонкого різця скульптора, який перебував на вершині свого творчого натхнення. Матова, немов алебастр, шкіра здавалася ще блідішою на тлі чудових мідно-червоних кучерів; надзвичайно ретельно вкладені на витончених скронях, вони елегантно спадали на бездоганну шию. Цю небачену красу довершували очі: неприродно зелені завдяки якомусь фотографічному трюкові, зелені, як скло у вікні церкви, як смарагди

або льодяники, ці широко розкриті очі з абсолютною байдужістю дивляться кудись понад головами пасажирів. Не знаю, чи збудив у когось іще того дня цей портрет такі самі відчуття, що і в мене; мабуть, ні, бо майже всі пасажирри читали книжки і тому бачили усе довкола в іншій перспективі. Але я, вглядаючись у ці великі зелені очі, не змогла не пригадати розхожої фрази про те, що очі — дзеркало душі. І ці очі здавалися такими байдужими, що мені подумалося: в цієї жінки душі немає.

Такими були мої знання про Віду Вінтер у той вечір, коли я отримала від неї листа. Негусто. Але не думаю, що багато хто зміг би з пам'яті розповісти про цю письменницю більше. Так, усі знали, хто така Віда Вінтер — знали її ім'я, знали її в обличчя, знали про її книжки, але водночас ніхто не знав, хто вона. Уславлена своїми таємницями не менше, ніж своїми книжками, ця людина являла собою абсолютну загадку.

І ось, якщо вірити тому листу, Віда Вінтер забажала розповісти мені правду про себе. Але чому *саме мені*?

Історія Маргарет

Підвівшись зі сходів, я увійшла у темряву крамниці. Щоб зорієнтуватися, мені не треба вмикати світло. Запах шкіри і старого паперу враз подіяв на мене заспокійливо. Я пробігла пальцями по корінцях книжок, наче піаніст по клавішах. Кожна книжка має своє, їй одній притаманне «звучання»: і Данієлівська «Історія складання мап»; і потріскана шкіра виданих Лакуніним протоколів зборів Картографічної академії у Санкт-Петербурзі; і потерта тека, що містить лакунінські мапи, нарисовані й розмальовані від руки... Ви можете зав'язати мені очі й поставити будь-де на будь-якому з трьох поверхів нашої крамниці — доторкнувшись до книжок, я скажу вам, де перебуваю.

У своїй букіністичній крамниці ми з батьком бачимо небагато покупців. Переважно це жалюгідні п'ять-шість відвідувачів на день, не більше. У вересні — пік активності: студенти приходять купувати посібники на новий навчальний рік. Ще один пік припадає на травень, коли після екзаменів ті самі студенти здають задешево ці посібники назад. Батько називає їх «кочовими книжками». А у проміжках між цими піками ми, бува, цілими днями жодного відвідувача не бачимо. Щоліта до нас випадково заблукає якийсь поодинокий турист, що відхилився від традиційного маршруту; цікавість спонукає його покинути залиту сонцем вулицю й увійти до крамниці, де він якийсь час стоїть, мружачись, при звичаючись до напівтемряви, що панує всередині. Залежно від того, наскільки цей турист утомився від поїдання морозива та споглядання плоскодонних човнів на річці, він може залишитися у нас, щоби недовго побути у тиші і спокої, — або *не* залишитися. Зазвичай відвідувачі нашої крамниці — це люди, які, випадково дізнавшись про її існування й опинившись неподалік Кембриджа, навмисне змінюють свій маршрут, щоб до нас потрапити. Коли вони заходять усередину, їхні обличчя світяться передчуттям зустрічі з цікавою книжкою; до того ж такі відвідувачі нерідко вибачаються за клопіт, який нам завдали. Це приємні люди, спокійні й доброзичливі, як і книжки, що їх вони обирають. Але здебільшого у крамниці немає нікого, окрім тата, мене та книжок.

«Як же вони примудряються зводити кінці з кінцями?» — запитаєте ви, дізнавшись, як мало приходить до нас покупців. А річ у тім, що наша букіністична крамниця є, якщо вжити економічний термін, лише побічним видом діяльності. Основні ж гроші ми заробляємо в інший спосіб. Наш добробут ґрунтується на приблизно шести ділових операціях на рік. Ось як це відбувається: батько знає усіх видатних колекціонерів світового рівня; усі видатні колекції світового рівня також йому відомі. Якби вам довелося бачити його на аукціонах та книжкових ярмарках, які він часто відвідує, то ви б помітили, що до нього нерідко підходять

тихі й непримітно вдягнені особи та відводять його вбік для конфіденційної розмови. «А чи знаєте ви...», «чи не доводилося вам чути про...» — запитують вони мого батька, називаючи книжку, яка їх цікавить. Батько відповідає туманно і непевно. Негоже безпідставно подавати надію людині — а найчастіше подібні прохання так і залишаються проханнями. Але коли батькові справді щось відомо про ту чи іншу книжку... Якщо предмета чийхось пристрасних бажань у нього ще немає, він занотує адресу клієнта у своєму зеленому записнику. Потім певний час не відбувається нічого. Але згодом — через місяць-два або через багато місяців (тут не вгадаєш) — на наступному аукціоні чи книжковому ярмарку батько, про всяк випадок, цікавиться в когось іншого, чи той, бува, не має... а потім називає книжку, яка його цікавить. Часто результат дорівнює нулю. Але інколи така розмова дає поштовх до листування. Тато проводить багато часу за складанням листів. Він пише їх французькою, німецькою, італійською, подекуди навіть латиною. У дев'яти випадках з десяти він дістає чемну відмову з двох рядків. Але інколи — приблизно шість разів на рік — відповідь стає прелюдією до подорожі, під час якої батько купує книжку в одному місці, а перепродує в іншому. Такі подорожі рідко коли тривають довше від двох діб. І так — шість разів на рік. Ось цим ми й заробляємо собі на прожиття.

Сама по собі наша крамниця майже не дає прибутку. Але вона є тим місцем, де тато пише листи й отримує на них відповіді. Місцем, де можна перечекати до наступного міжнародного книжкового ярмарку. На думку менеджера нашого банку, крамниця — це той привілей, який тато здобув завдяки успішній посередницькій діяльності. Однак у дійсності — тобто в тій дійсності, якою вона являється моему татові й мені (бо я не наважилася б стверджувати, що дійсність для всіх однакова), — ця букіністична крамниця є осердям усього нашого бізнесу. Вона — умістище книжок, безпечний притулок для прекрасних, з любов'ю написаних творів, яких наразі чомусь ніхто не хоче купувати.

А ще крамниця — це місце, де можна почитати.

О означає Остін, Б — Бронте, Ч — Чарльз, Д — Діккенс. У нашій крамниці я вивчила абетку. Тато походжав біля полиць, тримаючи мене на руках, і вчив мене вимовляти слова по літерах, одночасно пояснюючи принцип розташування книжок за абеткою. Писати я теж навчилася у крамниці: виписувала імена та назви у каталожні картки; ці картки й досі тут, у реєстраційній шухляді, хоча відтоді минуло вже тридцять років. Наша крамничка була мені і домівкою, і робочим місцем. Вона була для мене школою, набагато кращою за ту, до якої я ходила, а згодом стала моїм власним приватним університетом. Крамниця була моїм життям.

Батько ніколи не давав мені порад, яку книжку читати, і ніколи не забороняв мені обирати будь-яку. Він дозволяв мені «пастися» серед книжок, щоб таким чином я мала змогу зробити більш-менш гідний вибір. Я читала про героїчні вчинки видатних історичних діячів; це були жорстокі і криваві легенди, які у дев'ятнадцятому столітті батьки чомусь вважали цілком прийнятними для дітей. Я читала готичні романи з привидами, а такі романи, радше за все, у дев'ятнадцятому столітті прийнятними для дітей не вважалися. Я читала розповіді про виснажливі мандрівки, що їх здійснювали манірні дівичі в кринолінах через незнані і сповнені небезпек краї. Я читала посібники з етикету, призначені для молодих дівчат із благопристойних родин; я читала книжки з ілюстраціями і книжки без ілюстрацій. Книжки англійською, книжки французькою, книжки мовами, яких я не розуміла, але зміст яких додумувала сама завдяки окремим словам, про значення яких здогадувалася. Книжки, книжки, книжки...

У школі я воліла мовчати про книжки, що читала у крамниці. Скалки старофранцузької зі старих підручників граматики час від часу потрапляли до моїх шкільних творів, але вчителі вважали їх орфографічними помилками, яких, тим не менш, моїм шкільним словесникам так і не вдалося викоринити. Подекуди щось почуте на уроці історії змушувало мене звертатися до глибокого шару хаотичних знань,

нагромаджених завдяки безсистемному читанню. — «Карл Великий? — бува, спадало мені на думку. — Який це Карл Великий? *Наш*, чи що? З нашої крамниці?» У такі миті я приголошено замовкала, вражена блискавичним і скороминущим зіткненням двох світів, які досі перебували страшенно далеко один від одного.

У проміжках між сеансами занурення у книжки я допомагала батькові. Щодня о дев'ятій я, з його дозволу, загортала книжки у брунатний папір і надписувала адреси наших найвіддаленіших клієнтів. О десятій, знову ж таки з дозволу батька, я відносила ці пакунки на пошту. Об одинадцятій я заступала маму на тій єдиній роботі, яку вона виконувала у крамниці, — це було прибирання. Надійно захистившись панциром із хустки та халата проти пилу, мікробів, словом, проти всієї тієї небезпеки, яку криють у собі «антикварні книжки», мати ходила, бува, між полицями й чистила корінці тонкою щіточкою з пір'я, щільно стиснувши губи й намагаючись робити неглибокі вдихи. Час від часу їй здавалося, що щіточка здійняла хмару пилуки, й тоді мати кашляла, різко відсахувалася й задкувала. При цьому вона обов'язково чіплялася панчохою за гострий край пакунку з книжками, який, звісна річ, навмисне опинявся саме тієї миті позаду неї — адже книжки, як відомо, є предметами вкрай недоброзичливими і підступними. Я пропонувала допомогу. Мати була не в захваті від цієї роботи, тому з радістю погоджувалася: коли я приберу на полицях, їй уже не треба буде заходити до крамниці.

Коли мені виповнилося дванадцять, батько довірив мені пошук загублених книжок. Книжка вважалася загубленою, якщо за документами була в наявності, але на відповідній полиці її не знаходили. Книжку могли, звичайно ж, поцупити, але найчастіше її затикав кудись навмання неуважний покупець. У нашій крамниці було сім кімнат, заставлених від підлоги до стелі тисячами книжок.

— Заодно перевіряй і правильність алфавітного розташування, — напучував мене батько.

Ця робота могла тривати цілу вічність; цікаво, чи й справді батько так серйозно ставився до завдання, яке мені давав? Утім, для мене це не мало особливого значення: головне, що я сама, беручись до роботи, ставилася до неї дуже й дуже серйозно.

Упродовж цілого літа я щоранку копирсалася у книжках, і на початок вересня виявлялося, що кожную загублену книжку знайдено і всі томи повернено на їхні місця. Це було важливо; але тепер, коли минуло скільки років, я розумію: ще важливішим для мене було навчитися розпізнавати пальцями кожен корінець на сотнях полиць. Тепер для цього мені вистачає одного перебіжного дотику.

У підлітковому віці я вже цілими днями допомагала батькові, причому так ретельно, що надвечір роботи майже не залишалося. Після виконання вранішніх рутинних справ, коли всі нові надходження було зареєстровано і розставлено на полицях, усі листи написано, а всі бутерброди під час обідньої прогулянки до річки з'їдено або згодовано качкам, мені тільки й лишалося, що повернутися до крамниці й читати. Поступово моє читання ставало системнішим. Дедалі частіше я мимоволі опинялася на другому поверсі крамниці. Там була література дев'ятнадцятого століття, переважно біографії, автобіографії, мемуари, щоденники та листи.

Батько помітив мою цікавість до цього жанру. Часто він повертався з ярмарків та розпродажів із книжками, які, на його думку, могли мене зацікавити. Це були потерті книжечки, здебільшого рукописні, з пожовклими сторінками, зв'язаними стрічкою чи мотузком, інколи в палітурках, виготовлених вручну. Оповіді про звичайне життя звичайних людей. Я їх не просто читала. Я їх ковтала. Апетит до їжі у мене ледь жеврів, натомість апетит до книжок постійно зростав. Так починалося моє покликання.

Я — «неправильний» біограф. Власне, мабуть, я зовсім не біограф. Просто — головним чином задля власного задоволення — я написала кілька коротких біографічних розвідок про малозначущих персонажів літературної історії.

Мені завжди було цікаво писати біографії хронічних невдах, які все життя прожили у тіні чужої слави, а після смерті й поготів упали в прірву безвісті. Мені подобається екстмувати життя, поховані у непрочитаних щоденниках, які протягом сотні й більше літ укривалися пилом на полицях архівів. Ніщо не дає мені такого задоволення, як черпання натхнення з мемуарів, що не друкувалися вже десятки років.

Час від часу теми моїх розвідок бувають достатньо значущими, щоб пробудити інтерес місцевого наукового видавництва, тож я вже маю кілька власних публікацій. Але не книжок. До власної книжки мені ще далеко. Так собі — звичайнісінькі есе, кілька тоненьких аркушів у паперовій обкладинці. Одне з них, «Братня Муза», де йшлося про братів Ландье — Жуля та Едмона — і про їхній написаний спільними зусиллями щоденник, потрапило на очі одному редакторові з відділу історичної літератури і завдяки йому було вміщене в солідній, у палітурці, збірці есе про літературну працю та родинні взаємини у дев'ятнадцятому столітті. Вочевидь, саме цей мій твір і привернув увагу Віди Вінтер, хоча його присутність у збірці випадкова; річ у тім, що моє есе вийшло в оточенні праць відомих учених та професійних літераторів, тож цілком могло скластися враження, ніби я досвідчений біограф, хоча насправді я — лише дилетант, обдарований аматор.

Писати про життя давно померлих людей — моє захоплення. Справжня ж моя робота зосереджується у крамниці. Мій обов'язок — не продавати книжки (цим займається батько), а *доглядати* їх. Досить часто я беру з полиці перший-ліпший томик і прочитую сторінку-дві... Зрештою, у певному сенсі читання — теж догляд. Недостатньо старі, щоб привертати увагу самим лише поважним віком, і недостатньо значущі та цікаві, щоб на них полювали колекціонери, мої підопічні все одно мені любі, навіть якщо вони так само нецікаві всередині, як непоказні зовні. Яким би банальним не був зміст, у ньому завжди є щось здатне звору-

шити. Адже хтось, кого вже давно немає на світі, одного дня вирішив: ці слова варті того, щоб їх записати.

Помираючи, люди зникають. Зникає їхній голос, їхній сміх, тепло їхнього подиху. Руїнується їхня плоть. З часом зотлівають і кістки. Зникає всяка жива пам'ять про них. Це жахливо і водночас природно. Однак для письменників є виняток із цього правила — правила неминучого зникнення. У книжках вони продовжують жити. І ми можемо віднайти їх. Віднайти їхній гумор, інтонацію, їхні настрої. Написаним словом вони здатні розлютити вас або, навпаки, потішити. Ці люди здатні змінити вас — попри той факт, що самі вони давно померли. Як комахи в бурштині, як мертві тіла, вмерзлі сотні років тому у кригу, люди, які за законами природи вже давно мали зникнути, і досі існують завдяки такому диву, як папір та чорнило. Хіба ж *це* не магія?

Як люди доглядають могили, так я доглядаю книжки. Я чищу їх, підклеюю, зберігаю в гарному стані. І щодня, щодня розгортаю якийсь томик, прочитую кілька рядків, навіть кілька сторінок, доки в моїй голові не почнуть лунати голоси давно забутих мерців... Цікаво, а чи відчують вони, оті померлі письменники, той момент, коли хтось бере до рук їхні книжки? Чи з'являється тоді у вічній темряві довкола них хоч малесенька цяточка світла? Як хочеться думати, що так воно і є! Адже померлим, либонь, дуже, дуже самотньо...

Ось я й розповіла побіжно про свої улюблені заняття, а до найголовнішого підійти ніяк не можу. Загалом мені не прищеплено схильність до саморозкриття. Навіть змусивши себе подолати звичну стриманість і пишучи про себе, я писала про що завгодно, аби тільки уникнути розповіді про справді важливе.

Проте я неодмінно про все розповім.

— Мовчання не є природним середовищем для історій, — сказала мені якось міс Вінтер. — Історіям потрібні слова. Без слів вони стають хирлявими, починають хворіти і, зрештою, помирають. А потім їхні привиди переслідують вас.

Сказано достеменно точно. Тож ось вона, моя історія.

Мені було десять років, коли я розкрила таємницю, яку приховувала від мене мати. Але річ у тім, що приховувати це мала б не моя мати, а я. Бо то насправді була *моя* таємниця...

Того вечора батьки кудись пішли — чи то в кіно, чи то до кафе. Таке траплялося нечасто, а коли й траплялося, то мене відводили до сусідки, місіс Робб, і я стирчала там у кухні. Сусідський будинок був точнісінько такий, як і наш, але з плануванням у протилежний бік. І через оту діаметральну протилежність усього, що було в тому будинку, в мене починали з'являтися симптоми морської хвороби. Тож щоразу, коли наближався черговий «батьківський» вечір, я починала вперто наполягати, що вже достатньо велика та розумна, щоб мене можна було залишати вдома саму, без няньки. Я не надто сподівалася на успіх, але того разу батько погодився, і мати ласкаво дозволила переконати себе, щоправда, тільки за умови, що місіс Робб таки навідається до нас о пів на дев'яту.

Батьки пішли з дому о сьомій вечора, і я відсвяткувала цю знаменну подію тим, що налила собі склянку молока й випила її, сидячи на канапі й пишаючись власною величчю. Я, Маргарет Лі, вже достатньо велика, щоб залишатися вдома без няньки!.. Покінчивши з молоком, я несподівано для самої себе занудилася. Що ж мені робити зі своєю довгоочікуваною волею? І я помандрувала з кімнати в кімнату, окреслюючи територію своєї нововідкритої свободи: через їдальню, через залу — вниз, до туалету. Усе було таким, як і завжди. Не знаю, з якої речі, але раптом мені пригадався один із моїх дитячих страхів, у якому фігурував вовк і трое поросят. *«Начувайтеся! Ось як дуну, як свисну — і вицент розсиплеться ваш будинок!»* Мені здавалося, що злому сірому вовкові було б зовсім неважко розвалити будинок моїх батьків уцент. Просторі, але тьмяні кімнати видавалися якимись не-solidними і явно нездатними до тривалого опору, а меблі, з їхньою крихкою ненадійністю, мабуть, відразу б обрушилися, мов купки сірників, від самого лише погляду сіроманця.

І справді — отой злий вовк за просто розніс би наш будинок одним тільки посвистом, а ми втрюх умить перетворилися б на його сніданок. Від цієї думки мені відразу схотілося зійти до крамниці: там я нікого й нічого не боялася. Там сірий вовк міг дути і свистіти скільки завгодно, хай би хоч луснув: книжки подвоювали товщину стін, і ми з батьком могли б почуватися безпечно, як за фортечними мурами.

Я пильно пригляділася до себе у дзеркалі ванної кімнати, щоб іще раз переконатися, яка я велика та розумна дівчинка. Нахиляючи голову то праворуч, то ліворуч, я вивчала своє віддзеркалення, наче сподіваючись побачити замість себе когось іншого. Але у дзеркалі був лише мій двійник, і він так само витріщався на мене, як і я на нього.

Дослідження моєї кімнати не обіцяло нічого цікавого. У ній я знала кожен куточок, а він — мене. Тож я поштовхом розчахнула двері у кімнату для гостей. Шафа з невідомою «фізіономією» та оголений комод із дзеркалом натякали, що тут можна вдягтися й зачесатися, але щось безпомилково підказувало, що за всіма цими дверцятами та шухлядами — порожнеча. Ліжко з ретельно заправленими простирадлами та ковдрами мало непривітний вигляд, лягати на нього не хотілося. Тонкі, наче змарнілі, подушки були схожі на кволіх, ледь живих істот. Цю кімнату завжди називали гостьовою, але гостей у нас ніколи не було. Натомість тут спала моя мати.

Я спантеличено позадкувала з кімнати й зупинилася на майданчику.

Оце і все? Оце і є обряд дорослішання — побути самій удома? На мене чекало влиття в лави старших дітей: завтра, прийшовши на майданчик для ігор, я вже зможу сказати: «Учора ввечері я не пішла до няньки. Я була вдома сама». Знайомі дівчатка аж роти пороззявляють зі здивування... Я так довго прагнула подорослішати, що коли це нарешті сталося, я розгубилася й не знала, що зі своєю дорослістю робити. Я сподівалася, що, ставши «великою», одразу ж набуду необхідного досвіду й побачу себе такою, якою мені

судилося бути в дорослому житті. Мені гадалося, що навколишній світ відкине свою звичну дитячу подобу і враз відкриє свій таємничий, «дорослий» бік. Але натомість я, здобувши таку бажану незалежність, відчула себе навіть молодшою і беззахиснішою, ніж дотепер. А що, як зі мною не все гаразд? І я так ніколи й не подорослішаю?!

«Може, все ж-таки піти до місцї Робб? — спало мені на думку. — Ні, не піду. Я знаю краще місце», — вирішила я і заповзла під батькове ліжко.

Відтоді як я була там востаннє, простір між рамою ліжка та підлогою помітно зменшився. У плече мені боляче вперлася валіза — я пам'ятала цю валізу, ми її брали із собою, коли їздили на відпочинок; і вдень, і зараз, у темряві під ліжком, вона була однаково сірою й непоказною. У ній було складено наше літнє причандалля: сонцезахисні окуляри, плівки для фотоапарата, купальний костюм (мати його ніколи не вдягала, але чомусь так і не викинула) та всяка всячина. З протилежного боку лежала картонна скринька. Я намацала гофровану відкидну накривку, підняла її й заходилася порпатися всередині. Ось сплутана гірлянда для новорічної ялинки. А ось укрита пір'ям одежинка іграшкового янгола. Коли я *востаннє* була під батьковим ліжком, я ще вірила у Санта-Клауса. Тепер — уже ні. Може, це теж означає, що я дорослішаю?..

Вивертаючись із-під ліжка, я зачепила рукою стару бляшанку з-під печива, й вона наполовину висунулася з-під мережки покривала. Я згадала цю бляшанку: вона лежала там завжди. На накривці — зображення скель та ялин північної Шотландії. Раніше мені ніяк не вдавалося цієї накривки зняти — дуже вже щільно вона прилягала; не надто сподіваючись на успіх, я зробила нову спробу — і під моїми «дорослими», сильнішими пальцями накривка раптом піддалася, піддалася так легко, що я аж злякалася від несподіванки. Усередині лежав батьків паспорт, а також кілька папірців різного розміру: це були бланки — частково друковані, частково заповнені від руки. Підпис там, підпис тут.

Бачити для мене означало *читати*. Так було завжди. Я стала перебирати документи. Свідоцтво про одруження моїх батьків. Їхні свідоцтва про народження. Моє свідоцтво про народження. Червоні друковані літери на кремівому папері. Підпис батька. Я обережно склала папери, покклала разом з іншими документами, що їх уже встигла переглянути, а потім узяла ще один бланк. Він був цілком тотожний з моїм свідоцтвом про народження. Дивно... Навіщо мені два свідоцтва?..

І тут я збагнула, в чому справа: той самий батько, та сама мати, ті самі дата і місце народження, *але ім'я – інше!*

Що сталося зі мною в ту мить!.. У моїй голові все наче розпалося на шматочки, а потім знову склалося, але вже по-іншому, як у калейдоскопі. Із людською свідомістю таке подекуди трапляється.

Отже, я маю сестру-близнючку.

Усупереч збентеженню, я, спонукана цікавістю, розгорнула ще один папірець.

Це було свідоцтво про смерть.

Моя сестра померла.

Тепер ясно, чому я завжди відчувала якийсь дискомфорт.

Відкриття ошелешило мене, але не здивувало. *Бо я завжди це відчувала.* Я завжди знала – і це знання, таке природне і звичне, навіть не потребувало слів: *був хтось іще.* Якесь інакше повітря праворуч від мене. Якесь інакше, менш прозоре, світло. Щось дивовижне, що змушувало вібрувати порожній простір праворуч від мене. Моя бліда тінь.

Притиснувши руки до правого боку, я схилила голову так, що ніс ледь не торкався плеча. Це був давній жест, який я завжди робила, коли мені було боляче, коли була чимось спантеличена, коли мене до чогось примушували. Цей жест був надто звичним і буденним, і я не замислювалася над його причиною раніше. І ось тепер я відкрила його таємницю. Схилиючи голову праворуч, я шукала свою сестру. Шукала там, де вона мала бути, – поруч зі мною. Праворуч від мене.

Коли мій усевіт оговтався і знову заходився повільно обертатися навколо своєї осі, коли я знову побачила перед собою оті два шматочки паперу, мені подумалося: «Так он воно як!» Біль втрати. Печаль. Самотність. Якесь дивне відчуття завжди тримало мене осторонь від інших людей, усе життя складаючи мені компанію, і ось тепер, знайшовши ці свідощтва, я нарешті дізналася, *що* то було за відчуття. То була моя сестра.

Минуло ще багато часу, доки я не почула, як у кухні скрипнули двері. Від хвилювання ноги не слухалися мене, але я підскочила й вибігла аж на майданчик. Унизу, біля сходів, стояла місіс Робб.

— Усе гаразд, Маргарет?

— Так.

— Тобі нічого не треба?

— Ні.

— Коли захочеш — заходь до нас.

— Гаразд.

— Тато і мама незабаром повернуться.

І вона пішла.

Я поклала документи у бляшанку, а бляшанку засунула назад під ліжко. Потім вийшла зі спальні і зачинила за собою двері. Знову поглянувши у дзеркало, я аж здригнулася, зустрівшись очима з незнайомкою. Під її пильним поглядом по спині аж мурашки побігли.

Здавалося, вона прозирає мене наскрізь, бачить кожну кісточку мого скелета.

Трохи згодом на сходах почулися кроки. То поверталися батьки.

Я відчинила двері, вийшла на майданчик — і потрапила в батькові обійми.

— Молодець, доню! — сказав батько. — За все — відмінна оцінка.

Мати здавалася блідою і змороною. Від прогулянки в неї розболілася голова. Таке траплялося нерідко.

— І справді молодець! — докинула вона. — От любенька!

— То що скажеш, мала? — спитав батько. — Як воно — бути самій удома?

— Усе було добре.

— Я так і знав, що все буде добре, — відказав він та, не в змозі стриматися, знов обійняв мене — радісно, обіруч — і поцілував у маківку. — А тепер — у ліжечко. І довго не читай.

— Не буду.

Згодом я почула, як батьки починають звичну процедуру підготовки до сну: тато відчинив дверцята невеличкої шафи для ліків, видобув звідти мамині пігулки і налив води у склянку. Потім пролунала його звична фраза:

— Гарненько виспишся — краще почуватимешся вранці.

Після цього двері кімнати для гостей зачинилися, а трохи згодом рипнуло ліжко у батьковій спальні, і я почула, як тато клацнув вимикачем.

Я дещо знала про близнюків. Це коли одна клітина, замість того щоб перетворитися, як звичайно, на одну людину, якимось незбагненим чином перетворюється на двох абсолютно однакових людей.

Виявляється, я теж була близнюком.

Але сестра моя померла.

І що на мене чекає попереду?..

Лежачи під ковдрою, я натиснула рукою на маленький срібно-рожевий серпик у нижній частині тулуба. Це слід, що його колись залишила моя сестра. Наче археолог, який шукає залишки живих організмів, я досліджувала своє тіло, намагаючись знайти свідчення його давньої історії. І тіло моє було холодне, як тіло мерця.

...І досі тримаючи листа в руці, я вийшла з крамниці й пішла нагору, до помешкання. Сходи вужчали з кожним наступним із трьох поверхів. Сходячи нагору й на ходу вимикаючи за собою світло, я почала вигадувати фрази для чемної відмови, яку збиралася написати. «Я не той біограф, який вам потрібен, — напишу я міс Вінтер. — Сучасна література мене не цікавить. До того ж я не читала жодної з ваших

книжок. Моє покликання — порпатися в бібліотеках та архівах, і за все життя мені ніколи не доводилося брати інтерв'ю в нині живого автора. Я почуваюся комфортніше з мертвими, а живі, чесно кажучи, мене дратують і нервують».

А може, цієї останньої фрази не писати?..

Порпатися з приготуванням їжі мені не хотілося. Вистачить і чашки какао.

Чекаючи, поки нагріється молоко, я поглянула у вікно. У склі з'явилося моє обличчя — таке прозоре й бліде, що крізь нього виднілася нічна темрява осіннього неба. Я притислася до холодної скляної щочки мого віддзеркалення. Коли б не оте скло, нас неможливо було б відрізнити одну від одної.

Тринадцять казок

«Розкажіть мені правду». Це ніяк не йшло мені з голови — наче моя свідомість була пасткою, до якої потрапили ці три слова. Здавалося, вони ширяли у мансарді, під похилим дахом моєї квартири, як та пташка, що спіймалася, залетівши до помешкання через димар каміна. Недивно, що благоання хлопчика-репортера зачепило мене. Так і мало бути, бо від мене теж приховували правду, і мені самій судилося дізнатися про неї — і теж потайки. *Розкажіть мені правду.* І нічого, крім правди.

Але я твердо вирішила викинути з голови і ці слова, і сам лист.

Часу обмаль, мені слід поквапитися. У ванній я вимила з милом обличчя й почистила зуби. За три хвилини до восьмої, в нічній сорочці та капцях, я вже стояла біля чайника й нетерпляче чекала, поки він закипить. Хутчіш, хутчіш! Уже за хвилину восьма. Грілка готова, лишилося тільки наповнити склянку водою з крана. Найголовніше — встигнути. Бо о восьмій увесь величезний світ припиняє своє існування. І настає час читання книжок.

Години між восьмою вечора та першою-другою ночі завжди були для мене годинами чарів. Білі аркуші розгорнутої книжки на тлі блакитної білизни, осяяні кружальцем світла нічної лампи, були вікном у інший світ. Але тієї ночі магія не спрацювала. Сюжетні нитки, полишені минулої ночі в солодкому й напруженому передчутті продовження, чомусь за день обм'якли та провисли, і я зі здивуванням виявила, що мені не надто й цікаво знати, як вони сплетуться до купи наприкінці твору. Не без зусилля зосередилася я на одній із сюжетних ліній — аж тут раптом знов невідь-звідки втрутився голос: *Розкажіть мені правду!* — і вузлик розв'язався, й нитка знов обвисла, безсило теліпаючись.

Я заходилася похапцем гортати своїх давніх улюбленців: «Жінку в білому», «Грозовий перевал», «Джейн Ейр»...

Нічого не допомагало. *Розкажіть мені правду...*

Читання ніколи досі мене не зраджувало. Воно завжди лишалося тим єдиним, на що можна було покластися. Вимкнувши світло, я відкинулася на подушку і спробувала заснути.

І знову відлуння голосу. Знову фрагменти оповіді. У темряві вони лунали ще гучніше. *Розкажіть мені правду...*

О другій ночі я встала з ліжка, сяк-так натягла шкарпетки, відімкнула двері і, кутаючись у халат, обережно рушила вузькими сходами вниз до краніци.

У віддаленому кутку приміщення розташовувалася малесенька кімнатка, трохи більша за гардероб. Там ми пакуємо книжки, щоб віднести на пошту. Там стоїть столик, а на полиці лежать аркуші брунатного паперу, ножиці й катушка ниток. Є там також проста зашклена шафка, а на ній — із десятків книжок. Вміст цієї шафки майже ніколи не змінюється. Якби ви зазирнули до неї сьогодні, то побачили б точнісінько те саме, що я побачила тієї ночі: ось якась книжка без обкладинки, поряд — незграбний, грубо оправлений шкірою фоліант. Он стоять дві книжки латиною, далі — стара потерта Біблія. Три томики з ботаніки, один — з історії, одна-єдина, розтріпана на лахміття, книжка з астрономії. Книжка японською, книжка польською і томик віршів ста-

роанглійською. Чому, спитаєте, ми тримаємо ці книжки окремо від решти? Чому вони не стоять на акуратно пронумерованих полицях у крамниці серед своїх природних сусідів? Тому що шафка — це місце, де ми тримаємо надзвичайні, дуже цінні й раритетні видання. Ці фоліанти варті решти наших книжок, а може, навіть і більшого.

Книжка, яку я шукала (невеличкий томик у твердій палітурці, приблизно десять на дванадцять сантиметрів завбільшки, виданий усього-на-всього п'ятдесят років тому), була явно не своєму місці серед такого «антикваріату». Ця книжка з'явилася в нас місяці зо два тому, а в шафіці опинилася, мабуть, через батькову неухважність; я цими днями хотіла нагадати батькові про цей томик, щоб виставити його на продаж. Перш ніж узяти книжку до рук, я про всяк випадок одягла білі рукавички — ми тримаємо їх у шафіці й завжди користуємося ними, коли маємо справу зі старими книжками. (Парадоксально: беручи книжки до рук, ми повертаємо їм життя — але жир з наших пальців це життя і вбиває...) Хоча саме ця книжечка була у доброму стані — суперобкладинка ціла, краї не загнуті. Вона вийшла в серії масових видань, досить якісно оформлених видавництвом, яке вже припинило існування. Чудова книжка, до того ж перше видання, хоча й не з тих, яким місце серед книжкових «скарбів»: на благодійних розпродажах та сільських ярмарках інші видання цієї серії можна було придбати всього за кілька пенсів.

Суперобкладинка була кремово-зелена; на досить простенькому тлі з обрисів, що нагадували риб'ячу луску, виокремлювались два білі прямокутники: в одному було графічне зображення русалки, у другому — назва книжки та ім'я автора.

Тринадцять казок про чудесні перетворення і розпач
Віда Вінтер

Я замкнула шафку, поклала ключ та ліхтарик на звичне місце і в рукавичках із книжкою подалася сходами назад, до своєї спальні.

Читати я не збиралася. *Майже* не збиралася. Усе, що мені потрібно було, — це кілька фраз, не більше. Я хотіла знайти в цій книжечці щось достатньо рішуче й сильне, щоб нейтралізувати оті слова з листа, що ніяк не йшли мені з голови. Як то кажуть, «клин вибити клином». Може, два-три речення, може — сторінку... а потім — спати.

Знявши обгортку, я поклала її до спеціальної шухляди — щоб ненароком не пошкодити; обережність не завадить, навіть у рукавичках. Розгортаючи книжку, я глибоко вдихнула. О, цей запах старих книжок! Він такий гострий, такий пряний — як приправа...

Передмова. Усього кілька слів.

Але очі мої, похашцем проскочивши перший рядок, потрапили у пастку.

Усі діти міфологізують своє народження. Це — їхня спільна риса. Хочете когось пізнати? Пізнати його розум, серце і душу? Тоді поцікавтеся, де і як він народився. І ви не почувете правди у відповідь. Натомість почувете вигадку. Та хіба є щось більш промовисте і правдиве, аніж вигадка?..

І я наче опинилася у вирі.

Селяни і принци, управителі маєтків і сини булочників, торговці й русалки... Давно знайомі персонажі, раніше я читала подібні історії сотні, тисячі разів — це були оповідки, відомі всім і кожному. Але в міру того, як я вчитувалася в *цей* текст, звичність і знайомість персонажів поступово кудись зникала. Відпадала, мов та луска. У них з'являлася новизна, у них з'являлася загадковість. Це більше не були розмальовані манекени з ілюстрованих дитячих книжок, що бездумно — вже вкотре — виконують завчену роль. Це були *живі люди*. Кров, що капала з пальчика принцеси, коли та поранила його веретеном, була справжньою кров'ю — принцеса, перш ніж заснути, лизнула пальчик, і кров зберігала металевий присмак; а коли королю принесли заснулу летаргійним сном

доньку, то вишлякані сльози залишили на його щоках пекучі солоні сліди.

Ці історії пронизував незвичний мотив. На перший погляд, заповітне бажання кожного здійснилося: донька короля ожила від поцілунку незнайомця; потвора позбулася смуху й перетворилася на красеня; русалонька знову набула здатності ходити; але лише тоді, коли було надто пізно, зрозуміли всі вони, яку страшну ціну доведеться їм заплатити за втечу від своєї долі. На кожен happy-end* упала тінь безвиході й приреченості. Доля, спершу така розважлива й поміркована, така схильна до компромісів, жорстко помстилася у фіналі за примарне щастя.

Це були немилосердні, зловісні й розпачливі казки — і тим не менш вони дуже, дуже сподобалися мені.

Коли я читала казку про русалоньку — дванадцятую за ліком казку, — в мене з'явилися перші ознаки якогось неясного неспокою, безпосередньо з цим оповіданням не пов'язаного. Я відволіклася від читання. Великий та вказівний палець моєї правої руки посилав мені попереджувальний сигнал: *сторінок лишилося обмаль*. Думка про це дедалі глибше вгризалася у мою свідомість, тож я нахилила книжку й поглянула на її торець. І справді: тринадцята казка мала бути дуже короткою.

Я продовжила читати, закінчила дванадцятую казку й перегорнула сторінку.

А там — порожньо.

Я погортала сторінки туди-сюди. Порожньо.

Ніякої тринадцятої казки не було.

Я раптом відчула приплив крові до голови й нудоту, наче глибоководний водолаз, що надто швидко піднявся на поверхню.

Поволі, один за одним, навколишні предмети почали з'являтися перед моїми очима. Ліжко, книжка в руці, досі увімкнена лампа, світло якої зблякло на тлі світанкового

* Щасливий фінал (англ.).

проміння, що починало проникати до кімнати через тонкі фіранки...

Був ранок.

Цілісіньку ніч я читала.

А тринадцятої казки у книжці не було.

Батько сидів у крамниці за столом, обхопивши голову руками. Зачувши, що я спускаюся східцями, він підвів голову й поглянув на мене. Його обличчя було біле як крейда.

— Що трапилось?! — кинулася я до нього.

Але від потрясіння батькові й мову відняло; у німому відчаї він звів догори руки, а потім знову затулив ними обличчя і застогнав.

Я піднесла була руку, щоб співчутливо обійняти його, але в мене немає звички торкатися людей, тож моя долоня, на мить зависнувши над батьковим плечем, зрештою опустилася на джемпер, що висів на бильці стільця.

— Може, чимось допомогти? — спитала я.

Нарешті батько заговорив. Голос його лунав тремтливо і згорьовано.

— Треба зателефонувати до поліції. Мерщій, мерщій...

— До поліції? Тату, що трапилось?

— Пограбування. — У його вустах це слово прозвучало як оповіщення про кінець світу.

Я спантеличено озирнулася довкола. Усе було на своїх місцях, у бездоганному порядку. Шухляд не вивернуто, полиць не зламано, шибок не вибито.

— Шафка, — простогнав батько, і я почала здогадуватися, в чому справа.

— А, «Тринадцять казок», — спокійно мовила я. — То ця книжка в моїй кімнаті. Я взяла її почитати.

Батько звів очі. На його обличчі відбилосся полегшення, змішане з отетерінням.

— Ти взяла її почитати?

— Так.

— Отже, це *ти* взяла її почитати?!

— Так, — відповіла я зі здивуванням. Хіба ж батько не знає, що я повсякчас беру почитати книжки з крамниці?

— Але чому саме Віду Вінтер?

Тут мені треба дещо пояснити.

Річ у тім, що я читаю переважно старовинні романи. Я надаю перевагу традиційно-правильному завершенню твору. Одруження і смерть, шляхетні самопожертви й чудесні воскресіння, трагічні розлучення і несподівані возз'єднання, болісні падіння і здійснення мрій — усе це, на мій погляд, має бути в кінцівці твору, й тільки тоді він вартий прочитання. Така кінцівка має приходити як природне завершення пригод, поневірянь, небезпек і, здавалося б, нерозв'язних суперечностей. Подібні фінали притаманні радше старовинним романам, а не сучасним, тому саме старовинним романам я віддаю перевагу.

Сучасна література — маловідомий мені світ. За нашими щоденними бесідами про книжки батько подекуди намагався зацікавити мене цією темою. Він читає так само багато, як і я, але коло його вподобань ширше за моє, і я дуже поважаю його думку. Точними, виваженими словами описує він те відчуття самотності і спустошення, яке виникає в нього після читання романів, основною думкою яких є нескінченність людських страждань і необхідність довготерпіння. Батько розповідав мені про фінали невиразні й притлумлені, відтуння яких, одначе, зберігається у пам'яті довше, ніж гучні та ефектні розв'язки. Він пояснював, чому саме двозначність і незавершеність зворушують його серце глибше й витонченіше, ніж ті класичні фінали зі смертю або одруженням, що їх ціную я.

Під час таких розмов я завжди слухаю надзвичайно уважно, киваю головою й погоджуюсь, але опісля ми з батьком усе одно дотримуємося своїх старих звичок. Ні, батько мені за це не дорікає. В одному ми таки погоджуємося: книжок у світі так багато, що й за все життя не прочитати, тому треба читати ті, які найдужче до вподоби.

Одного разу батько згадав про Віду Вінтер.

— Хоч вона й сучасний автор, вона має тобі сподобатися. Та я все одно не бралася до творів Віди Вінтер. А з якої речі? Адже лишилося ще так багато незнаних мені померлих авторів!

І ось тепер, посеред ночі, я спустилася до крамниці, щоб узяти із шафки «Тринадцять казок»...

— Учора я отримала листа, — почала я.

Батько кивнув.

— Це був лист від Віди Вінтер.

Батько здивовано звів брови, але не став мене перепитувати.

— Вона запрошує мене до себе. Хоче, щоб я написала її біографію.

Батькові брови злетіли ще на декілька міліметрів.

— Я не могла заснути, тож зійшла до кімнатки і взяла цю книжку.

Я чекала, що батько щось скаже, але він промовчав. Зосереджено зсунувши брови, він про щось думав. Трохи згодом я знову заговорила.

— А чому ця книжка потрапила до шафки? Що у ній такого цінного?

Не без зусилля відволікаючись від думок, батько відповів:

— Частково тому, що це — перше видання першої книжки найвідомішого з нині живих авторів, що пишуть англійською. Але головним чином через те, що цей томик — бракований. Наступні видання називалися просто «Казки про чудесні перетворення і розпач». Жодної згадки про число тринадцять. Ти ж, напевне, помітила, що там тільки дванадцять казок?

Я кивнула.

— Імовірно, спочатку їх мало бути тринадцять, але одну чомусь вилучили. З обкладинкою вийшла плутанина, і книжку надрукували з початковим варіантом назви, але казок було лише дванадцять. Ці браковані примірники довелося вилучати з продажу.

— Але як цей примірник потрапив до нас?

— Проскочив крізь тенета. Одну з партій помилково надіслали до крамниці у Дорсеті, де один покупець устиг придбати примірник, перш ніж надійшла інструкція запакувати книжки і відіслати назад. Тридцять років тому цей покупець, збагнувши цінність свого придбання, продав його одному колекціонерові. У вересні нинішнього року колекцію виставили на аукціон, і я купив цю книжку. За гроші від авін'йонської посередницької операції.

— Авін'йонської операції?

Переговори з цієї угоди тривали два роки. Це була одна з найприбутковіших операцій, здійснених моїм батьком.

— Сподіваюсь, ти вдягала рукавички? — боязко запитав він.

— За кого ти мене маєш?

Він посміхнувся і продовжив:

— Скільки клопоту надаремне!

— Ти про що?

— Про вилучення з продажу усіх отих примірників через неправильну назву. Однак люди й досі зуть цю книжку «Тринадцять казок», хоча відтоді вона півстоліття друкувалася під назвою «Казки про чудесні перетворення і розпач».

— Ну то й що?

— Ось до чого призводить поєднання слави і таємничості. Через брак реальних відомостей про письменницю будь-які крихти інформації, на кшталт історії про вилучене видання, набувають надмірної значущості й ваги. Цей випадок став частиною міфу про Віду Вінтер. Таємниця тринадцятої казки... Вона дає людям поживу для пересудів.

Запала нетривала тиша. А потім батько промимрив — обережно так, дивлячись убік, промовляючи невимушено-відсторонено, тим самим даючи мені можливість або продовжити розмову, або проігнорувати його слова:

— І ось тепер — біографія... Так несподівано...

Я пригадала лист, і в мене виник страх перед нещирістю письменниці. Я пригадала ту наполегливість, із якою

хлопчина-репортер домагався: «Розкажіть мені правду». Я пригадала, що книжка «Тринадцять казок» зачарувала мене з перших же слів і цілісіньку ніч тримала в полоні. І мені знову схотілося стати її заручницею.

— Не знаю, що й діяти, — озвалась я до батька.

— Це не те, що тобі доводилося робити раніше. Віда Вінтер — живий предмет дослідження. Замість порпатися в архівах муситимеш брати інтерв'ю.

Я кивнула на знак згоди.

— А ти справді хочеш познайомитися з людиною, яка написала «Тринадцять казок»?

Я знову кивнула.

Батько поклав руки на коліна й зітхнув. Він знає, що то за штука — читання. Знає, як воно заволодіває тобою.

— Вона хоче, щоб ти приїхала? Коли?

— У понеділок.

— Я підвезу тебе до станції, гаразд?

— Дякую. Крім того...

— Що?

— Ти даси мені невеличку відпустку? Перш ніж вирушати до Віди Вінтер, мені треба дещо прочитати.

— Гаразд, — відказав батько з посмішкою, яка, однак, не приховала його занепокоєння. — Певна річ, звичайно ж.

І настав один з найпрекрасніших періодів мого дорослого життя. Уперше за весь час на моєму нічному столику з'явилася купка новісіньких лискучих книжок у м'якій обкладинці, придбаних у звичайній, а не в букіністичній крамниці. «Між і поміж» Віди Вінтер; «Двічі — означає назавжди», Віди Вінтер; «Спиритичні сеанси» Віди Вінтер; «З Ковчега Заповіту» Віди Вінтер; «Настанови для охочих страждати» Віди Вінтер; «Дівчинка і день народження» Віди Вінтер; нарешті, «Ляльковий театр» — теж Віди Вінтер... Усі обкладинки — плід праці того самого художника — випромінювали запал і енергію: кольори насичено-жовті й яскраво-червоні, блискучо-золоті й темно-пурпурові... Я навіть купила примір-

ник «Казок про чудесні перетворення і розпач»; правда, його назва здавалася куцою, неповною без слова «тринадцять», завдяки якому батькова книжечка і стала такою цінною. До речі, батьків примірник я поклала назад у шафку.

Звісно, читаючи досі незнайомого автора, чекаєш чогось незвичного, тож книжки міс Вінтер я читала з таким самим нервовим збудженням, як і колись віднайдені мною щоденники братів Ландьє. Але цього разу тут було дещо більше. Я завжди була читачем; я читала на кожному етапі свого життя, і читання завжди було моєю найбільшою радістю. Однак я не вдаватиму, ніби в дорослому віці читання чинить на мене так само потужний вплив, як і у дитинстві. Так, я й досі вірю у вигадані історії. Я й досі про все забуваю, читаючи гарну книжку. Одначе того, що було раніше, вже нема. Мушу сказати, що книжки для мене — *важливіші за цілий світ*; однак я пам'ятаю час, коли вони *становили для мене цілий світ*. Мені здається, ніби я щось втратила відтоді, і я відчуваю ностальгію за цією втратою. Ні, це не та туга, що пов'язується з надією на повернення втраченого. Але — о, диво! — тепер, коли я читаю цілісінький день і половину ночі, коли я засинаю під стьобаною ковдрою, на якій розкидано книжки, коли сон мій, глибокий і без сновидінь, пролітає блискавично швидко і коли я прокидаюся, щоб знову взятися до книжки, — *тепер втрачена радість читання знову повернулася до мене*. Спочатку міс Вінтер відновила в мені вразливість читача-неофіта, а потім і цілком полонила мою душу.

Час від часу батько стукає у двері моєї горішньої кімнати. Здивовано витріщається на мене. Певно, я маю отой отертіло-заціпенілий вигляд, який зазвичай з'являється в людини після надміру тривалого читання.

— Ти поїсти не забула? — питає батько, подаючи мені пакунок зі сніданком та пакет із молоком.

На все життя лишилася б із цими книжками у своїй кімнаті! Але у понеділок я збиралася їхати до Йоркширу на зустріч із міс Вінтер, тож мені треба було виконати ще дещо.

Відірвавшись на один день від читання, я подалася до бібліотеки. У відділі періодики переглянула книжкові ревію в усіх загальнонаціональних газетах, які вийшли безпосередньо після публікації останніх романів міс Вінтер. Виявилось, що з виходом кожної нової книжки вона запрошувала кількох журналістів на зустріч у готелі в Гаррогейті. Там письменниця зустрічалася з кожним журналістом окремо і кожному розповідала «історію свого життя». Таких історій ходило десятки, а може, й сотні. Без особливих зусиль я розшукала майже двадцять.

Після публікації «Між і поміж» виявилось, що міс Вінтер — позашлюбна донька священика й директорки школи; рік по тому, рекламуючи «Спиритичні сеанси», міс Вінтер відрекомендувалася як донька паризької куртизанки і розповіла, що втекла від своєї матері. Коли вийшов «Ляльковий театр», кілька газет написали, що відома письменниця була сиротою і мала десятьох гамірливих братів, які її весь час кривдили; після багатьох поневірянь маленької Віди добрі люди взяли нещасну бродяжку з глухою вулички в Іст-Енді й виховали у швейцарському жіночому монастирі. Особливо мені сподобалася байка про те, як Віда, будучи ще маленькою дівчинкою, загубилася в Індії, відставши від своїх батьків, шотландських місіонерів, і потім тяжко заробляла собі на хліб, розповідаючи дивовижні історії на вулицях Бомбея. Дівчинка розповідала про височенні сосни, що пахли найсвіжішим коріандром, про гори, прекрасні, як Тадж-Махал, про гаггіс*, смачніший за будь-який коржик із м'ясом, куплений на розі. І про волинку. О, цей дивовижний, невимовно прекрасний звук волинки!.. Коли через багато років майбутня письменниця повернулася до Шотландії, яку покинула ще маленькою дитиною, на неї чекало страшне розчарування. Запах сосен і близько не був схожий на запах коріандру. Сніг виявився *дуже* холодним.

* Шотландська страва — телячі фляки, фаршировані м'ясом із гострими спеціями.

Хатгіс був ніякий на смак. А про «дивовижний звук волинок» краще взагалі помовчати...

Іронічні й сентиментальні, трагічні й суворі, комічні й хитруваті — кожна з цих історій, без винятку, являла собою мініатюрний шедевр. Для іншого письменника ці вигадки могли б стати вершиною творчості, а для Віди Вінтер вони були звичайнісінькою забавою, не більше. Навряд чи хто всерйоз вірив у їхню правдивість.

Переддень від'їзду припадав на неділю, тож після обіду я пішла відвідати батьків. Їхнє помешкання залишилося таким, як і раніше: варто злому вовкові дунути й свиснути, як воно враз перетвориться на купу уламків.

За чаєм мати вимушено посміхалася, з удаваним ентузіазмом підтримуючи розмову. Про сусідський садок, про дорожні роботи у нашому місті, про нові парфуми, від яких у неї пухирці повискакували. Легка пустопорожня бесіда — аби не мовчати. Бо в тиші оживають материні злі демони... Утім, трималася мати добре: примудрилася і словом не обмовитися, що вже рідко коли буває в змозі вийти з будинку, бо найдрібніша раптова подія спричинює в неї мігрень, що вона вже не може навіть книжки прочитати, оскільки боїться зазнати сильних переживань.

Дочекавшись, коли мати піде заварювати нову порцію чаю, ми з батьком заговорили про міс Вінтер.

— Це її вигадане ім'я, — почала я. — Було б воно справжнім, її б легко можна було «вирахувати». Усі, хто намагався це зробити, полишили спроби через брак інформації. Ніхто не знає про неї нічогосінько.

— Ото дивина!

— Таке враження, наче вона з неба впала. Наче до того, як Віда Вінтер стала письменницею, її взагалі не існувало. Наче вона сама себе створила одночасно зі своєю першою книжкою.

— Нехай це і псевдонім, але в ньому вже, либонь, криється якась інформація, — припустив батько.

— Віда. Це, мабуть, з латини. *Vita* — «життя». Але водночас на думку спадає і французьке слово *vide*...

Vide означає «порожній». Порожнеча. Пустка. Ніщо. З огляду на материну хворобу ми намагаємося уникати подібних слів у батьківському будинку, тож я промовчала. Нехай тато сам здогадується.

— Зрозуміло, — кивнув він. — А як щодо Вінтер?

Winter. Зима. Шукаючи пояснення, я глянула у вікно. Кризь примарне обличчя моєї померлої сестри виднілися темні гілки, що простягали до неба свої голі руки, а внизу — оголені клумби зі скопаною чорною землею. Шибки кепсько захищають від морозу: незважаючи на газовий обігрівач, у кімнаті відчувався якийсь холод — мовчазний, заляклий, розпачливий. Що означала для мене зима? Лише одне: смерть.

Запанувала тиша. Відчувши необхідність сказати хоч щонебудь, аби не руйнувати недавнього діалогу нестерпним емоційним тягарем, я мовила:

— Це якесь гостре, шпичакувате ім'я. *V* і *W*. Віда Вінтер. Гостро і гонористо.

Повернулася мати. Поставивши філіжанки на тарілочки, знову заговорила. Знову намагалася надати своєму голосові невимушеності й енергійності, наче життя її — безмежна нива, а не простір, обмежений її будинком.

На якусь мить я відволіклася від розмови й поглянула довкола. На полиці каміна стояв єдиний предмет у цій кімнаті, який із натяжкою можна було б назвати прикрасою. Це була фотографія. Час від часу мати повторює, що сховає її в шухляду, аби не запилювалася. Але батькові світлина подобається, і мати погоджується залишити її — мабуть, тому, що в усьому іншому тато дуже рідко з нею сперечається. На фото — молоде подружжя. У батька — звичний вигляд: він спокійний, вродливий, із задумливими очима; роки не змінили його. Матері ж майже неможливо впізнати. Безпосередня, щира посмішка, очі іскряться радістю; сповнений ніжності погляд посилає вона чоловікові. Жінка, що випромінює щастя.

Трагедія змінює все до невпізнання.

Коли на світ з'явилася я, жінка, зображена на весільному фото, зникла.

Я знову поглянула у вікно на мертвий зимовий сад. На тлі слабкого вечірнього світла з'явилася моя миготлива тінь; вона теж поглянула у вікно на сумну, наче мертву кімнату. Цікаво, подумалось мені, як моя померла сестра ставиться до нас? Що вона думає про наші намагання переконати самих себе, що дійсно варто жити тим життям, яким ми живемо?..

Приїзд

Пересічного зимового дня я виїхала з дому, і поїзд під полотняно-білим небом помчав мене у безвість, миля за милею. Потім я зробила пересадку; почало хмаритися. Я їхала на північ; хмари товстішали й темнішали, ставали брезклими й роздутими. Я чекала, що ось-ось у вікно заторохкотять краплі дощу. Але дощ так і не пішов.

У Гаррогейті мене зустрів водій міс Вінтер. Це був чорнявий бородань, не надто схильний до розмови. Ця обставина мене втішила: небажання водія спілкуватися дало мені змогу милуватися незнайомими ландшафтами, що розгорнулися переді мною, тільки-но ми виїхали з міста. Досі я ніколи на півночі не бувала. У моїх літературно-дослідницьких справах мені доводилося їздити до Лондона, а ще двічі чи тричі — через Ла-Манш до паризьких бібліотек та архівів. Про графство Йоркшир я знала тільки з романів, причому з романів дев'ятнадцятого століття. Коли ми виїхали за межі міста, по дорозі нам майже не траплялося жодних ознак сучасного світу, тож цілком можна було припустити, що подорожую я не лише у провінцію, а й у минуле. Села з церквами, барами та кам'яницями вабили незвичністю і старовиною. Чим далі ми їхали, тим меншими ставали села, тим більшими — відстані між ними, аж поки поодинокі

хутори не стали єдиними вкрапленнями серед голих зимових полів. А згодом зникли й хутори, а потім упала темрява. У світлі автомобільних фар мигтіли уривки якогось незрозумілого безликого ландшафту: ні тобі парканів, ні мурів, ні загорож, ні будівель. Лише дорога без чітких узбіч, а круг неї — темрява, що хвилями розпливалася навколо.

— Це що, торф'яні болота? — запитала я.

— Так, торф'яники, — відповів водій, і я притулилася до вікна, але єдиним, що я спромоглася побачити, було набрякле водою небо, яке так гнітюче тисло на землю, на дорогу й на авто, що я мало не відчула напад клаустрофобії.

Через деякий час зникло навіть світло фар, немовби розчинилося в сірій імлі.

На якомусь непозначеному перехресті ми звернули зі шляху і трусилися кілька миль вибоїстою польовою дорогою. Потім двічі зупинилися, коли водій виходив відчиняти і зачиняти ворота, потім рушили далі і протряслися ще приблизно мильо.

Будинок міс Вінтер розташовувався між двома положистими узвишшями, майже пагорбами; у темряві ці два узвишшя зливалися в одне, й лише за останнім поворотом під'їзної алеї нам показалася, наче з неохотою, долина між ними та будинок у ній. На цей час небо встигло розквітнути відтінками пурпурового, темно-синього й сіро-зеленого кольорів; під ним, ніби злякавшись негоди, розпластався довгий низький будинок, у якому не було ані вогника. Водій відчинив мені дверцята і допоміг вийти. Не встигла я обдивитися, як він поїхав, залишивши мене — разом із моєю валізою — перед неосвітленим ганком. Через заграбовані віконниці не проникало ані промінчика світла; взагалі — ніде не було жодної ознаки життя. Здавалося, будівля замкнулася сама в собі і всіляко намагалася уникати візитерів.

Я подзвонила. У вологому повітрі дзвінок пролунав незвично глухо. Чекаючи, доки мені відчинять, я знов поглянула на небо, побоюючись, що ось-ось хлюпне дощ

або сипне сніг. Через підошви моїх черевиків почав заповзати холод. Я знову подзвонила. І знову до дверей ніхто не підійшов.

Тільки-но я зібралася подзвонити втретє, як двері раптом відчинилися — без жодного звуку.

Жінка в одвірку завчено посміхнулася й вибачилася, що змусила мене чекати. На перший погляд вона здалася мені дуже непоказною. Коротко підстрижене, ретельно причесане волосся мало невиразний вигляд, так само як і блідувата шкіра; очі теж були ніякі — ні блакитні, ні сірі, ні зелені. Але непоказною цю жінку робив не стільки брак кольорів, скільки брак експресії. «Якби додати їй очам трохи емоційності, — подумалося мені, — вони б іскрилися життям». Жінка спокійно витримала мій допитливий погляд, і мене здалося, що вона навмисне напускає на себе байдуже-відсторонений вираз.

— Добри вечір, — привіталася я. — Мене звуть Маргарет Лі.

— Ага, значить, ви біограф. Ми на вас чекали.

Цікаво, що дає змогу одним людям безпомилково відчувати хитрощі, до яких удаються інші? Тієї ж миті я абсолютно чітко відчула: жінка нервує. Можливо, емоції мають запах чи присмак; можливо, ми, про те не здогадуючись, передаємо їх коливаннями повітря. Але хай там як — я збагнула, що стурбувало мою співрозмовницю не щось конкретне у моему зовнішньому вигляді чи поведінці, а сам лишень факт мого візиту — візиту незнайомки.

Жінка впустила мене й зачинила двері. Беззвучно повернувся ключ у замку; так само беззвучно — і не скрипнувши — ковзнули в отвори добре змащені клямки.

Одягнена в пальто, я стояла в коридорі — і перебувала під враженням цього дивовижного помешкання. *У домі міс Вінтер панувала цілковита тиша.*

Жінка сказала мені, що звуть її Джудіт і що вона економка. Спитавшись, як мені подорожувалося, вона повідомила години харчування, а також найзручніший час, коли

можна скористатися гарячою водою. Її уста розтулялися й стулялися, а слова, ледь злетівши, тут-таки потрапляли у ковдру задушливої тиші, яка хапала їх і, заглушуючи, знищувала. Ця тиша ковтала і наші кроки, і звуки, з якими відчинялися та розчинялися двері, коли Джудіт одну за другою показала мені їдальню, вітальню та кімнату для музичення.

Нічого магічного у цій тиші не було: її створювали м'які меблі й тільки. Аж надміру пухкі дивани потерпали під вагою численних вельветових подушечок; скрізь стояли обтягнуті тканиною ослінчики для ніг, шезлонги і крісла; повсюдно виднілися килими — і на стінах, і навіть на м'яких меблях. Кожен клаптик підлоги був засланий килимом, а кожен килим був засланий накидкою. Візерунчаста тканина була і на вікнах, і на стінах. Подібно до промокашки, що всотує чорнило, усі ці вовни й вельвети вбирали звук. З однією лише різницею: якщо промокашка всотує тільки надлишок чорнила, то в цьому будинку тканини всотували, здавалося, саму сутність мовлених слів.

Я пішла слідом за економкою. Ми повертали то ліворуч, то праворуч, то піднімалися сходами, то спускались, аж поки я зовсім не заплуталася. Хитромудра звивистість усередині дивно співвідносилася із зовнішньою простотою оселі. Мабуть, із часом у планування будинку вносили зміни: він добудовувався то тут, то там. Схоже, мене привели у крило, якого не видно з фронтона.

— Ви незабаром при звичаєтеся, — мовила економка, забачивши спантеличений вираз на моєму обличчі; її слова я радше прочитала з губ, аніж почула.

Нарешті ми зійшли з проміжного майданчика й зупинилися. Джудіт відчинила двері, і ми опинились у вітальні. Тут було троє дверей.

— Це ванна, — сказала економка, відчиняючи перші, — це спальня, — відчиняючи другі, — а це кабінет.

Як і решта приміщень, кімнати були напхані подушечками, підстилками й завісками.

— Ви де будете їсти: у їдальні чи тут? — спитала Джудіт, вказуючи на маленький столик та єдиний стілець біля вікна.

Я не знала, чи доречно мені буде їсти разом із господинею (це залежало від того, яку роль я тут відіграю — гості чи найманого працівника), тож завагалася. Джудіт інтуїтивно збагнула причину мого вагання і, вдаючи, що долає звичку не розводитися про господиню, зауважила:

— Міс Вінтер завжди їсть сама.

— Тоді, якщо не заперечуєте, я їстиму тут.

— То, може, вам відразу ж принести суп і бутерброди? Ви довго їхали поїздом і, певне, зголодніли. Усе необхідне для приготування кави і чаю є тут, у кімнаті.

Із цими словами економка відчинила дверцята буфета, що стояв у кутку, і я побачила там чайник та інше приладдя для приготування напоїв. Був там навіть маленький холодильник.

— Це звільнить вас від необхідності зайвого разу йти до кухні, — пояснила вона і винувато посміхнулася, наче вибачаючись за те, що не надто радітиме, побачивши мене у своїй кухні.

Економка пішла, і я попрямувала до спальні — розпаковувати речі.

Витягти з валізи свою нечисленну одіж, книжки та туалетне приладдя я спромоглася за кілька хвилин. Чай та каву я відсунула вбік і на те місце поставила привезений з дому пакет какао. Після цього я оглянула високе старовинне ліжко (воно було так щедро вкрите подушками, що скільки горошин не підкладай під матрац, їх усе одно не відчутити!); та не встигла я на ньому вмотитися, як знов увійшла Джудіт із тацею в руках.

— Міс Вінтер запрошує вас зустрітися з нею у бібліотеці о восьмій.

Джудіт дуже постаралася, щоб її слова пролунали як запрошення, але я відразу ж збагнула (і господиня, без сумніву, розраховувала на мою здогадливість), що ніяке це не запрошення, а справжнісінький наказ.

Зустріч із міс Вінтер

Не знаю, чи мені пощастило, чи то була звичайна випадковість, але я дісталася до бібліотеки аж на двадцять хвилин раніше, ніж мені наказали. І не пошкодувала про це. Бо де ще можна з приємністю згаяти час, як не у бібліотеці? І взагалі — хіба є кращий спосіб пізнати людину, ніж побачити, які книжки вона читає і як до них ставиться?

Спершу на мене справила неабияке враження власне кімната, яка здивувала своєю несхожістю з рештою будинку. Інші кімнати буквально повнилися трупами задуше-них слів, а тут, у бібліотеці, можна було вільно дихати. Тут не було килимів і подушок, а переважало дерево: під ногами простягалася дерев'яна підлога, дерев'яними були віконниці високих вікон, а біля стін стояли масивні дубові полиці з книжками.

Це була висока кімната, значно більша завдовжки, ніж завширшки. З одного боку п'ять арочних вікон простягалися від стелі майже до підлоги, закінчуючись підвіконнями. П'ять дзеркал аналогічної форми були встановлені напроти, щоб віддзеркалювати пейзаж за вікном, але наразі вони не відбивали нічого, крім різьбленої поверхні віконниць. Довгі полиці з книжками утворювали ніші, і в кожній заглибині на столику стояла лампа із жовтим абажуром; окрім каміна, що палахкотів у віддаленому кінці кімнати, це було єдине освітлення. Лампи кидали на підлогу ніжні, приємні для ока кружальця світла, за якими танули у темряві шереги книжок.

Я поволі йшла до центру кімнати, зазираючи в заглибини праворуч і ліворуч. Перше враження спонукало мене схвально покивати головою: бібліотека була дуже пристойна й належним чином упорядкована. Усі книжки розставлено в алфавітному порядку і згідно з категоріями, скрізь чисто і ладно — я б сама організувала цю справу точнісінько так. Крім усіх моїх улюблених книжок, тут була ще без-

ліч рідкісних і дорогоцінних видань, доповнених простішими, добряче зачитаними екземплярами. Я побачила не тільки «Джейн Ейр», «Грозовий перевал» і «Жінку в білому», але й «Замок Оранто», «Таємницю леді Одлі» і «Наречену-привид». Мені аж подих перехопило від захвату, коли я узріла раритетне видання «Доктора Джекіла і містера Гайда», що його мій батько вважав зниклим.

Зачудована багатючим вибором, я розглядала книжки, поволі наближаючись до каміна у віддаленому кінці кімнати. В останній ніші праворуч одна етажерка з полицями вирізнялася навіть здалеку: замість бляклих, здебільшого брунатних корінців давніших книжок там виднілися сріблясто-блакитні, сірувато-зелені й рожево-бежеві кольори пізніших видань. Це були єдині сучасні книжки у кімнаті. Твори самої міс Вінтер. На верхніх полицях етажерки я побачила заголовки ранніх книжок авторки, пізніші ж твори містилися на нижніх полицях. Кожен твір був представлений численними виданнями, декотрі з них навіть фігурували в іншомовних перекладах. «Тринадцяти казок» — книжки з помилковою назвою — я не виявила, натомість виправленої версії, «Казок про чудесні перетворення та розпач», було аж дванадцять різних видань... утім, може, і більше.

Я взяла примірник останньої книжки міс Вінтер. Сторінка перша: літня черниця приїжджає до невеличкого будинку на околиці неназваного міста — здогадно, десь в Італії. Вона заходить до кімнати, де її з неприхованим подивом вітає пихатий молодик — чи то англієць, чи то американець. (Я перегорнула сторінку. Перші ж абзаци полонили мою увагу не менше, ніж при першій зустрічі з книжкою Віди Вінтер, і я, сама того не бажаючи, безоглядно поринула у читання.) Спочатку молодик не може збагнути того, що вже давно встиг второпати читач: черниця приїхала до нього з дуже поважними намірами, і це спричинить у його житті такі зміни, про які він і не здогадується. Обережно, поволі розпочинає гостя розмову (тут я знову перегорнула

сторінку, вже забувши і про бібліотеку, і про міс Вінтер, і про себе саму), та молодик ставиться до почутого з несерйозністю легковажної молодості...

Раптом щось пронизало мене й відволікло від читання. Наче хтось злегка штрикнув мене голкою у спину.

За мною хтось стежив.

Я не раз чула про поколювання у спині; кажуть, воно є досить поширеним відчуттям, однак зі мною це трапилося вперше. Як і в більшості самотніх людей, мої органи чуття настроєні так, щоб чітко відзначати присутність інших, тож я більшою мірою звикла до тих ситуацій, коли отим невидимим шпигуном у кімнаті є я сама, ніж до тих, коли шпигують за мною. І ось тепер хтось за мною дійсно стежив, і не просто стежив, а стежив уже давно. Цікаво, в яку саме мить виникло в мене оте неприємне відчуття? Я пригадала останні кілька хвилин, намагаючись поєднати у часі спогади про своє тіло і спогади про книжку. Може, воно з'явилося саме тоді, коли черниця вперше звернулася до молодика? Тоді, коли її провели до будинку? Чи раніше? Намагаючись жодним порухом не виявити своїх почуттів, удаючи, наче нічого не відбувається, я знову схилила голову над книжкою і спробувала пригадати.

І пригадала.

Колоче відчуття у спині з'явилося *ще до того, як я взяла книжку до рук.*

Мені потрібен був час, щоб оговтатись, тому я перегорнула сторінку і вдала, ніби читаю далі.

— Не треба мене дурити!

Голос письменниці прозвучав владно, урочисто, повчально.

Мені нічого не лишалося робити, як озирнутися й поглянути на неї.

Віда Вінтер не збиралася приховувати свою зовнішність. Це була зовнішність прадавньої цариці чи чаклунки... а може, богині?.. Її застигла постать велично здіймалася зі скупчення товстих пурпурових і червоних подушок. Фал-

ди бірюзової шалі, накинутої на плечі, не пом'якшували ку-
тастості її фігури. Мідно-червоне волосся було вкладене ви-
шуканим конфекціоном з локонів та завиточків. Обличчя,
вигадливо розкреслене зморшками, наче географічна ма-
па, вкривав шар пудри, а губи були зухвало підведені яскра-
во-червоною помадою. Руки, що лежали на колінах, являли
собою своєрідну комбінацію з рубінів, смарагдів і кістлявих
пальців; нігті ж, схожі на мої (так само коротко острижені
і прямокутні), створювали явний дисонанс.

Але найбільше мене вивели з рівноваги її сонцезахисні
окуляри. Очей Віди Вінтер видно не було, але мені прига-
далася ота пекельно-зелена райдужна оболонка з плаката
на залізничній станції; схоже, темні лінзи її окулярів набу-
ли потужності пошукового прожектора: мені здалося, що за
їхньою допомогою письменниця дістала здатність прони-
кати крізь шкіру в самісіньку душу людини.

Я щільніше закуталася в накидку, вдягла маску байдуж-
ності й сховалася в обладунки безсторонності. На мить мені
здалося, що моя непроникність здивувала письменницю;
утім, вона хутко оговталась і сконцентрувала свої сили.

— Що ж, прекрасно, — мовила міс Вінтер із сарказмом
у голосі, посміхаючись радше до себе, ніж до мене. — Пе-
рейдімо до справи. У листі ви даєте мені зрозуміти, що має-
те певні застереження щодо запропонованих умов оплати
вашої роботи.

— Власне, так. Тобто...

Її владний голос лунав далі — вона ніяк не відреагувала
на мої намагання щось відказати.

— Я пропоную вам збільшення щомісячної платні й за-
ключного гонорару.

Я облизнула губи, похашцем метикуючи, що сказати. Але
не встигла я й рота розтулити, як сонцезахисні окуляри Ві-
ди Вінтер застрибали вгору-вниз: вона оцінювала поглядом
мій рівно підстрижений темно-брунатний чубок, пряму
спідницю й темно-синій джемпер. Обличчя письменниці
скривилося в подобі співчутливої усмішки.

— Але ж прагнення матеріальної вигоди явно не у вашому характері. Як дивно. — У її голосі з'явилася холодна нотка. — Я писала про людей, яким байдуже до грошей, але ніколи не думала, що колись доведеться зустрітися саме з такою людиною. — Вона відкинулася на подушки. — Я вивчаю, що проблема тут у бракові внутрішньої цілісності. Люди, чиє життя не врівноважується здоровим потягом до грошей, страждають на вражаючу, просто маніакальну одержимість цілісністю своєї особистості.

Помахом руки вона знов зупинила слова, вже ладні злетіти з моїх вуст.

— Ви не бажаєте братися до авторизованої біографії через побоювання, що вашу неупередженість поставлять під сумнів. Ви припускаєте, що я маю намір контролювати процес створення та зміст книжки. Ви також знаєте, що я не пускала до себе біографів у минулому, і тому вам цікаво, яку мету я переслідую, раптово змінивши свою думку. А ще, — і знову пронизливий погляд окулярів-прожекторів, — ви боїтеся, що я збираюся ввести вас в оману.

Я розтулила було рот, щоби заперечити, але так і не знайшла, що сказати. Міс Вінтер мала рацію.

— Ага, не знаєте, що сказати? Вам незручно звинувачувати мене у намірі брехати? Люди не люблять винуватити одне одного у брехні. Заради Бога, сідайте.

Я сіла.

— Я ні в чому не збираюся вас винуватити, — обережно почала була я, але міс Вінтер відразу ж перервала мене.

— Не будьте такою ввічливою. Якщо і є щось, чого я не дотримуюся, то це правила ввічливості.

Вона наморщила лоба, і над окулярами з'явилася чітка і вельми виразна арка чорних брів, яка враз надала її обличчю неприродного виразу.

— Увічливість... Знайте, що це — чеснота нікчем, якщо її взагалі можна назвати чеснотою. І що є такого захопливого у беззубості, поясніть, коли ваша ласка? Зрештою, бути беззубим і нешкідливим дуже легко. Щоб бути ввіч-

ливим, ніякого таланту не потрібно. Навпаки, ввічливість — це єдине, що лишається тоді, коли у всьому іншому ви зазнали поразки. Людям амбітним начхати, що про них думають інші. Не думаю, що Вагнер втратив би сон, побиваючись, що він міг образити чийсь почуття. Бо Вагнер був геній.

Невтомно і наполегливо звучав голос Віди Вінтер, коли вона наводила приклад за прикладом, розповідаючи про геніїв та їхній вроджений егоїзм. Поки вона говорила, складки її шалі жодного разу не поворухнулися.

«Вона що, з каменю витесана?» — подумалося мені.

Нарешті вона закінчила свою лекцію такими словами:

— Увічливість — це риса, якої я не маю сама і не ціную в інших. Тож забудьмо про неї. Нехай вона вас не турбує. — І з виглядом людини, чие слово на цю тему є вирішальним, письменниця замовкла.

— Ви згадали про неправду, — сказала я. — Саме вона мене й турбує.

— У якому розумінні?

Через темні лінзи я бачила лише, як рухалися вії міс Вінтер. Вони вигиналися і тріпотіли навколо її очей, наче довгі лапи павука навколо тулуба.

— Тільки за останні два роки ви розповіли журналістам дев'ятнадцять абсолютно різних версій вашого життя. І це лише ті, які я знайшла в результаті побіжного пошуку. Насправді їх набагато більше. Можливо, сотні.

Письменниця знизала плечима.

— Такий уже в мене фах. Я оповідачка-вигадниця.

— А я біограф. Я працюю тільки з фактами.

Вона тріпонула головою, і туті кучері гойднулися.

— Ну які ж ви, біографи, нудні! От я б ніколи не стала біографом. Вам не здається, що правда буває набагато кращою, коли її приправлено якоюсь вигаданою історією?

— Це не стосується тих вигадок, які ви вже встигли оповісти журналістам.

Міс Вінтер вимушено кивнула на знак згоди.

— Міс Лі, — почала вона. Мова її вповільнилася. — Повірте, я мала вагомі підстави створювати димову завісу навколо свого минулого. Але ці підстави, запевняю вас, уже втратили свою значущість.

— Які підстави?

— Життя — це компост.

Я здивовано кліпнула очима.

— Вас дивують мої слова, але це так. Усе моє життя, увесь мій досвід, усе, що мені довелося пережити, люди, яких я знала, всі мої спогади, мрії, фантазії, все, що я прочитала, — все це було кинуте у компостну купу. З часом воно перегнило і перетворилося на чорну родючу органічну мульчу. Процес клітинного розпаду робить речі невпізнаними. Дехто називає це багатою уявою. А для мене це — купа перегною. Час від часу я беру задум, висаджую його, як рослину, в компост і чекаю. Задум живиться отією чорною речовиною, що колись була життям, використовує її енергію. Він проростає. Укорінюється. Дає пагінці. І ось одного дня з нього виростає оповідання або роман.

Аналогія мені сподобалася, і я кивнула.

— Читачі, — вела далі Віда Вінтер, — це бовдури. Вони гадають, що все написане є автобіографічним. І справді є, але зовсім не так, як вони це собі уявляють. Якась частина письменницького життя має відпасти й перегнути, щоби потім дати поживу художньому творові. Треба дати життю перегнути. Саме тому я й не дозволяла журналістам порпатися в моєму минулому, витягувати на загальний огляд його шматки і на свій розсуд тлумачити їх. Щоб мати можливість писати книжки, я мусила забезпечити спокій своєму минулому, дати змогу Часові зробити свою справу.

Я поміркувала над її словами, а потім запитала:

— І що ж сталося? Чому ви передумали?

— Я стара. Я хвора. Складіть ці два факти до купи, пані біограф. Що це означає? Напевне, кінець історії.

Я прикусила губу.

— А чому б вам самій не написати книжку про себе?

— Уже запізно, я не встигну. До того ж — хто тепер мені повірить? Надто довго дурила я журналістів.

— А мені ви збираєтеся розповісти правду? — поцікавилася я.

— Так, — відповіла міс Вінтер, і я встигла відчути в її голосі вагання, хоча тривало воно якусь невловиму часточку секунди.

— А чому ви збираєтеся розказати правду *саме мені*?

Письменниця трохи помовчала.

— Уявіть собі, останні чверть години я ставлю собі те саме запитання. А що ви за людина, міс Лі?

Я знову надала своєму обличчю вигляду непроникної маски.

— Я продавець. Працюю в букіністичній крамниці. А ще я, як ви вже знаєте, біограф-аматор. Ви ж читали мою роботу про братів Ландьє?

— Щось для початку негусто... Якщо ми збираємося працювати разом, мені слід довідатися про вас трохи більше. Як же я відкрию секрети свого життя людині, про яку нічого-гісінько не знаю? Розкажіть мені про себе. Які ваші улюблені книжки? Про що ви мрієте? Кого кохаєте?

Це вже було занадто.

— Ну ж бо, відповідайте! Благаю вас! Як же я житиму під одним дахом із незнайомкою? Незнайомкою, яка на мене працює? Так не годиться. Скажіть мені, ви вірите у привидів?..

Підштовхувана чимось сильнішим за здоровий глузд, я підвелася зі стільця.

— Що ви робите? Куди ж ви? Стривайте!

Я йшла не поспішаючи, намагаючись не зірватися на біг, відчуваючи ритм, що його вистукували мої ноги по дощаній підлозі, і в цей момент міс Вінтер знов гукнула до мене. У її голосі цього разу вчувався панічний відчай.

— Поверніться! Я розповім вам історію, просто прекрасну історію!..

Я не зупинялася.

— Був собі колись будинок із привидами...

Ось я дійшла до дверей; ось мої пальці стиснули ручку.

— Була собі колись бібліотека...

Я вже відчинила двері і збиралася була зробити крок у порожнечу за ними, як тут голосом, хрипким зі страху, Віда Вінтер жбурнула в мене слова, від яких я залякла на місці.

— Були собі колись близнята...

Дочекавшись, поки ці слова розтануть у повітрі, я обернулася й побачила потилицю міс Вінтер. Тремтячими руками вона затуляла обличчя.

Вагаючись, я ступила назад до кімнати. Зачувши мої кроки, письменниця різко повернулася до мене, тріпонувши мідно-червоними кучерями.

Я залякла зі здивування. Окуляри кудись зникли. З почуттям, схожим на благання, на мене дивилися зелені очі, яскраві, наче мозаїчне скло, але від того не менш реальні. Якусь мить ми лише мовчки дивилися одна на одну. Нарешті почувся тремтливий голос, одночасно схожий і несхожий на голос Віди Вінтер.

— Будь ласка, міс Лі, сідайте.

Сила, якій я не могла опиратися, підштовхнула мене до стільця, і я сіла.

— Але я нічого не обіцяю, — стомлено попередила я.

— А я нічого від вас не вимагаю, — почувся у відповідь слабкий, невпевнений голос.

Отже, перемир'я.

— Чому ви зупинили свій вибір саме на мені? — знову запитала я.

І цього разу вона відповіла:

— Через ваше есе про братів Ландьє. А ще тому, що ви розумієтеся на близнятах.

— А *тепер* ви мені розкажете правду?

— Так, я розкажу вам правду.

Ці слова прозвучали досить переконливо, але я все одно відчула, що за ними криється невпевненість. Так, письменниця мала намір розповісти мені правду, вона дійсно *вирішила*, що розповість правду, — ось тільки не могла Віда Він-

тер до кінця повірити, що і справді це зробить. Обіцяючи бути чесною, вона переконувала передовсім не мене, а себе.

Тому я зробила пропозицію:

— Я спитаю у вас про три речі. Вони мають стосунок до державного архіву. Коли я звідси піду, я зможу перевірити те, що ви мені скажете. І якщо я переконаюся, що ви сказали правду, я погоджуся взяти від вас винагороду.

— А, правило трьох... Магічне число... Три випробування для принца, перш ніж він здобуде право на руку прекрасної принцеси. Три бажання, що їх рибалка загадує золотій рибці. Золотокоса дівчинка і троє ведмедів. Троє непривітних цапів. Міс Лі, якби ви поставили мені два або, скажімо, чотири запитання, тоді я б, може, і збрехала вам; але ж три...

Я витягла ручку з пружинного кріплення записника і розгорнула його.

— Ваше справжнє ім'я?

Їй аж забракло повітря від несподіванки.

— А ви впевнені, що це найкращий спосіб розпочинати інтерв'ю? Давайте краще я розповім вам історію з привидами, дуже цікаву історію, слово честі. Може, так вам буде легше збагнути суть...

Я похитала головою.

— Назвіть ваше справжнє ім'я.

Плетиво кістлявих пальців та рубінів заворушилося на її колінах; камінці поблискували у тремтливому вогні каміна.

— Мене справді звать Віда Вінтер. Я виконала всі необхідні юридичні процедури, щоб мати змогу називати себе так абсолютно чесно і на законних підставах. Вам, мабуть, цікаво знати ім'я, під яким мене знали раніше. Мене звали...

Письменниця зробила паузу, вочевидь, намагаючись подолати якусь внутрішню перешкоду, і коли вона вимовила своє колишнє ім'я, то прозвучало воно підкреслено нейтрально, без будь-якої інтонації, наче це були якісь іноземні слова, значення яких міс Вінтер зовсім не цікавило:

— Мене звали Аделіна Марш. — Ніби бажаючи перервати й ту мінімальну вібрацію, спричинену цими словами,

міс Вінтер відразу ж продовжила, і досить уїдливо: — Сподіваюся, ви не питатиметесь про дату мого народження. Я вже в тому віці, коли етикет вимагає про неї забути.

— Можете не казати. Буде цілком достатньо, якщо ви повідомите місце народження.

Міс Вінтер роздратовано зітхнула.

— Ви б дізналися набагато більше, якби дозволили мені розповісти про це по-своєму.

— Але ж ми домовилися. Три факти з державного архіву. Вона ображено стулила губи.

— У архіві ви дізнаєтеся, що Аделіна Марш народилася в пологовому будинку святого Варфоломія у Лондоні. Навряд чи я можу надати якісь особисті гарантії достовірності цього факту. Так, я видатна особа, але не настільки видатна, щоб пам'ятати обставини власного народження.

Я зробила відповідну позначку в записнику.

Час на третє запитання... Чесно кажучи, я не знала, про що її спитати. Міс Вінтер не схотіла повідомити мені свого віку — і байдуже: мене мало цікавила дата її народження. Знаючи час виходу її першої книжки, можна було зробити висновок, що письменниці було щонайменше сімдесят три роки, а щонайбільше вісімдесят (варто зробити поправку на косметику та хворобу). Крім того, знаючи ім'я й місце її народження, я легко можу з'ясувати й дату. Я пересвідчуся, чи існувала насправді особа на ім'я Аделіна Марш. Що б іще спитати, га? Мабуть, мені й справді хотілося почути від міс Вінтер якусь історію... але коли вже в мене з'явилася нагода скористатися з третього запитання, немов із джокера у грі в покер, то я цієї нагоди не змарную й піду з потрібної карти.

— Розкажіть мені... — я почала повільно, обережно. В історіях про чаклунів саме третє запитання могло непоправно зіпсувати те, що вдалося досягти першими двома... — Розкажіть мені про щось таке, що підтверджувалося б архівними даними за той період, коли ви ще не встигли змінити ім'я.

«Успіхи у навчанні, — подумалося мені. — Досягнення у шкільних спортивних змаганнях. Невеличкі тріумфи, за-

реєстровані на радість щасливим батькам, приклад для вдячних нащадків».

Запала тиша. Здавалося, міс Вінтер із головою сховалася до своєї мушлі. Я починала розуміти, чому я її не помітила, стоячи біля етажерки й читаючи книжку. Ця непроникність міс Вінтер дивувала, інтригувала мене.

Віда Вінтер знову визирнула з-під панцира.

— Як ви гадаєте, чому мої книжки мають такий успіх?

— Ну, на це багато причин...

— Можливо. Але головне — це те, що в них є початок, середина і кінцівка. Дотримуватися цієї послідовності вкрай важливо.

Письменниця зітхнула і почала нервово совати руками.

— Я відповім на ваше запитання. Я розповім про те, що трапилося зі мною ще до того, як я стала письменницею і змінила ім'я; ці відомості мають офіційне підтвердження. Це взагалі найважливіше з усього, що будь-коли зі мною траплялося. Але я не думала, що змушена буду вам про це так швидко розповісти. І цього разу мені доведеться порушити моє золоте правило. Спершу я розповім вам кінець цієї історії, а вже потім — її початок.

— Кінець? Чому кінець? Це нелогічно, зважаючи на те, що ця історія трапилася ще до початку вашої письменницької кар'єри.

— Дуже просто, міс Лі. *Моя історія* — історія *мого* життя — скінчилася ще до того, як я почала писати. Моя літературна творчість завжди була лише способом скоротати час після того, як усе інше втратило сенс.

Я промовчала, й міс Вінтер глибоко зітхнула, наче шахіст, що потрапив у цугцванг.

— Я могла б вам цього й не розповідати. Але ж я пообіцяла! Правило трьох. Його неможливо уникнути. Чарівник може *вмовляти* хлопчика, щоб той відмовився від третього побажання, бо воно неодмінно накоїть лиха, але хлопчикові *дуже* кортить, і чарівник просто *змушений* надати йому цю можливість — такими є правила казки. Ви попросили

мене розповісти вам правду про три речі, і я мушу задовольнити ваше прохання — згідно із правилом трьох. Але спершу дозвольте мені теж дещо попрохати навзамін.

— Що саме?

— А те, що опісля не повинно бути ніяких карколомних стрибків туди-сюди щодо моєї розповіді. Завтра я почну розповідати вам свою історію: від початку, через середину і до кінцівки. Усе як годиться. Але жодного ошуканства. Жодних забігань наперед. Жодних запитань. Жодних хитромудрих зазирань на останню сторінку.

Чи мала міс Вінтер право висувати свої вимоги після прийняття моїх умов?.. Певно, що ні. Але все одно я кивнула головою.

— Згода.

Письменниця заговорила, і я помітила, що вона намагається уникати мого погляду.

— Я мешкала в Енджелфілді.

Її голос на мить затремтів, і вона знервовано потерла долоню.

— Мені було шістнадцять.

Голос міс Вінтер став уривчастим; невимушеність покинула її.

— Трапилася пожежа.

Слова були важкі й грубі, наче каміння; вона ніби силою виштовхувала їх із себе.

— Я втратила все.

І тут з її вуст зірвався зойк, якого вона не встигла стримати.

— О Еммеліно!..

У багатьох культурах світу вважається, що ім'я містить усю містичну силу особи, якій воно належить, і що його повинен знати лише Господь, сам власник імені та дуже обмежене коло втаємничених. Промовити ім'я всує означає в таких культурах накликати біду. У мене тієї миті виникло схоже зловісне відчуття.

Міс Вінтер стиснула губи — але запізно. Я побачила, як під її шкірою затремтіли м'язи.

Ось тепер я переконалася, що не можу поїхати звідси просто так, не зазирнувши в самісіньке осердя історії. Без сумніву, це була історія про любов. І втрату. Бо чим іще пояснити отой розпачливий вигук, як не втратою близької людини?.. Мить — і я зазирнула за маску з білої пудри, за обладунки з вишуканого одягу... На кілька секунд мені здалося, що я зазирнула просто в серце міс Вінтер, у її думки.

Я пізнала саму її сутність; а як інакше, коли це була і моя сутність? Ми обидві були самотніми близнючками. Коли я це збагнула, уявний вузол, яким міс Вінтер прив'язала мене до своєї історії, затягнувся на моїх зап'ястках іще міцніше. Мою цікавість, мій захват умить пронизав страх.

— А де можна прочитати офіційний звіт про цю пожежу? — запитала я, намагаючись не видати голосом своїх розбурханих почуттів.

— У місцевій газеті. У «Бенбері Геральд».

Я кивнула, зробила помітку і швидко згорнула записник.

— Хоча, — додала письменниця, — існує ще одне свідчення. Свідчення дещо іншого характеру. Я можу пред'явити вам його просто зараз.

Я здивовано звела брови.

— Підійдіть сюди.

Уставши з крісла, я пройшла половину відстані, що нас розділяла.

Віда Вінтер повільно піднесла вгору праву руку і простягла в мій бік стиснутий кулачок, який, здавалося, на три чверті складався з коштовного каміння, за оправу якому служили зігнуті, наче кігті, пальці. Порухом, який коштував їй великого зусилля, вона вивернула руку й розтулила долоню, наче в ній був несподіваний подарунок, призначений для мене.

Але подарунку там не було. Несподіванкою виявилася сама рука. Знищена вогнем, плоть її долоні скидалася на місцевість, яку назавжди спотворив потік розжареної лави з жерла вулкана. Пальці повністю не розгиналися: їх стягувала в кулак зморщена й порубцьована шкіра. У центрі

пошрамованої долоні виднівся якийсь химерний знак, настільки глибоко впечений у плоть, що я, переборюючи несподіваний напад нудоти, подумала: адже там має бути кістка?! Цей химерний знак нагадував коло, від якого у напрямку великого пальця відгалужувалася коротка лінія; він був схожий на літеру Q. Утім, я була настільки шокована, що до пуття й не розгляділа його; він справив на мене таке враження, яке могла б справити поява на англomовній сторінці якогось нерозбірливого напису незрозумілою чи давно забутою мовою.

Мені запаморочилося в голові, і я позадкувала до свого крісла.

— Вибачте, — почулося мені крізь пелену мороку. — Людина настільки при звичається до власних жахів, що геть забуває про те враження, яке вони можуть справити на інших.

Я сіла, й морок довкола мене почав рідшати.

Міс Вінтер притисла пальці до пошкодженої долоні, перевернула руку і знову сховала всіяний коштовним камінням кулачок на колінах, обхопивши його пальцями другої руки, наче від чогось захищаючи.

— Мені дуже шкода, що ви не схотіли послухати мою історію з привидами, міс Лі.

— Ще буде час.

Інтерв'ю скінчилося.

Ідучи до своєї кімнати, я пригадала лист, що його отримала від міс Вінтер. Пригадала письмо, не схоже на всі ті, що мені доводилося бачити. Мені подумалося тоді, що людина так химерно пише внаслідок якоїсь хвороби, можливо, чогось на кшталт артриту. Але тепер я втямила. *Починаючи з першої книжки і впродовж усієї літературної кар'єри міс Вінтер писала свої шедеври лівою рукою.*

У моєму кабінеті на вікнах висіли зелені вельветові штори, а стіни вкривав світло-золотистий атлас із розводами. Незважаючи на пухку вовняну тишу, ця кімната мені подобалася, особливо широкий дерев'яний стіл біля вікна і простий

стілець із прямою спинкою. Увімкнувши настільну лампу, я видобула із сумки й поклала біля себе стос паперу для писання та звичні дванадцять олівців, нові-новісінькі: незагострений червоний шерег, із яким я зазвичай розпочинала кожную роботу. Останнім, що я виклала з дорожньої сумки, була стругачка для олівців; я прикрутила її фіксатором до краю столу, а під нею поставила кошик для сміття.

Потім, недовго думаючи, вилізла на стіл, відсунула вишуканий бордюр і взялася за карниз. Пальцями я намагалася намацати гачки й петлі, якими краї штор кріпилися до карниза: я вирішила зняти штори. Для жінки моєї статури це була важка робота: довжелезні штори — з накладками і теплими підкладками — звисали аж до підлоги, й коли я перекинула їх через плече, вони немилосердно тисли на мене своєю вагою. Тим не менш за кілька хвилин штори опинилися в шафі, а я, стоячи посеред кімнати, прискіпливо оглядала результати своєї роботи. А з великого обширу віконної шибки до мене — так само прискіпливо — приглядався напівпрозорий привид моєї сестри.

Її світ дещо відрізнявся від мого: бліді обриси стола по той бік шибки, позаду — крісло із пледом та покривалами, розташоване в самісінькому центрі кружальця світла від торшера. Її крісло було сірим, а моє червоним; моє крісло стояло на кашмірському килимі в оточенні світло-золотистих стін, а її — витало, ніби привид, у якійсь непевній, нескінченно темній площині, де, наче дихаючи, звивалися якісь утворення, схожі на хвилі.

Разом із сестрою ми розпочали маленький ритуал приготування наших столів до роботи. Стос паперу ми розділили на менші купки і стругнули кожную з них, щоб між аркушів потрапило повітря. Один за одним ми загострили наші олівці, обертаючи ручку стругачки і спостерігаючи, як довгі остружки скручуються, звисають і нарешті падають у кошик. Коли до належної гостроти було доведено останнього олівця, ми не поклали його разом з іншими, а залишили в руках.

— Ну от, — сказала я сестрі. — Усе готове до роботи.

Вона розтулила рота і, здавалося, щось відповіла. Але я її не почула.

Стенографувати я не вмію. Під час інтерв'ю я просто занотовувала ключові слова, сподіваючись, що їх вистачить, аби згадати найголовніше, коли я візьмуся безпосередньо до писання. І цей прийом спрацював добре. Час від часу зазираючи до свого записника, я заповнювала центральну частину аркуша словами, що їх сказала міс Вінтер, потім створювала у своїй уяві її образ, намагалася відтворити подумки її голос, згадати, як вона поводитися. Невдовзі я забувала, що переді мною нікого немає, і починала писати, наче під диктовку самої міс Вінтер.

Я залишала широкі поля. Ліворуч занотовувала всі особливості міміки й жестикуляції письменниці, які, на мою думку, тим чи іншим чином впливали на значення сказаного нею. Поле праворуч я залишала незаповненим. Саме тут, перечитуючи власний текст, занотовувала я свої думки, коментарі й запитання.

У мене з'явилося відчуття, ніби я працюю вже кілька годин. Відволікшись, я зробила собі чашку какао, але робочий час наче завис в очікуванні, й коротка перерва на відпочинок ніяк не вплинула на його перебіг: повернувшись до роботи, я увійшла в неї так, наче жодних зупинок не було.

«Людина настільки при звичається до власних жажів, що зовсім забуває про те враження, яке вони можуть справити на інших», — написала я в центральному стовпчику, а ліворуч додала примітку про те, як письменниця затуляла пальцями здорової руки кулачок скаліченої. Двічі підкресливши останній рядок написаного, я потягнулася. Та, що за вікном, потягнулася теж, потім узяла списані олівці і знову їх загострила.

Не встигла вона позіхнути, як з її обличчям почало щось коїтися. Спочатку в центрі її лоба несподівано виникло щось схоже на пухир. Потім такий самий знак з'явився у неї на щоці, потім — під оком, на носі, на губах. Кожен новий налив супроводжувався глухим стуком, який невдовзі пе-

ретворився на безперервне стукотіння. Через кілька секунд обличчя розпалося на шматки.

Але це не була робота смерті. Це був усього-на-всього дощ. Довгожданий дощ.

Я розчинила вікно, випростала руку й почекала, доки в долоню не набралася вода, потім умила нею очі й обличчя — і затремтіла від холоду. Час спати.

Я залишила вікно трохи прочиненим, щоб чути стукіт дощу. Рівномірно, приглушено і м'яко він падав і падав на землю. Я чула його, коли роздягалася, коли читала і коли спала. Він супроводжував мої сни, як ненастроєний радіоприймач, який забули вимкнути на ніч і з якого лине розпливчастий звуковий фон, а за тим фоном ледь угадується шепіт якихись чужоземними мовами та уривки незнайомих мелодій.

І почалося...

Наступного ранку о дев'ятій міс Вінтер прислала по мене, і я пішла до бібліотеки.

Удень приміщення мало зовсім інший вигляд. Віконниці вже розчинили, і потік світла, що линув через височенні вікна з бляклих небес, затопив кімнату. Сад, і досі вологий від рясного нічного дощу, весело виблискував під вранішнім сонцем. Створювалося враження, ніби екзотичні рослини у горщиках на підвіконнях намагаються доторкнутися стеблами до стебел своїх загартованих негодою вологих родичів по той бік скла, а вишукана рама вікна здавалася не грубішою за блискуче павутиння, що перегородило садову стежину від куща до куща. Сама ж бібліотека, яка після вчорашнього вечора наче стала ще вужчою й довшою, скидалася на книжковий міраж посеред мокрого зимового саду.

За контрастом із блідо-блакитним небом і молочно-білим сонцем, міс Вінтер була наче вогонь і жар — дивовижна теплична квітка у зимовому північному саду. Сьогодні

на ній не було темних окулярів, але її очі з повіками, підфарбованими у пурпуровий колір, були підведені темною смугою у стилі Клеопатри й оправлені, як і вчора, важкими чорними віями. При денному світлі я побачила те, чого не побачила учора ввечері: обабіч прямого, як лінійка, проділу мідно-червоного волосся міс Вінтер пролягла сива — майже біла — смужка.

— Пам'ятаєте, про що ми домовлялися? — почала вона, коли я сіла у крісло з протилежного боку каміна. — Зав'язка, розвиток дії й розв'язка; усе в належному порядку. Жодних хитрощів. Без забігання наперед. Жодних запитань.

Я почувалася кволою. Незнайоме ліжко у незнайомому місці... Спала я погано, і спозаранку в моїй голові вертілася якась нудна й немелодійна пісня.

— Починайте звідки хочете, — погодилася я.

— Почнімо спочатку. Хоча початок не завжди там, де може здатися на перший погляд. Наше життя видається нам надзвичайно важливим, тому ми схильні думати, що його історія має починатися з нашого народження. Спочатку не було нічого, потім народилася я... Одначе це не так. Людське життя — не нитка, яку можна виокремити з мотузки, розрівняти і покласти для загального огляду. Родинне життя — це павутина. Неможливо доторкнутися до якоїсь її нитки, не змусивши при цьому вібрувати решту. Неможливо зрозуміти одну частину без усвідомлення сенсу цілого. І моя історія — не лише моя. Це історія Енджелфілду. Енджелфілду як маєтку. Енджелфілду як села. Енджелфілдів як конкретної родини: Джорджа і Матильди; їхніх дітей, Чарлі та Ізабель; дітей Ізабель — Еммеліни та Аделіни. Історія їхньої домівки, їхніх доль, їхніх страхів. А також історія їхнього привида. Привидам завжди слід приділяти належну увагу, чи не так, міс Лі?

Із цими словами вона кинула на мене пронизливий погляд; я ж удала, що не звертаю на нього уваги.

— Насправді народження не є початком. У цей час ми не розпоряджаємося власним життям — життя наше є ли-

ше продовженням життя чужого. Візьмімо для прикладу мене. Якщо поглянути на мене зараз, то можна запросто подумати, що моє народження було чимось надзвичайним, чи не так? Що воно супроводжувалося дивними провіщеннями чарівниць, які за сумісництвом були моїми хресними матерями? Ні, все було не так. Зовсім не так. Фактично, коли я народилася, я була не більш ніж побічною сюжетною лінією... Я вже передчуваю ваше запитання: а звідки мені відома історія подій, що передували моєму народженню? З яких джерел? Звідки надійшла інформація? А звідки взагалі береться будь-яка інформація у родині на кшталт Енджелфілдів? Від слуг, звичайно ж. А ще — від Хазяйки. Це не означає, що я дізналася про все безпосередньо від неї. Справді, інколи вона вголос розмірковувала про минуле, пораючись зі столовим сріблом, і часто забувала при цьому про мою присутність. Пригадуючи сільські чутки і плітки, вона невдоволено насуплювалася. Слова, виходячи з вуст Хазяйки, схиленої над кухонним столом, немов починали жити новим життям. І рано чи пізно її розповідь доходила до тем, які аж ніяк не призначалися для дитячих вух, зокрема для моїх; тут Хазяйка раптово помічала, що я поруч, переривалася на півслові й починала терти столове начиння з такою завзятістю, немов заодно із брудом прагнула стерти й минуле. Але в оселі, де є діти, таємниць бути не може. З окремих шматочків я все одно примудрялася скласти цілісну історію. Коли Хазяйка вранці за чаєм базікала із садівником, я вчилася правильно тлумачити несподівану мовчанку, яка була немов пунктуація у начебто безневинній розмові. Удаючи, що нічого не помічаю, я розгадувала значення мовчазних поглядів. Урешті-решт, коли Хазяйка та садівник гадали, що вони нарешті самі і мають змогу поговорити відверто... насправді вони були не самі. Ось як мені стало відомо, звідки я взялася. І згодом, коли Хазяйка була вже не та, що раніш, коли похилий вік заплутав її думки і розв'язав їй язика, її безладне бурмотіння й підтвердило ту історію, на розплутування якої мені знадоби-

лися роки. Саме цю історію, яка прийшла до мене через натяки, погляди і мовчання, я їй збираюся переповісти вам звичайними зрозумілими словами.

Міс Вінтер прокашлялася, готуючись почати.

— Ізабель Енджелфілд була не така, як усі.

На якусь мить здалося, що голос утік від неї, й вона здивовано замовкла. Потім заговорила знову, але вже з обережністю, наче побоюючись, що голос знову втече.

— Ізабель Енджелфілд народилася під час зливи з буревієм.

І знову раптова втрата голосу.

Міс Вінтер настільки звикла приховувати правду, що та в ній атрофувалася. Письменниця зробила один фальшарт, потім іще один. Але, як талановитий музикант, що після багатьох років без практики врешті-решт знов опановує свій інструмент, так і вона — після численних спроб — оволоділа своїм голосом.

І розповіла мені історію про Ізабель і Чарлі.

Ізабель Енджелфілд була не така, як усі.

Ізабель Енджелфілд народилася під час зливи з буревієм.

Наразі неможливо сказати, чи був якийсь зв'язок між цими двома фактами. Але коли через двадцять п'ять років Ізабель удруге покинула дім, то люди в селі замислилися й таки пригадали оту нескінченну зливу в день, коли вона з'явилася на світ. Дехто згадав — так чітко, наче це сталося вчора, — що лікар спізнився через повінь, бо річка вийшла з берегів. Інші — без тіні сумніву — твердили, що пуповина обмоталася навколо шиї немовляти, ледь не задушивши дівчинку ще до народження. Так, це були дійсно важкі й трагічні пологи, бо хіба ж з ударом шостої години, відразу після того як лікар задзвонив у дзвоник, сповіщаючи про народження дівчинки, — хіба ж не покинула її мати цього світу, перейшовши у потойбічний?.. Тож якби погода була гарна, якби лікар прибув раніше,

якби пуповина не позбавила дівчинку повітря, якби її мати не померла...

Якби, якби... Міркувати в такий спосіб — безглуздість. Ізабель з'явилася на цей світ так, як з'явилася, — і додати з цього приводу більше нема чого.

Немовля — більше несамовитого крику, ніж людини, — залишилося без матері. Здавалося, що воно може залишитися й без батька. Джордж Енджелфілд цілковито занепав духом: він замкнувся у бібліотеці й навідріз відмовився виходити. Могло здатися, що це вже занадто: десяти років подружнього життя загалом буває достатньо для того, щоб вилікуватися від кохання до дружини, але Енджелфілд був дивак, та й годі. Він кохав свою дружину — свою дратівливу, лінькувату, егоїстичну і вродливу Матильду. Він любив її дужче, ніж своїх коней, і навіть дужче, ніж свого собаку. Що ж до сина Чарлі, дев'ятирічного хлопчика, то про нього Джордж ніколи не думав узагалі.

Зазнавши непоправної втрати, Джордж Енджелфілд, мало не божевільний від горя, цілими днями сидів у бібліотеці, відмовляючись від їжі й не бажаючи нікого бачити. Там він і ночував, на кушетці; але не спав, а витріщався почервонілими очима на місяць. Так тривало багато тижнів. Його бліді щоки ще дужче зблідли; він схуд і, здавалося, геть відучився розмовляти. З Лондона викликали досвідчених лікарів. Прийшов і пішов священник. Через брак хазяйської любові врізав дуба собака — та Джордж Енджелфілд цього майже не помітив.

Зрештою Хазяйці все це страшенно обридло. Вона взяла з колиски манюню Ізабель і понесла її нагору. Рішучою ходою проминувши дворецького і проігнорувавши його протести, вона без стуку увійшла до бібліотеки. Так само рішучим кроком наблизилася вона до столу і, не промовивши ані слова, плюхнула дитинча прямисінько в руки отетерілого Джорджа Енджелфілда. Потім гордо повернулася до нього спиною і вийшла, грюкнувши дверима.

Дворецький був рушив до кімнати, маючи намір забрати дитя, але Хазяйка погрозово піднесла палець і просичала:

«Ані руш!» Той був настільки ошелешений, що послухався команди. Уся челядь зібралася біля дверей бібліотеки, перезираючись і не знаючи, що сказати. Але вагома переконливість Хазяйчиного наказу паралізувала їх. Вони так і не наважилися нічого вдіяти.

У виснажливому очікуванні минув день, і ось надвечір до дитячої кімнати увірвалася засапана молодша служниця й вигукнула: «Він вийшов! Пан Енджелфілд вийшов!»

Спокійно, нікуди не поспішаючи, Хазяйка зійшла униз послухати, що сталося.

Годинами слуги стояли у залі, прислухаючись і підглядаючи крізь замкову шпарину. Спочатку їхній хазяїн просто сидів і спантеличено витріщався на дитину. Немовля крутилося й белькотіло. Зачувши, як трохи згодом Джордж Енджелфілд у відповідь заворкотів і захихикав, слуги здивовано Perezirнулися. Але ще дужче вони здивувалися, коли почули з-за дверей бібліотеки колісанку. Потім настала тиша — немовля, вочевидь, заснуло. Як розповідали слуги, батько дивився на доньку, не відводячи очей. Згодом вона прокинулася й заплакала, бо зголодніла. Її вереск ставав дедалі пронизливішим, і врешті-решт двері розчинилися.

В одвірку стояв мій дід із малою Ізабель на руках.

Узрівши слуг, що байдикували поруч, він грізно поглянув на них і басовито заволав:

— Ви що, збираєтеся дитину голодом морити?!

Відтоді Джордж Енджелфілд став особисто доглядати доньку. Він годував її, купав, перемістив її ліжечко до своєї кімнати, щоб вона не плакала вночі від самотності, змайстрував спеціальну заплічну сумку, щоб у ній брати дитинча із собою на прогулянки верхи, читав малій Ізабель ділові листи, спортивні розділи в газетах і романи про кохання, ділився з нею всіма думками і планами — словом, поводився так, наче Ізабель була розсудливим, доброзичливим товаришем, а не примхливим і наївним дитям.

Ізабель росла дуже гарною дівчинкою — мабуть, саме через це батько душі в ній не чув. Його первісток, Чарлі, про

якого Джордж Енджелфілд і думати забув, був воістину сином свого батька, в усьому на нього схожим: це був занехаяний, незграбний, хворобливий хлопець із рудою кучмою та недоумкуватим виразом обличчя. Ізабель зосередила в собі найкращі риси обох батьків: рудувате волосся, «подарунок» батька, набуло в дівчинки лискучого, насиченого червоно-брунатного кольору; притаманна Енджелфілдам бліда шкіра підкреслювала вишукане «французьке» чоло й вилиці. З батькового боку Ізабель мала гарніше підборіддя, а з матиного — гарнішу форму вуст; дівчинка успадкувала Матильдині мигдалуваті очі й довгі вії, але під цими віями ховалися вражаючі смарагди — своєрідна емблема Енджелфілдів. Словом, зовні Ізабель була втіленням досконалості.

Челядь швидко пристосувалася до дивовижного стану речей. Не змовляючись, слуги стали поводитися так, наче це абсолютно звична справа, коли батько шаленіє від своєї маленької донечки. І те, що він з нею не розлучався, аж ніяк не слід було вважати чимось негідним мужчини та джентльмена, чимось сміховинним.

А як же Чарлі, брат маленької Ізабель? Це був нетямущий хлопчик, чий інтереси оберталися довкола нечисленних нав'язливих ідей. Він ніяк не хотів учитися логічно мислити. Він ігнорував свою маленьку сестру, але радо сприйняв ті зміни в житті родини, до яких спричинилася її поява. До народження Ізабель було двоє батьків, яким Хазайка могла доповісти про його, Чарлі, погану поведінку, і реакцію двох батьків передбачити було неможливо. Мати була непослідовним вихователем: інколи за погану поведінку могла наказати відшльопати сина, а інколи просто сміялася. Батько ж був суворий, але неуважний, і часто задумані ним покарання так і залишалися невиконаними. Коли хлопець потрапив йому на очі, у Джорджа Енджелфілда виникало неясне відчуття необхідності покарати сина за якусь провину, і він давав йому добрячого прочухана — з упевненістю, що навіть коли цей прочухан незароблений,

то все одно згодиться як аванс у рахунок наступного про-
грішення.

Це стало для хлопця гарним уроком: він став усіяко
уникати зустрічей з батьком.

З появою ж маленької Ізабель усе змінилося. Мама не
стало, тата фактично теж не стало: Джордж Енджелфілд
надто вже переймався своєю донькою, щоб звертати увагу
на істеричні й розпачливі доповіді служниць про підсма-
жену на пательні мишу чи про голки, підступно втиснуті
в мило чиймись лихими руками. Чарлі дістав волю робити
все, що йому було до душі, а до душі було йому висмикува-
ти дошки на самісінькому вершечку сходів на горище і спо-
стерігати, як служниці гепаються донизу, зазнаючи при
цьому вивихів та розтягів зв'язок.

Звісно, йому могло перепастися на горіхи й від Хазяйки,
але вона була економкою — усього-на-всього економкою.
Словом, у своєму новому, вільному житті Чарлі міг із насо-
лодою калічити й ранили кого завгодно, точно знаючи, що
йому за це нічого не буде. Уважається, що послідовна і ви-
важена поведінка дорослих справляє позитивний вплив на
дітей; Чарлі й не думав скаржитися на послідовний недо-
гляд і нехтування з боку батька — роки напівсирітського
дитинства стали для Чарлі Енджелфілда найщасливіши-
ми роками його життя.

Захоплене обожнювання, з яким Джордж Енджелфілд
ставився до своєї доньки, витримало всі мислимі випробу-
вання, через які дитина тільки здатна провести власного
батька. Щойно Ізабель навчилася говорити, батько виявив
у ній надприродний талант наставниці, просто-таки ора-
кула, і почав радитися з нею з усіх питань, аж доки все
хатнє господарство не стали вести відповідно до примх
трирічної дитини.

Гості й без того бували в Енджелфілдів нечасто, а коли
домівка зі стану ексцентричності поволі занепала до стану
хаосу, їх стало ще менше. Потім почали висловлювати своє
невдоволення слуги. Дворецький звільнився, коли дівчин-

ці ще не виповнилося й двох. Кухарка протрималася на рік довше, стоїчно терплячи порушення режиму харчування, бо вередлива Ізабель бажала їсти тільки тоді, коли їй заманеться. Але й кухарці одного дня урвався терпець, і вона подала прохання про звільнення. Полишаючи Енджелфілд, вона прихопила із собою дівчинку-помічницю, тож Хазяйці самій довелося потурати забаганкам Ізабель і приносити їй у неурочні години різноманітні ласощі. Служниці не вважали за потрібне надсаджуватися на хатній роботі: вони були переконані — і небезпідставно — що їхньої невеличкої платні явно замало, щоб компенсувати садна, синці, розтяги сухожилів та шлункові розлади, на які вони страждали через садистичні експерименти Чарлі. Незабаром вони теж звільнилися, а їхнє місце заступили тимчасові наймити й наймички, які змінювалися з калейдоскопічною швидкістю. Зрештою господарство залишилось і без цих тимчасових працівників.

Коли Ізабель виповнилося п'ять, чисельність мешканців у домівці «всохла» до власне Джорджа Енджелфілда, двох його дітей, Хазяйки, садівника й егеря, що охороняв дичину від браконьєрів. Собака наказав довго жити, коти, побоюючись витівок Чарлі, трималися від будинку подалі, а в дощову погоду знаходили притулок у садовому сараї.

Якби Джордж Енджелфілд і помітив те запустіння й зубожіння, до якого докотилося його господарство, він усе одно й оком не змигнув би, бо був сам не свій від щастя: адже в нього була Ізабель.

Якщо хто й жалкував за тим, що челядь розбіглася, так це Чарлі. Залишившись без слуг, бідолаха залишився без об'єктів для своїх експериментів. Вишукуючи, кому б завдати лиха, він зупинив свій погляд на сестрі (рано чи пізно це мусило трапитися).

Він не міг дозволити собі такої розкоші, як змусити Ізабель плакати у присутності батька, а оскільки той дуже рідко відпускав її від себе, то Чарлі зіткнувся з чималою проблемою. Як же її виманити?

Спокусою — он як! Нашепотівши їй обіцянок про небачені дива й цікаві несподіванки, Чарлі вивів Ізабель через чорний хід і краєм клумби, по межі, а потім крізь сад із підстриженими деревами повів її до лісу. Там Чарлі знав одну потаємну місцину. Це була стара халабуда, сира й темна, без вікон. Саме те, що треба для всіляких таємниць.

Чарлі полював на жертву, і сестра, менша і слабша, ідеально, на його думку, годилася для такої ролі. Але вона була розумною. Вона була дивачкою. Тому все вийшло зовсім не так, як він сподівався.

Чарлі задер сестрі рукав і дряпонував жовтим від іржі дротом по білій шкірі внутрішньої сторони її руки вище ліктя. Ізабель спантеличено витріщилася спочатку на червоні краплі крові, що поволі виступали на синьо-багровій подряпині, а потім на любого братика. Її зелені очі широко розкрилися від здивування і чогось схожого на... задоволення. Ізабель простягла руку по дріт, і Чарлі від несподіванки мимоволі віддав їй його. Вона задерла другий рукав і, проткнувши шкіру, зробила в ній подряпину аж до зап'ястка. Цей поріз вийшов глибшим, ніж той, що зробив їй Чарлі; кров виступила одразу й потекла тоненькою цівочкою. Ізабель задоволено зітхнула, подивилася на кров і почала її злизувати. Потім подала дріт братові, жестом показуючи, щоб він теж задер свій рукав.

Чарлі отетерів. Але таки встромив дріт собі в руку, бо так хотіла Ізабель, — і захихотів, долаючи біль.

Ось так: замість жертви Чарлі, сам того не чекаючи, знайшов собі найвірнішу спільницю.

Так і жили Енджелфілди — без гостей, без полювання, без служниць і без більшості того, що в ті роки вважалося обов'язковим для представників їхнього класу. Вони ігнорували сусідів, управління маєтком переклали на орендарів, а у тих щоденних ділових зносинах із зовнішнім світом, від яких залежало їхнє виживання, цілком покладалися на сумління Хазяйки та садівника.

Джордж Енджелфілд забув про існування довколишнього світу, а світ — на певний час — забув про існування Джорджа Енджелфілда. Але потім усе одно згадав. Ішлося про гроші.

Окрім маєтку Енджелфілдів, в околиці були й інші великі володіння. Там мешкали інші більш-менш аристократичні родини. Серед власників тих маєтків був один господар, який прагнув розпоряджатися своїми грошми щонайдбайливіше. Дослухаючись до порад компетентних осіб, він обачливо вкладав великі суми грошей туди, де ризик був мінімальним, а незначні суми використовував там, де ризик був значно вищим, але значно вищим був і потенційний прибуток. Життя ж розпоряджалося його грошми по-іншому: великі суми грошей він втрачав безповоротно, а на маленьких заробляв значно менше, ніж сподівався. І врешті-решт потрапив у скрутне становище. Ситуація ускладнювалася тим, що він мав ледачого сина-марнотратника і некрасиву товстоногу дочку. Треба було щось робити.

Оскільки Джордж Енджелфілд ні з ким не бачився, то вигідних фінансових пропозицій йому ніхто й не робив. Коли його повірений надсилав йому рекомендації, він ігнорував їх, як ігнорував і листи з банку. Унаслідок цього гроші родини Енджелфілдів, замість брати участь у «вигідних» операціях, лежали собі спокійнісінько в банківському сейфі у підвалі й потихеньку приростали.

Як відомо, останнє слово в цьому найкращому зі світів завжди залишається за грошми. От і вилетіло слово. І поширилася чутка про енджелфілдівське багатство.

— Здається, Джордж Енджелфілд має сина? — спитала якось дружина невдахи-інвестора, що перебував на межі банкрутства. — Скільки це йому вже зараз? Двадцять шість?

«І якщо не їхній син для нашої Сибіли, то чому б не їхня донька для нашого Роланда? — спало на думку жінці. — Незабаром та дівчина досягне шлюбного віку. Кажуть, батько в ній душі не чує, отже, вона прийде до нас не з порожніми руками».

— Яка чудова погода! Саме час влаштувати пікнік, — сказала вона чоловікові, а її чоловік, як і притаманно всім чоловікам, не вловив між сказаними фразами жодного зв'язку.

Запрошення на пікнік пролежало два тижні на підвіконні у вітальні й там би, мабуть, і вицвіло на сонці, якби не Ізабель. Якось удень, не знаючи, чим зайнятися, вона зійшла сходами, шумно зігнула від нудьги, підняла лист і розгорнула його.

— Що то? — спитав Чарлі.

— Запрошення, — відповіла Ізабель. — На пікнік.

— На пікнік?..

Мозок Чарлі почав повільно прокручувати цю новину. Дивно — який такий пікнік? Та потім Чарлі знизав плечима й забув про почуте.

Натомість Ізабель підвелася й попрямувала до дверей.

— Ти куди?

— До себе.

Чарлі був кинувся за нею, але сестра жестом зупинила його.

— Дай мені спокій, я не маю настрою, — сказала вона.

Він незадоволено гмикнув, ухопив у руку жмут її волосся, пробіг пальцями по потилиці й намацав синці, залишені ним минулого разу. Але Ізабель вирвалася, побігла нагору й замкнулася у своїй кімнаті.

За годину, почувши, як вона знову спускається сходами, Чарлі рушив до виходу.

— Ходімо зі мною до бібліотеки, — попрохав він.

— Ні.

— Тоді ходімо до оленьчого заповідника.

— Не хочу.

Він помітив, що вона перевдяглася.

— Навіщо ти це начепила? — спитав. — Ти маєш вигляд форменої дурепа.

На ній була материна літня сукня, пошита з тонкої білої матерії й облямована зеленим кантом. Замість звичних тенісних черевиків із розтріпаними шнурками Ізабель взула сан-

далі із зеленого атласу — теж материні, на розмір більші. До волосся вона приколола квітку й напонадила губи.

Серце Чарлі затьмарилося.

— Ти куди це зібралася?!

— На пікнік.

Він ухопив її за руку, вп'явся у шкіру нігтями й потягнув до бібліотеки.

— Ні! Відпусти!

Він потягнув її ще дужче.

Ізабель люто вирячилася на нього й засичала:

— Чарлі, я ж сказала — *ні!*

І Чарлі відпустив її. Коли вона каже «ні» таким голосом, це і справді означає «ні».

Демонстративно повернувшись до нього спиною, вона розчинила парадні двері й вийшла.

У нестямі від люті, Чарлі оглянувся довкола — що б його гепнути? Але він і так розтрощив уже все, що тільки можна було розтрощити. Ті речі, що лишилися, могли завдати йому більшої шкоди, ніж він їм. Його кулаки обм'якли, і він пішов за Ізабель — на пікнік.

Здалеку картина пікніка здавалася ідилічною: молоді люди край озера, вбрані в літні сукні та білі сорочки, тримають келихи, наповнені рідиною, що іскриться на сонці, а трава під ногами така м'яка, що по ній можна ходити босоніж... Насправді ж відпочивальники знемагали від спеки, шампанське було огидно теплим, а якби хтось наважився зняти черевики, йому б довелося ступати по гусячому лайні. Однак молодь уперто вдавала, ніби веселиться, сподіваючись, що вдавана веселість зміниться справжньою.

Один парубок помітив якийсь рух поодаль, біля будинку. Звідти до компанії наближалася дивовижно вбрана дівчина, а за нею чвалав якийсь вайло. У зовнішності дівчини та її ході було щось незвичне.

Зі здивування той парубок аж забув фальшиво розсміятися у відповідь на жарт свого товариша; той теж поглянув:

що ж там таке цікаве відволікає увагу? — та й собі замовк від несподіванки. Кілька дівчат, які ловили кожне слово й кожен порух своїх молодих компаньйонів, навіть тоді, коли хлопці йшли позаду них, — і ті обернулися поглянути: чому ж запала така несподівана тиша? Це було схоже на ефект хвилюнок по воді: один за одним усі відпочивальники обернулися до новоприбульців, а поглянувши, залякли на місці.

Через широку галявину до них крокувала Ізабель.

Ось вона наблизилася. Даючи дорогу, всі розступилися перед нею, як море перед Мойсеєм, а вона підійшла аж до краю води й вибралася на плаский камінь, що випинався в озеро. Дехто рушив був до неї з пляшкою та келихом, але вона відмахнулася. Ізабель довелося довго йти під немилосердно пекучим сонцем, тому самого лише шампанського їй було замало для охолодження.

Вона зняла свої сандалі, повісила їх на дерево, розпростила руки — і кинулася у воду.

Усі аж роти пороззявляли зі здивування, а коли вона з'явилася на поверхні, то вода, що струменіла з її спокусливих форм, змусила присутніх згадати легенду про народження Венери. І знову всі роти пороззявляли. Цього разу від захвату.

Це пірнання теж багато хто пригадав багатьма роками пізніше, коли Ізабель удруге покинула домівку. А пригадуючи, люди хитали головами — чи то із жалем, чи то з осудом: ця дівчина завжди була якоюсь дивною. Але того дня таку поведінку пояснили їй веселим настроєм, за який присутні були їй дуже вдячні. Самотужки, без сторонньої допомоги, Ізабель умить розважила всю компанію.

Один білявий молодик — найсміливіший — гучно розсміявся, зняв черевики, краватку і стрибнув у воду слідом за Ізабель. Потім трійко його друзів. Ще мить — і всі парубки вже були у воді, пірнаючи, вигукуючи, репетуючи, борюкаючись і бризкаючи один на одного.

Хутенько помізкувавши, дівчата второпали, що є лише один вихід. Вони порозвішували сандалі по гілках, зобразили на своїх обличчях неймовірний захват і теж повска-

кували в озеро, здіймаючи купи бризок. Опинившись у воді, дівчата почали підкреслено емоційно скрикувати і плескатися — утім, плескалися вони так, щоб не надто намочити волосся.

Та марними були їхні зусилля. Чоловіки не помічали нікого, крім Ізабель.

Чарлі не стрибнув у воду за своєю сестрою. Він стояв трохи осторонь і спостерігав. Блідолиций, із рудим волоссям, він був схожий на людину, якій до вподоби не сонячна, а дощова погода, не пікніки, а розваги під дахом. На сонці його обличчя порожевіло, а очі нестерпно боліли, бо їх заливав піт, що капав з лоба. Але Чарлі майже не кліпав очима. Він не міг надивитися на Ізабель.

Скільки годин йому ще доведеться чекати, перш ніж він знову опиниться поруч із нею?.. Здавалося, що цілу вічність. Збадьорений появою Ізабель та її витівкою, пікнік тривав довше, ніж сподівалися, але все одно усім здалося, що він пролетів блискавично швидко, і всім кортіло залишитися якомога довше. Гуляння скінчилося, і молодь розходилася з утішливою думкою про наступні пікніки й нові поцілунки у воді й на суходолі.

Коли Чарлі нарешті наблизився до Ізабель, на її плечах був парубочий піджак, а самого парубка вона тримала за руку. Неподалік непевно тинялася якась дівчина, в очах якої читався неприхований сумнів у доречності її присутності. Повновида і неприваблива, вона, тим не менш, була схожа на супутника Ізабель, з чого можна було зробити висновок, що це його сестра.

— Ходімо додому, — грубо кинув Чарлі в бік сестри.

— Так швидко? А я думала, що ми трохи погуляємо. З Роландом та Сибілою. — Ізабель люб'язно всміхнулася до Роландової сестри, й Сибіла, надзвичайно здивована таким проявом доброти, аж засяяла з радощів.

Удома Чарлі міг домогтися від Ізабель усього, чого хотів, інколи завдаючи їй болю й ображаючи, але тут, на людях, він не насмівся й тому скорився.

Що ж сталося під час тієї прогулянки? Свідків того, що трапилося в лісі, не було. А через відсутність свідків не було й пліток — принаймні *спочатку*. Але не треба бути генієм, щоб з подальших подій здогадатися, що саме відбулося того вечора під склепінням зеленого листя.

— Мої сандалі! Я забула їх на дереві! — розпачливо вигукнула Ізабель і послала Роланда по сандалі, а Чарлі, здається, по Сибіліну шаль. До цієї хитрості вона вдалася, аби позбутися чоловіків.

Дівчата повмощувалися на маленькій м'якій галявинці. Темрява ставала дедалі густішою, а вони все сиділи, куняючи від випитого шампанського і вдихаючи терпке повітря, ще не вистигле від сонячного тепла, та вже торкнуте нічною прохолодою. Сукні на їхніх розпашілих тілах поволі висихали, і брижі тканини, в міру того як з них випаровувалася волога, відставали від тіла, приємно його лоскочучи.

Ізабель знала, *що* їй потрібно: залишитися наодинці з Роландом. Але для цього вона мусила спекатися свого брата.

Ліниво спершись на дерево, вона заговорила.

— То хто з них твій кавалер, Сибіло?

— Та в мене нема кавалера. І ніколи не було, — зізналася Сибіла.

— Як нема, то треба завести.

Ізабель схилилась набік, зірвала схожий на перо листок папороті й провела ним по своїх губах, потім — наче ненароком — по губах своєї випадкової компаньйонки.

— Як лоскотно й приємно! — прошепотіла Сибіла.

Ізабель знову зробила те саме. Сибіла всміхнулася, напівзаплющила очі й не стала зупиняти спокусницю, коли та ніжно вела листком по її шиї, потім навколо декольте і — вниз, особливо довго затримуючись на пагорбках грудей.

Сибіла млосно хихотіла, а коли листок дістався її талії й спустився ще нижче, розплющила очі.

— Ти чому зупинилася? — спитала вона з ноткою образи.

— А я й не зупинялася, — відповіла Ізабель. — Просто сукня заважає тобі відчувати.

Вона задерла край Сибілиної сукні й почала водити листком папороті по оголеній литці.

— Так краще?

Сибіла знов заплющила очі й почала щось заворожено мимрити собі під ніс. Від товстуватої литки зелене перо помандрувало до коліна, а потім до стегна. Коли на зміну листку прийшли ніжні пальці Ізабель, Сибіла солодко зітхнула.

Ізабель тим часом гострим поглядом вивчала обличчя своєї старшої компаньйонки і, коли повіки Сибіли ось-ось мали затріпотіти у пристрасному передчутті, хутко прибрала руку.

— Так я і знала, — мовила Ізабель діловим тоном, наче ставлячи діагноз, — тобі справді потрібен кавалер.

Сибіла, мимоволі вирвана зі стану повного блаженства, не відразу прийшла до тями.

— Так от, стосовно приємного лоскотання, — вимушено вдалася до пояснення Ізабель, — коли це робить кавалер, то виходить набагато приємніше.

— А ти звідки знаєш? — запитала Сибіла новоспечену подругу.

Ізабель уже мала готову відповідь:

— Чарлі.

Перш ніж повернулися хлопці, несучи із собою сандалі та шаль, Ізабель вдалося досягти задуманого: Сибіла, з кокетливо задертою спідницею, розглядала Чарлі з неприхованою цікавістю та ентузіазмом.

Однак Чарлі проігнорував її настирливий погляд: він прикипів очима до Ізабель.

— Ти, часом, не помітив, наскільки схожі Ізабель і Сибіла? — зумисне грайливо спитала його сестра.

Чарлі отетеріло витріщився на неї.

— Я маю на увазі імена. Вони дуже подібно звучать. Їх легко переплутати. Що скажеш, га? — Сестра кинула на брата гострий погляд, немов підштовхуючи його до здогадки. — Ми з Роландом підемо трохи погуляємо. А Сибіла стомилася. Залишайся з нею, — сказала Ізабель і взяла Роланда під руку.

Чарлі байдужно зиркнув на Сибілу й помітив її задерту спідницю. Сибіла дивилася на нього широко розкритими очима, трохи розтуливши рота.

А там, де тільки-но сиділа Ізабель, уже нікого не було. Лише з темряви долинав її сміх, змішаний із глухим бубонінням Роланда.

«Дарма! Я ще візьму своє, — подумав Чарлі. — Неодмінно. Вона за це ще заплатить. Не раз і не два!»

А він тим часом мав хоч якось розрядитися.

Згадавши про Сибілу, він обернувся до неї.

Літо повнилося пікніками. Чарлі відкрив для себе Сибілу та інших дівчат, але для Ізабель існував лише Роланд. Щодня вона вислизала з-під нагляду свого брата, уникала його чіпких рук і вшивалася кудись на велосипеді. Чарлі ніяк не вдавалося дізнатися, де ж зустрічається ця парочка закоханих, бо він був надто нетямущий і вайлуватий, щоб устигнути простежити за сестрою після її чергової втечі: колеса крутяться, вітер розмаює волосся — шукай вітру в полі! Інколи вона поверталася, коли було вже поночі, інколи — аж під ранок. Чарлі несамовито лаяв її, але Ізабель тільки насміхалася з нього й відверто ігнорувала, наче він для неї — порожнє місце. Чарлі намагався завдати їй болю, скалічити, але поза як їй знову і знову вдавалося втекти від нього, прослизнувши крізь пальці, як вода, то він нарешті второпав, що їхні забави майже повністю залежали від її бажання чи небажання. Яким би дужим не був Чарлі, завдяки своїй прудкості і кмітливості Ізабель могла втекти від нього будь-коли. Він лишався безпорадним, як той розлючений боров проти бджоли.

Але час від часу, щоб угамувати його злість, вона піддавалася на його вмовляння. На годину-другу Ізабель скорялася волі брата і дозволяла йому тішитися ілюзією, що вона повернулася до нього назавжди і все в них тепер знову буде так, як колись. Але незабаром Чарлі збагнув, що це ніщо інше, як тільки ілюзія, і кожна чергова втеча сестри після такого нетривалого воз'єднання була ще боліснішою, ще нестерпнішою.

Чарлі вгамовував свою жагу із Сибілою та іншими дівчатами, але це допомагало на якусь мить, не більше. Спершу такі зустрічі влаштовувала його сестра, але з часом усю її увагу поглинув лише Роланд, тож Чарлі довелося самому виконувати «підготовчу роботу», хоча для цього він не мав ані розуму, ані проникливості, ані хитрості, властивих сестрі. Одного разу в одній із сусідських родин виник скандал, і розлючена Ізабель сказала братові, що коли він і надалі поводитиметься таким чином, йому доведеться мати справу із жінками іншого штибу. Тож довелося Чарлі перекваліфікуватися з дочок дрібних аристократів на дочок ковалів, фермерів і лісників. Особисто він ніякої різниці не відчув, але, здавалося, його оточенню такий стан справ був більше до вподоби.

Моменти забуття з іншими жінками були для Чарлі надивовижу скороминущими. Очі, в яких відбулося потрясіння, руки в синцях, кров на стегнах — усе це стиралося з його пам'яті, щойно він відвертався від чергової коханки. І ніщо не могло похитнути великої пристрасної його життя: кохання до власної сестри.

Якось уранці наприкінці літа Ізабель перегорнула незаповнені сторінки свого щоденника й порохувала дні; потім згорнула зошит, знову поклала до шухляди і про щось замислилася. А коли ухвалила рішення, спустилася вниз і зайшла до батькового кабінету.

Джордж Енджелфілд підвів очі.

— Ізабель!

Він зрадів її появі. Останнім часом дочка нечасто була вдома, і батько був дуже вдячний, коли вона таки навідувалася до нього.

— Мій любий тату! — звернулася до нього Ізабель, усміхаючись.

Джордж Енджелфілд стривожився: він зрозумів, що слід очікувати чогось прикрого.

— Щось трапилося?

Ізабель увіп'ялася поглядом у куток на стелі й знову всміхнулася. А потім, не зводячи погляду з брудного кутка, повідомила, що йде з дому.

Спершу батько ледь збагнув значення її слів. А потім кров ударила йому в голову, запульсувала у скронях, у вухах. Очі затьмарилися. Він заплющив їх, але в голові вивергалися вулкани, падали метеорити, лунав гуркіт вибухів. Коли ж вляглося полум'я і душа Джорджа Енджелфілда перетворилася на мовчазний спустошений ландшафт, він знову розплющив очі.

Що ж він накоїв?!

У руці він тримав відірване пасмо червоно-каштанового волосся, на якому теліпався закривавлений шматочок шкіри. Ізабель стояла поодаль, притиснувшись до дверей і склавши руки за спиною. Одне з її прекрасних очей являло собою суцільний синець; одна щока почервоніла і злегка набрякла. З чола — оминаючи брову й око — збігала цівочка крові.

Панічний страх охопив Джорджа Енджелфілда — страх за себе й за дочку. Він одвернувся від неї, й вона прожогом вибігла з кімнати.

А опісля він сидів годинами, обкручуючи пасмо каштанового волосся навколо пальця, дедалі міцніше й міцніше, аж доки воно не увіп'ялося глибоко у шкіру, пронизавши її так, що витягти його звідти було вже неможливо. А коли відчуття болю завершило свою неквапливу мандрівку від пучки до мозку, Джордж Енджелфілд дико заволав.

Того дня Чарлі був десь у гостях і повернувся додому тільки опівночі. Не знайшовши Ізабель у її кімнаті, він став бродити будинком, якимось шостим чуттям здогадуючися, що сталося лихо. Так і не знайшовши Ізабель, Чарлі пішов до кабінету. Лише один погляд на батькове посіріле обличчя повідав йому про все. Якусь мить батько й син мовчки розглядали один одного, але спільна біда так і не поєднала їх. Вони не могли — і не бажали — один одному допомогти.

Увійшовши до своєї кімнати, Чарлі сів біля вікна і просидів так кілька годин. Його силует чітко виокремлювався на тлі чотирикутника місячного світла. У якусь мить він висунув шухляду, витяг звідти пістоль, відібраний шантажем у місцевого бракон'єра. Кілька разів він приставляв зброю до скроні — і щоразу сила тяжіння швидко повертала пістоль на коліна.

О четвертій ранку Чарлі поклав пістоль на місце і взяв натомість довгу голку, яку він поцупив у Хазяйки зі скриньки для шитва ще десять років тому. Відтоді ця голка не раз ставала йому в пригоді. Чарлі задер халяву, стягнув донизу шкарпетку і глибоко, до самісінької кістки простромив м'яз гомілки. Плечі його затремтіли від болю, але рука не здригнулася. Кривавими літерами у його плоть увіп'ялося єдине ім'я: *Ізабель*.

Тим часом сама Ізабель була вже далеко. Перш ніж піти, вона на кілька хвилин повернулася до своєї кімнати, а потім спустилася через чорний хід у кухню. Там вона якось незвично сердечно й міцно обійняла Хазяйку, чого раніше майже ніколи не робила, потім вислизнула чорним ходом і прожогом майнула через присадибний город до садової хвіртки у кам'яній стіні. Хазяйка вже давненько недобачала, натомість у неї розвинулася здатність визначати рухи людей з коливань повітря; їй здалося, що перш ніж зачинити за собою хвіртку, Ізабель хоч на мить, але таки завагалася.

Джордж Енджелфілд, збагнувши нарешті, що дочка *справді пішла з дому*, подався до свого кабінету й замкнувся там. Він відмовився від їжі і нікого не бажав бачити. Покликали священика і лікаря, але з-за дверей почулося:

— Дайте пораненому звіру спокійно померти! А Богові своєму скажіть, нехай іде к бісу!..

На цій емоційній ноті не надто чемний прийом і завершився.

Кілька днів по тому священик та лікар повернулися й наказали садівникові вибити двері. У кабінеті знайшли мертвого Джорджа Енджелфілда. Побіжного огляду було

достатньо для висновку: він помер від зараження крові, спричиненого кільцем людського волосся, що глибоко врізалось у плоть безіменного пальця.

Чарлі ж не помер, хоча так і не розумів, чому він досі живий. Він блукав будинком, протоптав у пилюці стежку й ходив нею щодня вгору та вниз. Він обшукував спальні на мансарді, що не використовувалися роками, кімнати для слуг, кімнати членів родини, кабінет, бібліотеку, кімнату для музичення, вітальню та кухню. Це був безглуздий, нескінченний і безнадійний пошук. Уночі Чарлі виходив блукати маєтком. Невтомні ноги несли його далі, далі й далі. Увесь цей час він обертав у пальцях поцуплену в Хазяйки голку — і пальці його перетворилися на криваво-коростяве місиво. Він дуже, дуже сумував за Ізабель.

Отак Чарлі й прожив вересень, жовтень, листопад, грудень, січень і лютий.

А на початку березня повернулася Ізабель.

Чарлі саме крокував через кухню прокладеною в пилюці стежиною, як знадвору донісся стукіт копит і шум коліс екіпажа, що наближався до будинку. Вовкувато набурмосившись, Чарлі рушив до вікна. Тільки візитерів йому не вистачало!

З екіпажа вийшла знайома постать — і серце Чарлі завмерло.

Він прожогом кинувся у двері, злетів по східцях і вмить опинився біля екіпажа. *Ізабель повернулася!*

Чарлі спантеличено оглядав сестру широко розкритими очима.

Ізабель розсміялася.

— Ось, — сказала вона. — Візьми. — І подала йому важкий пакунок з матерії. Потім простягла руку, витягла ще щось із задка екіпажа й знову подала братові. — І оце візьми. А тепер мені хочеться лише одного: хильнути добрячу порцію бренді.

Ошелешений Чарлі почвалав за сестрою до будинку, й вони пройшли до кабінету. Не зупиняючись, Ізабель

підійшла просто до буфета з напоями, витягла звідти пляш-ку й келихи. Щедро наливши собі, Ізабель вихилила рідину одним ковтком, закинувши голову так, що стало видно її рожеве піднебіння, потім знов наповнила свій келих і на-лила братові. А той стояв, наче спаралізований, позбавлений дару мови, з пакунками у руках. У його вухах лунав гучний сміх Ізабель.

Чарлі здалося на мить, що він стоїть під великим церков-ним дзвоном. У голові йому паморочилося, на очах з'яви-лися сльози.

— Поклади це додолу, — наказала Ізабель. — Випиймо під тост.

Чарлі взяв келих і вдихнув випари спиртного.

— За майбутнє! — вигукнула Ізабель.

Чарлі випив бренді й закашлявся, від незвички обпікши рота.

— Хочеш, дещо покажу? — спитала сестра.

Чарлі насупився.

— Ось поглянь.

Ізабель підійшла до пакунків, які Чарлі поклав на стіл, роз-горнула м'яку матерію і відступила, щоб йому було видно.

Брат поволі повернув голову й поглянув.

То були немовлята.

Двоє немовлят. Двоє близнюків.

Чарлі закліпав очима. Десь у глибині душі він розумів, що треба якось відреагувати, але не знав, як саме.

— Чарлі, та прокинься ж, урешті-решт!..

Сестра взяла його за руки й потягла в пустотливий і хи-мерний танець по кімнаті. Вона крутила його сюди-туди, аж поки в голові йому не закрутилося, але це, як не дивно, повернуло його до реальності. Зупинившись, Ізабель обо-ма руками взяла його обличчя.

— Роланд помер, Чарлі. Залишилися тільки ти і я. Зро-зумів?

Чарлі кивнув.

— От і добре. До речі, де тато?

Коли брат розповів їй, що трапилося з батьком, Ізабель впала в істерику. Хазяйка, розбуджена несамовитим вереском, вийшла з кухні і вклала Ізабель спати в її кімнати.

Коли Ізабель прокинулася, Хазяйка спитала:

— Як звуть дітей?

— Їхнє прізвище Марш, — відповіла Ізабель.

Та про це Хазяйка вже встигла дізнатися раніше. Чутки про одруження Ізабель із Роландом Маршем дійшли до маєтку Енджелфілдів кілька місяців тому, після чого надійшла й звістка про народження близнюків. (Хазяйка не мала особливої потреби вираховувати на пальцях кількість місяців між одруженням та народженням, але подумки вона все одно це зробила, і результат змусив її осудливо стулити губи.) Про те, що кілька тижнів тому Роланд помер від пневмонії, Хазяйка також знала. Містер і місіс Марш, спустошені втраченою єдиного сина й шоковані вражаючою байдужістю невістки, стали всіляко уникати Ізабель та її дітей, бажаючи забути своїм невимовним горем.

— То які імена їм дали?

— Аделіна і Еммеліна, — відповіла Ізабель сонним голосом.

— А як ти їх розрізняєш?

Але молода вдова вже знову забулася сном. І поки вона бачила сни у своєму такому звичному старому ліжку, все бурхливе минуле: і її демонстративна втеча з дому, і нетривале подружнє життя — якимось незбагненим чином пішло в небуття, а натомість до неї повернулося її колишнє, незаймано-дівоче дозаміжнє ім'я. Коли вона прокинеться вранці, їй здасться, що ніякого шлюбу насправді не було, а немовлята — зовсім не її власні діти (Ізабель ніколи не мала ані крихти материнських почуттів), а такі собі ельфи, що невідь-звідки й узялися.

Немовлята теж спали. Хазяйка і садівник, схилившись у кухні над їхніми чистенькими блідуватими личками, потихеньку перемовлялися.

— То хто з них Аделіна, а хто Еммеліна? — запитав садівник.

— Не знаю.

Стоячи по обидва боки старої коліски, Хазяйка і садівник спостерігали за крихітними дівчатками. Два «комплекти» вигнутих півмісяцем вій, два ротики-бантики, дві голівки, вкриті ніжним пухом. Аж ось в однієї із сестричок затремтіла повіка, й одне вічко наполовину розплющилося. Садівник і Хазяйка аж подих затамували. Але вічко знову заплющилося, й дитинча поринуло в сон.

— Оце, мабуть, Аделіна, — прошепотіла Хазяйка.

Вона взяла з буфета смугастий кухонний рушник і нарізала з нього смужок. Потім сплела з них дві стрічки й пов'язала червону на зап'ясток немовляти, що кліпнуло вічком, а білу — на зап'ясток немовляти, що лежало тихо й не ворухилося.

Отак і стояли Хазяйка із садівником, кожне поклавши руку на коліску, й очей не зводили з немовлят.

Нарешті Хазяйка повернула втішене обличчя до садівника й знову заговорила:

— Лишень уяви собі, Дігу! Аж двоє дитинчат! Таке щастя нам у нашому віці!

Відірвавши погляд від немовлят, Діг помітив, що її великі карі очі застелили сльози радості.

Садівник простягнув зашкарублу руку через коліску. Швидко змахнувши недоречні, як їй здалося, сльози, Хазяйка посміхнулася й поклала свою маленьку пухку руку в його велику долоню. І він відчув вологу її сліз на своїх пальцях.

А під аркою з їхніх рук, під тремтливою лінією їхніх з'єднаних невідривними поглядами очей тихенько сопіли двоє немовлят і бачили сни.

Була вже пізня ніч, коли я скінчила записувати історію Ізабель і Чарлі. Надворі панувала темрява, будинок спав. Увесь день, вечір і частину ночі сиділа я, зігнувшись, за столом. Історія наче переповідала сама себе, лунаючи у вухах, а олівець слухняно шкрябав папір, реєструючи почуте. Усі мої аркуші були густо списані: вони вмістили, наче резервуар,

увесь потік слів, що їх промовляла міс Вінтер. Час від часу моя рука рухалася до лівого стовпчика, і я нашкрябувала примітку, якщо інтонація письменниці або якийсь її жест видавалися мені невід'ємною частиною самої розповіді.

Нарешті я відсунула останній аркуш, відклала олівець, стиснула й розтиснула заляклі пальці. Упродовж кількох годин голос міс Вінтер описував давно зниклий світ, воскрешаючи мертвих і відтворюючи події, але я так і не побачила нічого, окрім створеного її словами вже звичного лялькового театру. Та коли голос нарешті змовк, образ її все одно залишився в моїй голові, і я пригадала сірого kota, який наче за помахом чарівної палички з'явився в неї на колінах. Міс Вінтер гладила його, а він сидів собі тихенько, невідривно стежачи за мною своїми круглими жовтуватозеленими очима. Може, він навіть примудрився узріти моїх привидів і мої таємниці, але йому, либонь, було до того абсолютного байдуже: він тільки кліпав очима й апатично розглядав мене.

— Як його звуть? — спитала я.

— Привид, — недбало кинула письменниця.

Дібравшись нарешті до ліжка, я вимкнула світло й заплющила очі. На подушечці пальця й досі відчувалася вм'ятина від олівця, а під серцем і досі ворухився той невидимий вузол, що зв'язував мене з дивовижною історією Віди Вінтер. Було темно, я лежала із заплющеними очима, але мені здавалося, що я й досі бачу аркуш паперу, рядки посередині й широкі поля по краях. Мою увагу привернуло поле праворуч. Цей стовпчик я залишала для своїх власних коментарів, приміток і запитань.

Мої пальці вхопили в пітьмі привид олівця й почали рухатися, ніби записуючи запитання, що дісталися до моєї свідомості крізь пелену сну. Я згадала ім'я *Ізабель*, яке Чарлі глибоко, аж до кістки вкарбував у своє тіло. Чи назавжди залишився з ним цей напис? Невже до самої смерті? І коли під землею, у домовині, плоть відгнила від кістки — невже й могильній темряві судилося побачити ім'я *Ізабель*?.. Ро-

ланд Марш, померлий чоловік, так швидко забутий... Ізабель і Чарлі... *То хто ж був батьком двійнят?*

Аж ось із виру моїх думок поволі виринув отой шрам на долоні міс Вінтер. Літера Q, схожа на знак питання, глибоко впечений в людську плоть.

Коли ж уві сні я стала записувати свої запитання, поле праворуч наче почало ширитися. Папір, здавалося, засвітився, запульсував життям. Він набух, поглинув мене, і з почуттям трепетного остраху й зачудування я усвідомила, що *стала частиною структури паперу, невід'ємною складовою нутроців записаного тексту*. Ставши невагомою, я цілу ніч блукала в цій історії, вивчаючи її ландшафт, вимірюючи її обриси, навшпиньки підходячи до її країв і зазираючи за межі.

Парк

Прокинулася я рано. Надто рано. Монотонний уривок якоїсь мелодії шкрябав мені мозок. Ще залишалася ціла година до того, як Джудіт мала постукати у двері й занести мені сніданок, тож я зробила собі чашку какао, не охолоджуючи випила його і вийшла надвір.

Парк біля будинку міс Вінтер виявився чимось на зразок головоломки. З першого ж погляду розміри його вражали: тисовий живопліт за симетричними клумбами, що спочатку здався мені межею, виявився лише чимось на кшталт внутрішньої стіни, що відокремлювала одну частину парку від іншої. Парк повнився такими межами: це були живоплоти з глоду, бирючини й лісового буку, кам'яні стіни, вкриті звивистим плющем та зимостійким клематисом, а також хаотично розкидані голі кущі троянд і акуратні дерев'яні парканчики, де-не-де обплетені верболозом.

Блукаючи стежками, я переходила з однієї частини парку в іншу, але ніяк не могла збагнути його конфігурацію. Живоплоти, що здавалися суцільними, якщо дивитися спе-

реду, подекуди відкривали моїм очам діагональні проходи при погляді збоку. У чагарники було легко потрапити, але вибратися з них було майже неможливо. Фонтани і статуї, полишені, здавалося, далеко позаду, знову несподівано виринали переді мною. Я подовгу стояла як укопана, ошелешено озираючись довкола й хитаючи головою від здивування. Природа сама із себе витворила лабіринт і наче навмисне намагалася збити мене з пантелику.

За одним із поворотів я натрапила на того мовчазного бороданя, який привіз мене сюди з вокзалу.

— Моріс — так мене звуть, — відрекомендувався він.

— А як вам вдається тут не заблукати? — поцікавилася я. — Чи є тут якась хитрість?

— Немає, потрібен тільки час, щоб звикнути, — відповів чоловік, не відводячи очей від своєї роботи.

Він стояв навколішках над клаптиком скопаної землі, розрівнював її й обгортав коріння рослин.

Моріс, здавалося, був не в захваті від моєї присутності в парку. Утім, я не образилася, бо й сама маю схильність до усамітнення. Надалі ж я, забачивши його, навмисне звертала в інший бік. Кілька разів краєм ока я встигла помітити, як він теж, узрівши мене, задкував і кудись зникав або несподівано змінював напрямок. Ось так нам і вдавалося не турбувати одне одного. Тут було достатньо місця, щоб обминати одне одного, не завдаючи нікому незручностей.

Того ж дня я знову прийшла до міс Вінтер, і вона продовжила свою розповідь про родину Енджелфілдів.

Хазяйку звали місіс Дюн, хоча для всіх дітей вона завжди була просто Хазяйкою. Ніхто точно не міг сказати, скільки вона прожила разом із родиною. Здавалося, що цілу вічність. Це було рідкістю: служники в Енджелфілдів швидко з'являлися і так само швидко зникали, а оскільки кількість зникнень переважала над кількістю появ, то настав день, коли місіс Дюн лишилася єдиною хатньою робітницею.

Формально вона вважалася економкою, неформально ж їй доводилося займатися геть усім. Вона шкребла горщики й розтоплювала піч, як найнижча за рангом служниця; коли приходив час кухарити, вона ставала кухаркою, а коли треба було подавати на стіл — старшим лакеєм. На той час, коли з'явилися двійнята, вона була вже старенька: недочувала, недобачала, тож робітниця з неї була вже слабенька, хоча сама вона визнавала це неохоче.

Натомість Хазяйка зналася на вихованні дітей: регулярне харчування, регулярний сон, регулярне купання. Ізабель та Чарлі зростали водночас і розпещеними, і занехаяними, тому в місіс Дюн серце краялося: що ж із них вийде?.. Ізабель нехтувала дітлахами, і це давало місіс Дюн шанси сподіватися, що вона самотужки змінить усталений в Енджелфілді стан речей. У неї визрів план. Під самісіньким носом Чарлі та Ізабель, у самісінькому центрі створеного ними хаосу сподівалася вона зростити двох нормальних, здорових дівчаток. Триразове повноцінне харчування, о шостій — до ліжка, у неділю — до церкви.

Але не так сталося, як гадалося.

Почалося з бійок. Аделіна налітала на свою сестру, лупцювала її кулаками й ногами, смикала за волосся, гамселила по чому прийдеться. Вона ганялася за нею з розпеченими вуглинами в обценьках, а коли ловила, то обсмалювала бідолашній волосся. Хазяйка не могла второпати, що ж її засмучує дужче: безперестанна й немилосердна войовничість Аделіни чи безперестанна й покірлива терплячість Еммеліни? Еммеліна благала сестру не мучити її, але жодного разу не дала їй відсічі — тільки ховала голову й чекала, доки скінчиться цей град ударів, що сипався на її плечі й спину. Ніколи не бачила Хазяйка, щоб Еммеліна здійняла на Аделіну руку. Місіс Дюн вирішила, що Еммеліну Господь наділив подвійним запасом доброти, а Аделіну — подвійним запасом злості.

Із харчуванням теж виникла несподівана проблема. У належний для їжі час дітей неможливо було знайти — вони пропадали в саду або невідь-де. Еммеліна дуже любила

чимось поласувати, і її апетит ніяк не вдавалося вмістити у триразовий раціон. Це було капризне і ненажерливе створіння: їй давай їсти десять, двадцять, п'ятдесят разів на день! Коли ж її настирливі домагання задовольнялися, вона хутко набивала пельку кількома жменями якоїсь страви і на певний час угамовувалася. Кишені Еммеліни завжди були напхані хлібом і ласощами — такий собі пересувний бенкет, який завжди з тобою. Еммеліна й до столу підходила тільки для того, щоб поповнити запаси в кишенях, а потім знову йшла собі ніжитися біля каміна чи десь на галявинці.

Аделіна ж скидалася на шматок дроту з вузлами замість колін та ліктів. Живилася вона, либонь, не тим, чим живляться звичайні смертні, принаймні їжа її анітрохи не цікавила. Ніхто не бачив, як вона їсть: подібно до колеса вічного двигуна, ця дівчинка являла собою подобу замкненої схеми, що працює від енергії, видобутої з якогось чарівного джерела. Але колесо вічного двигуна — міф; тож коли вранці Хазяйка виявляла порожнечу на тарілці, де ще вчора увечері лежав добрячий шмат м'яса або хліба, вона таки здогадувалася, куди поділися харчі, й тільки мовчки зітхала. І чому її дівчатка не їдять як нормальні діти?..

Може, старенька б так запросто не здалася, якби була молодшою чи якби замість двох дівчаток була одна. Утім, енджелфілдівської крові неможливо було змінити ані регулярним харчуванням, ані суворим розкладом. Місіс Дюн не хотіла цього визнавати, але врешті-решт таки визнала: як не крути, а двійнята якісь дивні, не такі, як усі. Вони *інші* — цілковито і наскрізь, аж до кінчиків волосся.

Узяти хоча б їхню манеру перемовлятися. Коли місіс Дюн помічала крізь кухонне вікно їхні силуети й починала дослухатися, було чути, що дівчата торохтіли без упину. Інколи серед їхнього бубоніння можна було розрізнити окремі фрази. Але ось вони заходять. Повна тиша. «Продовжуйте!» — щоразу наказувала їм Хазяйка. Але сестри зніяковіло мовчали. Їхнє базікання призначалося тільки для них двох — і ні для кого більше.

— Не мели дурниць, — відповіла Хазяйка Дігові, коли той сказав їй, що дівчата не вміють як слід говорити. — Коли вони почнуть, їх уже не зупинити!

Усвідомлення того, що Діг таки мав рацію, прийшло взимку. Трапилося диво: дівчата залишилися вдома, бо Еммеліні вдалося переконати Аделіну не виходити під дощ, а посидіти біля каміна. Хазяйка через свою підсліпуватість і глухуватість уже жила як у тумані — але того дивного дня вона відчула щось на кшталт несподіваного прояснення зору й покращення слуху. Проходячи повз двері, що вели до вітальні, місіс Дюн раптом почула звідти голоси і зупинилася. Двійнята невпинно торохтіли, і звуки розмови скакали від сестри до сестри, як тенісні м'ячики. Це були звичайні звуки звичайної розмови, яка змушує людей сміятися і плакати, сваритися й кидати один на одного сердиті погляди. Голоси сестер то злітали до вереску, то спадали до шепоту. Здалеку здавалося, що їхня розмова — просто жвава, невимущена бесіда двох звичайних дітлахів. Але в Хазяйки аж серце зацеміло: *дівчата говорили мовою, яку їй ніколи не доводилося чути*. Це не була англійська. Це не була й французька, до якої місіс Дюн призвичаїлася, коли ще була жива Матильда, і якою Чарлі й досі інколи озивався до Ізабель. Так, Джон Діг мав рацію. Дівчата справді говорили не так, як слід.

Шокована усвідомленням цього факту, Хазяйка аж заклякла у дверях. І, як це інколи трапляється, одне осяяння потягло за собою друге. Раптом на камінній полиці задзвонив годинник, і його засклений механізм випустив із клітки маленьку пташку, яка мала зробити коло й повернутися до клітки з іншого боку. Як тільки дівчата почули перший удар, вони відразу ж поглянули на годинник. Дві пари широко розкритих очей спостерігали, не кліпаючи, за пташкою, яка поволі рухалася всередині пристрою: крильцями вгору-вниз, вгору-вниз, вгору-вниз.

І не було нічого аж занадто холодного чи нелюдськи жорстокого в їхніх поглядах. Зазвичай саме так діти і спостерігають за неживими рухомими предметами. Але Хазяйку ці

погляди пробрали аж до кісток. Їй стало лячно. Саме так двійнята дивилися й на неї, коли вона докоряла їм, умовляла їх або ж лаяла.

«Вони і близько не усвідомлюють, що я — жива істота, — подумалось їй. — Вони не розуміють, що є ще хтось живий, окрім них».

Треба віддати належне доброті місіс Дюн: вона не визнала дівчат огидними й жорстокими. Вона їх пожаліла. «Вони, мабуть, такі самотні! Дуже-дуже самотні».

А потім обернулася та почовгала собі геть від дверей.

Після болісних роздумів місіс Дюн нарешті — як їй здалося — збагнула причину такого ставлення дівчат до навколишнього світу. Адже вони двійнята! Завжди разом. Завжди удвох. Якщо в їхньому світі вважалося нормальним бути вдвох, то що ж тоді ці створіння могли думати про інших людей, які ходять не парами, а поодиночі?.. «Напевне, вони дивляться на нас як на половинки», — міркувала Хазяйка. І тут їй пригадалося слово, яке спершу видалося дивним: воно позначало людей, що втратили якусь частину тіла. *Ампутовані*. «Ось хто ми для них — *ампутовані*».

«Це що, нормально? Ні, ненормально. Ці дівчата ніколи не були й не будуть нормальними. Але, — спробувала місіс Дюн переконати себе, — коли вже так сталося, що вони двійнята, то, напевне, їхня відмінність від інших є абсолютно природною».

Того дня Хазяйка переглянула свої сподівання і своє ставлення до дівчат. Регулярне харчування, регулярне купання, церква щонеділі — усе це пішло коту під хвіст. Тепер залишився один клопіт: уберегти двійнят від лиха.

Ясна річ, що всі *ампутовані* пристрасно прагнуть поновити повноцінний стан *подвійності*. Звичайні люди, не двійнята, шукають собі вірного друга, заводять собі коханок і коханців, одружуються, врешті-решт. Болісно переживаючи свою незавершеність, вони дуже хочуть стати половиною пари. І Хазяйка в цьому нічим не відрізнялася від ін-

ших. Вона теж мала свою половину. І звали цю половину Джон Діг, тобто Джон-копач.

Вони не були парою в традиційному розумінні цього слова. Вони не були одружені; вони навіть не були коханцями. На кільканадцять років старша, місіс Дюн була замолодою для названої матері Діга, але застарою для дружини. Коли вони зустріли одне одного, Хазяйка була вже в тому віці, коли про заміжжя думати не заведено. Він, мужчина у повному розквіті сил, мав наміри оженитися, та якось так вийшло, що ці наміри так і залишилися намірами. Крім того, призвичаївшись працювати разом із Хазяйкою, пити з нею вранці чай і щодня разом вечеряти в кухні, Джон-копач мало-помалу втратив бажання шукати товариства молодих жінок. Якби Хазяйка й садівник мислили ширше, вони б, може, й могли переступити через стереотипи й відверто визнати свої почуття. А почуття їхні були нічим іншим, як справжньою, великою любов'ю, такою, що ґрунтується на великій повазі одне до одного. В інші часи, в інших суспільних умовах він міг би попросити її руки, і вона б відповіла «так». Уявімо собі: у п'ятницю, після традиційної вечері вдвох — смаженої риби та яблучного пирога із солодким кремом — він бере її за руку (або вона — його), і вони йдуть разом, сором'язливо й мовчки, до одного ліжка... Ні, ця ідея ніколи не спадала їм на думку. Літні подружні пари часто насолоджуються ніжною дружбою, яка чекає на щасливців на зворотному боці палкої пристрасті; таку дружбу плекали між собою і Хазяйка із садівником, хоча самої пристрасті їм так ніколи й не довелося пізнати.

Його звали Джон Діг, хоча для незнайомих він був Джон Дігенс. Ніколи не відзначаючись великою любов'ю до писанини (його шкільні роки давно проминули і проминули досить швидко, бо вчився він недовго), Джон призвичаївся обходитися без трьох останніх літер свого прізвища — задля економії часу. А перші три видалися йому вельми підходящими: вони значно промовистіше, ніж повне прізвище,

свідчили про його фах*. Тож він почав підписуватися Джон Діг, а для дітлахів став просто Джоном-копачем.

Садівник був колоритною особистістю: блакитні очі, схожі на підсвічену сонцем блакитну смальту, сиве волосся, яке росло на маківці сторчма, наче порість, що тягнеться до сонця, і щоки, які яскраво рожевіли від натуги, коли він копав. Ніхто не вмів скопати землі так, як Джон. Він мав свою особливу методику садівництва й городництва, що ґрунтувалася на фазах місяця: рослини він висаджував тоді, коли місяць прибував, і увесь час вимірював місячними циклами. Вечорами Джон сидів, схилившись над числовими таблицями, вираховуючи найкращий час для всякої городини. Так садівникували його прадід, його дід і його батько. У родині зберігали й примножували знання та досвід.

Предки Джона-копача завжди були в Енджелфілді садівниками. У старі добрі часи, коли в маєтку був старший садівник і семеро помічників, прадід Джона викорчував під вікном самшитовий живопліт і для економії нарізав з нього сотні пагінців кілька дюймів завдовжки кожен. Спочатку він підростив їх у розсаднику, а коли вони досягли заввишки десятьох дюймів, посадив у парку. Деякі він потім обрізав, надаючи їм форми низьких, гостроверхих парканів, іншим дозволяв буйно розростатися, а коли вони ставали достатньо широкими, своїми ножицями підстригав ці зарості так, що вони ставали схожими на кулі. Прадід бачив, що деякі рослини буквально просилися, щоби з них вистригли піраміди, конуси і циліндри. Щоб мати змогу працювати з цим зеленим матеріалом та, наче скульптор, надавати йому форми, цей чоловік із великими грубими руками навчився терплячості і витонченої скрупульозності мереживниці. Фігур людей та тварин він не вистригав. Велосипедисти у натуральну величину, павичі, леви, що їх можна було побачити в інших парках, — усе це було не для нього. До вподоби йому були форми або чітко геометричні, або абстрактно-гротескні.

* To dig — копати (англ.).

Прадідові Джона подобався класичний стиль створеного його руками парку, і, якомога швидше покінчивши із щоденною роботою, садівник поспішав до своєї зеленої оази, гладив руками поверхні чудернацьких фігур і уявляв їх через п'ятдесят, через сто років, коли вони, на його думку, мали набути цілковитої довершеності.

По його смерті садові ножиці перейшли до рук його сина, а кілька десятків років по тому — до онука. А коли помер його онук, естафету перебрав Джон-копач. На той час він саме скінчив своє навчання як помічник в одному великому парку за тридцять миль від Енджелфілду. І хоча починати йому довелося теж помічником, його відразу ж призначили відповідальним за увесь парк — а хіба могло бути інакше?.. Джон узяв ножиці, дерев'яні ручки яких за довгі роки набули форми батькових долонь, і відчув, як пальці потрапили точно у виїмки: це було його покликання, тут він був *на своєму місці*.

Після смерті Матильди Енджелфілд челядь почала тікати з маєтку; усі інші садівники пішли, а нових так і не найняли. Отак Джон-копач, тоді ще досить молодий чоловік, став старшим — і єдиним — садівником. Роботи було хоч греблю гати, але господар взагалі не цікавився парком і тому не міг гідно оцінити нелегку працю Джона. Були й інші робочі місця, інші парки. Йому б із радістю дали роботу будь-де, варто було лише запропонувати свої послуги: самим лише своїм виглядом садівник вселяв довіру. Але він так ніколи й не покинув Енджелфілду. Хіба ж він міг?.. Коли на схилі дня, після роботи Джон ховав ножиці у шкіряні піхви, йому не треба було зайвий раз нагадувати, що дерева, які він доглядав, — це ті самі дерева, що їх посадив його прадід. Пов'язані з Джоновою роботою прийоми і рухи залишалися тими самими прийомами і рухами, що їх виконували до Джона три покоління його роду. Усе це вкорінилося в серці Джона надто глибоко, щоб він міг піддавати це сумніву. І він сприймав це як щось цілком природне. Як і дерева, Джон приріс своїм корінням до Енджелфілду.

* * *

Отже, можна уявити почуття садівника, коли одного злочасного дня він пішов у свій сад і... застав його скаліченим і спустошеним. У тисових насадженнях зяяли величезні випили, відкриваючи коричневу деревину осердя. «Патлаті голови» хтось відрізав, і їхні сферичні маківки було розкидано по землі. Бездоганний баланс пірамід було безнадійно порушено, конуси тут і там порубано, циліндри понівечено. Затуманеними від горя очима дивився Джон на розкидані по галявині довгі віти — і досі зелені, і досі не зів'ялі. Невдовзі вони скоцюрбляться, зів'януть і помруть.

Як громом уражений, з дрожем, що йшов, здавалося, від серця, пронизував усе тіло і через тремтячі ноги передавався землі, намагався Джон збагнути, що ж сталося. Може, це кара небесна? Та чому вона впала саме на його парк? І хіба бувають бурі без шуму?

Ні. Це справа людських рук.

За поворотом він знайшов докази: на росяній траві блищали великі ножиці з роззявленими лезами, а поряд із ними — пилка.

...Коли Джон не прийшов на обід, Хазяйка занепокоїлася й подалася його шукати. Дійшовши до класичного парку, вона, вжахнувшись, піднесла до рота руку, а потім, задерши фартух, поспішила далі, очікуючи найгіршого.

Джон безсило лежав на землі; вона обережно допомогла йому підвестися. Він важко сперся на неї, і вона — ніжно та дбайливо — повела його до кухні й посадовила у крісло. Поки Хазяйка робила чай, садівник сидів непорушно, втупивши невидючі очі у простір перед собою. Не кажучи ні слова, місіс Дюн піднесла чашку до його вуст і почала потроху вливати гарячу рідину Джонови до рота. Нарешті очі його поворухнулися, зустрілися з її очима, і вона побачила в них такий біль утрати, що й сама не втрималася — заплакала.

— О Джоне! Я знаю. Я все бачила.

Він обійняв подругу за плечі й увесь затрясся від ридань, передаючи їй невимимний дроз свого тіла.

* * *

Того дня двійнят не було видно, та Хазяйка їх і не шукала. Коли ж надвечір вони з'явилися, Джон і досі сидів у кріслі в кухні, сивий і змарнілий. Побачивши сестер, він аж здригнувся, наче від болю. Вони ж ковзнули цікавим і байдужим поглядом зелених очиць по його обличчі — так, наче перед ними була механічна пташка з годинника у вітальні.

Перш ніж вкласти близнючок спати, Хазяйка перев'язала на їхніх руках порізи від пилки та ножиць.

— Не чіпайте інструментів у Джоновому сараї, — невдоволено пробурчала вона. — Вони гострі, об них можна порізатись.

А потім, не сподіваючись, однак, що її почують, докинула:

— Навіщо ви це зробили? Ну навіщо ви це зробили, га? Джон тепер сам не свій.

Раптом Хазяйка відчула дотик дитячої руки.

— Бабусі сумно, — сказала дівчинка.

То була Еммеліна.

Не вірячи своїм вухам, Хазяйка закліпала повіками — закліпала так швидко, що туман, який застив її очі, зник, і вона здивовано витріщилася на дитину.

Еммеліна знову заговорила:

— І Джону-копачеві сумно.

— Так, — прошепотіла місіс Дюн. — Нам із Джоном сумно.

Дівчинка посміхнулася. Це була посмішка без злостивості, але й без почуття провини. Просто посмішка дитини, яка помітила якесь явище і правильно його визначила. Дитина помітила сльози. Сльози пробудили в неї зацікавлення. І ось вона знайшла відповідь: причиною сліз був сум.

Хазяйка зачинила двері й пішла вниз. На її думку, це вже було велике досягнення. Початок справжнього спілкування, а може, навіть початок чогось важливішого. Невже колись ця дівчинка щось таки дійсно зрозуміє?

Місіс Дюн відчинила кухонні двері й пішла ділити із Джоном його горе.

Тієї ночі мені наснився сон.

Гуляючи в парку міс Вінтер, я зустріла свою сестру.

Сяючи від щастя, вона розгорнула свої широкі золотисті крила, наче збираючись мене обійняти. Я невимовно зраділа. Але, наблизившись до неї, помітила, що вона сліпа й мене не бачить. І серце моє сповнилося відчаєм.

Прокинувшись, я скрутилася калачиком і лежала так доти, доки не вгамувався гострий біль у грудях.

Меррілі й дитячий візок

Будинок міс Вінтер був такий усамітнений, а життя його мешканців — таке тихе, що після першого тижня перебування в гостях я дуже здивувалася, почувши, як до будинку під'їхала автомашина. З вікна бібліотеки я побачила, як розчинилися дверцята великого чорного авта, і краєм ока встигла помітити високого чорнявого чоловіка. Він хутко зник під дахом ганку, і я почула, як коротко дзенькнув дзвоник.

Наступного дня я побачила його знову. Я саме була у парку, може, метрів за десять від ганку, коли знову почула, як по гравію зашаруділи колеса. Я завмерла й зіщулилась, наче сховавшись сама в собі. Якби хтось і подивився в мій бік, то навряд чи мене помітив би; а коли люди не сподіваються нікого помітити, вони зазвичай нікого і не помічають. Тому й я лишилася непоміченою.

Чоловік мав серйозний і суворий вигляд. Масивні брови, нависаючи, кидали тінь на повіки, а решта обличчя була позначена якоюсь заляклою непорушністю. Він простяг руку в авто, витяг звідти саквож, грюкнув дверцятами, зійшов на ганок і подзвонив.

Я почула, як відчинилися двері. Не обмовившись ані словом із Джудіт, він зник всередині будинку.

Пізніше, того ж дня, міс Вінтер розповіла мені історію про Меррілі й дитячий візок.

Двійнята підросли, і територія їхніх досліджень ширилася; незабаром вони знали всі господарські споруди і всі парки в маєтку. Вони не мали жодного уявлення про межі, про приватну власність і тому нишпорили, де їм заманеться. Відчиняли ворота і не завжди їх зачиняли. Перелазили через паркани, коли ті ставали їм на заваді. Відчиняли кухонні двері (зазвичай це їм вдавалося, бо в ті часи в Енджелфілді люди майже не замикали дверей) і заходили всередину. Двійнята залюбки ласували усім смачненьким, що знаходили в коморі, якщо почувалися втомленими, вилежувалися годину-дві на ліжках у горішніх кімнатах, а потім знов кудись бігли, прихопивши з собою ложки й каструлі, щоб стукотом лякати пташок у полі.

Місцевих мешканців це почало злити. І де б що не трапилося, завжди знаходилася людина, яка бачила двійнят на місці прогрішення або неподалік, а хтось інший теж бачив їх у відповідному місці у відповідний час; або принаймні одну з сестер, або принаймні комусь *здавалося*, що бачив... А там і давні історії про привидів пригадалися... Немає старого будинку без власних історій, немає старого будинку без привидів. Уже в тому, що дівчат було *двоє*, вбачали щось лячне, щось таке, що відгонило примарами і злими духами. Усі сходилися на тому, що з дітьми *щось негаразд*. Невдовзі в місцевого люду — як у дорослих, так і в дітей — геть пропала охота наближатися до старого будинку Енджелфілді, бо всі боялися узріти там якийсь жахіття.

Та незабаром невдоволення через набіги непроханих гостей таки взяло гору над страхом перед привидами, і місцеві хазяйки страшенно розлютилися. Кілька разів вони ловили дівчат на гарячому, лаяли їх; від гніву обличчя жінок гротескно спотворювались, а роти розтулялися і стулялися так швидко, що це смішило дівчат. Жінки ж не могли второпати, чому двійнята сміються. Їм було невтямки, як кумедно вискакують з їхніх пельок безладні прокльони. Хазяйки сприймали дитячий сміх за бісівську злобну радість і люти-

лися ще дужче. Якийсь час двійнята стояли, спостерігаючи цю селянську лють, а потім відверталися і йшли собі геть.

Коли ж додому з поля поверталися чоловіки, їхні дружини скаржилися їм та примовляли:

— Треба щось робити!

На те чоловіки нагадували:

— Не забувайте, що то є діти з великого будинку.

У відповідь чоловіки чули:

— Хоч яким би великим не був той будинок, не слід дозволяти дітям бешкетувати так, як це роблять оті близнючки. Так не можна. Треба щось робити.

Але чоловіки замовкали, похмуро наминаючи картоплю з м'ясом, хитали головами — і не робили нічого.

Аж доки не трапився випадок із дитячим візком.

У селі жила жінка на ім'я Мері Джеймсон. Вона була дружиною Фреда Джеймсона, наймита, і мешкала в одній хатині з чоловіком та його батьками — молоді щойно побралися. До заміжжя цю жінку звали Мері Лі, тож двійнята звали її Меррілі*, й це було дуже вдале прізвисько.

Меррілі виходила зустрічати свого чоловіка з поля, і вони, бувало, сиділи увечері вдвох під кущем, поки він перекурював. Фред, високий, смаглявий, з великими ногами, обіймав Мері за талію й лоскотав, а потім дмухав їй на груди крізь виріз плаття, щоб розсмішити. На злість йому Меррілі намагалася не сміятися, але врешті-решт не витримувала й починала хихотіти.

Якби не отой її сміх, була б вона простою, непоказною жінкою. Волосся в Меррілі було якогось незрозуміло-бруднуватого кольору, надто темне, щоб назвати її білявкою; підборіддя в неї було завелике, а очі замалі. Але був у неї отой неповторний сміх і лунав він так гарно, що сприймати її хотілося не очима, а вухами. Коли Меррілі сміялася, очі її зникали за товстенькими круглими щічками, а повні, наче стиглі вишні, уста розтулялися, й показувалися рівні

* Merrily — веселуха (англ.).

білі зуби — ніхто в Енджелфілді таких не мав! — і маленький рожевий язичок, як у кошеняти. Сміх її лунав, наче прекрасна переливчаста мелодія, й лилася вона з вуст, наче дзюркотливий струмок із глибокої криниці; здавалося, так звучить сама радість... За цей сміх Фред Джеймсон і взяв з нею шлюб. Коли Меррілі сміялася, Фредів голос ніжнішав; чоловік цілував її в шию та шепотів: «Мері...», безупинно повторюючи це ім'я. Дотик його губ лоскотав її, й вона все сміялася, сміялася і сміялася.

Так чи інакше, а взимку, коли двійнята не заходили далеко від своєї домівки, Меррілі народила дитину. Якось в один із перших теплих весняних днів вона з'явилася в саду, щоб розвішати білизну немовляти. Позаду неї стояв чорний дитячий візок. Хтозна, звідки вона його взяла, такі речі нечасто траплялися в сільських жінок — напевне, візок дешево купили з других чи третіх рук, щоб у такий спосіб відзначити народження першої дитини. Навкруги співали пташки, і Мері, нахилиючись по чергову дитячу сорочечку й чіпляючи її на мотузку, співала як та весняна пташка; це, поза всяким сумнівом, була ода на честь чорного дитячого візка. Візок мав високі сріблясті колеса, і хоча був він досить масивний, чорний і округлий, ці колеса створювали враження невагомості, стрімкості та швидкості.

Позаду від будинку сад виходив на поле, відгороджене живоplotом. Меррілі й не здогадувалася, що з-за огорожі за візком спостерігають дві пари хитрих зелених оченят.

За малюком тільки й устигай прати, а Мері була працювитою та сумлінною матір'ю. Щодня вона з'являлася в саду, то розвішуючи випрану дитячу одіж, то знімаючи її. Відмиваючи пелюшки й сорочечки, Мері повсякчас позирала крізь кухонне вікно на свій розчудовий візок, що стояв на вулиці під сонцем. Що п'ять хвилин вискакувала вона за двері — то поправити складаний верх, то вкрити дитинча ще однією ковдрою, то просто поспівати.

Але не тільки Меррілі щомиті линула до візка душею і тілом. Еммеліна з Аделіною тим візочком просто марили.

Одного не дуже прекрасного дня Меррілі вийшла з будинку із кошиком прання в руках — і не побачила візка. Вона зупинилася як укопана, отетеріло розтуливши рота й обхопивши руками голову. Кошик упав на клумбу, комірці та шкарпетки повисли на стеблах лакфіолі. Меррілі навіть не поглянула перед себе, на живопліт та кущі ожини; натомість вона почала крутити головою ліворуч та праворуч, наче не ймучи віри своїм очам: ліворуч-праворуч, ліворуч-праворуч, ліворуч-праворуч... І поки вона отак крутила головою, в серці її зростала паніка, яка нарешті вирвалася назовні розпачливим пронизливим вереском, від якого, здавалося, небо ось-ось ретне навпіл.

Містер Гріффін, який жив за три оселі від Мері, від несподіванки аж кинув роботу на своїй овочевій ділянці. Стара бабця Стокс стурбовано набурмосилася й вийшла на ганок. Обое ошелешено витріщилися на Меррілі, відмовляючись вірити, що їхня весела і смішлива сусідка здатна видати такий неймовірний звук. Меррілі й собі витріщилася на них, не в змозі й слова вимовити, наче своїм криком вичерпала увесь запас звуків, відпущений їй на життя.

Нарешті Мері вичавила із себе:

— Моя дитина кудись поділася.

Почувши сказане, сусіди відразу кинулися на допомогу. Містер Гріффін легко перестрибнув через три паркани, взяв Меррілі за руку й повів до будинку зі словами:

— Кудись поділася? А куди ж вона поділася?

Бабцю Стокс як вітром здуло з ганку, й через кілька секунд з палісадника почувся її голос, що кликав на допомогу.

У відповідь почувся невпинний гомін. Сусіди поспішали на підмогу.

— Що таке? Що трапилося?

— Дитину вкрали! Просто із садка! У візку!

— Ви вдвох ідіть туди, а ви решта — сюди.

— Нехай хтось збігає по Фреда!

Уся ця шттовханина й метушня відбувалися *перед* хатою Джеймсонів. *Позаду* ж усе було тихо. Випрані дитячі речі

спокійнісінько колихалися на стеблах лакфіолі, лопата містера Гріффіна так і стирчала зі щойно скопаної землі, Еммеліна зачудовано погладжувала сріблясті шпиці, а Аделіна намагалася її відштовхнути, щоб нарешті зрушити візок з місця й покотити.

Вони навіть придумали цій конструкції ім'я: *вум!*

І потягли двійнята візок по задвірках. Це було не так просто, як вони гадали. По-перше, *вум* виявився важчим, ніж здавався на перший погляд, а по-друге, їм довелося штовхати його по нерівній поверхні. Межа поля утворювала щось на кшталт невисокого насипу, і раз у раз візок загрозливо нахилився. Усі чотири колеса незабаром виїхали на горизонтальну ділянку, але недавно зораний ґрунт був м'який, і колеса стали в ньому грузнути. У шпиці набивалися будяки й колючі гілки ожини, що дуже заважало пхати візок; однак двійнята, здавалося, анітрохи не відчували втоми. Висмикуючи будяки з коліс, сестри закривавили пальці, але все одно вперто просувалися вперед, при цьому Еммеліна співала візкові пристрасні оди, час від часу крадькома погладжуючи його пальцями й цьомкаючи.

Нарешті вони дісталися краю поля, звідки вже виднівся їхній будинок. Ось тепер двійнята опинилися у своїй стихії. Та замість податися додому напрямцём, вони повернули до схилів оленячого заповідника. Їм закортіло побавитися. Допхавши візок потужним фінальним ривком до вершечка найдовшого схилу, вони встановили його в належну позицію; потім витягли дитинча, поклали на землю, а замість нього в цей транспортний засіб увіпхалася Аделіна. Обхопивши руками коліна та притиснувшись до них підборіддям, вона приготувалася до старту й аж зблідла, усвідомлюючи значущість моменту. І Еммеліна, за командою, яку дала їй поглядом сестра, щосили штурхонула візок униз.

Спочатку він покотився повільно. Земля була вибоїста, схил — положистий. Але мало-помалу візок почав розганятися. Жваво закрутилися колеса, заблищали на вечірньому сонці сріблясті шпиці. Дедалі швидше крутилися колеса,

аж поки шпиці не перетворилися на розпливчасту пляму, а потім їх зовсім не стало видно. Схил ставав дедалі крутішим, і візок почав розгойдуватися й підстрибувати на вибоїнах, немов ось-ось злетить.

Повітря прорізав крик.

— А-а-а-а-а-а-а-а-а-а!

То від захвату верещала Аделіна, торохтячи своїми кістками у візку, що на всіх парах мчав униз.

І раптом стало ясно, яким буде фінал цієї пригоди.

Одне з коліс наскочило на велику каменюку, що стирчала з-під землі. Метал, скреготнувши об камінь, викресав іскру — і візок злетів у повітря колесами догори, немов збираючись сягнути сонця. Спадну криву, яку візок почав був виписувати на тлі блакитного неба, грубо перервав страшний удар об землю, супроводжуваний моторошним тріскотом. Відлуння веселого вереску Аделіни враз замовкло, і раптом стало тихо-тихо.

Еммеліна прожогом кинулася схилом униз. Візок лежав колесами догори; одне було зігнуте і напіввідірване, решта повільно оберталася, враз утративши всю свою шалену енергію.

З покаліченого черева чорного візка стирчала бліда рука, неприродно зігнувшись на тлі кам'янистої землі. На руці виднілися пурпурові садна й подряпини від будяків.

Еммеліна стала навколішки. Усередині загиблого візка було темно і тихо.

Але ось почулося шарудіння. Показалася пара зелених очиць.

— *Вум!* — сказала Аделіна й посміхнулася.

Забава скінчилася. Час було йти додому.

Окрім самої оповіді, міс Вінтер мало говорила зі мною під час наших зустрічей. У перші дні, заходячи до бібліотеки, я зазвичай віталася і питала: «Як ся маєте?», а вона зазвичай відповідала «Та хворію. А ви як ся маєте?» Проказувала вона це невдоволеним тоном, наче я ставила дурне запитання. На її запитання я не відповідала, та вона й не домагалася від-

повіді, тож невдовзі така демонстрація ввічливості припинилася. Я обережно прослизала в бібліотеку рівно за хвилину до призначеного часу, всідалася у своє крісло з протилежного боку каміна й видобувала із сумки записник. Міс Вінтер без жодних передмов поновлювала оповідь із того місця, де її перервала. Завершення цих сеансів далеко не завжди звирялося з годинником. Міс Вінтер говорила, поки епізод не добігав свого природного завершення, а потім промовляла завершальну фразу з такою інтонацією, що ставало безпомилково зрозуміло: кінець сеансу. Потім западала тиша, своєю недвозначністю схожа на білий інтервал наприкінці розділу. Я робила останній запис у блокноті, швидко згортала його, збирала своє причандалля і йшла до себе.

Утім, бувало, що міс Вінтер переривалася раптово, не закінчивши епізоду або фрази; я кидала на неї погляд і встигала побачити, як на її обличчі з'являлася гримаса болю.

— Може, чимось допомогти? — спитала я, коли вперше побачила її такою.

Але вона тільки заплющила очі і жестом наказала мені вийти.

...Коли міс Вінтер скінчила розповідати мені історію про Меррілі й візок, я поклала записник та олівець до сумки і сказала, підводячись:

— Я на кілька днів поїду.

— Ні. — Голос її прозвучав суворо.

— На жаль, я мушу. Спочатку я збиралася пробути у вас лише кілька днів, а затрималася більш ніж на тиждень. Я не маю при собі всього необхідного для тривалого перебування.

— Моріс відвезе вас до міста, й купите все необхідне.

— Мені потрібні книжки...

Письменниця широким жестом вказала на бібліотечні полиці.

Я похитала головою.

— Вибачте, але мені дійсно треба поїхати.

— Міс Лі, ви, напевне, гадаєте, що ми маємо у своєму розпорядженні безліч часу. Може, ви його й справді маєте, але

дозвольте нагадати вам, що я дуже зайнята жінка. Тож я не хочу чути про жоден від'їзд. І припинімо цю розмову.

Я замовкла, на якусь мить навіть трохи злякалася, але досить швидко опанувала себе.

— А пам'ятаєте нашу домовленість? Про три правдиві речі? Мені треба дещо перевірити.

Вона завагалася.

— Ви не вірите мені?

Це запитання я проігнорувала.

— Три правдиві речі, які я зможу перевірити. Ви мені обіцяли.

Міс Вінтер сердито стиснула губи, але стрималася.

— Поїдете в понеділок. І на три дні, не більше. Моріс відвезе вас на станцію.

Щойно я встигла записати з пам'яті половину історії про Меррілі та візок, як у мої двері хтось постукав. Обідати ще було рано, тож я здивувалася: досі Джудіт ніколи не переривала моєї роботи.

— Будь ласка, зайдіть до вітальні, — попрохала економка. — Там лікар Кліфтон. Він хоче з вами поговорити.

Коли я увійшла до кімнати, мені назустріч підвівся чоловік, якого я вже бачила, — це він приїздив у чорному авті. Я погано знаюся на тому, як саме етикет велить потискати руку незнайомця, тож зраділа, що він не подав мені руки. Він, так само як і я, розгубився, і ми якусь хвилину простояли, не знаючи, як почати знайомство.

— Наскільки я розумію, ви біограф міс Вінтер.

— Та не зовсім.

— Не зовсім?

— Якщо вона розповідає мені правду, тоді я дійсно біограф. У протилежному ж разі я... просто особиста секретарка.

— Гм. — Він на мить замовк. — А хіба не все одно?

— Кому? Мені?

— Так, вам.

Я не знала, що сказати, до того ж запитання було явно безцеремонним, тож я визнала за краще на нього не відповідати.

— А ви, певна річ, лікар міс Вінтер?

— Так.

— А про що ви хотіли зі мною поговорити?

— Це міс Вінтер попросила мене побачитися з вами. Вона хоче, щоб я розповів вам усе про стан її здоров'я.

— Зрозуміло.

Недвозначно, з науковою чіткістю, лікар Кліфтон почав свою розповідь. Кількома словами він повідав мені назву хвороби, яка повільно вбивала міс Вінтер, її симптоматику, міру болю, якого вона зазнавала, і години найвищої та найнижчої ефективності ліків, які вона вживала. Лікар побіжно згадав і про інші захворювання своєї пацієнтки, достатньо серйозні самі по собі, щоб становити смертельну загрозу; але хвороба, про яку він мені розповів передовсім, була найнебезпечнішою. Лікар Кліфтон окреслив здогадний перебіг цієї хвороби і сказав про необхідність обмежувати збільшення доз, щоб організм письменниці зберіг достатній резерв до того часу, коли ліки знадобляться у значно більших кількостях.

— Скільки їй лишилося? — запитала я, коли він закінчив свої пояснення.

— Не знаю. Інша людина вже давно зламалася б. Але міс Вінтер — міцний горішок. Тим паче відтоді, як ви сюди приїхали...

Лікар Кліфтон перервався, вагаючись.

— Що ж сталося, відтоді як я сюди приїхала?

Він поглянув на мене, роздумуючи, говорити чи ні, але нарешті визначився.

— Відтоді як ви сюди приїхали, у неї спостерігається певне покращення. Вона пояснює це цілощитими властивостями усної розмови.

Я не знала, що й казати. Та не встигла я впорядкувати своїх думок, як лікар повів далі:

— Наскільки мені відомо, ви збираєтеся поїхати?

— Саме тому вона й попрохала вас поговорити зі мною?

— Вона просто хоче, щоб ви зрозуміли...

— Можете переказати їй, що я зрозуміла.

Зустріч було завершено. Лікар відчинив мені двері, й коли я проходила повз нього, він знову звернувся до мене. Цього разу він говорив пошепки, й це стало для мене великою несподіванкою.

— А як стосовно тринадцятої казки? Може, ви щось...

На його обличчі, яке досі зберігало холодну безпристрасність, з'явився перебіжний вираз гарячкової нетерплячості справжнього бібліофіла.

— Вона про неї нічого не казала, — відповіла я. — А якби й сказала, то не знаю, чи мала б я право переповідати це вам.

Лихоманка в його очах умить зникла, а від рота до кінчика носа проскочив легкий дроз.

— До побачення, міс Лі.

— До побачення, пане лікарю.

Лікар Модслі та його дружина

В останній день мого перебування міс Вінтер розповіла мені про лікаря Модслі та його дружину.

Відчиняти двері і проникати в чужі будинки було одне, але поцупити візок разом із дитиною — то було вже зовсім інше. Той факт, що знайдена дитина аніскілечки не постраждала за час вимушеної відсутності, нічого не змінював. Ситуація вийшла з-під контролю, і слід було вживати заходів.

Селяни не наважувалися звернутися з цією проблемою безпосередньо до Чарлі. Знаючи химерність будинку і його мешканців, вони побоювалися туди йти. Важко сказати, що змушувало їх триматися подалі, — чи то Ізабель із Чарлі, чи то привид... І селяни звернулися по допомогу до лікаря Модслі. Це був не той фахівець, чиє запізнення призвело до смерті матері Ізабель під час пологів, — це був

інший лікар, який на той час уже встиг прослужити селянам вірою і правдою вісім чи дев'ять років.

Лікар Модслі був уже немолодий, але у свої сорок з гаком років мав напрочуд моложавий вигляд. Невисокий на зріст, не надто дужий фізично, він, тим не менш, випромінював бадьорість і життєву енергію. Як на свій невисокий зріст, лікар Модслі мав задовгі ноги й пересувався велетенськими кроками без усякого видимого зусилля. Він ходив швидше за інших і звик говорити сам до себе, бо кожен його супутник завжди плівся за кілька метрів позаду, безуспішно намагаючись наздогнати лікаря. Жвавість розуму Модслі не поступалася його рухливості; голос у нього був тихий, мова швидка, але лікар завжди знаходив належні слова в належний час і для належної людини. Розум випромінювали і його очі: темно-карі, іскристі, чимось схожі на пташині, спостережливі, уважні, а над ними — чітка лінія тонких брів.

Модслі мав здатність поширювати довкола себе позитивну енергію — риса далеко не зайва для лікаря. Ось він іде стежиною, ось він постукав у двері — і пацієнтові вже стає краще. Усі любили лікаря. «Він сам — як тонізуючі ліки», — казали про нього люди. Йому було не байдуже, помре його пацієнт чи виживе, а коли пацієнт виживав (що траплялося майже завжди), лікареві було не байдуже, як той пацієнт житиме далі.

Лікар Модслі любив працювати головою. Хвороба була для нього чимось на кшталт головоломки, й він не заспокоювався, поки не «розгадував» її. Його пацієнтам було не звикати, що він з'являвся в їхніх домівках удосвіта, щоби поставити якесь додаткове запитання про перебіг хвороби, після того як цілу ніч сушив голову над симптомами. З'ясувавши діагноз, лікар Модслі брався до лікування. Певна річ, він постійно студіював книжки, був у курсі всіх традиційних методів лікування; його неординарний розум раз по раз повертався до таких, здавалося б, простих хвороб, як ангіна, щоб дослідити цю ангіну під іншим кутом зору. Він скрізь вишукував додаткову децидцію знань, яка допомогла б йому не тількивилікувати хворого на ангіну, а й зрозуміти феномен цієї хвороби в новій площині.

Енергійний, розумний і доброзичливий, лікар Модслі був винятково кваліфікованим лікарем і людиною кращою за багатьох інших. Хоча, як і всі чоловіки, він мав свою слабину.

До делегації селян увійшли: Фред Джеймсон, його батько, а також корчмар, нудний тип, який усюди пхав свого носа. Лікар Модслі запросив трійцю додому й уважно вислухав історію, яку батько й син розповіли йому, схвильовано перериваючи один одного. Почали вони з вторгнень двійнят у чужі оселі, потім перейшли до дражливого питання поцуплених каструль та ложок і нарешті досягли кульмінації: розповіді про викрадення дитинчати у візку.

— Вони немов сказалися, — підсумував Фред Джеймсон-молодший.

— Зовсім від рук відбилися, — докинув Фред Джеймсон-старший.

— А яка ваша думка? — спитав лікар Модслі третього чоловіка.

Вілфред Боннер, який стояв трохи поодаль і досі помовкував, зняв капелюх і повільно, з присвистом, втягнув повітря.

— Слухайте, що я вам скажу. Я не лікар, але здається мені, що оті дівчата, ну... *якись не такі*.

Ці слова корчмар супроводив поглядом, сповненим значущості, а потім, для кращої дохідливості своєї заяви, покрутив пальцем біля скроні й постукав себе по лисій макітрі — *тук-тук!*

І всі троє чоловіків із надзвичайно серйозним виглядом вступилися у свої черевики.

— Дозвольте мені самому це з'ясувати, — сказав лікар. — Я поговорю з Енджелфілдами.

Прохачі пішли. Свою частину роботи вони виконали. Тепер справа була за лікарем і старостою села.

Лікар Модслі сказав, що поговорить з Енджелфілдами, але спершу він поговорив зі своєю дружиною.

— Не впевнена, що двійнята мали на думці щось лихе, — сказала вона, дослухавши чоловіка. — Ти ж знаєш, що таке дівчата. Дитинча для них — це та ж сама лялька, тільки

з ним набагато цікавіше бавитися. Ніякої шкоди малюкові вони не заподіяли. Одначе їх треба попередити, що чинити так більше не слід. Бідолашна Мері. — І, відірвавши очі від шитва, вона поглянула на чоловіка.

Місіс Модслі була дуже привабливою жінкою. Вона мала великі карі очі з довгими, красиво загнутими віями; темне волосся без жодного сліду сивини було зіп'яте на потилиці в дуже простий спосіб, але це анітрохи не надавало їй буденного вигляду. Рухалася місіс Модслі надзвичайно граційно.

Лікар Модслі знав, що його жінка — красуня, але вони були одружені вже надто довго, щоб цей факт мав для нього якесь особливе значення.

— У селі подекують, що дівчата розумово неповноцінні.

— Дурниці!

— Принаймні так думає Вілфред Боннер.

Місіс Модслі заперечливо похитала головою.

— Він боїться їх тому, що вони — двійнята. Бідолаха Вілфред. Це забобони і невігластво, тільки й усього. Дякувати Богові, молодше покоління мислить ширше і знає більше.

Лікар Модслі був людиною науки. Він знав: якщо вірити статистиці, розумова недорозвиненість у двійнят трапляється значно рідше, ніж у звичайних дітей; але лікар усе одно вирішив сам оглянути дівчат. Він не здивувався, що його дружина, чия віра забороняла гудити людей, не мала й тіні сумніву, що все сказане — лише безпідставні плітки.

— Мабуть, ти маєш рацію, — промимрив лікар із невпевненістю, яка означала впевненість — упевненість у тому, що дружина не мала рації. Він давно полишив спроби навчити її вірити лише тому, що є істинним і не підлягає сумнівам: його жінку виховали в такій релігії, яка не допускала існування розбіжності між істиною та добром.

— І що ж ти робитимеш? — спитала місіс Модслі.

— Піду до Енджелфілдів. Чарльз Енджелфілд — людина відлюдькувата, але мене йому доведеться прийняти.

Місіс Модслі кивнула головою. У такий спосіб вона зазвичай висловлювала незгоду з чоловіком, але він про це не знав.

— А що їхня мати? Ти про неї що-небудь знаєш?

— Дуже мало.

Лікар замовк і замислився. Місіс Модслі теж замовкла й повернулася до свого шитва.

Минуло чверть години, і лікар мовив:

— А може, ти сходиш, Теодоро? Їхня мати охочіше поговорить із жінкою, аніж із чоловіком. Що скажеш?..

Тож три дні по тому місіс Модслі підійшла до будинку, де мешкали химерні двійнята, і постукала у двері. Не діставши ніякої відповіді, вона вкрай здивувалася, невдоволено нахмурилася — і пішла до тильної частини будинку. Двері в кухню були прочинені, тож місіс Модслі постукала і, не зупиняючись, швидко увійшла. Нікого. Місіс Модслі поглянула довкола. На столі — три коричневих, зморщених яблука, що вже починали гнити, чорний від бруду рушник для тарілок біля раковини з купою немитого посуду, а вікна такі закіптюжені, що, перебуваючи в кухні, важко відрізнити день від ночі.

Зморщивши свого білого носика, місіс Модслі понюхала повітря. І огидний запах розповів їй усе, про що вона хотіла дізнатися. Вона стулила губи, розправила плечі, міцніше стиснула в руці черепахову ручку сумочки й вирушила у свій хрестовий похід. Розшукуючи Ізабель, місіс Модслі ходила з кімнати у кімнату — і скрізь бачила злиденність, неохайність і безлад.

Старенька Хазяєчка швидко втомлювалася і вже була не в змозі підтримувати лад на сходах; їй часто здавалося, що вона вже скрізь поприбирала, хоча насправді не скрізь, або тільки мала намір прибрати, але швидко про цей намір забувала. Чесно кажучи, бабця знала, що до прибирання всім байдуже, тому зосередилася переважно на харчуванні дівчат, і малим надзвичайно поталанило, що вона хоч на це спромагалася. Отже, будинок був брудним і запорошеним; коли якась картина перекошувалася, то вона роками так і висіла перекошена, а коли з-під столу в кабінеті Чарлі зник кошик для сміття, Чарлі став кидати папір додолу й невдовзі збагнув, що виносити купу паперу раз на рік — набагато менший клопіт, ніж виносити кошик раз на тиждень.

Те, що побачила місіс Модслі, їй аж ніяк не сподобалося. Вона невдоволено насупилася, узрівши напіврозсунуті фіранки, тяжко зітхнула, забачивши потьмянілий срібний посуд, і спантеличено похитала головою, помітивши на сходах каструлі, а на підлозі у коридорі — розкидані нотні аркуші. У вітальні місіс Модслі мимоволі нагнулася, щоб підняти гральну карту, трійку пік, яку хтось впустив чи просто кинув посеред кімнати. Жінка озирнулася, шукаючи решту колоди, але навколо панував страшенний розгардіяш. Безпорадно поглянувши знову на карту, вона помітила, що та вся вкрита товстим шаром багаторічної пилюки. Місіс Модслі була людиною прискіпливою й бридливою, завжди носила білі рукавички, тому її враз охопило непереборне бажання куди-небудь цю карту викинути; але ж куди? На кілька секунд вона завмерла, розриваючись між двома суперечливими почуттями: бажанням випустити брудну та липку карту з руки, обтягнутої вишуканою білою рукавичкою, та небажанням класти її у неналежне місце. Нарешті місіс Модслі, тремтячи від огиди, помістила карту на шкіряну оббивку крісла і з полегшенням вийшла з кімнати.

Бібліотека перебувала у дещо кращому стані. Певна річ, там теж скрізь лежав товстий шар пилюки, килим був пошарпаний і прочовганий, але книжки стояли в належному місці, і це вже було не абищо. Однак навіть у бібліотеці, де місіс Модслі вже хотіла була повірити в існування острівця відносного порядку серед океану безладу і розгардіяшу, в якому потонула ця недоладна родина, вона раптом наштовхнулася на якийсь барліг, щось на кшталт імпровізованого ліжка. У куток між двома рядами полиць хтось запхав завошивлену ковдру і чорну як земля подушку. На перший погляд місіс Модслі здалося, що це якесь котяче кубло. Але, придивившись, вона вгледіла книжку, спинка якої стирчала з-під подушки. Місіс Модслі витягла її. То була «Джейн Ейр».

З бібліотеки місіс Модслі перейшла до кімнати для музичення, де виявила розгардіяш не менший, аніж скрізь. Меблі стояли безладно, наче хтось навмисне пересунув їх, щоб

гратися в хованки. Канапу повернули до стіни; крісло наполовину затуляв комод, який пересунули з-під вікна (саме під вікном, судячи з широкої світлої смуги на запорошеному килимі, було звичне місце комода). На фортепіано стояла ваза з почорнілими крижкими стеблами, а навколо неї — акуратне кружальце опалих пелюсток, схожих на згорілі папірці. Місіс Модслі взяла одну пелюстку — і вона розсипалася, залишивши на сніжно-білій рукавичці огидну сіро-жовту пляму.

Від безсилового розпачу місіс Модслі важко опустилася на фортепіанний стілець. Дружина лікаря була незлою людиною. Вона вважала себе особою достатньо значущою, щоби Бог невідступно спостерігав за всіма її вчинками та словами; вона мала забагато клопоту з подоланням гордині, спричиненої усвідомленням власної непогрішності, щоби помічати інші свої прогріхи та вади. Місіс Модслі творила добро, а це означало, що все зло, яке вона коїла, вона коїла несвідомо.

Про що думала вона, сидячи на фортепіанному стільчику і дивлячись у простір? Про те, що є люди, які не доглядають квітів і забувають доливати води у вазу. Тож не диво, що їхні діти теж недоглянуті. Ті діти тільки й знають, що бешкетувати! Ось він, корінь проблеми, — у всохлих квітах!

Якось відсторонено, мимовільним рухом місіс Модслі стягла рукавички й торкнулася пальцями чорно-білих клавіш.

Різкий скрегіт, що рознісся по кімнаті, був схожий на що завгодно, але не на звук фортепіано. Інструмент був занедбаний, багато років його ніхто не настроював, ніхто на ньому не грав. Але... до вібрацій розладнаних фортепіанних струн додався ще один звук. Він був схожий на виття вперемішку із сичанням. Це був несамовитий вереск роздратування — такий видає кішка, якій наступили на хвіст.

Замріяно-романтичний настрій місіс Модслі наче вітром здуло. Зачувши це виття, вона здивовано витріщилася на фортепіано і підвелася, обхопивши голову руками. Налякана і спантеличена, дружина лікаря мала лише одну коротку мить, щоб збагнути: вона в кімнаті не сама.

З канапи підвелася худорлява постать у білому...

Бідолашна місіс Модслі!

Вона вже не мала часу збагнути, що ця постать у білій одежі змахнула скрипкою і що ця скрипка ось-ось має торохнути її по голові. Не встигла бідолаха й оком повести, як музичний інструмент обрушився на її скроню. Темрява поглинула нещасну, і вона впала, знепритомнівши, на підлогу.

З бозна-як розкинутими руками, з чепуренькою білою хусточкою, що й досі стирчала з-під ремінця годинника, лежала місіс Модслі на підлозі, і, здавалося, в ній не лишилося ані краплини життя. А навколо поволі осідали дрібненькі хмаринки пилюки, що злетіли вгору від падіння тіла.

Отак місіс Модслі відпочивала добрі півгодини, аж доки Хазяйка, повернувшись із сараю, де вона збирала яйця, не поглянула випадково на підлогу й не помітила якісь темні обриси там, де їх досі не було.

А постать у білому безслідно щезла.

Коли я записувала з пам'яті, мені здавалося, що голос міс Вінтер лунає у моїй кімнаті так само гучно, як і під час її розповіді в бібліотеці. Її манера говорити закарбовувала слова у моїй пам'яті з точністю фонографа. Але, промовивши фразу «А постать у білому безслідно щезла», письменниця раптом зробила паузу; я теж зробила паузу, і олівець очікувально завис над аркушем, поки я здогадувалася, що ж трапилося потім.

Оповідь поглинула мене, тому я не відразу відволіклася від розпростертої на підлозі фігури місіс Модслі й звернула увагу на саму оповідачку. Коли ж мені вдалося-таки це зробити, я вжахнулася. Зазвичай бліде обличчя міс Вінтер набуло бридкого жовто-сірого відтінку, а тіло, завжди якесь залякле, тепер немов боронилося від якогось невидимого нападу. Її рот тремтів. Я здогадалася, що вона ось-ось може програти битву, і міцно стулені уста викривить гримаса лютого болю.

Я стривожено підвелася з крісла, не маючи, правда, уявлення, що і як робити.

— Міс Вінтер! — безпорадно вигукнула я. — Що з вами?

— *Це мій вовк*, — прошепотіла вона, і цього поруху губ було достатньо, щоб літня жінка скривилася від болю. Вона заплющила очі; видно було, що вона намагається дихати розмірено. Я вже збиралася була побігти по Джудіт, але тієї миті міс Вінтер спромоглася знову опанувати себе. Дихання її вповільнилося, дрож припинився, і хоч обличчя й досі було бліде як смерть, вона розплющила очі й поглянула на мене.

— Уже краще... — ледь чутно мовила вона.

Я повільно повернулася у своє крісло.

— Мені здалося, ви згадали про якогось вовка, — почала я.

— Так. Ця сіра тварюка любить гризти мої кістки. Зазвичай він ховається по закутках і за дверима, бо страшенно боїться отих штучок, — вона кивнула на білі пігулки, що лежали на столі біля неї. — Але вони не вічні. Уже незабаром дванадцята, і їхня дія припиняється. Наразі сіроманець пригнується до моєї ший. О пів на першу він учепиться в неї своїми зубами й кігтями. До першої, коли я вип'ю чергову пігулку, він має вшитися у свій куток. Ми живемо за годинником — він і я. Щодня вовк відскакує від мене за п'ять хвилин до призначеного часу. Але ж я не можу приймати свої пігулки на п'ять хвилин раніше. І так триває день у день.

— А хіба ж лікар...

— Так, звичайно. Раз на тиждень, раз на десять днів він коригує дозу. Але достатньою мірою — ніколи. Боїться стати винуватцем моєї смерті. Чи мені легше від того, що винуватцем буде не людина, а вовк?

Вона спокійно, ніби нічого й не було, поглянула на мене, а потім заговорила — вже лагідніше.

— Пігулки — ось, бачите? І склянка води. Якби я хотіла, сама поклала б край своїм стражданням. У будь-який зручний для себе момент. Тож не треба мене жаліти. Я йду на це свідомо, бо маю встигнути дещо зробити.

— Гарзд, — кивнула я.

— Отож. Ідемо далі, щоб я і справді встигла це зробити. Ви не проти? Де ми зупинилися?

— Дружина лікаря Модслі. Лежить на підлозі в кімнаті для музичення. Обіч валяється скрипка.

І наша робота поновилася.

Чарлі не звик мати справу з проблемами.

А проблеми в нього були. І багато. Дірки у стрісі, тріснуті шибки, голуби, що позагиджували кімнати в мансарді... Але Чарлі ігнорував проблеми. Він був настільки далекий від реального життя, що не помічав їх. Коли якась із кімнат починала надто сильно протікати після дощів, він просто замикав її й перебирався до іншої. Зрештою, він міг собі це дозволити, адже будинок був досить великий. Цікаво, чи знала його не-тямуща голова взагалі, що інші люди регулярно лагодять свої оселі, підтримуючи їх у доброму стані? Утім, занепад був його природним середовищем. У ньому він почувався комфортно.

Однак дружина лікаря, що без ознак життя лежала у кімнаті для музичення, була проблемою, ігнорувати яку Чарлі ніяк не міг. Якби ж то вона була з їхньої родини... Але ні — стороння людина... Щось треба було робити, але він не мав жодного уявлення, що саме. Отетеріло спостерігав Чарлі, як місіс Модслі піднесла руку до своєї голови, що, як їй здавалося, ось-ось мала луснути від пульсуючого болю, і застогнала. У повітрі запахло бідою.

Хазяйка послала Джона-копача по лікаря, і той не забарився приїхати. На якийсь час Чарлі здалося, що його передчуття близької катастрофи не мало під собою жодних підстав, бо виявилось, що дружина лікаря взагалі не травмована, та й струс мозку малоімовірний. Від шкалика бренді вона відмовилася, натомість погодилася випити чаю і вже через кілька хвилин почувалася добре.

— Це була жінка, — сказала вона. — Жінка у білому.

— Дурниці! — заявила Хазяйка заперечливим і водночас заспокійливим тоном. — У цьому будинку немає жінки в білому.

У карих очах місіс Модслі заблищали сльози, але вона не здавалася.

— Ніякі не дурниці, це була жінка, худорлява... он там, на канапі! Вона почула, як я заграла на фортепіано, підвелася і...

— Ти добре її бачила? — спитав лікар Модслі.

— Ні, лише якусь мить...

— Ага? Що я вам казала? Цього не може бути, — перервала її Хазяйка співчутливим, але впевненим у своїй правоті тоном. — Тут немає ніякої жінки в білому. Ви, напевне, бачили примару.

І тут уперше озвався Джон-копач.

— Люди кажуть, що в цьому домі дійсно є привиди.

Якийсь час присутні розглядали розбиту скрипку, що валялася на підлозі, й досліджували синець на скроні місіс Модслі, що набрякав дедалі більше. Але не встиг ніхто поділитися думками щодо Джонової теорії привидів, як у дверях з'явилася Ізабель. Тонка як лозина, вона була вдягнута у блідо-лимонну сукню; недбало заколото волосся розтріпалося, а очі, хоча й прекрасні, світилися божевіллям.

— Може, ти бачила цю особу? — спитав лікар дружину.

Місіс Модслі зіставила Ізабель із тим образом, що закарбувався у її пам'яті. Скільки відтінків відокремлюють білий від світло-жовтого? Де межа між худорлявістю та примарністю? І як удар по голові може вплинути на пам'ять людини?.. Дружина лікаря завагалася, але, узрівши зелені очі і знайшовши їм відповідник у своїй пам'яті, нарешті ухвалила рішення.

— Так, це і є та сама особа.

Хазяйка та Джон-копач від сорому навіть не наважилися обмінятися поглядами.

Відтоді лікар забув про свою дружину і зайнявся Ізабель. Пильно до неї придивляючись, він доброзичливо, хоча у куточках його очей ховалася стурбованість, почав ставити одне запитання за другим. Спочатку Ізабель відмовилася відповідати, та лікар Модслі й оком не змигнув; нарешті вона все ж таки зволила заговорити — і говорила то здивовано, то нетерпляче, то безглуздо; Модслі уважно слухав і кивав, наче робив якісь нотатки у своєму записнику. Узав-

ши їй за руку, щоб виміряти пульс, лікар із тривогою поглянув на порізи та шрами, що всіяли її передпліччя.

— Вона сама їх собі заподіює?

Чесно, хоча й з неохотою, Хазяйка промимрила «так», і губи стурбованого лікаря Модслі перетворилися на тоненьку лінію.

— Я можу з вами поговорити, пане? — спитав він, звертаючись до Чарлі.

Чарлі витріщився був на нього, але лікар уже взяв його за лікоть:

— Може, зайдімо до бібліотеки? — і рішуче вивів Чарлі з кімнати.

Хазяйка і дружина лікаря чекали у вітальні, удаючи, що не чують звуків, які долинали з бібліотеки. Звідтіля долинало не глухе бубоніння, а один спокійний, розмірений голос. Коли він замовк, *ми* почули «Ні!», потім іще раз «Ні!» — то гукав Чарлі. Потім знову зазвучав спокійний голос лікаря Модслі. Опісля на якусь мить запала тиша, яку згодом перервали гучні протести Чарлі; вони повторювалися знов і знов, аж доки з кімнати не вийшов лікар — стурбований і вкрай серйозний. Навздогін йому з бібліотеки вирвався розпачливий і безсилий зойк, але лікар тільки скривився і зачинив за собою двері.

— Я домовлюся з психлікарнею, — сказав він Хазяйці. — І подбаю про транспорт. О другій годині буде зручно?

Спантеличена і засмучена, Хазяйка кивнула головою, і дружина лікаря підвелася, щоб іти.

О другій до них приїхали троє чоловіків і повели Ізабель до невеличкої карети, що стояла на під'їзній алеї. Вона корилася їм, як жертвоне ягня, покірливо всілася на сидіння і жодного разу навіть не обернулася, коли коні повільно рушили алеєю до центральної брами.

Двійнята з байдужими обличчями креслили великими пальцями ніг кола на дрібному гравії.

Чарлі стояв на східцях ганку, спостерігаючи, як віддаляється, стаючи дедалі меншою, карета. Він мав вигляд дитини, в якій відібрали улюблену іграшку і яка й досі не може повірити — «Ні! Цього не може бути!» — у реальність свого нещастя.

Із зали за ним стурбовано спостерігали Хазяйка та Джонкопач.

Ось карета доїхала до паркової брами, ось проїхала крізь неї. Чарлі ж так і стояв, утупившись у карету: три, чотири, п'ять секунд, десять. І ось його рот розтулився. Великий отвір із тремтячими губами, що час від часу конвульсивно сіпалися. За ними — так само тремтячий язик, криваво-червона плоть горлянки, смуги білої мокроти у темній порожнині. Ми дивилися як заворожені, чекаючи, коли із широко роззявленого тремтливого рота вирветься якийсь жахливий звук; але було ще зарано. Звук не встиг сформуватися. Кілька довгих секунд він зростав у тілі Чарлі, аж доки не переповнив його. І ось нарешті нещасний впав навколішки — і видав зойк. Але це було не трубне ревіння слона, на яке очікували всі присутні, а якесь жалюгідне гугняве харчання.

Двійнята на мить відволіклися від окружностей, які вони креслили на гравії, поглянули на Чарлі і знову повернулися до свого вкрай важливого заняття. Джонкопач стиснув губи, відвернувся й подався до свого парку — *тут* йому більше нічого було робити. Хазяйка ж підійшла до Чарлі, втішливо поклала руку йому на плече і почала вмовляти повернутися до будинку, але Чарлі залишався глухим до її слів, тільки хлипав і скиглив, як ображений школяр.

Ось і все.

Ось і все? Словам, що були завершальним акордом до такої важливої події, як зникнення матері міс Вінтер, явно бракувало емоційності й значущості. Ясно, що міс Вінтер була невисокої думки про материнські здібності Ізабель; здавалося, саме слово «мати» було відсутнє в лексиці письменниці. Мабуть, це цілком природно: наскільки я зрозуміла з того, що мені розповіли, материнських почуттів Ізабель просто не знала. І хто я така, щоб судити про взаємини інших людей з їхніми матерями?..

Я згорнула записник, засунула олівець у спіраль палітурки й підвелася.

– Мене не буде три дні, – нагадала я. – Повернуся у четвер.

І пішла, залишивши її наодинці з її вовком.

Кабінет Діккенса

Нарешті я скінчила записувати почуте у той день. Усі дванадцять олівців затупилися; на мене чекала серйозна операція – нагострити їх. Один за одним вставляла я кінчики у стругачку. Якщо обертати ручку цього пристрою повільно, то інколи остружки, звиваючись, але не розриваючись, можуть звиснути аж до кошика для паперів; але сьогодні я була втомлена, й вони увесь час ламалися під власною вагою.

Думки про почуте не покидали мене. Я пройнялася симпатією до Хазяйки і Джона-копача. Чарлі та Ізабель мене дратували. Лікар і його дружина діяли з найкращих міркувань, але мені здавалося, що їхнє втручання у життя двійнят добром не скінчиться.

Самі ж двійнята були для мене загадкою. Я знала, що про них думали інші люди. Джон-копач уважав, що вони не вміють як слід говорити; Хазяйка була переконана, що двійнята не сприймають навколишніх як живих істот; селяни ж дотримувалися думки, що дівчата несповна розуму. Не знала я одного – і це було аж надто цікаво: якої думки була про них сама оповідачка? Міс Вінтер була наче блуклива точка в центрі свого оповідання. Спочатку вона говорила про *них*, а нещодавно з'явилися *ми*; але вона ніколи не вживала займенника *я*, і його відсутність мене спантеличувала.

Знаю, якою була б її відповідь, якби я в неї спиталася про це. «Міс Лі! Ми ж домовлялися!..» Мені вже доводилося ставити їй запитання про ту чи іншу подробицю історії; інколи письменниця відповідала, та коли їй не хотілося цього робити, вона знов і знов нагадувала мені про нашу домовленість. «Не дурити. Не забігати наперед. Не ставити запитань».

Довгий час я мирилася з тим, що мені не вдавалося задовольнити моєї цікавості, але того вечора трапилося дещо, що дозволило пролити певне світло на питання, яке мене турбувало.

Не встигла я прибрати зі столу і взятися до пакування валізи, як у двері постукали. Я відчинила й побачила в коридорі Джудіт.

— Міс Вінтер цікавиться, чи не маєте ви трохи часу, щоби з нею ненадовго зустрітись?

Це в такий спосіб Джудіт переклала мені значно різкішу фразу, яка мала звучати так: «Приведіть до мене міс Лі, і негайно!» — я в цьому аніскілечки не сумнівалася.

Склавши блузку і запхавши її до валізи, я рушила до бібліотеки.

Міс Вінтер сиділа у своїй звичній поважній позі біля палаючого каміна, але окрім його полум'я, іншого освітлення в кімнаті не було, тому в бібліотеці було темно.

— Може, світло увімкнути? — спиталася я, стоячи у дверях.

— Не треба.

Ці слова долетіли до мене наче здалеку, і я вирішила підійти до міс Вінтер ближче. Віконниці були розчинені, і чорне небо, всіяне цяточками зірок, відбивалося у дзеркалах. Наблизившись до письменниці, у миготливому світлі від каміна я помітила, що вона про щось глибоко замислилася й не звертає на мене уваги. Я мовчки сіла у своє крісло і, заколисувана теплом вогню, почала розглядати нічне небо, що відбивалося у дзеркалах бібліотеки.

Так минуло п'ятнадцять хвилин. Міс Вінтер про щось розмірковувала, я мовчки чекала.

Нарешті вона заговорила.

— Вам доводилося бачити портрет Діккенса в його кабінеті? Здається, портрет написав такий собі Басс. Я десь маю копію, коли знайду, то покажу вам. Так от. На цьому портреті письменник дрімає, відсунувши стілець від столу. Очі його заплющені, борода лежить на грудях. На ногах капці. Довкола ж його голови у повітрі плавають, немов у сигарно-

му димі, головні персонажі його книжок. Деякі юрмляться над паперами, що лежать на столі, деякі «висять» позаду голови письменника, деякі спустилися донизу, наче сподіваючись стати ногами на підлогу. А чом би й ні? Усі вони намальовані так само чітко, як і сам письменник, тож чому б їм не бути так само реальними, як і він? Ці персонажі *набагато* реальніші, ніж книжки на полицях, — книжки на картині ледь означені тоненькими лініями то тут, то там, місцями ж їхні контури взагалі сходять нанівець... Ви можете спитати: а чому це мені раптом пригадався цей портрет? Тому, що він здається мені відображенням мого життя. Я зачинилася від світу за дверима свого кабінету і заселила цей замкнутий простір вигаданими мною істотами. Майже шістьдесят років я безкарно підглядала за життям людей — людей, які ніколи не існували. Я безсовісно підглядала в їхні серця й у їхні спальні. Я зазірала їм через плече, стежачи за рухами пера, яке писало любовні листи, заповіти і сповіді. Бачила, як кохаються коханці, як убивають убивці, як діти грають у піддавки й фантазують. В'язниці й борделі відчиняли мені свої двері; каравели і каравани несли мене через моря та пустелі; я рухалася у просторі й часі, залишаючи позаду континенти і століття. Я була свідком ницості сильних світу цього і шляхетності скромних простолюдинів. Я схилялась над сплячими біля їхніх ліжок так низько, що вони могли відчутти мій подих. Я бачила їхні сни... У моєму кабінеті — ціла юрба персонажів, які ждуть свого часу, щоб з'явитися у ще не написаних книжках. Ці люди прагнуть жити; вони смикають мене за рукав і благають: «Я наступний! Ну ж бо! Тепер моя черга!» Мені ж доводиться вибирати. І коли я когось оберу, решта мусить угамуватися і ждати собі тихенько місяців із десять чи й цілий рік, доки я не закінчу книжки, — а тоді знову зчиняють гарמידер.

Щоразу, коли я відводжу погляд від аркуша, — чи то закінчивши розділ, чи то спокійно міркуючи після сцени смерті, чи то дошукуючись підхожого слова, — я завжди бачу оте обличчя позаду натовпу. Знайоме обличчя. Бліда шкіра,

руде волосся, незмигний погляд зелених очей. Я чудово знаю, хто вона, однак щоразу відчуваю подив. Щоразу їй вдається захопити мене зненацька. Вона часто розтуляє рота і щось каже мені, але впродовж десятиріч вона була від мене надто далеко, і я не чула її; до того ж, усвідомивши її присутність, я відводила погляд вбік і вдавала, ніби не помічаю її. Гадаю, вона на мене не дуже ображалася.

Людей завжди цікавила причина моєї письменницької плідності. А причина — саме в тому обличчі. Якщо я починаю нову книжку через п'ять хвилин після закінчення попередньої, це тому, що коли я відведу очі від столу, то неодмінно зустріну її погляд.

Минули роки; збільшилась кількість моїх книжок на полицях магазинів — і відповідно натовп персонажів, що юрляться в моєму кабінеті, дещо порідшав. Із кожною написаною книжкою бубоніння голосів стихало і відгомін у моїй голові слабшав. Кількість облич, що вимагали до себе уваги, зменшувалася, і завжди позаду натовпу, але щоразу ближче, була вона. Дівчинка із зеленими очима. Вона чекала.

Настав день, коли я завершила план своєї останньої книжки. Написавши останнє речення, я поставила останню крапку. Я знала, що станеться після цього. Ручка вислизнула з руки, і я заплющила очі.

«Ну що, — сказала вона (а може, і я — не знаю), — тепер залишилися тільки ми удвох».

Я слабо заперечила.

«Нічого не вийде. Це було надто давно, я була ще малою дитиною і геть усе забула».

Утім, це була не відмова, а радше побажання.

«Зате я не забула, — відповіла вона. — Пам'ятаєш, як...»

«Ні, від неминучого не втечеш. Я дуже добре все пам'ятаю».

...Ледь вловима вібрація повітря припинилася. Я відірвала погляд від зірок у дзеркалі й повернулася до міс Вінтер. Її очі незмигтно дивилися в якусь точку в кімнаті, наче саме там вона щойно побачила зеленооке дитя з мідно-червоним волоссям.

— Ота дівчинка — це ви.

— Я? — Міс Вінтер здивовано перевела погляд з дівчинки-примари на мене. — Ні, вона — це не я. Вона... — письменниця завагалася. — Вона — це та, якою я колись була. Тієї дитини вже давно нема. Її життя скінчилося у ніч пожежі, вона немов згоріла в тому полум'ї. Особа, яку ви перед собою бачите, — це *ніхто*.

— Але ж ваша літературна кар'єра, ваші романи...

— Коли людина — ніхто, вона починає вигадувати. Вигадувати, аби заповнити порожнечу.

Ми мовчали й дивилися на вогонь. Час від часу міс Вінтер мимовільно потирала свою долоню.

— До речі, стосовно вашого есе про Жуля і Едмона Ландьє, — почала вона трохи згодом.

Я неохоче повернулася до неї.

— Чому саме їх ви обрали за предмет вашого дослідження? Що вас так зацікавило?

Я похитала головою.

— Нічого особливого.

Потім запала тиша. І були тільки непорушні миготливі зорі і потріскування дров у каміні.

Тільки за годину, коли вогонь уже почав гаснути, міс Вінтер озвалася втретє.

— Маргарет, — здається, вона вперше назвала мене на ім'я, — Маргарет, завтра ви поїдете звідси.

— Так.

— Ви ж повернетесь, правда?

У мерехтливому світлі важко було розгледіти вираз її обличчя, важко було судити, що спричинило тремтіння в її голосі — втома чи хвороба; але тієї миті мені здалося, що міс Вінтер боїться. Боїться, що я більше не приїду.

— Так, звичайно. Я неодмінно повернуся.

Наступного ранку Моріс відвіз мене на станцію, і я взяла квиток на поїзд, що прямував на південь.

Альманахи

Де ж іще розпочинати дослідження, як не вдома, у крамниці?

Старі альманахи завжди вабили мене. Ще у дитинстві, відчувши нудьгу, неясний неспокій або страх, я завжди бігла до цих полиць — погортати сторінки з іменами, датами й коментарями. Під обкладинками альманахів спочивали життя давно померлих людей, брутално спресовані у кілька жалюгідних байдужих рядків. Це світ, де чоловіки були баронетами, єпископами та членами парламенту, а жінки — їхніми дружинами й дочками. Але там не йшлося про те, чи полюбляв хтось із них, скажімо, поласувати на сніданок телячими нирками; нічого не говорилося про те, кого вони любили, чого боялися, які істоти ввижалися їм у тінях на стіні, коли вони задмухували свічку і лягали спати... Альманахи не містили жодних особистих відомостей. Що ж тоді зворушувало мене у цих сухих коментарях про життя померлих людей? Тільки те, що вони були *людьми*, що вони колись жили, а потім померли...

Коли я читала ці альманахи, то відчувала в собі якесь легеньке ворущіння. Це не я ворущилася — це *щось* ворущилося в мені. Читання пробуджувало ту мою половину, яка вже була по той бік, і вона починала пестити мене.

Ніколи й нікому не пояснювала я, чому альманахи важливі для мене так багато; я й не зізнавалася, що вони мені подобалися. Але батько помітив це моє вподобання, і коли на аукціоні виставлялися такі видання, він завжди намагався їх придбати. Тому так і сталося, що всі вельможні небіжчики нашої країни — цілі покоління — тихенько коротали своє потойбічне життя на полицях другого поверху нашої крамниці. І я складала їм компанію.

Саме на другому поверсі, скоцюрбившись на підвіконні, і гортала я зараз аркуші з іменами. І знайшла там діда міс Вінтер, Джорджа Енджелфілда. Він не був ні баронетом, ні священником, ні членом парламенту. Але тим не менш —

ось він, тут, в альманасі. Його родина мала аристократичне коріння, колись у ній з'явився навіть титул, але через кілька поколінь у родині відбувся розкол: титул дістався одним нащадкам, гроші й маєтність — другим. Дід міс Вінтер опинився серед тих, кому дісталися гроші і маєтність. Зазвичай альманахи відслідковували людей із титулами, але кривні зв'язки Енджелфілдів були достатньо близькими, щоб забезпечити й Джорджеві місце в альманасі. Отже, Енджелфілд, Джордж; дата народження; місце проживання — Енджелфілд-хаус в Оксфордширі; одружений з Матильдою Моньє з Реймса, що у Франції; має одного сина, Чарльза. Відслідковуючи особу Джорджа Енджелфілда в альманахах за наступні роки, я знайшла виправлення у виданні, що вийшло десять років по тому: один син, Чарльз, і одна донька, Ізабель. Погортавши ще трохи, я знайшла підтвердження смерті Джорджа Енджелфілда, а серед прізвищ *Марш* відшукала повідомлення про шлюб Роланда й Ізабель.

На якусь мить мені подумалося: ото треба було мені їхати аж до Йоркширу, щоб вислухати історію міс Вінтер, коли вона завжди була тут, в альманахах, на полицях під моєю кімнатою! Але згодом я відкинула емоції. Що він доводив, цей паперовий слід в історії? Тільки те, що такі люди, як Джордж і Матильда, а також їхні діти Чарльз та Ізабель дійсно існували. Міс Вінтер могла знайти їх так само, як і я — гортаючи альманах. Такі книжки трапляються у кожній бібліотеці Англії. Кожен охочий має змогу з ними ознайомитися. Може, письменниця просто відшукала кілька імен та дат і для власного задоволення прикрасила ці імена вигаданою історією?

Окрім цих підозр, у мене виникла ще одна проблема. Роланд Марш помер, і з його смертю офіційна інформація про Ізабель переривалася. Який же він химерний, цей світ альманахів! У реальному житті родини множилися й розгалужувалися, як дерева, змішана у шлюбах кров передавалася з покоління в покоління, забезпечуючи безперервне розгалуження павутини родинних зв'язків. Титули ж

передавалися лише за чоловічою лінією, і альманах вистілював тільки цю вузьку лінійну прогресію. І з кожного боку цієї лінії титулів перебувало кілька молодших братів, небожів і кузенів, які були родичами достатньо близькими, щоб потрапити у промінь світла альманахового прожектора. Наприклад, чоловіки, які *колись могли* здобути титул лорда чи баронета, а також — хоча про це відкрито не говорилося — *ті, хто й досі мав потенційну можливість ці титули здобути*, за умови, що з кимсь із щасливих власників відповідного титулу в належний час станеться нещастя. Але після певної кількості розгалужень родинного дерева ці імена випадали за межі альманахового променя і йшли у небуття. І корабельної катастрофи, епідемії чуми та землетрусу разом узятих не вистачило б для того, щоб відновити колишній поважний статус цих кузенів у третьому коліні. Бо альманах мав свої обмеження. Саме так і трапилося з Ізабель. Вона була жінкою; діти її були дівчатами; чоловік її (не член палати лордів) помер; батько її (не член палати лордів) теж помер. Тому альманах відчепив швартови їй та її дітям, і подрейфували вони у широкий океан простих людей, чие життя і смерть, кохання й одруження, страхи і впадання в їжі вважалися і поготів неістотними.

Але Чарлі був чоловіком. І альманах зробив натужне зусилля, достатнє для того, щоб увібрати його в себе, хоча тінь незначущості вже накинута на Чарлі край свого серпанку: відомості про нього були мізерними. Ім'я — Чарльз Енджелфілд. Народився. Мешкав у Енджелфілді. Не одружився. Не помер. Упорядники альманаху вважали цю інформацію цілком достатньою.

Знов і знов витягала я том за томом, знов і знов знаходила ту ж саму, схематично означену частину Чарльзового життя. Беручи кожен новий фоліант, я думала: «Ну, вже цього року вони точно вилучать його з переліку». Але щороку він уперто залишався у альманасі: той самий Чарльз Енджелфілд, мешкає в тому самому Енджелфілді, так само

неодружений. Я пригадала розповідь міс Вінтер про подробиці стосунків Чарлі з його сестрою — і аж губу прикусила від жалоштів, уявивши, як важко, мабуть, довелося йому в довгому парубоцькому житті після того, як у нього забрали Ізабель. Аж ось, коли Чарлі вже мало бути під п'ятдесят, я натрапила на несподіванку. Ім'я, дата народження, місце проживання, і раптом — дивовижна аббревіатура: *ОСС*. Раніше мені ця аббревіатура не траплялася.

Я розгорнула таблицю скорочень.

ОСС: офіційне свідоцтво про смерть.

Повернувшись до відомостей про Чарлі, я насупилася і стала зосереджено їх вивчати, наче сподіваючись розгледіти у структурі паперу, у водяних знаках чи між рядків розтлумачення всіх таємниць.

Отже, Чарльза Енджелфілда офіційно оголосили померлим. Наскільки я знала, офіційне свідоцтво про смерть видавалося тоді, коли якась особа зникала і через деякий час родині — для вирішення питань спадку — дозволялося вважати її померлою, хоча ні доказів, ні трупа виявити не вдалося. Цей «деякий час» зазвичай окреслювався сімома роками, протягом яких особа не давала про себе знати. Отже, смерть Чарлі могла настати в будь-який момент упродовж цього періоду. Він міг взагалі не померти, а просто кудись піти й заблукати, або ж податися у мандрі і перебувати далеко від людей, які його знали. Бути мертвим де-юре не обов'язково означало бути мертвим де-факто. Що ж то було за життя, подумалось мені, яке мало отакий непевний і жалюгідний кінець — *ОСС*?

Я швидко згорнула альманах, поставила його назад на полицю і спустилася до крамниці заварити собі какао.

— Що ти знаєш про юридичні процедури, які необхідно здійснити, щоб офіційно оголосити когось мертвим? — гукнула я батькові, підігріваючи на плиті молоко.

— Боюсь, не більше, ніж ти, — пролунала відповідь.

Батько з'явився у дверях і подав мені пошарпану клієнтську картку.

— Ось кого треба спитати. Професор права, пенсіонер. Нині мешкає в Уельсі, але щоліта приїздить сюди попорпатися у книжках і погуляти біля річки. Приємний чоловіча. Може, напишеш йому? Заодно спитаєш, чи слід мені притримати для нього оту «*Justitiae Naturalis Principia*».

Допивши какао, я повернулася до альманаху, щоб спробувати видобути яку-небудь додаткову інформацію про Роланда Марша та його сім'ю. Дядько Роланда писав картини, тож коли я навідалася до розділу історії мистецтва, щоб перевірити ці дані, то дізналася, що написані ним портрети (які зараз вважаються посередніми) колись, хоча й недовго, тішилися великою популярністю. Каталог «*English Provincial Portraiture*» Мортімера містив репродукцію ранньої роботи Льюїса Ентоні Марша під назвою «Роланд, небіж художника». Химерна річ — вдивлятися в обличчя навіть не дорослого чоловіка, а хлопчика, шукаючи в ньому схожості з обличчям старої жінки, його дочки.

Кілька хвилин я вивчала це м'ясисте і хтиве обличчя, лискуче світле волосся, лінивий нахил голови.

А потім згорнула книжку. Це все — марнування часу. Хоч день і ніч вдивляйся в портрет Роланда — все одно в ньому неможливо виявити ані найменшого сліду двійнят, батьком яких він здогадно був.

В архівах «Бенбері Геральд»

Наступного дня я сіла в поїзд до Бенбері, щоб навідатися до офісу газети «Бенбері Геральд».

Увічливий молодий працівник провів мене до архіву. На людей не надто обізнаних слово *архів* може справити солідне враження, але я, людина, що роками майже увесь свій вільний час проводила в подібних місцях, абсолютно не здивувалася, побачивши перед собою усього-на-всього велику стінну шафу в підвальному приміщенні без вікон.

— Мене цікавить пожежа в будинку в Енджелфілді, — стисло пояснила я, — що сталася приблизно шістдесят років тому.

Хлопець показав мені полицю, де зберігалися дані за відповідний період.

— Я допоможу вам зняти шухляди, добре?

— Коли ваша ласка. А ще я б хотіла побачити сторінки з книжковими оглядами за останні сорок років, але я не певна щодо точної дати.

— Книжкові огляди? А я й не знав, що «Геральд» колись мав розділ книжкових оглядів!

Працівник підсунув драбину, витягнув іще кілька шухляд і поставив їх біля першої на довгий стіл, освітлений яскравою лампочкою.

— Ось, можете працювати, — підбадьорливо сказав він і пішов.

Я прочитала, що пожежа в Енджелфілді виникла, радше за все, випадково. У ті часи люди зазвичай тримали запаси сировини для опалювання у своїх помешканнях; саме через це вогонь і поширився з такою неймовірною швидкістю. В оселі нікого, крім двох племінниць господаря, не було; їм удалося врятуватися, й вони потрапили до шпиталю. Сам же господар був, як вважалося, у від'їзді. (Як вважалося... Дивно. Я швидко занотувала дати: до появи ОСС залишалося ще шість років.) Газетна стаття закінчувалася коротким коментарем стосовно архітектурної цінності будинку, де сталася пожежа; зазначалося також, що наразі мешканців у ньому не залишилося.

Я занотувала цю інформацію й швидко переглянула заголовки — чи є щось про подальші події довкола будинку; але не знайшла нічого і, відклавши газети, взялася за інші шухляди.

«Розкажіть мені правду», — сказав колись хлопчина-репортер. Старомодно вдягнений парубійко прийшов до Віди Вінтер сорок років тому, щоб узяти інтерв'ю. Довіку не забуде вона цих слів.

Та жодних ознак інтерв'ю я не виявила. Не було навіть літературного розділу в чіткому розумінні цього слова. Єдиним, що мало стосунок до літератури, були спорадичні книжкові ревію під заголовком «Цікаві книжки», написані рецензентом міс Дженкінсоп. У її коментарях мій погляд двічі наштовхнувся на ім'я міс Вінтер. Міс Дженкінсоп, вочевидь, читала романи Віди Вінтер і захоплювалася ними; вона відгукувалася про них із похвалою, сповненою ентузіазму. Ця похвала, хоч і висловлена не зовсім вміло з літературної точки зору, була цілком заслуженою, але було очевидно, що міс Дженкінсоп із відомою письменницею ніколи не зустрічалася, як очевидно було й те, що сама міс Дженкінсоп аніяк не могла бути отим парубійком у старомодному костюмі брунатного кольору.

Я згорнула останню газету й акуратно поклала її до шухляди.

Отже, хлопець у брунатному костюмі був вигадкою, фікцією. Навмисне придуманою пасткою для мене. Хробачком, що його чіпляє на гачок рибалка. Власне, цього й слід було очікувати. Моя надія на реальність хлопця-репортера зросла, мабуть, через те, що я знайшла підтвердження існування Джорджа й Матильди, Чарлі та Ізабель. Що ж, вони і справді існували, а от парубок у брунатному костюмі — ні.

Одягнувши капелюшок і рукавички, я вийшла з офісу «Бенбері Геральд».

Ідучи вулицею в пошуках кафе, я згадала лист міс Вінтер. Я згадала слова уявного репортера у брунатному костюмі та їхнє відлуння у моїй кімнаті в мансарді. Усе це виявилось просто фікцією, що її створила уява письменниці! Що ж, я не повинна була виключати такого варіанта. Вона ж володарка слів. Пряде з них легенди. Вона — оповідачка. Творець сюжетів. Іншими словами, брехунка. І оте благання, що так зворушило мене, — «Розкажіть мені правду!» — вимовила людина, якої в дійсності не існувало.

Моєму жорстокому розчаруванню не було меж.

Руїни

У Бенбері я сіла в автобус.

— Енджелфілд? — перепитав водій. — Ні, автобуси туди не ходять. Принаймні поки що. Може, коли збудують готель, ситуація зміниться.

— А там будують готель?

— Так. Спочатку знесуть якісь старі руїни, а потім збудують класний готель. Може, тоді й пустять автобус для персоналу, але зараз найкраще — це зійти біля «Зайця і гончаків» на Чініз-роуд, а далі пішки, приблизно милю, не більше.

Нічого особливого в Енджелфілді я не знайшла. Там була одна-єдина вулиця, яка, згідно з дерев'яною табличкою, називалася просто і ясно: Street*. Я пройшла повз десяток одноповерхових будинків, споруджених попарно. То тут, то там виднілася якась визначальна риса: то високий тис, то дитяча гойдалка, то дерев'яний ослін. Але здебільшого кожна оселя, з її солом'яним дахом, білим фасадом і невігадливою кам'яною кладкою, як дві краплі води нагадувала сусідню.

Вікна хат виходили на акуратно розмежовані поля, на яких стирчали поодинокі дерева. За деревами паслися вівці та корови, а ще далі починався густий лісок. Саме за ним, якщо вірити мапі, і розташовувався оленячий заповідник. Тротуару як такого тут не було, та в ньому й не було потреби, бо автомобільного руху не було також. Не було тут помітно й жодних ознак життя, аж доки я не проминула останню хату і не вийшла до поштового відділення, яке одночасно було сільською крамницею.

З крамниці вигулькнули двоє малюків у жовтеньких макінтошах і побігли поперед матері, яка затрималася біля поштової скриньки. Невеличка на зріст і тендітна, жінка силкувалася приклеїти поштові марки на конверти, намагаючись не впустити при цьому заткнутої під руку газети. Старший малюк, хлопчик, простяг руку до сміттевого ко-

* Вулиця (англ.).

шика на придорожньому стовпі, щоб викинути обгортку з цукерок, потім підійшов до сестри, щоб і її обгортку викинути туди ж, але дівчинка запротестувала:

— Я сама, я сама!

Вона стала навшпиньки, простягла руку і, не звертаючи уваги на незгоду брата, кинула папірець, намагаючись влучити у роззявлену пащу кошика. Але тут дмухнув вітер і поніс обгортку по дорозі.

— Я ж казав тобі!

Обоє дитинчат прожогом кинулися навздогін, але різко зупинилися, забачивши мене. Два біляві чубчики над двома парами абсолютно однакових карих оченят. Два ротики, розтулені від несподіванки. Ні, не двійнята, але такі схожі!.. Я зупинилася, підняла обгортку і простягнула їм. Дівчинка хотіла була її взяти й ступила крок мені назустріч. Але її обережніший брат рукою перекрив дорогу й гукнув:

— Мамо!

Білява жінка біля поштової скриньки бачила, що відбувається.

— Усе гаразд, Томе! Нехай вона візьме її.

Не поглянувши на мене, дівчинка забрала обгортку.

— Скажіть «дякую», — гукнула мати.

Дітлахи ніяково подякували мені, повернулися і, задоволені, знову побігли до смітцевого кошика. Цього разу матуся підняла доньку, щоб та змогла нарешті викинути папірець, а опустивши її, знову повернулася в мій бік та з погано прихованою цікавістю поглянула на фотоапарат, що я тримала у руках.

Енджелфілд явно був не тим місцем, де можна було залишитися непоміченою.

Жінка стримано посміхнулася.

— Приємної прогулянки, — мовила вона і пішла наздоганяти своїх дітлахів, що вже мчали вулицею до хат.

Я довго дивилася їм услід.

Дітлахи бігли, штовхаючись і вертячись одне біля одного, немов зв'язані невидимим мотузком. З телепатичною

синхронністю вони навмання змінювали напрямок, то раптово вповільнюючись, то прискорюючись. Вони були як двоє танцюристів, що рухаються під одну й ту саму внутрішню музику, як два листочки, підхоплені одним поривом вітру. У цьому було щось надприродне — але водночас до болю знайоме. Мені хотілося дивитися на них і далі, але, побоюючись, що вони обернуться й помітять мій погляд, я змусила себе облишити споглядання й пішла геть.

За кілька сотень ярдів показалися паркова брама. Вона була не просто зачинена, а немов приросла до землі та зрослася зі стеблами плюща, який щільно пронизав вишукані ґрати в усіх напрямках. Над брамою височіла сіра кам'яна арка із двома невеличкими приміщеннями. В одному вікні виднівся клапоть паперу. Як читач зі стажем, я не змогла приборкати спокуси і продерлася через високу мокру траву, щоб прочитати, що там написано. Але виявилось, що то оголошення-привид: кольоровий логотип будівельної компанії зберігся, але текст під ним перетворився на блідо-сірі плями, трохи темніші за тло. Ще нижче проглядалася якась подоба підпису, наче зробленого від руки, але його за багато місяців вибілило сонце.

Я вже була приготувалася до тривалої подорожі вздовж огорожі у пошуках проходу, як через декілька кроків натрапила на маленьку дерев'яну хвіртку в стіні. Замка на ній не було, лише засуви. Мить — і я вже по той бік огорожі.

Колись під'їзна алея була всипана гравієм, але зараз камінці під ногами перемежали залисини голої землі та острівці чахлої трави. Алея вела до невеличкої кам'яної церкви із цвинтарною брамою, а потім робила різкий поворот і ховалася за деревами та чагарниками. Їхнє гілля змагалося за простір, трави й бур'яни розросталися, куди тільки могли.

Я рушила до церкви. Хоча й перебудована у вікторіанську добу, ця середньовічна споруда з каменю та піщанику примудрилася зберегти стриманість тих давніх часів. Це була невеличка акуратна каплиця, шпиль якої вказував напрямок до царства небесного, не намагаючись проткнути в ньому діру. Розташована вона була саме на повороті

гравійної алеї; я підходила дедалі ближче, і краєвид збоку дедалі більшою мірою відволікав мою увагу. Із кожним кроком я бачила дедалі більше, аж доки переді мною не виринула невідь-звідки величезна купа світло-сірого каміння — масток Енджелфілд. Я залякла як укопана.

Будинок розташовувався під незручним кутом. Наближаючись до нього алеєю, ви натрапляли саме на його ріг, і тому було неясно, де ж розташовується фасад. Будинок наче знав, що має зустрічати візитерів обличчям, але в останню мить не зміг здолати бажання відвернутися і вдати, ніби він уважно розглядає оленячий заповідник та лісисту місцевість за терасами. Тож візитера зустрічала не гостинна посмішка, а непривітний прийом.

Це відчуття незручності підсилювалося тим, що споруда була асиметрична. Основний корпус будинку мав три великі виступи з вікнами, кожен чотири поверхи заввишки, і лише дванадцять високих та широких вікон надавали фасаді хоч якоїсь гармонії. У решті ж будинку вікна створювали хаотичну мішанину, серед них не було двох однакових, ані розташованих на одному рівні із сусідом ліворуч, праворуч, згори чи знизу. Балюстрада над третім поверхом ніби обіймала будинок, щоб надати цій безладній архітектурі хоч якоїсь цілісності, але ті зусилля зводилися нанівець або через якісь недоладні виступи, що стирчали сям-там, або через недоречно розташоване вікно. Посередині балюстрада переривалася, а потім з іншого боку продовжувала ті самі марні зусилля. Над нею здіймалася нерівна лінія даху, що складалася з башт, башточок і димарів, усі світло-жовтого кольору.

І це — руїни? Я б не сказала. Майже увесь світло-жовтий камінь мав такий вигляд, наче його привезли з каменярні тільки вчора. Звісно, вишукана кладка башточок із роками дещо зіпсувалася, балюстрада місцями осипалася; але тим не менш це не були руїни. Тієї миті, коли будинок уперше постав перед моїми очима на тлі блакитного неба, із птахами над баштами, потопаючи в зелених заростях, я запросто могла подумати, що в ньому живуть люди.

Але то було лише перше враження. Я вдягла окуляри — і все зрозуміла.

У вікнах не було шибок, рами або струхлявіли, або згоріли. Те, що здавалося тінню понад вікнами праворуч, виявилось кіптявою від пожежі. А птахи, що кружляли у небі над дахом, сідали не десь за будинок, а залітали прямісінько всередину. Даху як такого не було. Це був не будинок, а тільки його оболонка.

Я знову зняла окуляри, і знову переді мною виник незаманий пейзаж із будинком доби королеви Єлизавети. А коли небо змінить свій колір на темно-синій, а місяць раптово зникне за хмарами, — може, тоді з'явиться відчуття припишклого тут лиха?.. Можливо. Але під безхмарною синню неба ця споруда ніби втілювала надійність і безпечність.

Алею перекривала загорожа. На ній висіло попередження: «Небезпечно. Вхід заборонено». Помітивши місце, де дві секції бар'єра були лише приставлені одна до одної, я розсунула їх, прослизнула в отвір, а потім знову з'єднала.

Ігноруючи непривітність, із якою будинок завжди зустрічав візитерів, я наблизилась до нього з фасаду і таки змусила зустріти мене впритул. Між першим та другим виступами шість широких низьких сходів вели до подвійних дверей. Обабіч сходів розташувалися два низькі постаменти, і на кожному — по гігантському котіві, вирізьбленому з якогось темного полірованого матеріалу. Кожну деталь було відтворено з такою анатомічною точністю, що я, погладжуючи одного з кам'яних котів, ніби очікувала, що ось-ось відчую під рукою гладеньку шерсть, і навіть дещо здивувалася, відчувши натомість твердий холодний камінь.

Одне вікно на першому поверсі третього виступу було особливо закіптюжене. Ставши на відвалений шмат кам'яної кладки, я спромоглася зазирнути всередину. Побачене збурило в моїй душі гостре відчуття тривоги. Поняття «кімната» містить у собі щось універсальне, звичне і всім знайоме. Хоча спальня в моїй квартирі над крамницею, моя дитяча спальня в будинку батьків та спальня в помешканні

міс Вінтер і суттєво відрізнялися, вони тим не менш мали певні спільні елементи, елементи, що є незмінними скрізь і для всіх. Навіть таке тимчасове житло, як тент, має дах для захисту від негоди і достатньо простору, щоб людина могла до нього входити, переміщатися всередині і виходити; а ще воно має певні відмінності між інтер'єром та екстер'єром. У цій кімнаті нічого з вищезгаданого не було.

Балки перекриття попадали додолу, декотрі перерізали простір у діагональній площині й упирались одним кінцем у купи битого каміння, уламків дерева та іншого матеріалу незрозумілого походження, що заповнював кімнату аж до рівня вікна. У різних закутках то тут, то там виднілися покинуті пташині гнізда. Птахи занесли сюди насіння, тут вільно почувалися дощ, сніг та сонячне світло, тож не дивно, що в цьому царстві хаосу й руїн пустили коріння рослини. Я помітила сухі стебла будлеї та веретеноподібний самбук, що пнувся до світла. Наче візерунок на шпалерах, по стінах звивався пліощ.

Витягнувши шию, немов журавель, я примудрилася зазирнути далі — і побачила щось схоже на темний тунель. Чотири високі стіни залишилися неушкодженими, але замість стелі я узріла тільки чотири нерівномірно розташовані балки, за якими зяяла порожнеча; далі — ще кілька балок, потім ще і ще. А в кінці тунелю виднілося світло. То було небо.

Тут навіть привидові не судилося вижити, не те що людині.

Неможливо було навіть уявити, що колись тут були шпалери, меблі, картини. Свічки в канделябрах колись освітлювали те, що зараз освітлювало сонце. Чим же була колись ця кімната? Вітальнею, їдальнею чи кімнатою для музичення?

Я скоса поглянула на безладне звалище в кімнаті. І в тому хаосі, який колись був домівкою, щось раптом привернуло мою увагу. Спочатку мені здалося, що то — наполовину впалий брус, але той предмет був для цього затонким, до того ж схоже було, що він кріпився до стіни. Потім я помітила ще один подібний брус, потім — іще. Розташовані на однаковій

відстані, ці шматки дерева, схоже, були під прямим кутом з'єднані між собою коротшими брусами. У найближчому до мене кутку ці дерев'яні секції збереглися найкраще.

Раптовий здогад блискавкою промайнув у голові. Ці шматки деревини — ніщо інше, як полиці! Ця химерна комбінація з елементів природи та скаліченої архітектури колись була бібліотекою.

Мить — і я пролізла крізь вибите вікно.

Дуже обережно, крок за кроком намагаючись опору під ногами, я почала пробиратися поміж уламків. Я вдивлялася в закутки й темні заглибини, але книжок не було. Утім, я й не сподівалася їх побачити — хіба вони могли зберегтися тут?! Але не шукати я просто не могла.

На кілька хвилин я відволіклася, щоб зайнятися фотографуванням. Зробила знімки зяючих вікон без шибок, дерев'яних планок, на яких колись стояли книжки, й важких дубових дверей у масивному одвірку.

Намагаючись забезпечити найкраще зображення великого каміна, я нахилилася трохи вперед і вбік — і завмерла від несподіванки. Потім схвильовано проковтнула слину і відзначила, що пульс трохи пришвидшився. То мені почулося? Чи просто здалося? Наче щось ворухнулося десь глибоко в уламках у мене під ногами?.. Та ні. Нічого там не було. Обережно ступаючи, я повільно наблизилася до діри в кам'яній кладці, достатньо великої, щоб крізь неї проникнути.

Через цей отвір я опинилася в головному вестибулі. Тут були такі самі подвійні двері, що я їх бачила з надвору. Кам'яні сходи витримали пожежу й залишилися неушкодженими. Нагору вів широкий прогін, поруччя заросло плющем, але рослині не вдалося сховати ознаки давнього солідного архітектурного стилю, й видно було граційний вигин, що біля основи розширявся у вигляді хатки равлика чи то чудернацького перевернутого апострофа.

Ці сходи вели до галереї, яка колись, напевне, простягалася на всю ширину вестибуля. З одного боку лишився тільки нерівний край поламаної дощатої підлоги, а далі — гли-

боке провалля, на дні якого — кам'яна долівка. Натомість із протилежного боку підлога збереглася майже повністю. Уздовж галереї вели залишки поруччя, потім починався коридор. Закіптюжена, але й досі ціла стеля; навіть двері є. Уперше в цьому будинку натрапила я на ту його частину, якій, вочевидь, пощастило уникнути тотального знищення. Вона мала вигляд місця цілком придатного для життя.

Я швидко зробила кілька знімків, а потім, випробовуючи кожен дошку під ногами, перш ніж на неї стати, обережно увійшла до коридору.

За першими ж дверима, що я їх відчинила, повернувши ручку, починалося провалля; виднілися гілки дерев і блакитне небо. Ні тобі стін, ні стелі, ні долівки — просто свіже повітря і порожнеча.

Я швидко зачинила двері і сторожко рушила краєм коридору, намагаючись менше перейматися небезпеками, що підстерігали мене на кожному кроці. Увесь час перевіряючи надійність підлоги, я зійшла на другий поверх, повернула ручку дверей, і ті самі розчинилися переді мною.

Там хтось ворухнувся.

Та це ж моя сестра!

Я ледь не зробила крок їй назустріч.

Ледь не зробила.

І враз збагнула. Дзеркало! Просто дзеркало. Потемніле від бруду і вкрите темними плямами, схожими на чорнильні.

Я поглянула на місце, куди щойно збиралася ступити. Просто переді мною дошки підлоги закінчувалися й починалася прірва футів зо двадцять завглибшки, на дні якої лежали безжально тверді кам'яні плити.

Серце моє несамовито калатало. Я знову звела очі — і знову побачила її. Блідолиця безпритульниця із сумними очима, неясна імліста постать, вона тремтіла в оболонці, що колись була її тілом.

Вона теж помітила мене. Вона стояла з благально простягнутою рукою, наче все, що я мала зробити, — це ступити крок назустріч і взяти її руку у свою. А може, так і вчинити? Може,

це і буде найкращим, найпростішим рішенням: узяти й нарешті воз'єднатися з нею? Який сенс розводити тяганину?

Не знаю, скільки я отак простояла, спостерігаючи, як вона кличе мене...

— Ні, — нарешті прошепотіли мої губи, але її рука все одно манила мене. — Вибач, але я не можу.

І сестра повільно опустила руку.

Потім узяла фотоапарат і сфотографувала мене.

Мені стало жаль її. Знімки крізь скло завжди виходять погано. Я знаю. Я вже пробувала.

І ось моя рука вже тримається за ручку третіх дверей. Правило трьох, як говорить міс Вінтер. Але я вже й забула про неї. Цей небезпечний будинок із його дощами, що шумлять усередині кімнат, і з його дзеркалом-пасткою більше мене не цікавить.

Я зараз піду. Не церкву фотографувати, ні. Це мені вже теж нецікаво. А піду я до сільської крамнички. І викличу таксі. І поїду на станцію, а звідти — додому.

Усе це я зроблю, але трішечки згодом. Захотілося просто отак постояти, взявшись за ручку і прихиливши голову до одвірка, зовсім не думати, що може бути за цими дверима, і чекати, поки висохнуть сльози і заспокоїться серце.

І я чекала.

Аж раптом ручка третіх дверей почала обертатися під моїми пальцями сама собою!

Добрий велетень

Я кинулася навтьоки.

Я неслася, перескакуючи через дірки у підлозі, потім злетіла сходами вниз, долаючи відразу по троє східців, але зрештою заточилася, і, щоб не впасти, сіпнула до перил. Спіткнувшись, я вхопилася за гілку плюща, що обвивав поруччя, вмудрилася-таки втриматися на ногах — і знову кинулася бігти. Куди?! До бібліотеки? Ні! В інший бік. Крізь арку! Сухі

стебла самбука й будлеї чіплялися за мою одіж, і я кілька разів ледь не впала, спотикаючись об розсипані скрізь уламки.

Зрештою я таки бебехнулася з усього розмаху на підлогу, видавши при цьому несамовитий зойк.

І відразу ж почула:

— Ой лишенько! Та невже це я так злякав вас? Який жаль! Я ошелешено витріщилася на арку.

І лежачи на майданчику галереї, узріла не скелета чи якусь фантастичну потвору, а велетня. Невимушено й легко ступаючи між уламками на підлозі, він підійшов і зупинився наді мною з виразом надзвичайного занепокоєння і співчуття на обличчі.

— Отакої!..

На зріст він був футів шість із половиною, не менше, і широкоплечий — такий широкоплечий, що будинок довкола нього наче зібгався й поменшав.

— Я й не думав... Я зовсім не хотів... Я за вами деякий час спостерігав і... Але наразі це байдуже... Ви дуже забилися?

Поруч із цим велетнем я відчула себе маленькою дитиною. Але попри гігантський зріст, цей чоловік мав у зовнішності щось від дитини. Його пухкеньке, без зморшок, янгольське обличчя увінчував німб світло-сивого волосся, що акуратно оперізував уже лисіючу голову. Очі в нього були так само круглі, як і його окуляри. Це були добрі очі, блакитні і якісь наче прозорі.

Мабуть, я зблідла, здавалася приголомшеною та пригніченою. Гігант схилився наді мною і взяв мене за руку.

— Ось тобі й маєш! Ну й гепнулися ж ви! Якби я знав... Я б ніколи... Гм, пульс трохи перевищує норму.

Гомілка страшенно боліла. Я простягла руку, щоб намацати дірку на коліні брюк, і мої пальці стали липкими від крові.

— Лишенько! Ну як таке могло трапитися, га? Ушкодили ногу? А перелому немає? Можете нею рухати?

Я поворушила ногою, і на обличчі велетня відбилосся полегшення.

— Слава Богу! А то я ніколи б собі цього не простив. А тепер побудьте тут, поки я не принесу... Зачекайте хвилинку! — і доброзичливий гігант швидко подався геть, легко, немов у танці, перескакуючи через гостре каміноччя й уламки дерев'яної підлоги. Потім так само легко, пристрибом, понісся сходами вгору. Його тулуб майже непорушно плив над поверхнею, наче окремо від ніг, що безупинно виробляли швидкі й хитромудрі па.

Глибоко зітхнувши, я стала ждати.

— Я поставив чайник, — доповів мені велетень, коли повернувся. Він приніс із собою білу, з червоним хрестом, санітарну сумку й видобув звідти антисептичний розчин і шматок бинта.

— Я завжди казав, що хтось колись таки дістане травму в цьому старому будинку. І тому вже багато років тримаю при собі оцю санітарну сумку. Краще перестрахуватися, ніж потім побиватися, еге ж? Ой, лишенько, лишенько! — Він співчутливо скривився, роблячи болочу примочку до рани на моїй гомілці. — Наберіться мужності, потерпіть ще трохи.

— У вас тут є електрика? — запитала я, й досі відчуваючи легке запаморочення.

— Електрика? Яка електрика? Це ж руїни. — Здивований запитанням, велетень подивився на мене так, наче в результаті падіння я зазнала струсу мозку і втратила здоровий глузд.

— Я спитала, бо ви сказали, що чайник поставили.

— Он воно що! Та ні. Я просто маю при собі туристську газову плитку. Був у мене термос, але... — він зморщив носа, — ви ж знаєте, що чай із термоса ніякий на смак. Ну як, дуже пече?

— Та ні, трохи.

— От любенька дівчинка. Ну і впали ж ви, скажу я вам! Ага, чай... Вам як — із лимоном та цукром? Молока, на жаль, запропонувати не можу — нема де зберігати, бо ж холодильника катма.

— З лимоном було б просто чудово.

— Зрозуміло. А зараз я підніму вас і допоможу вмотитися зручніше. Доц ушух, тож як — влаштуймо чаювання на при-

роді? — Велетень підійшов до масивних подвійних дверей і витягнув засув. Зі скрипом, значно слабшим, ніж можна було припустити, вони розчахнулись, і я почала поволі підводитися.

— Не рухайтесь!

Стрибаючи між уламками, гігант підскаочив до мене й обережно взяв на руки, виніс надвір і посадовив боком на спину того кам'яного кота, якого я захоплено погладжувала годину тому.

— Зачекайте тут, а коли я повернуся, ми з вами гарненько почуємо! — гукнув велетень і знову подався до будинку. Його широченна спина майнула над сходами і зникла в коридорі.

— Вам зручно?

Я ствердно кивнула.

— От і чудово. — Велетень радісно всміхнувся, наче й справді все було так чудово. — Мене звати Лав. Аврелій Альфонс Лав. Звіть мене просто Аврелій. — І він запитально поглянув на мене.

— Маргарет Лі.

— Маргарет. — Велетень знову розплився в усмішці. — От здорово! Просто здорово! Ось, пригощайтесь.

І Аврелій акуратно розгорнув скатертину між вухами великого чорного кота. На скатертині з'явився липкий кусень коричневого торта, нарізаний щедрими шматками. Я жадібно вп'ялася в один із шматків. Це був ідеальний торт для такого холодного дня: приправлений імбиром і в міру солодкий. Чай мій випадковий знайомий націдив у вишукані порцелянові філіжанки. Подаючи мені цукерницю, він витяг з нагрудної кишені торбинку з блакитного вельвету і розв'язав її. Там лежала срібна ложечка, ручку якої прикрашала видовжена літера А у вигляді стилізованого зображення ангела. Я розмішала цукор і віддала ложечку назад.

Аврелій сидів на другому котіві, який під його масивним тілом несподівано уподібнився до кошеняти. Їв Аврелій мовчки, ретельно і зосереджено, але час від часу поглядав

на мене з неприхованим очікуванням: коли ж я почну нахвалювати торт, яким він мене почастував.

— Дуже смачно, — не забарилася я. — Мабуть, домашній?

Відстань між чорними котами, на яких ми сиділи, становила приблизно десять футів, і нам доводилося трохи підвищувати голос, тому розмова наша була позначена певною театральністю, наче ми виступали на сцені. У нас навіть був один глядач. Біля лісу, на вмитій дощем траві, застиг олень, із цікавістю до нас прислухаючись. Він сторожко поведив ніздрями і незмигтно дивився на нас. Побачивши, що я помітила його, олень не злякався і навіть не думав тікати.

Мій компаньйон витер пальці об скатертину, струсив з неї крихти і склав учетверо.

— Кажете, вам сподобався торт? Це рецепт місіс Лав. Я ще з дитинства вмів його готувати. Місіс Лав була неперевершеною куховаркою. Вона взагалі була неперевершеною. У всьому. На жаль, її давно немає на світі. Хоча була надія... Але ж ні, не судилося.

— Зрозуміло.

Насправді зрозуміла я мало що. Місіс Лав була його дружиною? Але ж він сказав, що ще з дитинства навчився робити цей торт за її рецептом. Тоді, може, матір'ю? Але чому ж він називає свою матір «місіс Лав»? Утім, було зрозуміло, що він любив цю жінку і що вона померла.

— Дуже прикро! — мовила я.

Велетень прийняв моє співчуття з печальним виразом, але невдовзі обличчя його прояснилося.

— Але ж це добра пам'ять про неї, як ви гадаєте? Ну, оцей торт...

— Так, звичайно. А давно це було? Давно ви її втратили? Велетень замислився.

— Майже двадцять років тому. А може, й більше. Чи менше. Залежно від того, з якого боку на це поглянути.

Я кивнула, вдавши, що розумію, хоча не розуміла нічого.

Якийсь час ми сиділи мовчки. Я поглянула на заповідний ліс. Оленів на узліссі побільшало; здавалося, вони рухаються

вслід за сонячним промінням. Біль у нозі трохи вщух, і це додало мені настрою.

— А скажіть, будь ласка... — почав Аврелій, і я побачила, як він збирається з духом, щоб поставити це запитання. — У вас є мати?

Я аж сіпнула від подиву. Зазвичай люди взагалі звертають на мене мало уваги, а тут маєш — таке особисте запитання.

— Ви не образилися? Вибачте за моє запитання, але... Як це краще пояснити... Родина — справа делікатна, я розумію... Вибачте. Якщо не бажаєте, не відповідайте.

— Та ні, все гаразд, — неквапливо промовила я. — Я не проти.

Я й справді була не проти. Може, на мене так вплинула химерна обстановка цього будинку, а може, я й досі не оговталася від недавніх потрясінь, — так чи інак, але я раптом відчула: все, що я *тут*, на цьому руйновищі, скажу цьому чоловікові, назавжди *тут* і залишиться й не матиме для мене жодних поганих наслідків.

— Так, у мене є мати, — спокійно відповіла я.

— О, мати! Це... це, мабуть, так прекрасно! — У його очах читалася дивна туга. — Мати! Що може бути кращим!..

— Виходить, у вас немає матері? — запитала я.

Обличчя Аврелія спотворила болісна гримаса.

— Дуже шкода, але в мене не було матері... А я так хотів... Принаймні батька... Або брата чи сестру. Щоб завжди мати когось поруч... У дитинстві я фантазував — уявляв, ніби живу у справжній родині, ніби родина ця має довгу і славетну історію... От сміхота! — Але на його обличчі не було й тіні сміху. — Стосовно ж справжньої, біологічної, так би мовити, матері... Звичайно ж, як і кожному людину, мене народила мати. Але я не знаю, хто вона. Я завжди сподівався, що одного дня... У нашому житті всяко буває, хіба ні?.. Знаєте, надія й досі не полишає мене.

— Розумію.

— Жалюгідна ситуація. — Аврелій знизав плечима, намагаючись продемонструвати, що він не надто й пере-

ймається, але в нього нічого не вийшло. — Словом, шкода, що у мене немає матері.

— Містере Лав...

— Краще називайте мене Аврелій.

— Знаєте, Аврелію, з матерями не все виходить так гладенько, як ви гадаєте.

— Та невже?! — Здавалося, мої слова прозвучали для нього як одкровення. Велетень втупився в мене уважним поглядом. — Що, сварки?

— Та не те, щоб сварки, але...

Аврелій насупився.

— Непорозуміння?

Я похитала головою.

— Щось гірше?.. — Він отетеріло замовк, перевів погляд на небо, ніби шукаючи відповіді там, потім позирнув на ліс і нарешті глянув мені в очі.

— Таємниці, — відповіла я йому.

— Таємниці?! — Зі здивування його очі стали зовсім круглими. Він приголомшнено захитав головою, марно намагаючись осягнути значення почутого. — Перепрошую, але тут я нічим не зможу зарадити. Я погано знаюся на родинних проблемах. Тут моє невігластво величезне, як море. Тож вибачте мені.

Погляд його сповнився співчуттям, і він подав мені білу, акуратно складену носову хусточку.

— Це ви мені вибачте, — сказала я. — Мабуть, я й досі не змогла пережити потрясіння, якого зазнала у дитинстві.

Поки я втирала сльози, Аврелій відвів від мене очі й знов поглянув у бік оленьчого заповідника. Потроху сутеніло. Я простежила очима за його поглядом і побачила, як на темному тлі дерев майнула світла пляма: то олень у своїй блідо-сірій одежині з короткого хутра зробив граціозний стрибок і зник поміж дерев.

— А я була подумала, що ви привид, — порушила я мовчанку. — Коли відчула, як обертається ручка. Уявляєте — привид! Або скелет...

— Скелет? Я — скелет?! — Він задоволено розсміявся, і все його тіло затряслося.

— А виявилось, що ви велетень.

— Саме так! Я і є велетень. — Аврелій утер сльози, що виступили від сміху на його очах. — А знаєте, кажуть, що тут і справді є привид!

— *Знаю.* — Я ледь не прохопилася, що бачила його, точніше, її... але, звісно, Аврелій *не це* мав на увазі, і я сквапливо запитала: — А вам він не траплявся?

— Ні, — розчаровано зітхнув велетень. — Навіть тіні його не бачив.

Ми трохи посиділи мовчки, кожен по-своєму уявляючи собі привидів.

— Стає прохолодно, — зазначила я.

— З ногою все гаразд?

— Начебто гаразд. — Сповзши з котячої спини, я спробувала стати на ногу. — Так. Зараз набагато краще.

— Ну й чудово. Просто чудово.

Наші голоси були як шерех сухого листя у прохолодному осінньому повітрі.

— То хто така місіс Лав? — наважилася спитати я.

— Жінка, яка мене всиновила. Вона дала мені своє прізвище. Дала мені книжку рецептів. Вона дала мені все. Абсолютно все.

Я кивнула й узяла свій фотоапарат.

— Мабуть, мені вже час. Хочу зробити ще кілька знімків церкви, поки зовсім не стемніло. Дуже дякую за чай.

— Мені самому вже час іти. Було дуже приємно з вами познайомитися, Маргарет. Ми ще побачимося?

— Але ж ви тут не живете? — запитала я з сумнівом у голосі.

Аврелій розсміявся. Сміх його був приємний і солодкий, як торт, яким він мене частував.

— Звісно, що ні. Я маю хатину он там, — він кивнув у напрямку лісу. — А тут я буваю тільки вдень. Щоб... скажімо, щоб споглядати... і роздумувати про життя.

— Незабаром цю будівлю знесуть. Ви, мабуть, знаєте?

— Та знаю. — Про щось замислившись, він ніжно погладив kota, на якому сидів. — Який жах, еге ж? Я сумуватиму за цим старим будинком. Коли я помітив вас, то подумав, що ви з будівельної компанії. Землемір чи що... Однак на землеміра ви не схожі.

— Ні, я не землемір. Я пишу книжку про людей, які тут колись мешкали.

— Про дівчат на прізвище Енджелфілд?

— Так.

Аврелій задумливо кивнув.

— Кажуть, вони були двійнятами. Лишень уявіть собі! На якусь мить його погляд став відстороненим, наче подумки він полинув кудись далеко-далеко.

— То ви ще повернетесь, Маргарет? — спитав велетень, коли я підняла свою сумку.

— Я просто *мушу* сюди повернутися, Аврелію.

Він видобув з кишені візитівку: *Аврелій Лав, організація традиційних англійських весіль, хрестин та гулянь*. Тицьнувши пальцем в адресу й номер телефону, Аврелій сказав:

— Коли ще раз сюди завітаєте, зателефонуйте мені, гаразд? Прийдете до моєї оселі, і я почастую вас добрим чаєм.

Узявши мою руку, Аврелій злегка, по-старомодному, потиснув її; потім його масивна фігура легко злетіла широкими сходами вгору, і він зачинив за собою двері.

Я повільно рушила алеєю до церкви, сповнена думок про незнайомця, з яким я щойно зустрілася; зустрілася — і затоваришувала. Це було анітрохи на мене не схоже. А коли я пройшла крізь цвинтарну браму, мені подумалося, що це радше я тут — незнайомка. Чи це просто моя уява, чи після зустрічі з міс Вінтер я дійсно стала сама не своя?..

Могили

Було вже надто пізно, сутеніло, тож про фотографування й мови бути не могло. Тому для відвідин цвинтаря я при-

готувала свій записник. Енджелфілд був невеличким поселенням, хоча й старовинним; могил на цвинтарі було небагато. Я знайшла тут Джона Дігенса, якого *Всевишній забрав до райського саду*, і його подругу, Марту Дюн, *Вірну служницю Всевишнього*, дата життя і смерті якої досить близько збігалися з фактами оповіді міс Вінтер про Хазяйку. Імена, дати й написи на могилах я переписала.

На одній з могил лежали свіжі квіти, і я підійшла подивитися, кого ж це згадують із такою ніжністю... *Джоанна Мері Лав, Повік незабутня.*

Я придивлялася, але ніде не бачила прізвища Енджелфілд. Подумавши, я згадала: людей знатного походження ховають не в простих могилах на цвинтарі, а у величних склепах, з портретами і викарбуваними в мармурі детальними життєписами. Тож шукати треба всередині, в каплиці.

У церкві панувала похмура напівтемрява. Старовинні вікна — вузькі смуги зеленавого скла у товстих кам'яних стінах — пропускали слабке, наче потойбічне світло, якого ледь вистачало, щоб можна було побачити бліді кам'яні арки й колони, побілені склепи між потемнілими дерев'яними підпорами стелі та гладенько відполіровану поверхню церковних лавок. Коли мої очі призвичаїлися, я почала вглядатися в меморіальні плити і знаки на них. Усі Енджелфілди, що померли кілька століть тому, мали епітафії — численні рядки гучних і багатослівних панегіриків, за чималі гроші вкарбовані в мармур, який так само коштував чималих грошей. Іншим разом я неодмінно повернуся сюди, щоби розшифрувати ці написи, присвячені давно померлим людям; сьогодні ж мене цікавлять лише кілька імен.

Зі смертю Джорджа Енджелфілда пишномовності родинних епітафій настав кінець. Чарлі та Ізабель — бо, найімовірніше, саме їхнє слово в цьому питанні було останнім, — мало подбали (щоб не сказати, зовсім не подбали) про те, щоб залишити прийдешнім поколінням опис славних звершень свого татуса. *Звільнившись від земних турбот,*

спочив він у Спасителя в раю — оце і все, чого дочекався він від вдячних дітей. Роль, яку в цьому світі відіграла Ізабель, і її відхід з нього підсумовувалися в найбанальніший спосіб: Кохана мати і сестра пішла у кращій світ. Але я все одно занотувала й цю епітафію, подумки швидко підрахувавши роки. Та вона ж пішла із життя молодшою за мене! Не настільки трагічно молодою, як її чоловік, але хіба ж у такому віці помирають!

Чарлі я насилу знайшла. Переглянувши решту надгробних плит, я вже хотіла була припинити пошуки, як нарешті вгледіла маленький чорний камінь. Був цей камінь такий маленький і такий чорний, що, здавалося, його навмисне зробили таким, щоб ніхто його не помічав. Оскільки сусально-го золота на епітафії не було, вчитати я її не змогла, але розпізнала навпомацки, літеру за літерою, як це роблять сліпі за допомогою шрифту Брайля.

Чарльз Енджелфілд пішов навіки в темну ніч, ми більше не побачимо його.

Ні дати народження, ні дати смерті не було.

Раптом мені стало лячно. Цікаво, хто придумав ці слова? Може, Віда Вінтер? І який настрій крила в собі ця епітафія? Адже тут можна вбачати певну двозначність. Що це: печаль втрати — чи тріумфальні проводи, що їх влаштували нікчемі Чарльзу ті, хто його пережив?..

Я вийшла з церкви й рушила назад гравійною алеєю, відчуваючи на спині чийсь майже невагомий, але пильний погляд. Аврелій пішов, то хто ж це міг бути? Енджелфілдський привид? Чи, може, то сам будинок проводжав мене зіницями своїх вигорілих вікон? Ні, радше за все, то був невидимий олень, що спостерігав за мною з темної хащі.

— Це нікуди не годиться, що ти не можеш зайти додому хоч на годину-дві, — дорікнув мені батько, зайшовши надвечір до крамниці.

— Але ж оце і є мій дім, — заперечила я, вдаючи, ніби не розумію, про що йдеться.

Але насправді все я чудово розуміла. Ішлося про мою матір. Я не любила її — ні її лицемірної жвавості, ні умисної недоторканної безликості її будинку. Я звикла жити в загінку, я зжилася зі своїм горем і знала, що в материному будинку моя печаль — непрохана гостя. Я була мовчкуватою, й мати дуже боялася мого мовчання. Їй, либонь, хотілося бачити в себе завжди бадьору, говірку дочку, яка своїм позитивним настроєм допомагала б їй боротися з її фобіями. Тому я намагалася триматися осторонь. І сьогодні теж.

— У мене обмаль часу, — пояснила я. — Міс Вінтер вимагає, щоб ми поспішали з роботою. Урешті-решт, до Різдва лишилися лічені тижні.

— Та ото ж, — погодився батько. — Незабаром Різдво.

Вигляд він мав сумний і заклопотаний. Я знала, що це через мене, але з болем у серці усвідомлювала, що нічого не можу вдіяти.

— Я візьму із собою кілька книжок до міс Вінтер. Я їх уже запакувала і зробила відповідні позначки в картках.

— Гарзд. Нема проблем.

Тієї ночі мій сон перервало дивне відчуття: ніби на краєчку мого ліжка *хтось сидить*. Мені здавалося, я крізь ковдру відчуваю дотик кощавого тіла.

Це *вона!* Нарешті прийшла до мене!

Усе, що я мала зробити, — це розплющити очі й поглянути на неї. Але мене паралізував страх. Якою вона виявиться? Схожою на мене? Високою, тендітною, з темними очима? А може — і *цього* я боялася найдужче, — вона прийшла до мене з могили? Може, вона... може, вона стала потворою?!..

Коли я остаточно прокинулася, відчуття дотику крізь ковдру зникло. Страх поступово зник, наче розчинився в імлі. Це був просто сон. Не знаю, що я відчувала, — полегшення чи розчарування.

Уставши з ліжка, я перепакувала свої речі і, долаючи вранішній холод, пішла на станцію, щоб там сісти у перший поїзд на північ.

Середина

Естер приїхала

Коли я полишала Йоркшир, буяв листопад; на час же мого повернення він доживав свої останні дні й ось-ось мав перевтілитися у грудень.

Грудень завдає мені головного болю, зменшує мій і без того слабкий апетит. Я починаю багато і безсистемно читати. Я погано сплю, раз у раз прокидаючись у сирій прохолодній темряві. Першого грудня в мені починає цокати якийсь внутрішній годинник, відміряючи дні, години і хвилини до того дня, коли життя моє закінчилося, ледь почавшись... до мого дня народження. Я не люблю грудня.

Цього ж року передчуття неминучого лиха посилилося через погоду. Важке небо гнітюче тиснуло на будинок, змушуючи нас жити в імлістих сутінках, яким, здавалося, не буде кінця. Повернувшись, я застала Джудіт за збиранням по всіх усюдах читальних і настільних ламп та торшерів: у гостьових кімнатах вони ніколи не використовувалися, тож економка переносила їх до бібліотеки, до вітальні і до моєї кімнати. Робилося все, щоб відігнати похмуру сірість, що причаїлася в кожному кутку, під кожним стільцем, у складках фіранок та оббивки.

Міс Вінтер не розпитувала мене про те, що я робила під час від'їзду. Не розповідала вона мені і про стан свого здоров'я, хоча після моєї нетривалої відсутності неможливо було не помітити суттєвого погіршення. Фалди кашемірової шалі звисали з її схудлої фігури, а рубіни та смарагди

на пальцях, здавалося, побільшали — такими тонкими стали її руки. Смужка сивого волосся з часу мого від'їзду поширшала; сивина вкралася в кожну волосинку міс Вінтер, і мідно-червоний колір змінився на бляклий відтінок жовтогарячого. Але попри фізичну немічність, письменниця повнилася якоюсь внутрішньою силою, якоюсь енергією, що допомагала їй долати хворобу і додавала наснаги. Тільки-но я увійшла до кімнати, сіла й витягла свого записника, як Віда Вінтер відразу ж почала розповідь з того місця, де її перервала, наче та нуртувала в ній і мала ось-ось перехлюпнутися через край.

Коли Ізабель забрали до психлікарні, у селі стали подейкувати, що з двійнятами треба щось робити. Їм уже виповнилося тринадцять — не той вік, коли дівчат можна залишати без нагляду. Вони потребували твердої жіночої руки і належного впливу. Чому б їх не послати до школи, пропонували одні? Та яка школа візьме до себе таких занедбаних дівчат! — слушно заперечували інші. Урешті-решт громада дійшла висновку, що найкращий вихід — це найняти гувернантку.

І гувернантку знайшли. Звали її Естер. Естер Барроу*. Ім'я не надто красиве, але ж і власниця його особливою красою не вирізнялася.

Усе належним чином організував лікар Модслі. Чарлі, занурений у своє невимовне горе, взагалі не помічав, що відбувається, а Джон-копач та Хазяйка були усього-на-всього слугами, тому на їхню думку ніхто не зважав. Лікар Модслі проконсультувався з містером Ломаксом, повіреним у справах родини, і вони удвох, не без сприяння менеджера банку, здійснили всі необхідні приготування. А потім утілили свій задум.

Безпорадні й пасивні, ми всі наче завмерли в передчутті прийдешніх змін, хоча кожен з нас мав свою думку з цього приводу. Хазяйку роздирали суперечливі почуття. З одно-

* Barrow — грабарка (англ.).

го боку, вона з інстинктивною підозрою ставилася до незнайомки, яка ось-ось мала вдертися на її царину, а до цього ще їй додавався страх того, що її, місіс Дюн, буде визнано недостатньо сумлінною служницею: Хазяйка вже багато років відповідала за хатнє господарство, але можливості її, з огляду на вік, були вже дуже обмежені. З іншого ж боку, бабця плекала надію — надію на те, що гувернантка виховає в дівчат почуття дисципліни, відновить у домі належний лад, і все життя в Енджелфілді нарешті йтиме в річищі здорового глузду. Прагнення Хазяйки до омріяного ладу в оселі було таким сильним, що вона навіть узялася була видавати нам розпорядження, хоча, ясна річ, ніхто тих розпоряджень і не думав виконувати.

Джон-копач до будь-яких нововведень ставився вороже. Тільки-но Хазяйка розпочинала свої оптимістичні просторікування («Гувернантка неодмінно буде вимогливою і працьовитою... Ти навіть не уявляєш, наскільки поліпшаться справи з її приїздом...»), він втуплювався у вікно і вперто мовчав. Коли ж лікар Модслі запропонував йому поїхати каретою і зустріти гувернантку на станції, садівник грубо відрізав:

— Ніколи мені роз'їжджати по всіх усюдах у пошуках тієї бісової виховательки!

І довелося лікареві самотужки робити необхідні приготування і забирати зі станції міс Барроу.

Після трагічного випадку з класичним парком Джон тріхи звихнувся і тепер, напередодні очікуваних змін, просиджував години на самоті, прокручуючи в голові свої страхи щодо непевного майбутнього. Поява небажаної особи означала появу додаткової пари очей і додаткової пари вух у домі, де роками ніхто ні до чого як слід не приглядався й не прислухався. Джон-копач, як і Хазяйка, вже звик до певного нехлюйства, тож передчував цілу купу прикрощів.

Усі ми теж, кожен по-своєму, боялися приїзду гувернантки. Усі, окрім Чарлі. У день приїзду міс Барроу він поведився як завжди: замкнувшись від усього й від усіх, ридав у своїй кімнаті (до його щоденних «шумових ефектів» ми

всі вже так звикли, що майже не звертали на них уваги). Він удень і вночі дожидався повернення Ізабель і втратив будь-яке уявлення про час. До появи гувернантки йому було байдужісінько.

Того ранку ми байдикували в кімнаті на першому поверсі — її можна було б назвати спальнею, якби ліжко хоч трохи виднілося з-під купи різного лахміття, що громадилося довкола протягом десятиліть. Еммеліна довго видряпувала нігтями сріблясту нитку з облямівки штор; коли їй це вдалося, вона крадькома засунула нитку до кишені, щоб пізніше додати до купи всіляких предметів, що їх вона, мов та сорока, позносила до себе під ліжко. Але раптом щось відволікло її увагу. До будинку хтось наближався. І хоча Еммеліна навряд чи усвідомлювала можливі наслідки оголошеного напередодні приїзду, нею теж заволоділо передчуття майбутніх змін, що вже витало у повітрі.

Саме Еммеліна й помітила першою, як під'їхала карета. З вікна вона спостерігала, як незнайома жінка вийшла з екіпажа, двома швидкими і вправними рухами обсмикнула спідницю й обдивилася довкола. Новоприбула глянула на парадний вхід, ліворуч, праворуч, нарешті, вгору (при цьому я відскочила від вікна). Вона нас не помітила, подумавши, що мигтіння у вікні — то якийсь оптичний ефект на віконному склі, можливо, вітер колихнув завіску крізь розбиту шибку. Ні, вона нас не побачила.

Зате ми побачили її. Крізь дірку, яку Еммеліна щойно проробила у шторі, ми невідривно спостерігали за нею, не знаючи, що й гадати. Естер мала середній зріст. Була середньої статури. Пальто, черевики, сукня, капелюшок — усе мало якесь незрозуміле забарвлення й фасон. Волосся міс Барроу не можна було назвати ані світлим, ані темним; колір обличчя був так само невизначений, а саме обличчя позбавлене будь-якого виразу. Однак ми все одно на неї витріщалися — витріщалися, аж доки очі не заболіли. Кожна часточка її обличчя наче світилася. Світився її одяг та волосся. Світився навіть її багаж. Від гувернантки йшло якесь сяйво —

як від електричної лампочки. Щось робило її несхожою на інших. І ми не мали ані найменшого уявлення, *що саме*.

Утім, пізніше все з'ясувалося.

Естер просто була *чистою*. Відшкрябаною, вимитою з милом, сполосканою і начищеною скрізь і всюди.

Тож можете тільки уявити собі, *яким* їй видався масток Енджелфілд.

Не встигла Естер пробути у будинку й півгодини, як наказала Хазяйці покликати нас. Ми цей наказ проігнорували і стали чекати, що трапиться далі. Чекали собі та чекали, але нічого так і не трапилося. І саме в цьому Естер уперше й перехитрувала нас, хоча ми тоді про це ще не здогадувалися. Усе наше вміння переховуватися ставало марним, якщо гувернантка навіть не збиралася нас шукати. І вона нас таки не шукала.

Спочатку ми стирчали у кімнаті, потім нам це обридло, і зрештою нас опанувала цікавість. Ми стали прислухатися до звуків, що йшли знизу: ось Джон-копач щось сказав, ось меблі пересувають, ось іще якийсь стукіт і грюкіт...

О шостій Хазяйка знову покликала нас:

— Діти, ходіть вечеряти! Познайомитесь із вашою новою вихователькою!

Але ми знову залишилися у кімнаті. І знову ніхто не прийшов нас шукати. Ми вже поволі усвідомлювали: новоприбула — не абихто, вона — сила, на яку доведеться зважати.

Згодом до нас долинули звуки, які свідчили, що домашні збираються спати. Кроки на сходах, потім голос Хазяйки:

— Сподіваюся, вам буде зручно, пані.

І відповідь гувернантки — судячи з голосу, людини вихованої, але рішучої:

— Безумовно, місіс Дюн. Дякую вам за турботу.

— А як же дівчата, міс Барроу?..

— Не варто непокоїтися, місіс Дюн. Із ними все буде гаразд. Добраніч.

Почулося обережне човгання Хазяйки по східцях, а потім усе стихло.

Настала ніч, і всі в будинку поснули. Усі, окрім нас. Спроби бабці привчити нас до того, що вночі слід спати, зазнали поразки, так само як і решта її спроб привчити нас хоч до чого-небудь. Темряви ми не боялися. Постоявши біля дверей виховательки і так нічого й не почувши, окрім тихенького шарудіння миші під долівкою, ми спустилися вниз, до комори.

Але що це? Двері до комори не відчинялися! Ніколи доти комори не замикали, а тут... Сумніву не було: двері замкнено, а шпарину нещодавно змащено.

Тупо кліпаючи очима, Еммеліна стала терпляче чекати, коли ж двері якимось дивом відчиняться. Вона аніскільки не сумнівалася, що за якусь хвилину зможе поживитися і хлібом, і маслом, і варенням.

Спокійно! Без паніки. Кишеня бабусиноного фартуха! Саме там можна знайти ключ від комори. У фартухові завжди лежало кільце заіржавілих ключів від дверних, буфетних та навісних замків з усього будинку. Трохи часу на пошуки — і потрібний ключ неодмінно знайдеться.

Але кишеня фартуха виявилася порожньою.

Еммеліна нервово засопла: вона нарешті збагнула, що з'явилася несподівана перешкода.

Ми починали розуміти ту загрозу, якою стане для нас міс Барроу. Але нехай не думає, що в неї все так легко вийде. Ми знаємо, що робити. Урешті-решт, у кожній сусідській хаті завжди можна чимось підхарчитися.

Ручка кухонних дверей повернулася й зупинилася, дійшовши до упору. Ми її і смикали, і обертали, але двері все одно не відчинялися. Ясна річ — вони ж були замкнені на навісний замок.

Розбите вікно у вітальні було обшите дошками, а вікно у їдальні надійно захищене віконницями. Залишався останній шанс: вибратися надвір через залу, відчинивши подвійні парадні двері. До них ми й вирушили. Еммеліна отетеріло пленталася ззаду, ніяк не розуміючи, чому це вона й досі не змогла напхати свого животика харчами. І до чого взагалі уся ця незрозуміла катавасія з дверима і замками?..

Місячний промінь, підсинений кольоровою шибкою, чітко освітлював масивні важучі засуви. Їх змастили і засунули в пази у верхній, недосяжній для нас, частині дверей.

Ми потрапили в пастку.

Еммеліна подала голос.

— Ням-ням! — сказала сестра.

Вона зголодніла.

А коли Еммеліна почувалася голодною, то її неодмінно треба було нагодувати.

Просто сказати, та непросто зробити. Ми потрапили у скрутне становище. Тямуцістю Еммеліна не вирізнялася, але зрештою й до її бідолашної голівки дійшло, що їжі сьогодні вона не побачить. В очах її з'явився вираз безмежного здивування й образи. Вона розтулила рота й заскиглила.

Це її скигління знеслося сходами догори, звернуло ліворуч у коридор, злетіло ще одним сходовим маршем і прослизнуло попід дверима спальні виховательки.

Невдовзі до рюмсання додався ще один звук. Це було не човгання ніг підсліпуватої Хазяйки, а чіткі, як метроном, кроки Естер Барроу. Лунали вони переконливо й розмірено: *тук, тук, тук!* Сходами вниз, потім коридором, потім знову вниз, до галереї.

Я встигла заховатися у складках довгих цупких штор за мить до появи гувернантки. Година була вже опівнічна. Естер стояла нагорі сходового маршу: невеличка, міцно збита фігура на сильних ногах, не худа, але й не повна; спокійний, рішучий вираз обличчя. Охайно зачесана, у туго затягнутому на пасок халаті, вона мала такий вигляд, наче спала навсидячки, тримаючи спину рівно і з нетерпінням чекаючи, коли ж настане ранок. Її тонке волосся було прилизане до голови. Я розгляділа опецькувате обличчя та короткий товстий ніс. Словом, жінкою Естер Барроу була, м'яко кажучи, непоказною, але її незугарна зовнішність не відштовхувала, а навпаки, як не дивно, вабила.

Еммеліна стояла унизу біля сходів; ще мить тому вона скиглила від голоду, але узрівши Естер у всій красі, вмить

заспокоїлася, припинила рюмсання і витріщилася на гувернантку захопленим поглядом, наче то була таця, доверху заповнена солодкими пиріжками.

— Дуже рада тебе бачити, — мовила Естер, спускаючись східцями. — Хто ж ти? Аделіна чи Еммеліна?

Еммеліна розтулила рота, але мовчала.

— Утім, це не має значення, — вела далі гувернантка. — Хочеш повечеряти? А де твоя сестра? Може, вона теж хоче повечеряти?

— Ням-ням! — відповіла Еммеліна — чи то на згадку про вечерю, чи то на вигляд самої Естер, яка уявлялася сестрі у вигляді таці з пиріжками.

Естер озирнулася довкола в пошуках другої близнючки. Завіса здалася їй *просто завісою*: кинувши на неї прискіпливий, але побіжний погляд, гувернантка нічого не помітила і всю свою увагу зосередила на Еммеліні.

— Ходімо зі мною, — з усмішкою сказала вихователька. І витягла з кишені ключ.

Відполірований до сріблястого блиску, він спокусливо поблискував у її руці.

Трюк спрацював.

— Блищить, — мовила Еммеліна і, не встигши до пуття приглядітися до предмета в руці Естер, піддалася його магії і пішла слідком за ним — і за Естер, яка його несла, — назад, через холодний коридор до кухні.

Поки я ховалася у складках штори, мої голодні страждання перетворилися на холодну лють. Естер з блискучим ключем! Еммеліна! То було як повторення історії з дитячим візком. Звісно, Еммеліна обожнювала все блискуче — майже так само, як обожнювала їжу.

Нічний дебют гувернантки завершився її тріумфом.

Можна було припустити, що наш занедбаний будинок поволі «вбере в себе» завзятість нової гувернантки, — але сталося не так, як гадалося, а зовсім навпаки. Здавалося, що всі ті нечисленні, жалюгідні промені світла, що примудрялися пробитися крізь немиті вікна й важкі штори, падали саме на

Естер: вона акумулювала їх у собі, підзаряджала своєю енергією і віддзеркалювала в морок, освітлюючи найвіддаленіші закутки, — і мало-помалу це сяйво ширилося на увесь будинок. У перший повний день її перебування цього благотворного впливу зазнала тільки її власна кімната. Міс Барроу зняла штори й замочила їх у діжці з мильною водою, а виправши, повісила сохнути на мотузці. Після цього виявилось, що на них є візерунок із рожевих та жовтих троянд, і це стало для нас повною несподіванкою. Поки штори сохнули, Естер вичистила вікна шматками газети, вмоченими в оцет, і в кімнату полинуло світло. Діставши таким чином змогу добре все розглядіти, вона відшкребла кімнату од бруду — усю, від підлоги до стелі. До ночі гувернантка встигла створити у своїх чотирьох стінах невеличкий райський куточок, що сяяв чистотою. І то був лише початок.

Милом і хлоркою, енергією й рішучістю запровадила вона гігієну в нашому будинку. Як весняний дощ, що змиває бруд, прийшла Естер у дім, мешканці якого з покоління в покоління безцільно й сліпо вешталися сюди-туди, не думаючи ні про що й не відчуючи нічого, крім своїх огидних нав'язливих станів і фобій. Упродовж тридцяти років плин життя у цьому будинку вимірювався повільним кружлянням часточок пилу, висвітлених випадковим слабким променем. Тепер цей плин вимірювався ритмом, у якому тупотіли моторні ніжки Естер, а пил, наляканий шваброю та віником, кудись зник.

У перші ж дні гувернантка ретельно оглянула будинок. Вона обійшла його увесь, від льоху до горища, незадоволено прищмокуючи і насуплюючись на кожному поверсі. Її уваги не unikнув жоден буфет, жоден закуток. З олівцем та записником в руці Естер уважно обстежила кожна кімнату, прискіпливо фіксуючи вологі плями й розбиті вікна, перевіряючи, де саме риплять двері й підлога, випробовуючи старі ключі у старих замках та приклеюючи до них етикетки. Двері за собою вона замикала. І хоча це був лише «перший обхід», підготовчий етап до капітального ремонту, тим

не менш Естер приносила із собою зміни до кожної кімнати: то гору скуйовджених ковдр акуратно складе на кріслі, то знайдену книжку затисне під пахвою, щоб потім віднести її назад до бібліотеки, то поправить фіранку, що висіла навскоси. Усе це Естер робила швидко, але без гарячкової сквапливості. Здавалося, варто було їй тільки кинути погляд на темну кімнату, як темрява відступала, хаос із винуватою пікою сам починав себе впорядковувати, а привиди сурмили відступ з поля бою. Приміщення зазнавало, так би мовити, «естеризації», тобто естетизації.

Ніде правди діти, наше горище вкинуло гувернантку в стан прострації. У неї аж щелепа відвисла від жаху, коли вона побачила, у якому стані перебуває дах і простір під ним. Але навіть цей хаос її не налякав і не розхолодив. Вона швидко опанувала себе, рішуче стулила губи і з подвоєним завзяттям почала заповнювати у записникові сторінку за сторінкою. Наступного ж дня прийшов майстер-будівельник. Ми знали його: це був забарний чоловік із села; під час розмови він страшенно розтягував голосні, наче даючи вустам відпочинок перед наступним приголосним. Цей майстер брався відразу за шість-сім робіт і рідко коли доводив до завершення хоча б одну. Більшу частину свого робочого дня він палив цигарки, споглядав роботу в різних ракурсах і фаталістично хитав головою. З притаманною йому лінкуватістю заліз горе-майстер і на наше горище, але не встиг він поспілкуватися з нашою гувернанткою й п'ятьох хвилин, як його молоток весело заторохтів під дахом. Без сумніву, це Естер надала йому прискорення.

Через кілька днів вдалося налагодити і регулярне харчування, і регулярний сон, і регулярний підйом уранці. А ще за кілька днів з'явилися чисті змінні туфлі для дому і чисті черевики для вулиці. І це ще не все! Шовкові сукні, випрані й залатані, знайшли притулок у гардеробі до міфічних «кращих часів», а на щодень з'явилися поплінові платтячка темно-синього та зеленого кольору з білою облямівкою та білими ж комірцями.

Від нового режиму Еммеліна аж розквітла. Її регулярно й добре годували і навіть дозволяли — під суворим наглядом — бавитися із блискучими ключами, що перебували в розпорядженні Естер. В Еммеліні навіть з'явилася пристрасть до купання. Спочатку сестра пручалася, верещала, хвицалася ногами, коли Естер і бабця роздягали її та опускали в кадіб; але коли опісля Еммеліна побачила себе у дзеркалі — чистеньку, з охайно зачесаним волоссям, переплетеним зеленою стрічкою, — вона аж рота роззявила з подиву і впала в новий нав'язливий стан. Тепер їй самій кортіло блищати, як той ключ, яким вона милувалася. Щоразу в присутності Естер Еммеліна крадькома позирала на обличчя гувернантки, очікуючи, коли та всміхнеться. А коли Естер дійсно всміхалася — що траплялося нечасто — Еммеліна захоплено вдивлялася в її обличчя. Невдовзі сестра й сама навчилася відповідати усмішкою на усмішку.

Інші мешканці будинку теж наче розквітли. Бабусині очі оглянув лікар, і її, попри гучні ремствування, повезли до окуліста. Повернулася вона зрячою. Хазяйка була така рада бачити дім у його оновленому, чистому стані, що вмить немов помолодшала і з небаченою енергією приєдналася до Естер у її рішучих реформаторських зусиллях. Навіть Джон-копач, який понуро корився наказам гувернантки і завжди відвертав свої похмурі очі від її сяючих всевидющих зіниць, — і той не зміг встояти перед тим позитивним впливом, який справляла енергія Естер на хатнє господарство. Не кажучи нікому ані слова, він узяв свої великі ножиці й пішов до класичного парку — вперше після катастрофи, яка спіткала парк кілька місяців тому. Джон-копач вирішив докласти всіх зусиль, щоб загоїти рани, спричинені колись бездумним насильством, і сама цілюща природа прийшла йому на допомогу.

Чарлі намагався триматися подалі від Естер, і обох це вдовольняло. Гувернантка не мала особливого бажання займатися чимось, що виходило за межі її обов'язків, а її головний обов'язок становили *ми*. Естер, як могла, дбала про наші тіла й наші душі, але наш дядько був поза межами її

юрисдикції, й вона воліла не чіпати його без особливої потреби. Вона ж не Джейн Ейр, а він не містер Рочестер! Під натиском її енергії Чарлі відступив до старих дитячих кімнат на другому поверсі і зачинявся тепер у них, скніючи в товаристві самих лишень своїх спогадів. Вплив Естер на Чарлі обмежився суттєвим покращенням його раціону і суворішим контролем фінансів, які раніше, під чесними, але короткозорими очима Хазяйки, безсоромно розкрадалися спиритними ділками та нечесними торговцями. Але жодної з цих змін на краще Чарлі не помітив, а якби й помітив, йому однаково було б до того байдуже. Утім, дітей Естер тримала подалі від нього, і якби він хоч на мить про це замислився, то був би їй дуже вдячний. Естер правила твердою рукою, тож у розлючених сусідів відпала потреба приходити і скаржитися на двійнят, а в Чарлі — потреба спускатися до кухні по бутерброди, що їх готувала для нього Хазяйка. А найголовніше — йому вже не треба було навіть на хвилину полишати отого свого вигаданого царства, у якому він поселив Ізабель, саму лиш Ізабель і нікого, окрім Ізабель. Так, Чарлі втратив територію, але навзамін здобув свободу. Він не чув Естер, не бачив її й жодного разу про неї не подумав.

Естер святкувала перемогу. Може, ніс її й скидався на картоплину, але цілеспрямованості їй було не позичати.

Міс Вінтер перервала розповідь, її очі дивились кудись у віддалений куток кімнати, а свідомість, вочевидь, опанувало минуле, яке подекуди уявляється нам реальнішим від сьогодення. У куточках її очей та вуст ховалася печаль і втома. Знаючи, якою тонкою буває нитка оповіді, я міркувала, яким би чином тактовніше підштовхнути письменницю до продовження розмови.

Пауза явно затяглася.

— А *ви*, — обережно мовила я, — як *ви* ставилися до Естер?

— Хто, я? — Міс Вінтер якось відсторонено кліпнула очима. — О, вона мені подобалася. У тім-то й біда.

— Біда?

Віда Вінтер знову кліпнула очима, завовтузилася у кріслі й кинула на мене несподівано гострий, не надто привітний погляд, і я зрозуміла, що нитка таки перервалася.

— Гадаю, на сьогодні досить. Можете йти.

Скринька з чужими життями

Записуючи історію гувернантки Естер, я швидко повернулася до звичного розкладу й темпу роботи. Уранці я вислуховувала розповідь міс Вінтер, майже не роблячи при цьому позначок у записнику, а згодом, повернувшись до себе й озброївшись своїми вірними дванадцятьма олівцями та стругачкою, схилилася над сторінками, переносючи на них те, що чітко зафіксувала моя пам'ять. Слова, збігаючи з кінчика олівця на аркуш, відтворювали в моїх вухах інтонацію міс Вінтер, а пізніше, перечитуючи вголос написане, я відчувала, що моє обличчя набуває характерного для письменниці виразу. При цьому моя ліва рука то підводилася, то опускалася, імітуючи її промовисті жести, а права лежала, наче скалічена, на колінах. У моїй уяві слова перетворювалися на образи і сцени. Ось стоїть Естер, чепурна і чиста, від неї виходить сріблясте сяйво, воно утворює навколо неї світлий ореол, що поволі шириться — спочатку на її кімнату, потім на будинок, а опісля й на його мешканців. Хазяйка з невиразної постаті, що повільно рухалася в напівтемряві, трансформувалася у жваву бабцю з чіткими обрисами, яка моторно порається в чистих і світлих кімнатах, приглядаючись до всього вже зрячими (дяка окулістові!) очима. А ось і Еммеліна, яка піддалася чарівній аурі Естер і дозволила перетворити себе з немітої та недогодованої бродяжки на чистеньку, пухкеньку і добросерду дівчинку. Ореол Естер поширився навіть на класичний парк: ось її світло осяває скалічені тисові гілки і кличе до життя нові зелені

пагони. Ген там, поодаль, на межі світла й мороку — похмурий мовчазний садівник на прізвисько Джон-копач; він пасивно опирається змінам і ніяк не хоче потрапляти під магічний вплив сяйва, що виходить від Естер. Поставав у моїй уяві й Чарлі; він блукав у темряві, поза межами аури Естер, усіма чутий, але ніким не бачений. А ще я бачила Аделіну... цю загадкову і жорстокосерду Аделіну.

Для своїх біографічних досліджень я завела таку собі «картотеку життів». Це була скринька з картками-показчиками, що містили подробиці про персонажів: ім'я, рід занять, дати народження та смерті, місце проживання тощо. Інколи ця картотека здається мені меморіалом, зведеним задля вшанування померлих (я уявляю, як вони заглядають у мою кімнату крізь темне вікно й перешіптуються: «Ти диви! Вона записує нас у картки! І це — через двісті років після нашої смерті!»). Коли ж за вікном непроглядний морок і я почувуюся безпорадною та самотньою по *цей* бік темного скла, картки стають схожими на маленькі надгробки, бездушні й холодні, а сама скринька — на глухий цвинтар. Список персоналій, що його мені надала міс Вінтер, був надто короткий, і коли я тасувала картки, жалюгідність їхньої кількості збурювала в мені розчарування й роздратування. Інформаційна складова історії видавалася мені явно недостатньою.

Я взяла чисту картку і почала її заповнювати.

Естер Барроу

Гувернантка

Маєток Енджелфілд-хаус

Рік народження:?

Рік смерті:?

Я зупинилася. Зробила на пальцях деякі підрахунки. Дівчатам було лише по тринадцять років. І Естер була молода. Вона просто не могла бути старою, беручи до уваги її неабияку бадьорість та винахідливість. Скільки ж їй було? Тридцять? А може, тільки двадцять п'ять? На якихось дванадцять років старша за самих двійнят... І тут мені зайшла одна гадка. Що, коли Естер ще жива? Цікаво, чи може таке

бути? Міс Вінтер у свої сімдесят із гаком перебуває на порозі смерті — але ж це ще не означає, що людина старша за неї вже мала померти.

Залишалось одне.

Я зробила у карточці ще одну позначку й підкреслила її.
ЗНАЙТИ ЕСТЕР!

Як не дивно, тієї ночі мені наснилася гувернантка.

Я бачила її непоказну фігуру в акуратно підперезаному халаті. Ось Естер стоїть на майданчику галереї і, стуливши губи, скрушно хитає головою, розглядаючи закіптюжені пожежею стіни, гострі краї поламаних дощок долівки і площ, який в'ється навколо поруччя сходів. Посеред того хаосу стоїть Естер — і все довкола неї світлішає, ясніє, наче заспокоюється.

Естер кидала гострий погляд жвавих очей то ліворуч, то праворуч, не залишаючи нічого поза своєю увагою. Аж ось її погляд зупинився на постаті, що стояла за моєю спиною. Імовірно, це була моя сестра-близнючка; я була майже певна цього...

Я почала наближатися до Естер, як той нічний метелик, що летить на світло. Та коли я потрапила всередину магічного кола, нічого не сталося. Навколо мене так і залишилася темрява. Очі Естер ковзнули по мені — і вона мене не побачила. *Наче мене не було взагалі.*

Я прокинулася, відчуваючи збоку вже знайомий пекучий холод, і почала перебирати картини зі сну, щоб зрозуміти джерело свого страху. У самій Естер нічого страхітливого не було. Налякало мене до дрожу *не те, що я бачила уві сні, а те, ким я в тому сні була.* Якщо Естер мене не побачила, то я, мабуть, була *привидом*. Бути привидом — означає бути *мертвою*. Хіба ні?..

Я встала з ліжка й пішла до ванної кімнати, щоб змити із себе страх. Намагаючись не дивитися у дзеркало, я поглянула була на свої руки у воді... і зазнала нового нападу жаху. Мої руки існували *тут*... але я знала, що водночас вони

існують і *там*, по *той* бік, де вони мертві. І очі, якими я їх бачила, — теж мертві у потойбічному світі. А мій розум, крізь який проходять ці думки, він що — теж мертвий?!. Мене охопив панічний страх.

Яка жахлива природна аномалія розділяє особистість між двома тілами ще до їхнього народження, а потім одне з них убиває? Що ж від мене залишилося? Хто я така? Напівпомерла душа моя, гнана зі світу живих удень, вночі лине до свого двійника у похмурі небуття.

...Я запалила вогонь, заварила какао, закуталася в халат та ковдри й заходилася писати листа батькові. Як там крамниця, питалася, як там мати, як там він і як зазвичай чинять люди, коли хочуть когось розшукати? Чи існують приватні детективи в реальному житті, чи тільки в книжках?.. Я переповіла батькові все те нечисленне, що знала про Естер. Чи можна розпочати пошук за наявності такої скупі інформачії? Чи візьметься приватний детектив за таку роботу? А якщо ні, то що робити тоді?..

Я перечитала листа. Стислий і діловий, він жодним чином не видавав мого страху. Уже розвиднювалося. Дрож припинився. Незабаром тут з'явиться Джудіт зі сніданком.

Маленька шпигунка у тисових заростях

Для нової гувернантки не існувало нічого недосяжного.

Так принаймні здавалося спочатку.

Але подекуди виникали труднощі. От, скажімо, суперечка з Хазяйкою. Естер, вичистивши й причепуривши кімнати, замкнула їх, а трохи згодом із незадоволенням виявила, що хтось їх знову відімкнув. Вона покликала до себе Хазяйку.

— Яка потреба, — запитала вона, — залишати кімнати відімкненими, якщо вони не використовуються? Ви ж бачите, до чого це призводить: дівчата заходять до них, коли

їм заманеться, і вчиняють безлад. У результаті і моя, і ваша робота стає марною.

Бабця, здавалося, цілком з нею погодилася, і Естер заспокоїлася. Але за тиждень вона знову виявила, що двері відімкнено.

Насупившись, гувернантка знову викликала Хазяйку. Цього разу пустопорожні обіцянки вже не могли вдовольнили Естер: вона твердо вирішила з'ясувати все.

— Зважте на повітря, — сказала бабця. — Без руху повітря в будинку стає страшенно волого.

У простих і дохідливих висловах Естер прочитала місіс Дюн стислу лекцію про циркуляцію повітря та про вологу й відіслала бабцю геть, перебуваючи у впевненості, що цього разу їй вдалося розв'язати проблему остаточно.

Та за тиждень міс Барроу знову помітила, що двері відімкнено. І тепер Естер уже не стала викликати бабцю. Натомість Естер сіла і почала міркувати. Проблема виявилася глибшою, ніж могло здатися на перший погляд. Вихователька вирішила краще приглядітися до Хазяйки і шляхом спостереження виявити, що ж насправді криється за відімкненими дверима.

Друга проблема стосувалася Джона-копача. Його неприязне ставлення до неї не пройшло повз увагу Естер, але це її аж ніяк не засмутило. Вихователька була чужою в цьому домі і тому мала продемонструвати, що вона тут перебуває для блага всіх і кожного, а не для того, щоб із кимось сваритися і створювати прикромці. Естер сподівалася з часом схилити садівника на свій бік. Але попри те що Джон-копач начебто звик до її присутності, його неприязнь виявилася несподівано тривкою і ніяк не хотіла сходити нанівець.

Якось гувернантка звернулася до Джона з абсолютно безневинним і буденним питанням. У нашому саду Естер якось побачила — принаймні так вона стверджувала — дитину з села, яка в той час мала бути в школі на заняттях.

— Хто ця дитина? — поцікавилася вона. — Хто її батьки?

— Нічого я не знаю, — несподівано грубо відповів Джон.

— Та я й не кажу, що ви обов'язково повинні це знати, — спокійно відповіла Естер, — але ця дитина має бути в школі. Гадаю, що в цьому ви зі мною погоджуєтесь. Ви тільки скажіть мені, чия це дитина, і я обговорю її поведінку з її батьками та директоркою школи.

Джон-копач знизав плечима і збирався був піти, але гувернантка була не тією жінкою, від якої можна було відкараскатися так легко. Швидко оббігши садівника, вона заступила йому дорогу і наполегливо повторила свою вимогу. А чом би й ні? Адже вимога була цілком слушною і висловлювала її Естер цілком чемно. Тож з якого дива садівник мав опиратися?

Але він таки вперся.

— Діти із села сюди не заходять, — тільки й сказав він.

— А ця дитина зайшла, — наполягала гувернантка.

— Діти тримаються подалі від маєтку, бо бояться.

— Не смішіть мене. Чого і кого їм тут боятися? Цей хлопчик був у крилатому капелюсі й у штанях, перешитих з дорослого чоловіка. Його зовнішність досить характерна. Ви не можете не знати, хто він.

— Жодної дитини я тут не бачив, — відрізав Джон, даючи Естер зрозуміти, що розмову скінчено, і знову зробив спробу піти.

Та Естер була сама наполегливість.

— Але ж ви не могли його не бачити!

— Нормальна людина не побачить того, чого побачити не можна. А я — людина нормальна. Коли нема чого бачити, я нічого й не бачу. І на вашому місці, пані, я теж нічого не побачив би. Тож до побачення вам.

І з цими словами Джон-копач таки пішов. Цього разу Естер не стала перепиняти його. Вона залишилася стояти, скрушно хитаючи головою й дивуючись, який це гедзь із доброго дива вкусив садівника. Що ж, Енджелфілд і справді виявився маєтком, сповненим загадок. Але гувернантка над усе полюбляла інтелектуальні вправи. Лишень заждіть, незабаром вона таки добереться до суті!

* * *

Естер відзначалася неабиякою прозірливістю. Однак і вона ще не цілком усвідомила, з ким має справу. Узяти хоча б, наприклад, її звичку залишати двійнят ненадовго наодинці, а самій виконувати якусь заздалегідь заплановану хатню роботу. Спочатку вона пильно приглядалася до дівчат, оцінюючи їхній настрій, зважуючи, чи стомлені вони, скільки часу лишилося до прийому їжі, орієнтуючись на звичне для них чергування періодів активності й відносного спокою. Упевнившись, що двійнята настроєні розслабитися й годину поніжитися у своїй кімнаті, вона зі спокійною душею залишала їх без нагляду. Саме під час одного з таких періодів відносного спокою і замислила Естер швиденько повернути одну справу. Прийшов лікар Модслі, і вона хотіла з ним серйозно поговорити. І поговорити *приватно*, щоб ніхто ні про що не дізнався.

Простачка Естер! Хіба ж можливо приховати що-небудь, якщо в домі є діти!

Вона зустріла лікаря біля парадних дверей.

— Доброго дня. Яка чудова погода! Може, прогуляємось у парку?

І вони вирушили до класичного парку, не здогадуючись, що за ними шпигують.

— Ви просто сотворили чудо, міс Барроу, — почав лікар Модслі. — Ви перевиховали Еммеліну.

— Чудо?

— Так, запевняю вас. Мої надії справдилися навіть більшою мірою, ніж я сподівався. Я приємно вражений вашими успіхами.

Естер чемно кивнула й трохи відвернулася від нього. Сприймавши таку реакцію за вияв скромності, лікар замовк; в око йому впали нещодавно підстрижені тисові насадження, і поки він ними захоплювався, Естер встигла опанувати себе. І добре, що лікар відволікся на споглядання бездоганних геометричних форм, а то помітив би іронічний погляд виховательки і швидко збагнув би, що помилився.

На думку Естер, лікарева похвала була недоречною. Ясна річ, що Еммеліна перевиговалася. А хіба могло бути інакше, якщо нею зайнялася Естер? Яке ж у цьому чудо?

Звісно, вони жили у світі, де не вважалося за доречне визнавати наявність ознак геніальності в якоїсь там гувернантки. І тим не менш — мені здалося, що Естер була дещо розчарована. Вона ж бо вважала, що лікар Модслі — єдина в Енджелфілді особа, яка може зрозуміти її й гідно оцінити. Його зверхня поблажливість виявилася для неї прикрою несподіванкою.

Лікар Модслі стояв, засунувши руки в кишені й розпроставши плечі, і вдивлявся кудись туди, де закінчувалися тисові зарості й починалося небо. Його охайно зачесаного волосся вже торкнулася сивина, а на маківці проглядалося невеличке, але чітко окреслене кружальце рожевуватої лисини.

— Джон потроху залагоджує шкоду, заподіяну двійнятами, — мовила Естер.

— Цікаво, що спонукало їх завдати цієї шкоди?

— Якщо говорити про Еммеліну, то тут відповідь проста. До цього її змусила Аделіна. А ось що спонукало саму Аделіну... Гадаю, вона й сама до пуття не розуміє. Здебільшого вона керується імпульсами, які, схоже, не мають раціонального підґрунтя. Та якою б не була причина, наслідки для Джона були катастрофічними. Його родина плекала цей парк впродовж поколінь.

— Яка безсердечність! Я й не думав, що дитина може бути такою жорстокою.

Стоячи за спиною лікаря, Естер знову скривилася в нашішкуватій гримасі. Їй стало ясно: Модслі нічого не тямить у дітях.

— Так, це безсердечно. Утім, діти часто демонструють схильність до жорстокості. Просто *ми* волиємо в них цієї риси не помічати.

Вони повільно рушили через класичний сад, милуючись красою тисових заростей і обговорюючи роботу Естер. А за

ними — на безпечній відстані, але підслуховуючи кожне слово, — кралася маленька шпигунка, ховаючись то за одним кущем, то за іншим. Вони звертали то ліворуч, то праворуч, інколи повертаючись назад; це було, наче гра у класи, наче вишуканий старовинний танок.

— То ви задоволені з результатів вашої роботи над Еммеліною, міс Барроу? — запитав лікар Модслі.

— Так, задоволена. Ще рік роботи в цьому напрямку — і, гадаю, Еммеліна вже повністю навчиться виявляти кращі риси своєї вдачі. Розумницею ця дівчинка не стане, але я впевнена: надійде час, і вона зможе жити окремо від сестри. Може, навіть заміж вийде. Не всім чоловікам потрібні розумні дружини, і Еммеліна зможе стати для когось вірною і ніжною супутницею.

— От і добре.

— Але з Аделіною справа абсолютно інакша.

Вони зупинилися проти пошкодженого вгорі куща, підстриженого у формі обеліска. Гувернантка оглянула понівечені внутрішні гілки й помацала нові пагони із зеленими листками, що тяглися до світла. Потім зітхнула і скрушно похитала головою.

— Аделіна просто приголомшує мене, докторе Модслі. Тому ваша думка — думка досвідченого лікаря — стала б мені у великій пригоді.

Лікар чемно вклонився.

— Звичайно ж. Що саме вас непокоїть?

— Ніколи раніше не зустрічала я такої незрозумілої дитини. — Естер на мить замовкла. — Вибачте мені мою нетямущість, але мені навіть важко знайти потрібні слова, щоб схарактеризувати всі її дивацтва.

— Не поспішайте. Я маю вдосталь часу.

Лікар Модслі вказав рукою на низьку лавку біля живоплоту у формі витонченого ліжкового бильця, й вони сіли напроти однієї з найрозкішніших зелених фігур парку.

— Аделіна, — почала Естер, — дитина зла й агресивна. Вона не терпить моєї присутності в домі і чинить опір усім

моїм спробам навести лад. Харчується вона хаотично: буває, не їсть нічого, аж доки не почне конати з голоду, й лише тоді щось перехопить, та й то якийсь мізерний шматочок, не більше. Викупати її можна лише силоміць, і попри те що Аделіна худа як скелет, потрібні зусилля двох дорослих людей, щоб утримати її у воді. Будь-який вияв доброзичливості з мого боку вона зустрічає цілковитою байдужістю. Здається, нормальні людські почуття їй незнані, і я, чесно кажучи, дуже сумніваюся, що ця дівчинка має у собі хоч дешицю людяності.

— Чи вона розумна?

— Радше хитра й підступна. Її ніщо не цікавить, крім її власних безглузких забаганок.

— А як вона навчається?

— Ну, хіба це навчання? Арифметики немає, немає ні латини, ні географії. Утім, в інтересах дисципліни й порядку я змушую дівчат навчатися по дві години двічі на день і розповідаю їм різні історії. Оце і все навчання.

— Аделіні подобаються ваші уроки?

— Якби ж я знала, пане лікарю! Вона ж несамоविта, абсолютно некерована, розумієте?! Щоразу її треба заманювати до кімнати якоюсь хитрістю, а інколи мені навіть доводиться кликати на допомогу Джона, щоб той затягнув її силоміць. При цьому вона всіляко опирається: то руками вчепиться за одвірок, то навмисне залякне усім тілом, щоб її неможливо було пронести крізь двері. На стілець посадовити її геть неможливо, тож Джон лишає її на підлозі і йде. У класній кімнаті вона не слухає мене й не дивиться на мене, а замикається в собі й поринає у якийсь вигаданий нею світ.

Лікар Модслі уважно слухав, а потім кивнув:

— Дійсно важкий випадок. Отже, її поведінка дуже вас непокоїть, і ви побоюєтеся, що результати вашої роботи з Аделіною будуть менш успішними, аніж з її сестрою. Та все ж, — чарівно всміхнувся він, — вибачте, міс Барроу, але особливих підстав для стурбованості я не бачу. Я вірю у ваші здібності. Щойно я почув від вас розповідь більш

зв'язну й більш дохідливу, ніж чув від багатьох лікарів у схожих випадках.

Естер зміряла лікаря холодним поглядом.

— Я ще не все сказала.

— Слухаю вас.

— Є методи, які з успіхом застосовували і застосовують до таких дітей, як Аделіна. Я маю також власні перевірені розробки, які можна було б використати, якби не...

Вихователька завагалася, й цього разу лікареві вистачило кмітливості не переривати її. І Естер знову заговорила — неквапно, ретельно зважуючи слова.

— Таке враження, ніби в душі Аделіни якась імла. І ця імла відокремлює її не лише від решти людей, але й від самої себе. Інколи імла рідшає, інколи зовсім розвіюється, і тоді з'являється зовсім інша Аделіна. Але так триває недовго. І коли імла повертається, дівчина стає такою, як і раніш.

Естер поглянула на лікаря, чекаючи його реакції. Той наморщив лоба.

— А як вона поводить у ці періоди просвітління?

— Зовнішніх ознак обмаль. Насамперед це її дихання. Інколи воно змінюється, і тоді я вгадую, що Аделіна мене чує. Потім... її руки.

— Що — її руки?

— Зазвичай вони напружені, з розчепіреними пальцями — ось такі. — Естер розчепірила свої пальці. — Але інколи я помічаю, що вони розслабляються — ось так. — Вона розслабила пальці, й ті обм'якли. — Наче моя розповідь так захоплює увагу Аделіни, що її захисна реакція притупляється, дівчинка розслабляється й «забуває» демонструвати свою відразу до мене. Мені доводилося працювати з багатьма «важкими» дітьми, докторе Модслі. У цій сфері я маю великий досвід. І те, що я побачила, можна звести до такого висновку: в Аделіні розпочався процес, так би мовити, «бродіння», себто перевиховання.

Лікар відповів не відразу; на якийсь час він замислився, і Естер, схоже, була втішена його увагою до її міркувань.

— А чи простежується якась регулярність у прояві цих симптомів?

— Поки що впевненості немає. Але...

Лікар Модслі кивнув, заохочуючи її продовжувати.

— Може, це й дурниці, але мені здалося, що певні літературні твори...

— Літературні твори?

— Наприклад, «Джейн Ейр». За кілька днів я скорочено переказала їм першу частину; саме тоді я вперше й помітила це явище. А ще — Діккенс. Історичні ж легенди та почвальні казки не завжди дають ефект.

Лікар знову наморщив лоба.

— А «Джейн Ейр» діє регулярноно?

— Ні. У цьому й полягає проблема.

— Гм. І що ж ви збираєтеся робити?

— Безперечно, існують перевірені методи виховання таких егоїстичних та впертих дітей, як Аделіна. Якнайсуворіший режим *сьогодні* міг би її вберегти від долі її матері *завтра*. Однак суворий режим, цілющий для «зовнішньої оболонки» Аделіни, буде вкрай руйнівним для...

— Для тієї дитини, яку ви бачите, коли імла розвіюється?

— Саме так. Для *отієї* дитини нічого гіршого й придумати не можна.

— То якщо підсумувати всі ваші спостереження... яким ви бачите майбутнє Аделіни?

— Це передчасне запитання. Наразі достатньо констатувати, що я не вважаю цю дитину повністю втраченою. Хтозна, що з неї вийде?..

Вони сиділи, мовчки розглядаючи зелену геометричну фігуру напроти, і всерйоз розмірковували над проблемою... тоді як сама «проблема», сховавшись за кущем, крадькома позирала на них кризь листя.

Зрештою озвався лікар.

— Мені невідоме захворювання, яке б супроводжувалося такими симптомами. Але, можливо, справа тут у моєму невігластві. — Він сподівався, що Естер ввічливо заперечить,

але вона цього не зробила. — Гм. Гадаю, мені слід ретельно оглянути цю дівчинку, щоб визначити загальний стан її здоров'я — як фізичного, так і розумового.

— Саме про це я й думала. До речі, — Естер почала ритися у кишнях, — ось мої нотатки. У них ви знайдете опис кожного засвідченого мною конкретного випадку. Опис супроводжується попереднім аналізом. Може, після огляду ви трохи затримаєтесь, щоб поділитися зі мною враженнями? Ми б могли разом поміркувати над належними заходами.

Лікар поглянув на Естер із чималим здивуванням. Вона вийшла поза межі свого амплуа гувернантки, вона поводитися так, наче була його колегою!

Естер теж збагнула, що порушила субординацію. Може, ще не пізно відступити? Але Рубікон уже було перейдено. Пішов на бій — міцно стій.

Тим часом погляд лікаря Модслі знов перекинувся на геометричну фігуру з гілок та листя.

— Це не додекаедр, — із хитруватим усміхом мовила Естер. — Це тетраедр.

Лікар Модслі підвівся з лавки й наблизився до зеленої фігури.

— Один, два, три, чотири... — почав рахувати він, ледь ворущачи губами.

Моє серце пішло у п'яти. Невже він збирається обійти дерево? А там, чого доброго, ще й мене надибас!

Але лікар дорахував до шести й зупинився. Він знав, що Естер мала рацію.

Вони якось знічено поглянули одне на одного. На його обличчі відбилася непевність. Хто вона, ця жінка? І хто дав їй право так з ним розмовляти? Вона ж усього-на-всього опецькувата провінційна гувернантка з носом-картоплиною! А може, ні? Може, все не так просто?..

Естер мовчки дивилася на лікаря, наче прикута до свого місця.

Нарешті вони зняковіло відвернулися одне від одного. Земля колихнулася і на якусь дещицю відхилилася від своєї осі.

- То коли ви оглянете Аделіну? — спитала Естер.
- Може, вдень у середу? — запропонував лікар.
- Гаразд. У середу вдень.

Земля повернулася до свого початкового положення у просторі.

Вони пішли назад до будинку. На першому ж повороті лікар попрощався, звернувши убік і пішов геть.

А за тисом маленька шпигунка гризла нігті й ламала голову над почутим.

П'ять нот

Шорстка вуаль утоми ятрила мені очі. Раціональна оболонка свідомості стала тонкою, як газетний папір. Пропрацювавши цілий день та половину ночі, я боялася лягати спати.

Чи в мене вже почалися слухові галюцинації? Наче мені почулася якась мелодія. Навіть не мелодія, а п'ять розрізних нот.

Щоб переконатися, я розчинила вікно. Так і є. З парку і справді долітали якісь звуки.

Зі *словами* я проблем не маю. Дайте мені уривок тексту — і я неодмінно здогадаюся, що йому передувало або йшло після нього. У найгіршому випадку зведу вибір до кількох найімовірніших варіантів. Але ж музика — не моя царина. Чим були ці п'ять нот? Початком колискової? Чи відгомонам чийогось гіркого плачу? Здогадатись було неможливо. Не було ні початку, ні кінця, ні мелодії, яка увібрала б у себе ці п'ять нот. Що тримає їх — ці п'ять нот — укупі?.. Після закличного звуку першої ноти наставала перебіжна пауза, наче ця перша нота напружено чекала: чи, бува, не зникла кудись її товаришка, чи не відлетіла назавжди, занесена вітром? І так було і з другою, і з третьою, і з четвертою нотами. А після п'ятої наставала непевність, відчуття, що невдовзі й та тонка нитка, яка з'єднує цей випадковий набір звуків,

урветься, і розлетяться назавжди за вітром ці п'ять нот, як по-жовкле осіннє листя.

Уперто мовчазні, коли я намагалася змусити їх зазвучати у моїй свідомості, ці ноти невідь-звідки приходили непрохані саме тоді, коли я про них і не думала. Увечері, занурена у роботу, я час від часу завважувала, що ці звуки з регулярними інтервалами знов лунають у моїй голові. І вночі, коли я перебувала на межі сну та дійсності, до мене здалеку долинала та вервечка звуків, нерозбірлива й немелодійна.

Але цього разу я їх і справді *почула*. Спочатку, як і годиться, пролунала перша нота, а решта її товаришок наче заплинули у дощі, що дріботів у скло. От і добре, подумала я, і хотіла була вже знову спробувати заснути, як у проміжку між шквалами зливи з води виринули ще три звуки.

Ніч стояла темна, хоч в око стрель. Пітьма була така непроникна, що тільки шум дощу дозволяв уявити, де розташований парк. Безперервний стукіт — то краплі дощу тарбаняють у вікно. Раптовий м'який шерех — то шумить на галявині змокла трава під поривами вітру. Дзюркотливий звук — то струмки стікають жолобами до водостоку. *Тук, тук, тук!* — то падає з листя на землю вода. А між цими звуками, *за* ними й *під* ними (якщо я зовсім не збожеволіла) — звучали оті п'ять нот. *Ля, ля-ля, ля-ля.*

Я влізла у черевики, накинула на плечі пальто і вийшла надвір у непроглядну темряву. Мені навіть власних рук не було видно. І нічого не було чути, окрім чавкання моїх черевиків по галявині. І тут мій слух знову спіймав оті п'ять нот. Що за різкі, неприємні звуки! Ні, це не музичний інструмент, а якщо людський голос, то немилозвучний.

Мало-помалу, часто зупиняючись, я почала вистежувати ці ноти: спочатку обійшла галявину з країв, потім повернула до ставка — принаймні, так мені здалося, — потім збилася з дороги й почала обстежувати розм'яклий ґрунт у пошуках стежини, і зрештою опинилася не біля тисових заростей, як хотіла, а на ділянці з низькими кущами, що чіплялися за мою одіж. Тоді я облишила спроби вирахувати,

де саме я перебуваю, і спробувала зорієнтуватися у просторі тільки на слух, ідучи за вервечкою звуків, наче за ниткою Аріадни в лабіринті. Ноти звучали з нерегулярними інтервалами, і щоразу я йшла на них, доки не наставала тиша. Тоді я зупинялася й чекала. Скільки часу я отак проблукала в темряві? П'ятнадцять хвилин? Півгодини? Єдиним результатом моїх пошуків було повернення до тих самих дверей, крізь які я вийшла з будинку. Отже, я пройшла — або ж *хтось мене провів* — по колу.

Тиша набула відтінку завершеності. Це був фінал. Ноти стихли, і знову чути було тільки шум дощу.

Замість увійти до будинку, я сіла на лаву, схилила голову на схрещені руки й сиділа отак, відчуваючи, як краплі падають мені на спину, на шию, на волосся...

Звісно, блукання парком у пошуках чогось ефемерного — велика дурість, дорікала собі я. Либонь, ці ноти чулися тільки в моїй уяві. Треба подумати про щось інше. Цікаво, що батько порадить мені стосовно пошуків Естер? А Енджелфілд... Я стривожилася: що ж робитиме Аврелій, коли будинок знесуть? У моїй свідомості простягся асоціативний ланцюжок: Енджелфілд — тамтешній привид — *мій власний привид* і те розмите віддзеркалення, яке я сфотографувала... Я твердо вирішила: наступного дня зателефоную матері. Утім, ця думка ні до чого мене не зобов'язувала: рішення, ухвалені опівночі, завжди можна гарантовано скасувати.

Аж раптом спинний мозок послав мені сигнал тривоги. *Чиясь присутність. Тут. Зараз. Поруч зі мною.*

У чорнильній темряві геть неможливо було побачити нікого й нічого. Непроглядна ніч поглинула все, навіть величезний старий дуб. Здавалося, увесь світ зібгався до розмірів чужих очей, що спостерігали за мною, і до несамовитого калатання мого серця.

Це не міс Вінтер. Її тут бути не може. Тим паче о такій пізній годині.

Тоді хто ж?

Я відчула його спочатку на відстані, а вже потім відчула дотик. Щось доторкнулося до мене збоку — і щезло, а потім знову доторкнулося...

Це був Привид. Кіт на ім'я Привид.

Він знову легенько штовхнув мене, потерся щогою об мої ребра й занявчав, засвідчуючи свою присутність. Я простягла руку і погладила його, а серце моє намагалося заспокоїтися й увійти в нормальний ритм. Кіт замуркотів.

— Ти ж увесь мокрий! — сказала я йому. — Ходімо додому, дурненький. Така ніч — не для прогулянок.

Кіт слідком за мною увійшов до моєї кімнати, і поки я витирала змокле волосся рушником, він вилизав себе досуха. А потім ми послули на ліжку — я і кіт. І вперше за тривалий час мої кошмари трималися від мене на поважній відстані. Либонь, це кіт захищав мене.

Наступний ранок був сірим і похмурим. Після звичної оповіді міс Вінтер я вийшла погуляти в парк і у тьмяному світлі зимового дня спробувала повторити маршрут, яким пройшла вчора пізно уночі. Початок виявився досить легким: краєм галявини — і до саду з ставком. Але опісля я втратила свій слід. Уночі мої ноги вгрузали в мокрий ґрунт, але ж на ранок усі клумби і межі вже було ретельно заскороджено і впорядковано — міс Вінтер недаремно тримала садівника. Усе, що мені лишалося, — це покладатися на власну інтуїцію..

Нічого екстраординарного я не побачила. Мені зустрівся Моріс; він уперше озвався до мене. Коли я натрапила на нього, він саме стояв навколішки над ділянкою скопаної землі, вирівнюючи й розгладжуючи її. Відчувши, що я стою позаду нього, Моріс озирнувся й поглянув на мене.

— От клятї лисиці! — невдоволено пробурчав він.

І знову заходився працювати.

Я повернулася до будинку і почала переписувати нотатки свого ранкового інтерв'ю.

Експеримент

Настав день медичного обстеження, і в будинку з'явився лікар Модслі. Чарлі, як і слід було чекати, не вийшов привітати гостя. Естер повідомила господаря дому про візит лікаря у звичний спосіб, тобто залишила листа на таці біля кімнати Чарлі, але відповіді не дістала, тож цілком резонно пропустила, що містера Енджелфілда ця справа не цікавить.

Аделіна перебувала в похмурому, але неагресивному настрої. Вона дозволила відвести себе до кімнати, де мав відбутися огляд, і покірливо стерпіла всі обмацування та поштрикування. Коли її попрохали розтулити рота й висунути язика, вона відмовилася, але принаймні не вкусила лікаря, коли той встромив їй у рота палець, щоб силою розсунути щелепи і зазирнути всередину. Пацієнтка увесь час відводила очі, всіяко уникаючи дивитися на лікаря й на його інструменти; здавалося, вона ледь усвідомлювала, хто такий цей лікар Модслі і що він робить. Жодного слова витягти з неї так і не вдалося.

Лікар виявив, що дівчина має вагу нижчу за норму, та ще й вошей на додачу; але в усьому іншому Аделіна була фізично здоровою. Однак визначити її психічний стан виявилось справою набагато важчою. Джон-копач був переконаний, що Аделіна розумово неповноцінна. Місіс Дюн заперечувала, їй здавалося, увесь клопіт полягає в недбалості батьків та бракові дисципліни: Хазяйка ж бо завжди намагалася виправдати двійнят, тим паче на людях.

Напередодні увечері, стоячи біля каміна й попихкуючи люлькою, лікар Модслі неквапливо розмірковував уголос над випадком Аделіни, перелічуючи приклади її незволенної поведінки, почуті від міс Барроу. До списку прогрішень Аделіни входили крадіжки майна та харчів із селянських хат, зруйнування класичного саду, насильство, вчинюване над Еммеліною, та небезпечні ігри з сірниками. Місіс Модслі слухала. (Лікар Модслі любив, коли дружина

слухала, як він виголошував промови: це стимулювало його ораторські здібності.) І ось раптом, коли він саме мав намір перейти до можливих пояснень такої поведінки, пролунав тихий, спокійний голос Теодори.

— А чи не здається тобі, що ця дівчинка — просто бешкетниця?

Лікар на якусь мить замовк, вкрай здивований тим, що його насмілилися перервати.

— Це лише припущення, — докинула місіс Модслі і змахнула рукою, наче применшуючи цим жестом вагомість власних слів.

Утім, те, що мовила вона голосом спокійним і тихим, значення не мало: на її думку, достатньо було самого того факту, що вона висловилася взагалі.

...Тим часом для лікаря Модслі дедалі авторитетнішою ставала думка Естер Барроу.

— Пане лікарю, — сказала Естер після огляду, — зважте на повну відсутність батьківської турботи й на брак системного виховання. Розвиток особистості Аделіни впродовж дуже, дуже тривалого часу визначався виключно досвідом її спілкування із сестрою-близнючкою. Сестра являє собою єдиний сталий і чіткий компонент свідомості Аделіни. Ви мене розумієте? Увесь світогляд Аделіни формувався крізь призму їхніх стосунків!

Звичайно ж, Естер мала рацію. Лікар Модслі й уявлення не мав, з якої книжки гувернантка все це почерпнула, але не було сумніву, що проштудіювала вона цю книжку дуже ретельно, бо думку свою викладала аргументовано й раціонально. Тоненький голосок Естер, такий по-жіночому писклявий, тим не менш ніс у собі значний заряд суто чоловічої авторитетності. Що не кажи, а гувернантка вміла добре говорити: коли вона говорила, її власні спостереження здавалися лікареві не менш вагомими, ніж теорії «світил медицини».

— Мені доведеться здійснити деякі додаткові обстеження, — промовив лікар. — І я поміркую щодо стосунків Аделі-

ни із сестрою-близнючкою. Гадаю, це справді суттєвий чинник розвитку її особистості.

Естер кивнула.

— Ось що я думаю, — сказала вона. — У певному розумінні можна вважати, що двійнята розподілили між собою ті риси вдачі, які зазвичай належать одній людині. На відміну від нормальної здорової особистості, яка використовує широкий діапазон різноманітних емоцій і демонструє розмаїття численних варіантів поведінки, двійнята ділять ці емоції та варіанти поведінки навпіл і забирають кожне свою половинку. Одне з близнят — флегматичне і пасивне, друге ж — неконтрольоване і схильне до нападів шаленства. Одне віддає перевагу чистоті, друге жити не може без бруду. Одне має невгамовний апетит, а друге може цілими днями ходити голодне. А тепер висновок: якщо ця полярність і справді є основою індивідуальності дівчат, то зовсім недивно, що Аделіна придушувє в собі все те, що, на її погляд, належить до вдачі Еммеліни, чи не так? — Це запитання було радше риторичним; поглядом Естер натякала, що сказала ще не все. Зробивши глибокий вдих, вона вела далі. — А тепер погляньмо на ту Аделіну, що на короткий час виходить з імлі. Вона слухає мої розповіді, вона виявляє розважливість, вона реагує на мову, яка не є мовою двійнят. Це свідчить про її бажання спілкуватися з іншими людьми. Але на кого з цих двійнят припадає функція спілкування з іншими? На Еммеліну! І тому Аделіна знову мусить всіляко придушувати цю — людяну — частину своєї натури.

Естер повернулася до лікаря й кинула на нього погляд, який означав, що тепер настала його черга говорити.

— Ваша думка є цікавою й досить оригінальною, — обережно почав він. — Хоча я, чесно кажучи, міркував би інакше. Я гадав, що двійнята мають бути радше схожими, аніж діаметрально протилежними.

— Але ж досвід свідчить, що це не так, — різко заперечила Естер.

Глибоко замислившись, лікар Модслі споглядав стіну, а Естер час від часу кидала в його бік занепокоєні погляди, намагаючись здогадатися, що він скаже ще.

— Повторюю, ваша теорія цікава, — лікар зобразив на обличчі поблажливу усмішку, щоб пом'якшити ефект своїх слів, — але я не пригадую, щоб мені доводилося читати в авторитетних медичних джерелах про таке роздвоєння особистості у близнят.

Вихователька проігнорувала його усмішку й кинула на нього холодний погляд.

— Цього в авторитетних джерелах і немає. Хто б міг про це явище написати, так це Лоусон, але і в його працях відсутні такі відомості.

— А ви що, читали Лоусона?!

— Звичайно ж. Я б не ризикнула висловлюватися на якусь тему, не ознайомившись спочатку з першоджерелами.

— О! — вихопилося в лікаря.

— У Гарвуда є згадка про схожий випадок із перуанськими хлопчиками-двійнятами, але цей дослідник не робить повних і однозначних висновків, хоча для того, на мій погляд, існували всі підстави.

— Я пам'ятаю цей приклад... Ага! — лікар Модслі аж трохи сіпнувся. — Тепер я розумію, до чого ви ведете! Цікаво, чи можна щось узяти з опису родини Брейзенбі?..

— Я не змогла знайти повного опису цього випадку. Чи не могли б ви мені дати його почитати?..

Отак усе і почалося.

Вражений актуальністю спостережень Естер, лікар дав їй почитати дослідження клінічної історії родини Брейзенбі. Повертаючи книжку, вона супроводила прочитане аркушем, на якому виклала свої присутні зауваження. А лікар тим часом поповнив свою літературну добірочку про двійнят новими книжками і свіжими публікаціями (у тому числі й про ще не завершені дослідження) як тутешніх, так і закордонних авторів. За тиждень-два лікар Модслі пересвідчився, що може заощадити час, якщо спочатку даватиме ці

нові надходження Естер, а та постачатиме йому свої розумні й лаконічні резюме. Прочитавши геть усе, що можна було прочитати на цю тему, лікар та гувернантка повернулися до обговорення власних спостережень. Вони робили нотатки: він — медичні, вона — психологічні. На полях її коментарів лікар Модслі залишив свої нечисленні зауваження, тоді як зауваження Естер до його нотаток були значно більші за обсягом і часто супроводжувалися її власними переконливими доповненнями на окремих аркушах.

Тож вони читали; вони міркували; вони зустрічалися; вони обмінювалися думками. Невдовзі вони вже знали все, що тільки можна було знати про близнят як таких; але це була теорія. Лишалася практика.

— Ми виконали велику роботу, — якось сказав лікар увечері, коли вони сиділи у бібліотеці. — Ми перечитали масу літератури. Однак ні на крок не наблизилися до розв'язання проблеми. — Він знервовано провів рукою по голові, пригладжуючи волосся. Річ у тім, що лікар Модслі пообіцяв дружині, що повернеться о пів на восьму, і вже спізнювався. — Отже, Аделіна придушує своє добре начало саме через Еммеліну? Гадаю, що відповідь на це запитання лежить за межами тих знань, які існують на теперішній час. — Він зітхнув і кинув олівець на стіл, виявляючи своє роздратування.

— Ви маєте цілковиту рацію. Саме так воно і є. — У голосі Естер теж почулося роздратування, причому абсолютно виправдане: лікареві знадобилося аж чотири тижні, щоб дійти висновку, до якого вона намагалася підвести його з самісінького початку.

Лікар Модслі обернувся до Естер.

— Є лише один спосіб перевірити це, — мовила вона стисла. — *Здійснити власне дослідження.*

Він здивовано звів брови.

— Звісно, — вела далі Естер, — мені, як простій гувернантці, навряд чи вдасться переконати видавців відповідного медичного часопису надрукувати хоч якусь мою роботу. Щойно вони дізнаються про рід моїх занять, то відразу ж

подумають: а, це якась дурепа, що лізе туди, де вона нічого не тямить! — Естер знизала плечима й опустила очі. — Може, вони й матимуть рацію. Але *ви* — інша справа. — Вона лукаво поглянула на лікаря. — Я впевнена: фахівцеві з належним досвідом і знаннями тут є над чим плідно попрацювати.

Спочатку здавалося, що лікар був ошелешений, але мить — і в його очах з'явився замріяний вираз. *Нове оригінальне дослідження!* А чом би й ні?.. Лікар Модслі раптом збагнув, що саме зараз, перелопативши купу спеціальної літератури, він, безперечно, став найкомпетентнішим у країні фахівцем із питання близнят! Хто ще знав стільки, скільки знав він? І хто ще мав під самісіньким носом такий чудовий конкретний приклад?..

Переконавшись, що її пропозиція пустила коріння в душі лікаря Модслі, Естер мимохідь кинула:

— Звичайно ж, якщо вам знадобиться асистент, я залюбки надам вам усю допомогу, на яку тільки буду спроможна.

— Дуже люб'язно з вашого боку, — схвально кивнув лікар Модслі. — Ваша допомога буде мені дуже потрібна. Ви ж працювали з цими дівчатами... маєте великий практичний досвід... Безцінний досвід, просто безцінний!..

Додому він прийшов, оповитий маревом мрій, тому навіть не помітив, що вечір вже холодний, а дружина роздратована.

Попрощавшись із лікарем, Естер забрала зі столу папери й вийшла з бібліотеки; звук її чітких кроків та рішучий стукіт, із яким вона зачинила двері, свідчили про те задоволення, яке вона відчувала.

Здавалося, що у бібліотеці нікого не залишилося, але це було не так. Розпростершись на всю довжину свого маленького тіла, на верхній книжковій полиці, під стелею, лежала дівчинка і знервовано гризла нігті, намагаючись усвідомити почуте.

Оригінальне дослідження...

Аделіна придушує своє добре начало через Еммеліну...

Не треба було народитися генієм, щоб здогадатися, що мало трапитися.

Вони зробили це вночі.

Еммеліна навіть не поворухнулася, коли її підняли з ліжка. Мабуть, коли її виносили з кімнати й несли коридором, її, сонну, заспокоїв знайомий запах мила, який ішов від гувернантки. Тієї ночі дівчинка не втямила, що з нею збираються зробити. Пробудження й усвідомлення реальності мало статися лише кілька годин по тому.

З Аделіною було по-іншому. Кмітлива і здатна гостро відчувати, вона швидко прокинулася, відчувши відсутність сестри, й кинулася до дверей. Але двері було завбачливо замкнено дбайливою рукою Естер. Мить — і Аделіна все збагнула, про все здогадалася. Їх розділили!..

Аделіна не стала верещати, не стала гамселити кулаками по дверях, не стала дряпати нігтями замок. Уся її бурхлива енергія кудись зникла. Вона безсило опустилася на підлогу біля дверей і обм'якла, наче мішок із лахміттям. Так вона і провела решту ночі. Голі дошки долівки муляли їй кістки, але болю Аделіна не відчувала. Камін згас, але холоду дівчинка в тонкій нічній сорочці не відчувала теж. Вона нічого не відчувала взагалі. Вона зламалася.

Коли вранці по неї прийшли, Аделіна наче не чула, як повертався ключ у замку, ніяк не відреагувала, коли двері, відчинившись, відсунули її вбік. Очі її згасли, обличчя було ніби знекровлене. Вона була холодна, наче мрець, і тільки губи її безустанку ворушилися, тихо шепочучи те саме заклинання:

— Еммеліна, Еммеліна, Еммеліна...

Естер узяла Аделіну на руки. Яка легенька! Дівчинці вже виповнилося чотирнадцять, але тіло її було з самої шкіри та кісток. Несамовита енергія Аделіни підживлювалася силою волі, а коли сила волі зникла, то решта вже мало важила. Аделіну знесли вниз легко, наче невеличку подушку, яку збиралися вибити від пилу і провітрити.

Карета рушила. Кіньми правив Джон. Мовчки. Невідомо, чи підтримував він те, що відбувалося, чи ні. Усе вирішувала Естер.

Аделіні сказали, що її везуть побачитися з Еммеліною. Але цю брехню не варто було й вигадувати: дівчину тепер можна було забирати куди завгодно, і вона б не чинила жодного опору. Вона розгубилася. Наче відсторонилася сама від себе. Без сестри Аделіна була ніхто. До будинку лікаря Модслі привезли не людину, а лише оболонку. Там її й залишили.

Тим часом Еммеліну, так і не розбудивши її, перенесли з ліжка в кімнаті Естер назад до дитячої спальні. Там дівчинка проспала ще годину, а коли прокинулася, то з легким здивуванням виявила, що сестри немає. З наближенням ранку це здивування зростало, а вдень перетворилося на тривогу. Еммеліна шукала сестру в будинку. Шукала її у парку. Навіть заглибилась у ліс, наскільки дозволяла сміливість, а потім сходила до села.

Під вечір Естер знайшла Еммеліну край дороги. Дівчина стояла, невідривно вдивляючись туди, де, якщо продовжити лінію її погляду, і розташовувалися двері лікарського будинку. Але піти туди вона не наслідувалася.

Естер обійняла Еммеліну за плечі, пригорнула до себе, а потім повела її назад до будинку. Час від часу Еммеліна, вагаючись, зупинялася, озиралася, ніби бажала повернутися, — але Естер брала її за руку й рішуче вела додому. Дівчинка покірливо, хоча й невпевнено, йшла слідком за нею. Після вечері з чаєм вона все стояла і дивилась у вікно.

Естер вклала її спати й зачинила двері. Але Еммеліні не спалося. Дівчинка проплакала всю ніч. Здавалося, її схлипуванням не буде кінця. Той самий нестерпний біль, що блискавкою проскочив крізь Аделіну, затримався в Еммеліні аж на добу. Але коли настав ранок, вона заспокоїлася. Після довгої ночі ридань і тремтіння до неї прийшло забуття.

Розлучення двійнят — це не просто розлучення. Уявіть, що ви пережили землетрус. Прийшовши до тями, ви ошелешено усвідомлюєте, що світ навколо вас невідомо змі-

нився. Обрій пересунувся в інше місце. По-іншому світить сонце. Зі знайомого до дрібниць ландшафту не лишилося нічого. Так, ви живі. Але це життя мало схоже на попереднє. Воно мало схоже на життя взагалі. Тож не дивно, що ті, хто пережив подібні катастрофи, часто жалкують, що не загинули разом із рештою людей.

Міс Вінтер дивилася кудись у простір. Знаменитий мідночервоний колір її волосся вже перетворився на блідо-абрикосовий. Вона більше не користувалася лаком для волосся, і розкішно вкладені кучері поступилися місцем м'якій безформній плутанині. Обличчя міс Вінтер було незмінно суворим, а сама письменниця трималася так напружено, наче протистояла поривам колючого вітру, який відчувала лише вона. Нарешті міс Вінтер поволі перевела погляд на мене.

— З вами все гаразд? — запитала вона. — Джудіт каже, що останнім часом ви мало їсте.

— Я завжди так їм.

— Але ви дуже зблідли.

— Може, просто трохи втомилася.

Того дня ми закінчили рано. Гадаю, ніхто з нас не мав особливого бажання розмовляти далі.

Чи вірите ви у привидів?

Наступного разу міс Вінтер мусила докласти чималих зусиль, щоб продовжити роботу. Поки письменниця зв'язувала докупи обірвані нитки оповіді, я спостерігала за нею й помітила, що цього разу вона не начепила штучних в'ій. Були звичні пурпурові тіні, були розмашисті чорні лінії в куточках повік, але без «павучих лапок» — штучних в'ій — міс Вінтер несподівано стала схожою на дівчинку, яка гралася з материною косметичкою.

Усе склалося зовсім не так, як гадали Естер і лікар. Вони думали, що Аделіна буде скаженіти, брикатися і хвицатися. Що ж до Еммеліни, то вони розраховували, що її ніжна любов до Естер допоможе дівчинці пережити раптове зникнення сестри. Словом, вони очікували, що дівчата поводитимуться так само, як і до розлучення. А дівчата зламалися. Вони перетворилися на пару ганчір'яних ляльок, майже позбавлених ознак життя.

Ні, кров так само циркулювала в їхніх жилах, хоча й повільно, ніби з неохотою. Вони слухняно ковтали суп, яким їх годували з ложки — в одному домі Хазяйка, в другому Теодора Модслі. Але це був звичайний ковтальний рефлекс: жодна з дівчат не мала апетиту. Удень сестри дивилися перед собою якимись невидющими очима, а вночі ніяк не могли заснути, хоча лежали зі стуленими повіками. Їх *розлучили*. Це було гірше, ніж канути в небуття. Вони почувалися *ампутованими* — тільки замість кінцівок їм видалили душі.

А що ж наші науковці? Чи не гризли їх сумніви щодо їхнього вчинку? Чи не кидали кволі постаті пригнічених двійнят жодної тіні на блискучий дослідницький проект? Ні Естер, ні лікар Модслі не були людьми жорстокими. Вони були просто сліпі. Їх завели в оману їхні амбіції.

Лікар Модслі здійснював досліди. Естер асистувала. Потім вони зустрічалися й порівнювали свої висновки. То у бібліотеці в Енджелфілді, то у лікаря в кабінеті сиділи вони, схилившись над паперами, у яких фіксувалися всі подробиці життя двійнят. Поведінка, харчування, сон. Дослідники сушили голови: чому в дівчат відсутній апетит? чому вони кволі? Експеримент перебігав не так успішно, як сподівалися Естер і лікар Модслі, але двоє затятих дослідників відкидали можливість власної помилки й воліли вірити у те, що їхні спільні зусилля здатні сотворити чудо.

Лікар уперше за багато років мав нагоду співпрацювати з науковим інтелектом найвищого порядку. Його асистентка на льоту вхоплювала наукові принципи й відразу ж

знаходила їм практичне застосування. Робила вона це дуже професійно — лікар Модслі змушений був визнати це. Сама ж Естер із захопленням констатувала, що нарешті знайшла адекватне застосування своєму інтелектові. Після щоденних зустрічей вони з лікарем аж світилися радістю й захватом. Тож їхня засліпленість була цілком природною. Хіба ж могли вони, перебуваючи у стані піднесення, припустити, що їхній експеримент обертається лихом для дівчат, за яких вони були відповідальні? Можливо, тільки вечорами, сидячи кожне поодиноці й записуючи нові враження і факти, могли вони, поглянувши на дитинча, яке з невидючими очима сиділо у кутку, відчутти перебіжний докір сумління. Можливо. Але подібним почуттям не місце було в наукових нотатках.

Однак факт лишався фактом: науковий проект тупцював на місці. Близнючки впали в кататонічний ступор, а «нвові Аделіни», що мала вийти з туману, видно так і не було. Та, як відомо, справжніх науковців відсутність результату не розхолоджує; тож Естер і лікар уперто продовжували роботу: креслили таблиці та графіки, висували теорії й розробляли складні експерименти для їхнього підтвердження. З кожною невдачею вони переконували одне одного, що усунули ще один аспект невідомого і мають перейти до перевірки наступної багатообіцяючої гіпотези.

Дружина лікаря й Хазяйка брали участь в експерименті, але лише частково. Їхнім обов'язком було доглядати двійнят: тричі на день заливати ложками суп у їхні податливі роти, одягати дівчат, купати, розчісувати, прати їхні речі. Обидві жінки мали свої приводи для невдоволення — й обидві приховували свої справжні думки. Джона-копача взагалі було усунуто від участі в проекті. Його думка нікого не цікавила, але це не заважало йому щодня озиватися в кухні до місіс Дюн:

— Нічого доброго з цього не вийде. Нічого доброго. Ось побачите.

Якоїсь миті дослідникам таки здалося, що всі їхні зусилля марні і час завершувати проект. Але саме в цей момент Естер помітила в Еммеліні незначні ознаки пожвавлення.

Дівчина повернулася до вікна. У руках вона тримала якусь блискітку, якої в неї так і не вдалося відібрати. Підслуховуючи під дверима (це не вважається чимось вартим осуду, якщо робиться в ім'я науки), Естер виявила, що залишена наодинці дитина шепоче щось мовою двійнят.

— Це вона сама себе заспокоює, уявляючи, що сестра поруч із нею, — пояснила Естер лікареві Модслі.

Той теж став залишати Аделіну на кілька годин саму, чагуючи під дверима із записником у руці. Але так нічого їй не почув.

Тим часом до Еммеліни повертався апетит. Вона почала вставати з ліжка і навіть робила самостійно кілька кроків. Незабаром дівчинка поновила свої безцільні блукання будинком і парком. Привітавши одне одного з покращенням стану Еммеліни, Естер і лікар зійшлися на тому, що випадок з Аделіною — складніший і вимагає більшої терплячості.

Утім, з Еммеліною теж не все було так добре. Одного дня вона *за запахом* знайшла гардероб, де зберігалось ганчір'я, яке колись носила її сестра. Дівчина притуляла це лахміття до обличчя, жадібно вдихала затхлий, майже тваринний запах, а потім, демонструючи надзвичайний захват, взяла й вирядилася в цей мотлох. Одягнувшись таким чином, вона випадково побачила себе у дзеркалі, подумала, що там — її сестра, і стрімголов кинулася назустріч дзеркалу. Дзенькіт розбитого скла був такий гучний, що на його звук прибігла Хазяйка і знайшла Еммеліну, яка сиділа біля дзеркала і хлипала — ні, не через біль, що його собі завдала, а через те, що її бідолашна сестра розбилася на кілька шматків і спливала кров'ю.

Естер забрала в неї сестрине ганчір'я і наказала Джонові спалити його. Додатковим заходом безпеки був наказ повернути всі дзеркала до стіни. Еммеліна здивувалася й розгубилася, але подібних інцидентів більше не траплялось.

Розмовляти вона вперто не хотіла. Якщо не враховувати отого самотнього шепотіння химерною мовою двійнят, ні Естер, ні Хазяйці не вдавалося витягти з неї жодного слова. Естер та лікар мали в бібліотеці тривалу бесіду на цю тему,

але дійшли висновку, що причин для занепокоєння немає. Еммеліна вміла говорити. Із часом вона неодмінно заговорить. Небажання розмовляти, інцидент із дзеркалом — так, це були прикрощі, та хіба буває наука без прикрощів?

І все ж таки — хіба такого сподівалися науковці, розпочинаючи свій експеримент? Адже відразу після приїзду Естер досягла з Еммеліною набагато більших успіхів!.. Утім, може... може, потайки лікар та міс Барроу навіть раділи з того, що результати їхнього дослідження були більш ніж скромними: адже швидкий успіх означав би закінчення експерименту й припинення співпраці. Ні Естер, ні лікар підсвідомо не бажали цього.

Вони б уже ніколи не спромоглися завершити цей експеримент за власним бажанням. Ніколи. Щоб покласти йому край, потрібен був вплив якогось зовнішнього чинника. Мусив ударити грім серед ясного неба.

— І що ж трапилося? — спитала я.

Хоча інтерв'ю скінчилося, хоча обличчя письменниці знову посіріло, засвідчуючи, що незабаром їй час приймати ліки, і хоча ставити запитання було заборонено, я все ж не змогла втриматися.

Попри біль, якого вона зазнавала, в очах письменниці з'явився смарагдовий пустотливий блиск. Вона нахилилася вперед і конфіденційно спитала мене:

— А ви вірите у привидів, Маргарет?

Чи вірю я у привидів? Що ж відповісти?.. І я ствердно кивнула головою.

Задоволена моєю відповіддю, міс Вінтер відкинулася на спинку крісла.

Я теж почувалася вдоволеною, бо сказала не більше, ніж слід було.

— А от Естер у привидів не вірила. Бо це, бачте, ненауковий підхід. Однак їй було непереливки, коли вона зустрілася-таки зі справжнісіньким приви́дом.

А було це так.

Одного чудового сонячного дня, раніше впоравшись із чималим обсягом запланованої хатньої роботи, Естер Барроу вирішила піти до лікарєвого будинку в обхід, щоб згати час. Небо було напрочуд блакитне, повітря свіже та чисте, й Естер відчула потужний приплив енергії, якій вона не могла дати визначення, але яка збуджувала в ній сильне бажання розумової праці.

Польова стежина привела її до невеликого узвишшя. Те узвишшя було занизьке, щоб назвати його пагорбом, але звідти перед очима поставав чудовий краєвид. Естер уже встигла пройти половину шляху до будинку Модслі. Вона йшла, широко крокуючи, зовсім без натуги, хоча і відчувала деяке пришвидшення пульсу; їй здавалося, що в неї виросли крила і вона злетить, якщо тільки схоче...

Аж раптом гувернантка побачила щось таке, від чого в неї кров захолола в жилах. Естер залякла як укопана: у полі, на невеликій відстані від неї, гралися Аделіна й Емеліна. Дві копички рудого волосся, дві пари чорних черевичків; одна дівчинка в блакитному попліновому платтячку, у яке сьогодні вранці Хазяйка вдягла Еммеліну, а друга — в зеленому.

Цього бути не могло.

Але ж ні. Естер мала науковий склад розуму. Коли вона їх бачила, отже, вони там дійсно *були*. Мало існувати якесь пояснення. Мабуть, Аделіна втекла з будинку доктора Модслі? Але як? Знайшла розчинене вікно? Скористалася залишеними без нагляду ключами?

Що ж робити? Гнатися за двійнятами не мало сенсу. Довкола відкрите поле, і дівчата досить швидко помітять її й навивають п'ятами. Тож Естер кинулася до лікарєвого будинку. Притьмом.

Вона вмить домчала туди і почала нетерпляче гамселити у двері. Їх відчинила місіс Модслі; незадоволена галасом, який зчинила Естер, вона стулила губи. Але гувернантка

й не думала вибачатися. Вона без зайвих церемоній проштовхнулася повз отетерілу лікареву дружину до приймальної й без стуку увірвалася туди.

Лікар Модслі глянув на неї і з превеликим здивуванням побачив, що обличчя його колеги розчервонілося від бігу, а волосся, зазвичай акуратно зачесане, розтріпалося. Естер важко дихала і силкувалася щось сказати, але ніяк не могла.

— Що трапилося? — запитав лікар, вийшовши з-за столу й поклавши руки їй на плечі.

— Аделіна! — випалила Естер. — Невже ви її випустили?!

Лікар спантеличено насупився. Потім розвернув гувернантку за плечі.

Там сиділа Аделіна.

Естер швидко обернулася назад до лікаря.

— Але ж я щойно її бачила! Разом з Еммеліною! Вони гралися біля лісу в полі, що належить Оутсам...

Міс Барроу почала швидко і запально, але несподівано її охопив сумнів, запал зник, і вона заговорила повільніше.

— Заспокойтеся, сядьте... Ось так... Попийте води, — промовляв тим часом лікар Модслі.

— Напевне, вона втекла. Але ж як вона примудрилася вискочити з будинку? І повернутися так швидко? — Естер ніяк не могла второпати, що сталося.

— Аделіна перебувала в цій кімнаті впродовж останніх двох годин. Відтоді, як поснідала. І весь цей час її не залишали без нагляду. — Лікар зазирнув у вічі Естер, вражений таким бурхливим виявом емоцій з її боку. — Напевне, то була якась інша дитина. Сільська абощо.

— Але... — Естер похитала головою, — але ж на ній було вбрання Аделіни. І волосся було таке, як у цієї.

Вихователька обернулася до Аделіни й поглянула на неї. Та сиділа непорушно, дивлячись поперед себе широко розкритими невидючими очима. На ній була не та сукня, що її бачила Естер кілька хвилин тому, і волосся було не розтріпане, а заплетене в косу.

Естер звела на лікаря очі, сповнені безмежного здивування. Її дихання ніяк не поверталось до нормального ритму. Раціонального пояснення тому, що вона побачила у полі, не було.

— Мабуть, я з глузду з'їхала, — ошелешено прошепотіла вона. Її зіниці розширилися, ніздрі затремтіли. — Я бачила примару!

На очах у неї з'явилися сльози.

Вигляд колеги, доведеної до такого безпорадного і розпачливого стану, збудив у доктора Модслі абсолютно несподіване почуття. Досі він, як науковець, щиро захоплювався освіченістю й поміркованістю Естер, але тепер у ньому прокинувся суто чоловічий інстинкт. На вияв жіночої слабкості він відповів пристрасними обіймами і гарячим поцілунком.

Естер не опиралася.

...Підслуховування під дверима не є виявом поганих манер, якщо воно робиться в ім'я науки, а в дослідженні свого чоловіка місіс Модслі продемонструвала неабиякий талант науковця. Поцілунок, що став такою несподіванкою для лікаря й Естер, зовсім не захопив зненацька місіс Модслі, яка вже давно очікувала чогось подібного.

Вона рвучко розчинила двері й у пориві ображеної доброчинності влетіла до приймальні.

— Я буду вам дуже вдячна, міс, якщо ви покинете цей будинок — і негайно, — холодно звернулася вона до Естер. — По дитину пришлете Джона з каретою. — Потім повернулася до чоловіка: — А з тобою ми ще з'ясуємо стосунки.

Експеримент завершився. А разом із ним — і багато чого іншого.

Джон забрав Аделіну. Ні доктора Модслі, ні його дружини він удома не застав, але дізнався про вранішні події від служниці.

Удома Джон поклав дівчину спати в її старе ліжко у старій кімнаті і вийшов, залишивши двері прочиненими.

Еммеліна, яка тинялася в той час у лісі, звела голову вгору, понюхала повітря, як це роблять собачата, і вирушила навпростець додому. Вона увійшла через кухонні двері, відразу ж попрямувала до сходів, зійшла нагору, переступаючи при цьому через двоє східців за раз, і, не вагаючись, розмашисто покрокувала до своєї старої кімнати. І зачинила за собою двері.

А що ж Естер? Ніхто не бачив, як вона повернулася до будинку, ніхто не бачив, як вона поїхала. Та коли наступного ранку Хазяйка постукала до неї, виявилось, що кімната міс Барроу порожня.

Я виринула з магічних глибин розповіді й знову опинилася в яскраво освітленій бібліотеці міс Вінтер, серед книжок і дзеркал.

— То куди ж поділася Естер? — спитала я.

Міс Вінтер окинула мене невдоволеним поглядом.

— Уявлення не маю. А яка різниця?

— Але ж вона кудись поїхала?

Оповідачка знову поглянула на мене скося.

— Міс Лі, не годиться приділяти таку увагу другорядним персонажам. Вони як з'являються, так і зникають, а коли зникають, то назавжди. Та й край.

Я просунула олівець у пружинне кріплення записника і рушила до дверей, але на порозі обернулася.

— До речі, звідки вона приїхала?

— Заради всього святого! Вона ж була усього-на-всього гувернанткою! Її персона є абсолютно незначущою, кажу вам.

— Напевне, вона мала рекомендації з попереднього місця роботи. Або ж якусь анкету з домашньою адресою. Може, її агентство прислало?

Міс Вінтер заплющила очі, і на її обличчі з'явився стражденний вираз.

— Гадаю, усі подробиці ви знайдете в містера Ломакса, повіреного у справах родини Енджелфілдів. Але не думаю, що

вони стануть вам у пригоді. Мені краще знати, бо це *моя* історія. Його контора розташована в Бенбері, на Маркет-стріт.

Тієї ж ночі я написала листа до містера Ломакса.

У пошуках Естер

Наступного ранку, коли Джудіт принесла мені на таці сніданок, я віддала їй листа для містера Ломакса, а вона витягла з кишені фартуха конверт, призначений мені. Я відразу ж упізнала батьків почерк. Читати батькові листи для мене завжди велика втіха, і цей лист не став винятком. Він сподівався, що в мене все гаразд. Цікавився, як просувається моя робота. Прочитав химерний і захопливий роман датського автора дев'ятнадцятого століття. Коли приїду, дасть почитати й мені. На аукціоні натрапив на купу листів, датованих дев'ятнадцятим сторіччям, якими ніхто не цікавився. Придбав їх про всяк випадок — може, я зацікавлюся. Чи існують у реальному житті приватні детективи? Можливо, й існують, але чи не впорається дослідник генеалогії з цією роботою не гірше за приватного детектива, а може, навіть краще? У нього є знайомий чоловіча з необхідним досвідом та навичками, а якщо пригадати, то за тим паном є невеличкий борг: він інколи приходив до крамниці і користувався альманахами. Якщо я й досі не полишила наміру продовжувати пошуки, то ось його адреса. І, нарешті, як у кожному листі, добродушні, але вихолощені слова: *Мама тебе любить і шле тобі привіт.*

Цікаво, вона дійсно просила його передати мені привіт? Наприклад, батько каже їй: «Ось збираюся написати Маргарет листа». А вона кидає у відповідь — недбало, але з теплою в голосі: «Перекажи їй привіт і скажи, що я її люблю».

Ні, не можу я такого уявити. Ніяк. То батькові слова, він сам їх додав. Навіть без відома матері. Навіщо він це написав? Щоб зробити мені приємність? Щоб мати і справді від-

чула те, що він від її імені писав мені, — щоб *полюбила* мене? Ці безглузді спроби зблизити нас — для кого він робив їх? Для мене чи для неї?.. Марна справа! Ми з матір'ю були наче два континенти, що повільно, але невблаганно віддаляються один від одного. А батько скидався на будівничого, який зводить мости: він безуспішно намагався поєднати два непоєднаних береги.

Був ще один лист; він надійшов до крамниці, і батько вклав його у свій. Його написав мені професор права, звернутися до якого порекомендував батько.

Шановна міс Лі!

Я й не гадав, що Айван Лі має доньку, але тепер я це знаю і дуже радий познайомитися з Вами. А ще більше я радий Вам допомогти. Офіційне свідоцтво про смерть — це, як Ви й гадали, легальне підтвердження факту смерті людини, про місцеперебування якої нічого не було відомо впродовж часу настільки тривалого, що в цій ситуації смерть є єдиним раціональним припущенням. Основною функцією цього свідоцтва є уможливити передання маєтності зниклої особи в руки її спадкоємців.

Я вдався до необхідних досліджень і знайшов усі документи стосовно конкретного випадку, що вас цікавить. Містер Енджелфілд, про якого ви згадуєте, був, вочевидь, особою відлюдькуватою, тому відомостей про дату й обставини його зникнення віднайти не вдалося. Однак ретельна і сумлінна робота, що її провів такий собі містер Ломакс від імені спадкоємців (двох племінниць), дозволила належним чином дотриматись всіх необхідних формальностей. Сам маєток являв собою чималу цінність, щоправда, децю зменшену після пожежі, яка там трапилася і в результаті якої він став непридатним для проживання. З усім цим ви самі зможете ознайомитися, оскільки я надсилаю вам копії відповідних документів.

*Ви побачите, що правозаступник сам розписався від імені однієї зі спадкоємиць. Це є звичним для ситуації, коли бенефіціар**

* Одержувач грошей за векселем (Прим. ред.).

через якусь причину (наприклад, хворобу чи фізичну ваду) неспроможний вести власні справи.

Прискіпливу увагу приділив я підписові другої спадкоємиці. Прочитати його було майже неможливо, але вреїті-реїт мені вдалося ці закарлючки розшифрувати. Чи нема тут якоїсь таємниці? Чи не це, бува, зацікавило вас у цій справі?

Не бійтеся! Я людина надзвичайно розважлива й обачна. Перекажіть батькові, нехай зробить суттєву знижку на свою «*Justitiae Naturalis Principia*» — і я мовчатиму як риба!

Ваш покірний слуга
Вільям Генрі Кедволадр

Я відразу ж зазирнула у кінець чіткої копії, що її прислав мені професор Кедволадр. Ось місце для підписів племінниць Чарлі Енджелфілда. Як і зазначав професор, за Еммеліну розписався містер Ломакс. Це свідчило принаймні про те, що вона лишилася живою після пожежі. А у другому рядку — ім'я, яке я й сподівалася там знайти: *Віда Вінтер*. А після нього в дужках: *раніш відома як Аделіна Марш*.

Ось і маємо доказ.

Віда Вінтер була Аделіною Марш.

Отже, вона сказала мені правду.

Із цією думкою я й пішла до бібліотеки на чергове інтерв'ю.

Першу добу Аделіна й Еммеліна провели у своїй кімнаті. Між Хазяйкою та Джоном-копачем існувала мовчазна домовленість: ставитися до дівчат так, наче вони одужують після тяжкої хвороби. У певному розумінні так воно й було. Їм завдано травми. Тепер вони лежали в ліжку, впершись одна в одну носами й поїдаючи одна одну очима. Мовчки. Без єдиного слова. Без єдиної посмішки. Кліпаючи в унісон. І в результаті такого взаємопроникнення, досягнутого завдяки невпинному взаємному спогляданню, яке тривало цілу добу, зв'язок між ними відновився. Інакше кажучи, загоївся. Але на ньому, як і на всякій загоєній рані, лишився шрам.

А тим часом Хазяйка перебувала у стані сум'яття, не відаючи, що трапилося з Естер.

Джон, не бажаючи руйнувати її доброго враження про гувернантку, помовкував, але його мовчанка лише заохочувала бабцю до міркування вголос.

— Невже ж вона не сказала лікареві, куди поїде, га? — з нещасним виразом на обличчі мовила стара. — Доведеться спитати в нього, коли ж вона збирається повернутися.

Тут Джон змушений був утрутитися.

— Не здумай питатися в нього, куди поділася Естер! Ні про що не питай його взагалі! Я гадаю, що ми його тут більше не побачимо.

Місіс Дюн відвернулася й насупилася. Що з усіма сталося? Чому пішла Естер? Чому Джон такий сердитий? А лікар — чому він сюди більше не прийде?.. Відбувалося щось, чого вона не могла збагнути. Останніми днями дедалі частіше приходило до місіс Дюн відчуття, що у світі коїться щось не те. Вона зі здивуванням помічала, що довгі години минають, не лишаючи жодного сліду в її пам'яті. Те, що мало значення для інших, не мало жодної ваги для неї. А коли ж вона, намагаючись хоч щось зрозуміти, ставила запитання, в очах людей з'являвся якийсь дивовижний вираз, що його вони відразу ж намагалися приховати. Так. І справді відбувалося щось химерне. І відсутність Естер була лише частиною цього.

Джон, хоча і співчував Хазяйці в її нещасті, сприйняв відсутність Естер із полегшенням. Здавалося, її від'їзд зняв з нього якийсь тягар. Тепер він вільніше заходив до будинку, а вечорами сидів у кухні з Хазяйкою довше, ніж раніш. На його думку, втрата Естер — ніяка не втрата. (Хоча заради справедливості слід сказати, що саме гувернантка спонукала Джона знову взятися за класичний сад; але зробила вона це настільки тонко, виважено й непомітно, що він був абсолютно певен: це цілком і повністю його власна заслуга.) Збагнувши, що гувернантка вже ніколи не повернеться, Джон знайшов у сараї свої чоботи і сів начища-

ти їх біля печі, закинувши ноги на стіл. Бо хто ж тепер посміє йому хоч слово сказати?

А що ж Чарлі? Його несамоविта лють, схоже, поволі змінювалася змороною згорьованістю. Він час від часу шаркав по підлозі; приклавши вухо до дверей, можна було почути, як він безсило ридає, наче мала дитина. Може, аура Естер мимохіть, крізь замкнені двері впливала й на нього, стримуючи найгірші прояви його розпачу? Хтозна, все могло бути.

На відсутність Естер відреагували не лише люди. Будинок теж відреагував, причому миттєво. По-перше, скрізь запанувала давно забута тиша. У коридорах і на сходах вже не чулося гупання моторних ніжок Естер. Припинився також стукіт на горіщі: майстер цілком резонно припустив, що оскільки ніхто вже не буде тицяти Чарлі під носа рахунки до сплати, то й грошей за свою роботу він, покрівельник, не побачить. Тож майстер зібрав свої інструменти і пішов, повернувшись лише один раз, щоб забрати драбину. Більше його ніхто не бачив.

І в перший же день тиші, коли почало здаватися, що її ніщо ніколи не переривало, будинок узявся за своє старе заняття: він продовжив занепадати. Спочатку — помаленьку: з усіх закутків, з кожного предмета в домі почав виповзати бруд. Усі поверхні, наче крізь пори, виділяли пил. Вікна ніби самі вкривали себе першим тонким шаром сажі. Розклад прибирань, що його склала місіс Дюн, спочатку похитнувся, а потім і геть розвалився. Внутрішня природа Енджелфілду почала брати своє. І знову настав час, коли в домі стало неможливо взяти щось до рук, не відчувши при цьому липкого бруду на пальцях.

Предмети теж швидко повернулися до старих звичок. Першими пішли у мандри ключі. Буквально за добу вони повисакували із замкових шпарин та залізних кілець, що тримали їх докупи, і згуртувалися в безладну запорошену компанію у заглибині під відірваною дошкою в підлозі. Срібні канделябри, і досі зберігаючи блиск, якого надала їм Естер, перемістилися з полиці над каміном до стосу скар-

бів, що його нагромадила під своїм ліжком Еммеліна. Книжки полишили свої місця на полицях і перебігли нагору, де спочили в кутках і під диванами. Штори знову взяли звичку самі себе зашторювати. Навіть меблі — і ті сповна скористалися знову набутою свободою пересування: то софа раптом відсунеться на кілька дюймів від стіни, то крісло перескочить на два фути ліворуч. Усе свідчило про те, що домовик знову відчув свою безкарність.

Під час ремонту дах спочатку розбирають, а вже потім лагодять. Дірки, що їх залишив покрівельник, були навіть більшими за початкові. Лежати на долівці горища і ніжитися у лагідному промінні сонця — то було одне, а коли крізь дірки лив дощ — то було зовсім інше. Дошки підлоги поволі розм'якли, й вода почала проникати на нижні поверхи. З'явилися місця, де ступати було вже небезпечно, бо дошки прогиналися під ногами. Через якийсь час вони проваляться, і крізь діру можна буде спокійнісінько розглядати нижню кімнату. Цікаво, а коли з горища можна буде зазирнути до бібліотеки? А чи скоро проваляться всі підлоги — щоб можна було з льоху дивитися крізь чотири поверхи на небо? Га?..

Божі дороги годі збагнути. Шляхи, якими рухається вода, так само незбагненні. Коли вона потрапляє до будинку, сила тяжіння впливає на неї не напрямі, а опосередковано. У стінах і під долівкою знаходить вона потаємні річища й протоки; вона просочується і дзюркотить у найнеймовірніших напрямках, виходячи на поверхню у найнесподіваніших місцях. По всьому будинку було розкладено ганчірки для всотування вологи, але ніхто їх ніколи не викручував; у тих місцях, де накрала вода, було розставлено мідниці й каструлі, але вони швидко переповнювалися, й нікому не спадало на думку їх спорожнити. Від постійної вологості почав відпадати тиньк і став кришитися будівельний розчин між цеглинами. Дошки ж на горищі вже можна було розхитати рукою, як гнилі зуби.

І як же серед усього цього хаосу почувалися двійнята?

Естер і лікар завдали їм серйозної травми. Сестрам ніколи вже не судилося стати такими, як раніше, — шрам залишиться назавжди. Однак кожна із сестер відчувала цей шрам по-своєму. Аделіна зовсім не пам'ятала того періоду, який сестри провели нарізно: здавалося, втративши Еммеліну, вона втратила себе. Їй було однаково, скільки тривала темрява, яка пролягла між їхнім розлученням та возз'єднанням, — чи рік, чи одну секунду. Тепер це не мало значення. Лихо скінчилося, й Аделіна знову ожила.

З Еммеліною ж усе було інакше. У неї не сталося втрати пам'яті, й тому вона не зазнала полегшення. Вона страждала довше і дужче. У перші тижні розлучення кожна секунда була для неї агонією. Це нагадувало муки після ампутації, коли припиняється дія анестезії. Ледь не божеволіючи з болю, Еммеліна із жахом збагнула, як багато може стерпіти людина і при цьому не вмерти. Та мало-помалу, тяжко, клітинка за клітинкою, почала вона видужувати. Настав час, коли пекучий біль у всьому тілі зник, залишившись тільки в серці. А потім і до серця повернулася здатність відчувати не тільки горе, а й щось іще. Коротше кажучи, Еммеліна пристосувалася до відсутності сестри. Вона навчилася жити окремо від неї.

Тепер вони возз'єдналися і знову стали двійнятами. Та Еммеліна змінилася. Суттєво змінилася, хоча Аделіна не відразу про це здогадалася.

Спочатку сестри не відчували нічого, крім радісного захвату від возз'єднання. Вони стали нерозлучні: куди одна, туди й друга. Вони гасали між дерев у класичному парку, граючись у хованки; ця гра скидалася на повторення нещодавно пережитої втрати й нового єднання. Здавалося, Аделіна ніколи не втомиться від цієї гри. Але мало-помалу почали нагадувати про себе давні антагонізми. Еммеліна бажала робити одне, Аделіна — інше, в результаті все закінчувалося сваркою і бійкою. І, як і раніше, Еммеліні майже завжди доводилося коритися. Її новому, поки що прихованому я, такий стан справ не подобався.

Хоча колись Еммеліна і любила Естер, зараз вона за нею не сумувала. Під час експерименту ця любов зійшла нанівець. Зрештою, це ж Естер розлучила її із сестрою. Крім того, Естер так захопилася складанням звітів про перебіг експерименту, що, сама того не усвідомлюючи, занедбала Еммеліну. Опинившись у такій незвичній самотності, Еммеліна шукала розради. Вона вигадувала собі ігри та розваги, від яких діставала дедалі більше задоволення. І тепер вона не збиралася від них відмовлятися лише тому, що сестра повернулася.

На третій день після возз'єднання Еммеліна втекла з класичного парку і тишком-нишком пішла до більярдної кімнати, де переховувала колоду карт. Лігши на живіт посеред оббитого зеленим сукном столу, вона почала розкладати простенький пасьянс. У цій грі Еммеліна завжди вигравала: саму гру було задумано так, що гравець не міг програсти. І щоразу, здобуваючи перемогу, дівчинка відчувала радісний захват.

У розпалі гри Еммеліна раптом нахилила голову, наче до чогось прислухаючись. Ні, вона не почула нічого. Але якимось внутрішнім чуттям, що завжди було настроєне на сестру, Еммеліна дістала сигнал: Аделіна гукає її. Та Еммеліна цей сигнал проігнорувала. Їй ніколи. З Аделіною вона побачиться пізніше. Коли скінчить гру.

А через годину до кімнати, як буря, увірвалась Аделіна з перекошеним лоттю обличчям. Вона притьмом видерлася на стіл і, охоплена істеричною злобою, накинулася на сестру.

Захищатися Еммеліна ніколи не вміла. Вона не поворухнула й пальцем, не видала ані звуку.

Аделіна, вимістивши на ній свою лють, кілька хвилин стояла мовчки, дивлячись на сестру. На зелене сукно капала червона кров. Скрізь були розкидані гральні карти. Еммеліна лежала, скрутившись калачиком, і плечі її конвульсивно здригалися.

Аделіна повернулася й пішла геть.

Еммеліна ж залишалася там, де й була, на столі, аж поки Джон не знайшов її через кілька годин. Він відніс бідолаху

до Хазяйки, а та змила кров з її волосся, поклала на око компрес і обробила синці настоєм ліщини.

— Цього б не трапилося, якби тут була Естер, — зітхала Хазяйка. — Коли ж вона повернеться?..

— Вона більше не повернеться, — відповів Джон якомога стриманіше.

Але й він був невдоволений тим, що сталося з Еммеліною.

— Ніяк не второпаю, — крєктала Хазяйка, — чому це Естер отак узяла й поїхала! І слова не сказала. Що ж могло трапитися? Може, якась біда... Може, з рідними яєсь лихо...

Джон похитав головою. Він уже сто разів чув, як його подруга висловлювала нав'язливу думку, ніби Естер має повернутися. Уже все село знало, що вона ніколи не повернеться. Служниця подружжя Модслі чула все. Вона божилася, що не тільки чула, а й геть усе бачила, натякаючи на пікантні подробиці. У селі вже не лишилося жодного мешканця, який би не знав, що непоказна гувернантка крутила роман із лікарем.

Тож цілком закономірно, що одного дня чутки про *поведінку* Естер (у селі це слово, вимовлене з багатозначною інтонацією, означало саме *погану поведінку*) досягли вух Хазяйки. Спочатку вона страшенно обурилася і навіть слухати не хотіла. Естер — її Естер! — нездатна на таке неподобство! Та коли місіс Дюн, сама не своя від обурення, переказала почуте Джонові, той лише підтвердив це. Він нагадав Хазяйці, що того самого дня, коли все трапилося, він, Джон-копач, приїздив до лікаря Модслі, щоб забрати Аделіну. І про все почув безпосередньо від служниці.

— А якщо вона безгрішна, чом же вона так похапливо поїхала, га? — переконував він Хазяйку.

— Ну, якась біда з родичами... — непевно мовила місіс Дюн. — Хтозна...

— Але якби вона збиралася повернутися, то написала б листа, еге ж? Або принаймні пояснила б причини свого від'їзду. Ти маєш її листа?

Бабця скрушно похитала головою.

— Отже, — підсумував Джон, — вона зробила щось таке, чого не слід було робити, і повертатися не збирається. Естер поїхала назавжди. Повір моєму слову.

Залишавшись на самоті, Хазяйка все думала й думала про почуте, не знаючи, кому і чому вірити. Світ і справді став якимось химерним і незрозумілим!

Він зник!

Одному лише Чарлі до всього було байдуже. Від'їзд Естер не справив на нього значного впливу. Утім, певні зміни таки відбулися: страви, що їх Естер регулярно залишала під його дверима на сніданок, обід та вечерю, змінилися спорадичними бутербродами, холодним м'ясом з овочами або яєчною. Усе це подавалося з непередбачуваними інтервалами, залежно від того, коли Хазяйка наступного разу згадає про Чарлі. Але тому було байдуже. Коли поруч була їжа, він міг з'їсти вчорашній шматок м'яса, печену картоплину чи просто скориночку сухого хліба. Але коли їжі поруч не було, то Чарлі й не згадував про неї. Його діймав *інший*, набагато лютіший голод — і тут ніхто не був у змозі нічим зарадити.

Час від часу до будинку надходили листи. Інколи хтось їх навіть розкривав. Якось Хазяйка, сама не знаючи навіщо, придибала до зали і помітила там купку листів, що вже встигли вкритися пилом, лежачи на килимкові під поштовою скринькою. І вона відкрила ці листи.

Один був від працівника банку, який вів фінансові справи Чарльза Енджелфілда. Повірений цікавився, чи не хоче, бува, містер Енджелфілд вкласти гроші у вигідну справу.

Другий являв собою рахунок від покрівельника.

Невже третій лист — від Естер?

Ні. Третій лист надійшов із психлікарні. Ізабель померла.

Не ймучи віри своїм очам, бабця дивилася на аркуш паперу. Ізабель?! Померла?! Невже це правда? Так. І причина смерті — грип, повідомлялося у листі.

Слід було сказати про це Чарлі, але місіс Дюн не наважувалася. Краще спочатку поговорити з Джоном-копачем, вирішила вона і відклала листа убік. Але надвечір, коли Джон сидів на своєму звичному місці за кухонним столом, а бабця по вінця наливала до його чашки свіжий чай, у голові її вже й слід листа прохолов. Лист приєднався до решти вражень, не зареєстрованих у пам'яті і тому назавжди втрачених. Таке з Хазяйкою часто траплялося.

А кілька днів по тому, несучи через залу грінки та шинку, вона механічно підклала на тацю для Чарлі й листи, бо до того часу вже встигла забути про їхній зміст.

Потім знову потяглися схожі, як близнюки, дні. Нічого ніде не відбувалося; тільки шар пилюки дедалі грубшав, бруду на вікнах ставало дедалі більше, гральні карти розповзалися увсебіч від шухляди у вітальні, і з кожним днем забувалося, що колись тут була Естер.

І в цій тиші одноманітних днів Джон-копач був першим, хто здогадався: *щось трапилося*.

Більшу частину свого життя Джон проводив надворі, а не у затишку кімнат. Тим не менш Джон знав, що перш ніж налити до чашки свіжого чаю, її слід вимити; що в миску, де було сире м'ясо, не можна накладати підсмажене, не вичистивши її. Він же не бовдур, він же слідкує за роботою, що її виконує Хазяйка! Коли в кухні громадилися брудні тарілки й чашки, Джон брався до справи і мив їх. Так дивно було бачити, як він, у своїх високих гумових чоботях, незграбно пораяється з порцеляною та рушниками, — адже у своєму парку він хутко вправлявся і з глиняними горщиками, і з ніжними рослинами! Повз увагу Джона не проминуло те, що кількість чашок і тарілок різко зменшилася. Якщо так піде й далі, посуду взагалі не залишиться. Куди ж він подівся? І Джонові відразу ж пригадалася Хазяйка зі своїми нерегулярними походами нагору з тацею в руках. Чи він останнім часом бачив, як вона принесла до кухні бодай одну порожню чашку чи тарілку? Ні, не бачив.

Джон пішов нагору. Біля замкнених дверей вишикувався довгий шерег тарілок і чашок. Їжею, якої не торкнувся Чарлі, залюбки ласували мухи. Вони дзижчали над пишним обідом, від якого вже йшов сильний сморід. Скільки ж днів Хазяйка залишала отак під дверима їжу, не помічаючи, що та, яку вона принесла попереднього дня, так і лишилася неспожитою?

Джон підрахував кількість тарілок та чашок і стривожено насупився. Він здогадувався: сталося лихо.

Він не став грюкати у двері — який сенс? Натомість садівник зійшов до сараю і знайшов там шматок деревини достатньо міцний, щоб його можна було застосувати як таран. На звук, із яким цей таран гамселив у дубові двері, на скрегіт металевих засувів, що їх Джон потужними ударами збивав з дерев'яного одвірка, збіглися всі ми — і навіть Хазяйка.

Коли розбиті двері впали, з кімнати вирвався такий жажливий сморід, що Еммеліна і бабця ледь не попадали. Джон — і той прикрив рукою рота і помітно зблід.

— Не заходьте, — наказав він нам, а сам увійшов до кімнати.

Та я все одно пішла за ним, тримаючись на відстані кількох кроків.

Ми обережно переступали через залишки гнилої їжі на підлозі, здіймаючи у повітря рої мух. Чарлі жив як тварина. Брудні запліснявілі тарілки валялися скрізь: на підлозі, на кам'яній полиці, на кріслах і на столі. Двері до спальні були прочинені. Кінцем поліняки, яку він використовував як таран, Джон обережно штовхнув двері.

Зі спальні вискочив настрашений кіт; проскочивши між наших ніг, він хутко зник.

Перед нами постала жажлива картина. Килим на підлозі вкривала засохла, засиджена мухами скоринка блювотиння. На столі біля ліжка лежали зім'яті й закривавлені носові хустки та бабусина штопальна голка.

Ліжко було порожнє. Чарлі там не було. Були тільки до огиди брудні простирадла та ковдри, заляпані кров'ю й нечистотами.

Ми стояли мовчки, намагаючись не дихати, але дихати все ж доводилося, тож ми вдихали через рот, і важкий, відразливий сморід застрягав у наших горлянках, збуджуючи нудоту. Джон хутенько проскочив до ванної кімнати, щоб відчинити квартиру. Не встигла я прослизнути за ним, як усе моє тіло вкрилося холодним потом. Унітаз був у жахливому стані. Нечистоти переливалися через край. Джон різко відсахнувся і наскочив би на мене, якби я сама не зробила двох кроків назад: він побачив ванну. Її переповнювало темне місиво з екскрементів та сечі. Неопи-санно мерзенний запах погнав нас із Джоном до дверей, через рої мух і засохле щуряче лайно, вниз сходами — і вигнав аж надвір.

Мене знудило. На зеленій траві галявини моя жовта блювотина здавалася свіжою, чистою і зовсім не огидною в порівнянні з тим, що я щойно бачила.

— Нічого, все минулося, — сказав Джон і заспокійливо поплескав мене по спині, однак я відчула: рука його й досі тремтить.

Хазяйка хутенько причовгала до нас через галявину. На її обличчі читалося запитання. Але що ми могли їй відповісти?

Так, ми бачили кров Чарлі. Ми бачили його екскременти, сечу й блювотиння. Але самого Чарлі ми не бачили.

— Його там немає, — сказали ми бабці. — Він зник.

Я повернулася до своєї кімнати й замислилася. Звісно, зникнення Чарлі було непередбачуваним поворотом подій. Воно змусило мене згадати про альманахи і про химерну аббревіатуру **ОСС**.

Але з'явився ще один аспект.

Чи здогадалася міс Вінтер, що я щось помітила? Зовні я ніяк не відреагувала. Але я відзначила: сьогодні міс Вінтер уперше мовила «я».

...У своїй кімнаті на таці поряд із бутербродами я знайшла великий брунатний конверт.

Містер Ломакс надіслав відповідь на мого листа з першою ж поштою. До його стислої, але люб'язної записки додавалися копії контракту Естер (я переглянула їх і відклала) і лист-рекомендація від якоїсь леді Блейк з Неаполя, яка схвально відгукувалася про здібності міс Барроу. Та найцікавішим був лист, написаний рукою самої чудодійниці Естер.

Шановний докторе Модслі!

Я вдячна вам за пропозицію найму, яку ви мені так люб'язно зробили.

Я із задоволенням заступлю на означену посаду в Енджелфілді з дев'ятнадцятого квітня, як ви і пропонували мені.

Наскільки мені відомо, поїзди ходять лише до Бенбері. Якщо можете, порадьте, як дістатися звідти до Енджелфілду. На станцію Бенбері я прибуду о десятій тридцять.

*Щиро,
Естер Барроу*

У чіткому почеркові Естер відчувалася рішучість, нахил букв був однаковим, а заокруглення — плавними і м'якими. Самі ж літери були середнього розміру: достатньо великими для розбірливості і достатньо маленькими для економії паперу та чорнила. Не було жодних завитків, кружалець та інших прикрас. Кожна літера «випромінювала» відчуття порядку, врівноваженості і пропорційності. Це був хороший, вправний і чистий почерк. Це була сама Естер, втілена у літери і слова.

А у верхньому правому кутку зазначалася її лондонська адреса.

«От і добре, — подумала я. — Тепер я тебе неодмінно знайду».

Я простягла руку по папір і перш ніж записати черговий фрагмент розповіді міс Вінтер, написала листа до знавця генеалогії, якого порекомендував мені батько. Лист вийшов досить довгим: мені довелося спочатку пояснити, хто я, бо навряд чи цей фахівець знав, що в містера Лі є донька; довелося також побіжно торкнутися теми альманахів, щоб

виправдати свою претензію на його робочий час; а ще довелося перелічити все, що я знала про Естер: Неаполь, Лондон, Енджелфілд. Попри великий обсяг, зміст мого листа був простий: *знайдіть її!*

Після Чарлі

Міс Вінтер ніяк не відреагувала на моє спілкування з її правозаступником, хоча я була певна, що її про це поінформували. А ще я була певна, що цих документів ніколи не надіслали б мені без її згоди. Не знаю, чи здалися їй мої дії хитрістю, проти якої вона мене застерігала і до якої так несхвально ставилася, але мені міс Вінтер ані словом щодо цього не прохопилася. Увечері того самого дня, коли я написала листа до фахівця з генеалогії, письменниця просто поновила свою розповідь з того місця, де її перервала, наче про жоден поштовий обмін інформацією їй відомо не було.

Чарлі став другою втратою, а якщо рахувати Ізабель, то третьою. Але Ізабель ми фактично втратили ще два роки тому, тож на те можна було не зважати.

На Джона зникнення Чарлі вплинуло сильніше, ніж раптовий від'їзд Ізабель. Так, Чарлі був ексцентричним і дивакуватим відлюдником, але ж він був господарем маєтку. Чотири рази на рік, після шостого чи сьомого нагадування, Чарлі нашкрябував свій підпис у належних паперах, і банк надавав гроші, необхідні для продовження розміреного життя Енджелфілду. І ось тепер Чарлі зник. Що ж з ними всіма буде? Де вони тепер братимуть гроші на життя і плекання хазяйства?

Джонови довелося пережити кілька жахливих днів. Він наполіг на тому, щоб прибрати у дитячих кімнатах.

— Інакше всі ми похворіємо.

І він сумлінно прибирав, а коли несила вже було терпіти сморід, вискакував надвір і сідав на східцях ганку, хапаючи ротом свіже повітря так судомно, наче щойно мало не потонув.

Вечорами Джон подовгу купався, стираючи при цьому цілий брусок мила. Він відшкрябував шкіру так, що вона аж рожевіла. Ніздрі — і ті Джон вимивав з милом.

А ще він куховарив. Ми вже помітили, що бабця, готуючи їжу, стала часто забуватися. Овочі розварювалися до каші, а потім пригоряли до каструлі. З деяких пір запах підгорілої їжі оселився в нашому будинку.

І ось одного дня ми застали в кухні Джона. Його руки, звичай чорні від землі, тепер мили у раковині жовтошкірі овочі, чистили їх, пересували накривки каструль на плиті. Уперше за довгий час ми наминали справді смачне м'ясо та рибу з овочами, пили міцний гарячий чай. Бабця ж сиділа в кутку на кріслі і, здавалося, не зовсім добре розуміла, що куховарити — загалом її обов'язок.

Після прибирання і миття посуду вони з Джоном сиділи за кухонним столом і говорили. Клопоти садівника були одні й ті самі: що їм тепер робити? з чого жити? що з ними всіма буде?

— Не клопочися, він же має колись вийти! — заспокоювала його Хазяйка.

— Вийти? — Джон зітхав і скрушно хитав головою. Це він уже чув. — Його там немає, бабцю. Він зник, ти що, забула?

— Зник? Та годі тобі! — вона недовіриливо хитала головою і сміялася, наче Джон пожартував.

Коли місіс Дюн почула про зникнення Чарлі, в її пам'яті не знайшлося місця для цього факту. Коридори, проходи і глибокі колодязі її свідомості вже зробилися ветхими і в багатьох місцях зруйнувалися. Узявшись за один кінець думки, вона йшла за нею крізь зяючі отвори у стінах, зісковзувала в тунелі, що розверзалися під ногами, і раптом здивовано зупинялася: «А що це було, га? А може, мені просто здалося...» Замислившись про Чарлі, замкнутого в дитячій

кімнаті, охопленого горем через смерть своєї коханої сестри, Хазяйка, сама того не усвідомлюючи, провалилася в чергову пастку і наштовхнулася на спогад про Джорджа, батька Чарлі, який після втрати коханої дружини замкнувся у бібліотеці й поринув у своє невимовне горе.

— Я знаю, як його звідти витягти, — сказала бабця і позмовницькому підморгнула. — Я принесу йому дитя. Ця хитрість обов'язково спрацює. Ось просто зараз візьму і принесу йому Ізабель.

Джон не став їй пояснювати, що Ізабель померла, бо на обличчі Хазяйки знову б з'явився отой напівзасмучений-напівзацікавлений вираз і вона б укотре стала питатися, що до чого.

— У психлікарні? — вигукнула б Хазяйка ошелешено. — А чому ж мені ніхто не сказав, що Ізабель забрали до психлікарні? Бідолашний її батько! Він же в ній душі не чує! Ця звістка його вб'є!

І після цього вона б знову на довгі години поринула у зруйновані коридори пам'яті, побиваючись через минулі трагедії, наче вони сталися вчора, і не звертаючи ані найменшої уваги на біди сьогоднішні. Джон уже багато разів був свідком саме такої реакції з боку Хазяйки і не бажав її повторення.

Місіс Дюн повільно підвелася зі свого крісла і, потерпаючи від болю в ногах, потихеньку почовгала до дитини, яка за ті роки, що випали з її пам'яті, вже встигла вирости, вийти заміж, народити двійнят і померти. Джон не став зупиняти Хазяйку. Усе одно бабця забуде, куди йшла, перш ніж дійде до сходів. Тому він лише подивився їй услід, поклав голову на руки і глибоко зітхнув.

Що ж робити? Як бути? З Чарлі, з Хазяйкою — з усім?

Наприкінці тижня кімнати Чарлі було вичищено, а в результаті тривалих Джонових роздумів з'явилося щось схоже на план дій, точніше, на план бездіяльності. Про Чарлі не надійшло ніяких звісток — ні зблизька, ні здалеку. Ніхто не бачив, як він пішов, ніхто за межами будинку не знав

про його зникнення. І навряд чи когось поза Енджелфілдом це обходило.

«Чи зобов'язаний я, — міркував Джон, — інформувати кого-небудь про зникнення Чарлі? Наприклад, лікаря або правозаступника? Ні, не зобов'язаний».

І чим більше він розмірковував, тим більше переконувався, що робити цього не зобов'язаний. Хіба ж хазяїн не має права піти з дому на свій розсуд і не сповіщати про це своїх слуг? Джон вирішив не розповідати лікареві, бо нічим добрим це б не скінчилося. Варто лише пригадати, до чого призвела попередня поява Модслі в маєтку! Стосовно ж правозаступника... Тут було про що поміркувати.

Якщо Чарлі не повернеться, то хто ж зніматиме гроші з його банківського рахунку? Джон здогадувався, що коли відсутність господаря затягнеться, то до правозаступника звертатися таки доведеться; однак... Джонове небажання звертатися до послуг містера Ломакса можна було пояснити. Роками мешканці Енджелфілду жили, повернувшись спинами до зовнішнього світу. Естер була єдиною сторонньою людиною, що проникла у їхнє середовище, і наслідки цього проникнення були катастрофічними. Крім того, Джон мав інстинктивну недовіру до правозаступників. Садівник не мав нічого конкретного проти самого містера Ломакса, котрий, з якого боку не поглянь, здавався пристойним і розумним чолов'ягою; тим не менш Джон не важився довірити вирішення родинної справи членові професійного об'єднання, яке заробляло тим, що пхало свого носа у приватні справи інших людей. А якщо про зникнення Чарлі дізнається увесь загал — а це неодмінно станеться, бо дізналися ж люди якось про його дивацтва! — то чи обмежиться правозаступник своїм підписом під банківськими паперами Чарлі, щоб Джон та Хазяйка мали змогу оплачувати рахунки з бакалійної крамниці? Ні, не обмежиться. Джон-копач знав про правозаступників достатньо, щоб розуміти: все не так просто. Садівник аж насупився, уявивши, як до них заявиться містер Ломакс і почне відчиняти усюди двері, ни-

шпорити по гардеробах і буфетах, заглядаючи у кожний темний закуток і приглядаючись до кожної ретельно прихованої таємниці Енджелфілду. І кінця цьому не буде.

Крім того, варто буде правозаступникові приїхати лише один раз, щоб пересвідчитися: з Хазяйкою не все гаразд. Містер Ломакс, ясна річ, стане наполягати на тому, щоб її оглянув лікар. І з бабцею станеться те, що колись сталося з Ізабель. Її заберуть. І що ж доброго з цього вийде? Нічого.

Енджелфілд і так недавно позбувся одного чужинця в особі Естер, а тепер що — ще одного запрошувати? Приватні проблеми набагато безпечніше розв'язувати у приватному порядку. А це означало, що нехай усе йде своїм ходом, як і раніше.

А куди поспішати? Останній раз гроші знімали з рахунку лише кілька тижнів тому, тож певні кошти у їхньому розпорядженні були. Естер поїхала, не забравши своєї платні, тож якщо гувернантка не напише, щоб гроші їй вислали, цією готівкою теж можна буде скористатися у разі доконечної потреби. На їжу грошей піде небагато: у городі овочів та фруктів достатньо, щоб прогодувати цілий полк, а в лісі повно куріпок та фазанів. А якщо вже дійсно трапиться якась скрута чи лихо (хоча Джон до пуття не знав, яке ще гірше лихо може спіткати Енджелфілд!), то садівник мав на прикметі чолові'ягу, завжди готового заплатити йому дватри шилінги за кілька пляшок бордо, винесених з льоху.

— На деякий час ми забезпечені всім необхідним, — якось сказав він увечері Хазяйці, пихкаючи цигаркою в кухні. — Місяці на чотири, якщо будемо заощаджувати. А опісля — не знаю. Поживемо — побачимо.

Це були слова, сказані радше собі самому: Джон уже облишив сподівання на присутні відповіді з боку своєї подруги. Але звичка радитися з нею сиділа в ньому надто глибоко, щоб її можна було швидко позбутися. Тому він і далі коротав із Хазяйкою час у кухні й ділився з нею своїми думками, мріями та клопотами. А коли вона відповідала — відповідала випадковими, плутаними клубками слів, — Джон сушив голову над її фразами, намагаючись віднайти в них

бодай якийсь зв'язок зі своїм запитанням. Та лабіринт думок місіс Дюн був надто складний, щоб у ньому міг орієнтуватися хтось іще, а нитка, що вела від одного слова до іншого, повсякчасно вислизала з Хазяйчиних ослаблених рук.

Джон дбав, щоб завжди була городина до столу. Він куварив; він нарізав м'ясо на Хазяйчиній тарілці і годував подругу з виделки. Він підливав гарячого чаю у її чашку і заварював свіжий. Він не був теслею, але все одно тут і там прибивав гвіздками нові дошки замість струхлявілих; виносив з головних кімнат мідниці й горщики з водою; видирався на горище і, почісуючи маківку, споглядав дірки у даху.

— Треба буде якось усе це привести до ладу, — примовляв він рішуче.

Утім, багато не дощило, багато не сніжило, тож ця робота могла і почекати. А Джон мав багато іншої роботи, яка чекати не могла. Він прав простирадла й одіж. Висихаючи, вони ставали заляккими й липкими через залишки невилосканого мила. Він білував кроликів і патрав фазанів, а потім їх смажив. Він мив підлоги й чистив туалет. Джон знав, що треба робити, бо раніше сотні раз бачив, як цю роботу виконувала Хазяйка.

Час від часу він приділяв півгодини класичному паркові, але радості ця робота йому вже не давала. Задоволення за-тьмарювалося побоюванням, що під час його відсутності в будинку може статися якась лиха. До того ж, щоб доглядати парк по-справжньому, потрібно було набагато більше часу, ніж Джон тепер міг цьому приділяти. Тому врешті-решт єдиною доглянутою частиною парку став город, а на все інше садівник махнув рукою.

Коли ми звикли до нових умов життя, в нас з'явилося відчуття певного спокою і навіть комфорту. Винний льох виявився незамінним джерелом фінансування хатнього господарства. Наше життя знов набуло стабільності й надійності. Заходила гадка: краще б Чарлі тут більше не з'являвся. Незнайдений і неповернутий, ні живий ні мертвий, він нікому не міг заподіяти зла.

Про те, що мені довелося згодом побачити, я не розповіла нікому.

У лісі була халупка. У ній уже сто років ніхто не жив, і вона заросла бур'янами. Саме сюди колись приходили Чарлі та Ізабель. Коли Ізабель забрали до психлікарні, Чарлі й далі туди приходив; я знала це, бо підглядала, як він там пхикав, вишкрябуючи на своєму тілі старою голкою любовні послання.

Тож я не могла не згадати про цю хижку, коли зник Чарлі. І знову туди пішла. Протиснувшись крізь зарості й мох, що маскували вхід, я потрапила всередину, де приємно пахло цвіллю, і там, у напівтемряві, побачила Чарлі. Він сидів, прихилившись до стіни у кутку, а поруч валявся пістоль. Половину голови геть знесло пострілом. Попри рій хробаків, я впізнала другу половину — вона, безсумнівно, належала Чарлі.

Я позадкувала з хижки, забувши і про мох, і про бур'яни з будяками, бажаючи якомога швидше втекти звідси. Але хоч як швидко я не бігла, образ Чарлі переслідував мене, і, здавалося, нікуди було подітися від його невидючого однокласника погляду.

Де ж знайти втіху і спокій?..

Я знала про ще один будиночок. Така собі невеличка хатка у лісі. Я там кілька разів цупила їжу. Тож саме туди я й побігла. Біля вікна я сховалася, намагаючись віддихатися, думаючи, що ось тут, поруч — нормальне просте життя.

Переставши хапати ротом повітря, я зазирнула у вікно. Мені не хотілося зводити очей з жінки, яка сиділа у кріслі й в'язала, і гадки не маючи, що хтось за нею спостерігає. Її присутність заспокоїла мене, наче ця жінка була доброю бабусею з казки. Я дивилася на неї і терла очі, аж доки образ скаліченого Чарлі не зник з моєї свідомості і серце не перестало несамовито калатати.

Не поспішаючи, я пішла назад до Енджелфілду. Я нікому нічого не сказала. Бо краще було так, як було. А Чарлі було вже однаково, еге ж?

Отак він і став моїм першим приви́дом.

Мені вже почало здаватися, що авто лікаря залишиться на під'їзній алеї будинку міс Вінтер назавжди. Коли я вперше тут з'явилася, містер Кліфтон приїздив сюди що три дні, потім став приїздити що два дні, згодом — щодня, а тепер уже навідувався двічі на день. Під час інтерв'ю я уважно приглядалася до Віди Вінтер. Я знала правду. Міс Вінтер була смертельно хвора. Вона повільно вмирала. І тим не менш, коли письменниця розповідала мені історію, створювалося враження, що вона черпає сили з якогось невидимого джерела, на яке не мають впливу ні її вік, ні хвороба. Я пояснювала цей парадокс тією безперервною увагою, яку їй приділяв лікар. Напевне, саме ця увага й підтримувала її.

Однак не підлягало сумніву, що міс Вінтер швидко занепадала на силах. Якось уранці Джудіт сказала мені, що міс Вінтер почувується погано і впродовж двох-трьох днів не зможе давати мені інтерв'ю. І я навіть можу на цей час відлучитися.

Відлучитися?! І це після того галасу, який здійняла міс Вінтер, коли я зібралася їхати минулого разу! Чого-чого, а відпустки від міс Вінтер я не чекала. І це при тому, що за кілька тижнів Різдва!..

Джудіт почервоніла, зробивши цю заяву, але додаткової інформації мені не надала. Щось було не так — це однозначно. Моя присутність комусь стала на заваді.

— Якщо хочете, я можу допомогти вам пакувати ваші речі, — запропонувала економка. І винувато посміхнулася, відчуваючи мій здогад, що від мене щось приховують.

— Дякую, я вже якось сама, — дещо роздратовано, навіть грубо відказала я.

— Моріс сьогодні вихідний, тому до станції вас відвезе лікар Кліфтон.

Бідолашна Джудіт. Вона терпіти не могла брехати, і конспіратор з неї був нікудишній.

— А міс Вінтер? Я хотіла б трохи поговорити з нею. Перш ніж поїхати.

— Міс Вінтер? Боюсь, вона...

— Не хоче мене бачити?

— Вона *не може* вас бачити. — Обличчя Джудіт аж засяяло від полегшення, у голосі її почулася нотка щирості: нарешті вона змогла сказати мені бодай децицю правди. — Повірте мені, міс Лі. Просто не може.

Те, що знала, але не сказала мені Джудіт, знав також і лікар Кліфтон.

— Ви живете в Кембриджі у крамниці вашого батька? — поцікавився він. — А чи він часом не займається книжками з історії медицини?

Я дала стисло відповідь, дужче переймаючись тими питаннями, що турбували мене, аніж тими, що ставив мені він, і невдовзі спроби лікаря продовжити нашу несуттєву розмову припинилися. Коли ми під'їхали до станції Гаррогейт, атмосфера між нами була важкою: нас обох гнітило вимушене мовчання про погіршення здоров'я міс Вінтер.

Знову в Енджелфілді

За день до приїзду в Енджелфілд я, їдучи поїздом, уявляла собі шумну картину бурхливої діяльності зі знесення руїн. Ось старші будівельники вигукують вказівки, вимахуючи руками, наче семафорами; повільно обертаються величезні крани; чути, як розбивають каміння... Натомість, підійшовши до брами і поглянувши на об'єкт, що був приречений на знесення, я пересвідчилася: наразі все лишилося без змін. Скрізь панувала тиша.

За туманом майже нічого не було видно, навіть стежину, якою я йшла, — я то знаходила, то знову губила її. Потім підвела голову й пішла наосліп, повторюючи маршрут, який запам'ятала з попереднього приїзду, і керуючись спогадами про опис, почутий раніше від міс Вінтер.

Мапа, що зберігалася в моїй голові, виявилася точною: я вийшла до парку саме в тому місці, де і розраховувала. Темні обриси тисових насаджень були схожі на невиразно намальовані декорації, сплюснені до двовимірності порожнім заднім планом. Дві банеподібні форми, схожі на капелюхи-циліндри, наче плавали в тумані, бо їхні стовбури розчинилися в білій імлі. За шістдесят років вони розрослися і втратили форму, але все одно мені легко було уявити їхню колишню геометричну бездоганність; утім, і Енджелфілд уявлявся мені не призначеною до знесення руїною, а величним будинком, де мешкають люди. Здавалося, всі ці роки так само ефемерні, як і розпорошені в повітрі краплинки води, і вони так само випаруються з першими ж променями зимового сонця.

Я піднесла до очей годинника і подивилася, котра година. Я домовилася зустрітися з Аврелієм, але ж як знайти його в такому тумані? Тут можна блукати нескінченно й так і не зустрітися з іншою людиною, навіть якщо вона, людина ця, пройде повз на відстані простягнутої руки.

— Агов! — гукнула я.

— Агов! Здрастуйте! — відповів чоловічий голос.

Було неможливо визначити, далеко він чи десь поруч.

— Ви де?

Я уявила собі Аврелія, який вдивляється в туман, шукаючи хоч якийсь орієнтир.

— Я біля дерева, — донеслися до мене приглушені слова.

— Я теж біля дерева, — озвалася я. — Але, гадаю, ми біля різних дерев. Бо чути, що ви не поруч зі мною.

— А мені здається, що ви десь поруч.

— Правда? Тоді стійте на місці і щось кажіть, а я йтиму на ваш голос!

— Ви маєте рацію! Чудовий план! Тільки от не знаю, що казати... Просто так розмовляти дуже легко, а на замовлення — не так-то й просто! Погода просто жахлива. Ніколи раніше не доводилося бачити такого туману!

І поки Аврелій говорив, я заглибилася в білу хмару й пішла за ниткою його голосу, що тяглася крізь туман.

І раптом я побачила її: повз мене пропливла тінь, ледь помітна на тлі водянистого світла. Я була майже впевнена, що то *не* Аврелій. Несподівано відчувши, як несамовито закалатало моє серце, я простягла руку — боязко і водночас із надією. Але постать відхилилася й попливла геть.

— Аврелію? — я сама відчула, як тремтів мій голос.

— Що?

— Ви й досі там?

— Звичайно, а де ж іще?

Голос його пролунав не з того боку, де щойно була тінь. Що ж то було? Якийсь ефект, спричинений туманом?.. Настрашена тим, що *могла б* побачити, якби почекала *трохи* довше, я нерухомо стояла і вдивлялася у водянисте повітря, *бажаючи*, щоб поряд зі мною знову вигулькнула та постать.

Та замість неї вигулькнув Аврелій.

— Ага, ось ви де! — забубонів позаду мене його басовитий голос.

Аврелій стиснув мене за плечі своїми руками в рукавичках і повернув до себе.

— Господи, та ви ж бліді як полотно, Маргарет! Можна подумати, що вам зустрівся привид!

Ми пішли прогулятися в парк. У своєму пальті Аврелій здавався ще вищим та міцнішим, а я у своєму — сірому, як туман, — почувалася поряд із ним маленькою та якоюсь наче ілюзорною.

— Як ваші справи з книжкою?

— Поки що це не книжка, а нотатки. Записи інтерв'ю з міс Вінтер. І результати досліджень.

— Сьогодні ви теж досліджуватимете?

— Так.

— А що саме?

— Та оце хотіла зробити кілька знімків. Але погода все зіпсувала.

— За годину розвидниться. Цей туман — ненадовго.

Ми вийшли на стежину із шерезами конусоподібних насаджень обабіч, які розрослися так, що майже перетворилися на живопліт.

— А ви, Аврелію, — *ви* чому сюди приходите?..

Ми дійшли до кінця стежини й увійшли у простір, де, здавалося, нічого не було, крім туману. Небавом перед нами постала стіна тисів, удвічі вища за Аврелія, і ми пішли вздовж неї. На траві, на листі я помітила поблискування: то з'явилося сонце. Волога, що висіла у повітрі, почала випаровуватися. Довкола розвиднялося. Пройшовши уздовж височенної тисової стіни, яка виявилася окружністю, ми повернулися на ту саму стежину, з якої зійшли.

Коли моє запитання геть загубилося в часі і я вже втратила певність, чи ставила його взагалі, Аврелій відповів:

— *Тому що я тут народився.*

Я різко зупинилася. Аврелій побрів далі, не помітивши, який ефект справили на мене його слова. Мені довелося ледь не бігцем наздоганяти його.

— Аврелію! — вхопила я його за комір пальта. — Це правда? *Ви тут народилися?*

— Так.

— А коли?

На його обличчі з'явилася якась дивна сумна посмішка.

— У свій день народження.

Забувши про обачність, я стала наполягати.

— Зрозуміло, але коли саме?

— Може, десь у січні. А може, у лютому. Можливо, навіть наприкінці грудня. Приблизно шістдесят років тому. Боюсь, оце і все, що я знаю.

Я спохмурніла, пригадавши, як минулого разу він розповідав мені про місіс Лав і сказав, що матері в нього не було. Гаразд, але і названа дитина теж може принаймні знати, коли в неї день народження!

— Аврелію, ви хочете сказати, що ви знайда?

— Саме так. Я знайда.

Від розгубленості я не знала, що й казати.

— До всього звикаєш, і до цього теж, — мовив він, і мені стало соромно, що йому доводиться втішати мене через його ж власну біду.

— І ви звикли?

Він уважно поглянув на мене, явно вирішуючи, чи слід йому розкривати переді мною душу.

— Якщо щиро, то ні.

Ступаючи повільно і важко, наче каліки, ми рушили далі. Туман майже зник. Магічні обриси класичного парку втратили свою чарівливу загадковість і постали перед нами тим, чим насправді й були: занедбанними кущами й живоплотами.

— Отже, місіс Лав... — почала я.

— Знайшла мене. Саме так.

— А вашими батьками були...

— Не маю уявлення, хто був моїми батьками.

— Але ж ви знаєте, що народилися тут, у цьому будинку? Аврелій засунув руки глибоко в кишені. На його обличчі з'явився напружений вираз.

— Це важко пояснити, тим паче що я не маю жодних доказів. Але я знаю, що тут народився. *Я це дійсно знаю.*

Аврелій кинув на мене швидкий погляд. Я глянула на нього у відповідь, очима заохочуючи його продовжувати.

— Інколи людина підсвідомо набуває знань. Знань про себе. Таким чином вона дізнається про той час, коли ще була неспроможна щось запам'ятати.

Я кивнула.

— У ніч, коли мене знайшли, — говорив далі Аврелій, — тут, в Енджелфілді, сталася велика пожежа. Про це мені розповіла місіс Лав, коли мені було дев'ять. Казала, що не могла не розповісти: коли вона вперше взяла мене на руки, моя одіж відгонила димом. Тоді я пішов дивитися на згарище. І тепер приходжу сюди постійно. Пізніше я знайшов в архіві місцеву газету з повідомленням про пожежу. У всякому разі....

У його голосі чітко чулася вдавана безтурботність людини, яка розповідає щось дуже для неї важливе, історію настільки для неї дорогу і виплекану, що її значущість

доводиться вбирати в одіж байдужної легковажності — на той випадок, якщо співрозмовник не виявить належного співчуття.

— У всякому разі, щойно я прийшов сюди, то відразу ж усе відчув і збагнув. Тут — мій дім, сказав я собі. *Тут я з'явився на світ.* Жодних сумнівів бути не може. Бо я це знаю і відчуваю.

З останніми словами Аврелія його вдавана байдужість несподівано зникла, і в голосі з'явилася схвильована проникливість. Він прокашлявся.

— Звісно, я не думаю, що хтось мені повірить, бо не маю фактичних доказів. Лише збіг дат і неясні спогади місці Лав про мою пропахлу димом одіж. І все. А ще — моє власне переконання.

— Я вірю вам, — мовила я.

Аврелій прикусив губу і відвернувся.

Наша розмова, його щирість, оцей туман несподівано вивели нас немовби на півострів взаємної довірливості, і я відчула, що ось-ось розповім йому те, чого ніколи й нікому не наважувалася розповісти. Уже готові слова миттю влетіли зграєю птахів у мою свідомість і враз упорядкувалися в речення, яким не терпілося зірватися з вуст. Наче вони довгі роки чекали цього моменту.

— Я вірю вам, — повторила я, не встигаючи вимовляти слова, що нетерпляче юрмилися в горлі. — Я теж мала колись схоже відчуття. Знання того, що, здавалося б, знати неможливо. Це підсвідоме знання. Воно походить з того періоду життя, коли людина ще не в змозі щось запам'ятати.

І тут я знову побачила *оте!* Краєм ока я помітила, як неподалік щось ворухнулося і в ту ж мить зникло.

— Ви його помітили, Аврелію?

Він поглянув туди, куди і я, — на піраміди класичного парку і далі.

— Що саме? Ні, я не помітив нічого.

Воно щезло. А може, ніколи там і не з'являлося...

Я повернулася до Аврелія, але було вже пізно. Я втратила самовладання, а разом із ним — і момент щирості.

— А у вас є день народження? — спитав Аврелій.

— Так, у мене є день народження.

Усі слова, що їх я так і не спромоглася вимовити, повернулися кудись туди, де вони тихенько переховувалися всі ці роки.

— А ви дозволите мені занотувати дату? — з ентузіазмом запитав він. — Щоб згодом надіслати вам картку з вітаннями.

Я вимушено всміхнулася.

— Мій день народження вже скоро.

Аврелій розгорнув маленький синій записничок, поділений на місяці.

— Дев'ятнадцятого, — сказала я, і він зробив запис.

Олівець у його величезній долоні здавався зовсім маленьким — із зубочистку завбільшки.

Місіс Лав вив'язує п'ятку на сірій шкарпетці

Коли задощило, ми накинули капюшони й хутенько подалися до церкви, щоб там перечекати негоду. На ганку станцювали джигу, струшуючи з одягу дощові краплі, а потім зайшли всередину.

Ми сіли на лавку біля вівтаря. Я невідривно дивилася на склепінчасту стелю, доки мені не закрутилася голова.

— Розкажіть мені про те, як вас знайшли, — попросила я.

— Я знаю тільки те, що мені розповідала місіс Лав, — відповів Аврелій. — І саме це можу вам переповісти. І, звичайно ж, про мою спадщину.

— Ви маєте спадщину?

— Так. Нічого особливого. Не те, що зазвичай мається на увазі, коли говорять про спадщину, але все одно... Я навіть зможу вам її показати — трохи згодом.

— Було б цікаво поглянути.

— Я тут думав... Дев'ята — ще рано для кави з тістечком, бо нещодавно був сніданок, еге ж? — Це було сказано із заклопотаною гримасою, яка з наступними словами перетворилася на сяючу посмішку — Тому я подумав: чи не можу я запросити міс Маргарет на другий сніданок об одинадцятій? Тістечка й кава — що ви на це скажете? Вам не завадить підкріпитися. А я тим часом покажу вам свою спадщину, хоча там особливо й дивитися нема на що.

Я прийняла його запрошення.

Аврелій витягнув з кишені окуляри і почав недбало їх протирати.

— Отже. — Він глибоко й повільно вдихнув. І так само повільно видихнув. — Слухайте. Про місіс Лав та історію, яку вона мені розповіла.

Його обличчя набуло відстороненого виразу. До цього трюку часто вдаються оповідачі, намагаючись таким чином «зникнути», щоб дати дорогу самому оповіданню. З перших же слів Аврелія я ніби почула голос самої місіс Лав, яку покликала з могили пам'ять про розказану нею історію.

Історія про неї, про Аврелія, і, можливо, про Еммеліну.

Тієї ночі було темно, хоч в око стрель, а в тій темряві вирувала буря. Свистів вітер, гнучи додолу дерева, а дощ лупив такий, що, здавалося, шибки порозбиває. Я сиділа біля каміна і в'язала сіру шкарпетку; ага, це була вже друга, і я щойно почала вив'язувати п'ятку. Раптом по моїй спині наче мурашки побігли. Та ні, я не змерзла, кажу вам. Бо ще вдень нанесла повний кошик дров із сараю і недавно підкинула у вогонь двійко цурпалків. Тож я не змерзла, зовсім ні, але про себе подумала: оце так ніч, Господи, твоя воля! Добре, що я — не якась бідолаха, котру негода застала десь у лісі або в полі; сама думка про таку бідолаху змусила мене здригнутися.

У моїй хаті було тихо, тільки час від часу чулося потріскування дров у каміні, стукіт в'язальних спиць одна об одну та мої зітхання. Що ви кажете — мої зітхання? Ага, стукіт

в'язальних спиць і мої зітхання. А чому ж я зітхала? Та тому, що щастя не мала. Я стала надто часто поринати у спогади, а це погана звичка для п'ятдесятирічної жінки. Начебто все у мене є: і вогонь у каміні, і дах над головою, і харчів удосталь; та чи щаслива я? Аж ніяк. Тому й зітхала над своїм в'язанням, а надворі тим часом періщив дощ.

Згодом я встала, принесла добрячий кусень пирога з комогри та й ум'яла його під шкалик бренді. І збадьорилася до надзвичайності. Та коли повернулася до свого в'язання, то у мене й серце впало. І знаєте, чому? Я вив'язала п'ятку аж двічі!

Я не на жарт злякалася! По-справжньому злякалася. Загалом я дуже старанна в'язальниця. Не те що моя сестра Кітті — та завжди в'язала недбало, сяк-так. Та й не була я підсліпувата, як моя бідолашна старенька мати перед смертю. Лише втретє в житті робила я цю помилку.

Уперше я двічі вив'язала п'ятку, коли була ще молодою. Стояв прекрасний сонячний день. Я сиділа собі біля розчиненого вікна і мліла від запаху квітів, який линув із саду. Тоді це була синя шкарпетка. Для... того, ну, для одного парубка. Як його звали — не скажу, бо воно і не треба. Словом, для свого нареченого. Мабуть, я замріялася. От дурна! Про білі сукні, смачні торти і таке інше. І раптом глядь — а п'ятка вив'язана двічі! Ребриста гомілкova частина, потім п'ятка, потім знову гомілка, а опісля — знову п'ятка. Я голосно розсміялася. Чом би й ні — адже нічого страшного не трапилося! Це дуже легко розпустити і переробити, як годиться.

Не встигла я витягти спиці, як несеться до мене сестра Кітті по садовій стежині. «Що з нею трапилося?» — подумала я з тривогою. Обличчя в неї було аж блідо-зелене, а коли вона побачила мене у вікні, то зупинилася як укопана. Тоді-то я й збагнула, що то *не в неї* щось трапилося, а *в мене*. Сестра розтулила рота, але довго не могла й слова вимовити. І заплакала. А потім виклала все, як було.

Стався нещасний випадок. Мій наречений пішов зі своїм братом дичину постріляти. Куріпок, чи що... Саме туди, куди не можна було ходити. Хтось помітив їх, і вони зляка-

лися. Та й кинулися навтьоки. Даніель, його брат, той перший підбіг до перелазу і перескочив через огорожу. А мій наречений надто метушився. Його рушниця застрягла в перелазі. Треба йому було зупинитися й спокійно її витягти. А він почув, що за ним женуться, запанікував, смикнув рушницю на себе і... Гадаю, далі розповідати не треба. Ви й так здогадалися, що трапилось.

Я розпустила в'язання. Усі ці вузлики, які я вив'язувала рядок за рядком, — взяла й розпустила. Це робиться легко. Висмикуєте спиці, тягнете за нитку, і вузлики розповзаються. Один за одним, рядок за рядком. Я розпустила зайву п'ятку і продовжувала тягнути нитку. Стопа, підйом, ребриста гомілкорова частина. Я смикала нитку, а петлі розв'язувалися та й розв'язувалися. І незабаром не лишилося нічого — тільки купка покручених синіх ниток у мене на колінах.

В'язати шкарпетку легко, а розпустити — ще легше.

Я думала скрутити цю синю вовну у клубок, щоби згодом щось зв'язати. Може, я щось і зв'язала потім — не пам'ятаю.

Удруге я помилилася тоді, коли вже почала старіти. Ми з Кітті сиділи саме отут, біля каміна. Минув рік після смерті її чоловіка і майже рік після того, як вона перебралася до мене. Слава Богу, вона поволі прийшла до тями, їй уже набагато краще, думала я. Стала більше посміхатися, знову виявляла інтерес до життя. Уже не ридеє ридма на кожную згадку про небіжчика. Отже, сиділи ми отут, а я в'язала. Це мали бути теплі спальні шкарпетки для Кітті; з м'якенької ягнячої вовни, рожеві — саме під колір її халата. Сама ж Кітті читала книжку. Мабуть, вона не надто у неї заглибилася, бо раптом зауважила:

— Джоанно, ти двічі вив'язала п'ятку.

Я піднесла в'язання до очей — і дійсно.

— Хай йому грець! — вилаялась я.

Кітті сказала, що було б недивно, якби це вона так помилилася: вона ж бо повсякчас або вив'язувала п'ятку двічі, або й геть забувала вив'язати її, й тоді шкарпетка виходила

зовсім без п'ятки — просто нога і пальці. Ми згадали про це — й обидві розсміялися.

— Не чекала від тебе такого промаху. Це зовсім на тебе не схоже, — сказала сестра.

Не схоже, але трапилася колись у мене така помилка, кажу я їй. Усього один раз. І нагадала сестрі те, про що я вам тільки-но розповіла. Про отой нещасний випадок із моїм нареченим.

Отак, вголос згадуючи минуле, я й розпустила зайву п'ятку і відразу ж почала переробляти шкарпетку. Така робота потребує додаткової уваги, та й надворі вже почало сутеніти. Я закінчила свою розповідь, сестра на неї ніяк не відреагувала, тож мені подумалося, що вона знов поринула у спогади про свого чоловіка. Коли вже, гадаю, я розповіла їй про свою втрату, що сталася багато років тому, то й вона пригадала свою, що сталася зовсім недавно.

Вив'язувати пальці було вже пізно: надворі майже зовсім стемніло, тож я відклала шкарпетку і підвела очі.

— Кітті? — гукнула я.

Вона не відповіла.

Спочатку я подумала, що вона заснула.

Так, вона дійсно заснула.

Навіки.

Як сиділа собі тихенько, так тихенько й померла. На її обличчі застигла лагідна безтурботна посмішка — наче вона була рада повернутися до свого милого. Рада, що тепер вони разом. Поки я приглядалася в темряві до отієї шкарпетки і базікала про минуле, сестра взяла та й пішла до свого чоловіка.

Тому тієї ночі я по-справжньому злякалася, коли вив'язала п'ятку двічі. Перший раз, коли я це зробила, я втратила свого судженого. Другого разу я втратила сестру. І ось тепер це трапилося втретє. Мені вже нікого було втрачати. Окрім самої себе.

Я поглянула на шкарпетку. Сіра вовна. Проста річ, нічого особливого. Але призначалася вона мені.

Ну то й Бог з нею, сказала я собі. Хто за мною жалкуватиме? Моя смерть нікому не завдасть болю. І це прекрасно. Зрештою, я встигла пожити, не те що мій милий. А ще мені пригадалося лице померлої Кітті. Спокійне, усміхнене лице. «Либонь, смерть — це не так уже й погано», — подумала я.

І почала розпускати зайву п'ятку. Навіщо, спитаєте ви? Просто не хотіла, щоб мене знайшли з отією шкарпеткою в руках. Мені уявилося, як люди казатимуть: «Її знайшли з в'язанням на колінах, і як ви гадаєте, що ж то було? Шкарпетка з подвійною п'яткою! От стара дурепа!»

Я не хотіла, щоб про мене таке сказали. Тому і розпустила зайву п'ятку. А поки розпускала, то подумки готувалася піти у кращий світ.

Не знаю, скільки я отак сиділа. Але врешті-решт якийсь шум долинув до моїх вух. Це був звук знадвору. Тоненьке скигління, наче цуценя чи кошения загубилося. Я була занурена у власні думки і вже не чекала, що межі мною та неминучою смертю щось зможе втрутитися. Тому спершу й не звернула на цей звук ніякої уваги.

Але він повторився. Наче призначався саме для мене. Бо хто ще його почує тут, у цій далекій глушині? Може, думаю, кошения чи щось таке? І хоч я вже й приготувалася до зустрічі з Творцем, думка про оте нещасне мокре кошения не давала мені спокою. Не годиться, думаю, відмовляти у припухлу і шматочку їжі якомусь нещасному Божому створінню тільки через те, що я зібралася помирати. Скажу чесно, у той момент мені дуже хотілося мати поруч хоч якусь живу істоту. І я пішла до дверей.

Але що ж я там побачила?

Дитинча!

Хтось поклав його під навісом на ганку, щоб сховати від дощу. Замотане в якесь полотно, воно нявчало, як справжнєніське кошения. Бідолашна крихітка! Холодна й голодна. Я очам своїм не вірила. Потім нагнулася, взяла тебе на руки, а тільки-но ти мене побачив, як відразу ж перестав плакати. Я не стала баритися. Тебе треба було нагодувати і за-

горнути наново в сухе. Тож на ганку я довго не затрималася. Швидко озирнулася — і все. Скрізь — ані душі. Тільки вітер шумів у деревах та — дивна річ — ген над маєтком Енджелфілдів здіймався стовп диму.

Я притисла тебе до себе, увійшла до хати і замкнула двері.

Двічі, коли я вив'язувала другу п'ятку на шкарпетці, до мене підбиралася смерть. Коли ж це трапилося втретє, до моїх дверей прийшло життя. Цей випадок навчив мене не надто зважати на збіг обставин. А опісля мені вже просто ніколи було думати про смерть.

У мене з'явився ти, тож тепер я мала думати про тебе.

І відтоді ми зажили благополучно і щасливо.

Аврелій проковтнув слину. Його голос став хрипким та уривчастим. Слова виходили з нього, як заклинання, — слова, що він їх чув тисячу разів хлопчиком і десятками років повторював уже дорослим чоловіком.

Історія скінчилася, і ми сиділи в тиші, мовчки розглядаючи вітгар. А надворі й досі неквапливо падав дощ. Аврелій сидів біля мене спокійно і непорушно, як статуя, однак я здогадувалася, що в душі його було не так уже й спокійно.

Можна було багато слів сказати, але я не сказала нічого. Просто чекала, коли він повернеться з минулого у сьогодні. І він нарешті заговорив до мене знов.

— Річ у тім, що це не моя історія, еге ж? Ну, я начебто в ній є, це очевидно, але все одно: це не моя історія. Це історія місіс Лав. Про її судженого; про її сестру Кітті; про те, як вона в'язала, які торти пекла. Усе це — її історія. І саме тоді, коли вона думала, що ця історія підійшла до завершення, несподівано з'явився я — і почалася нова історія. Але після моєї появи ця історія все одно не стала *моєю*! Тому що до того як місіс Лав відчинила двері... до того як вона почувала серед ночі звук... до того... — Аврелій запнувся, вхопив ротом повітря і жестом наче відрізав своє речення геть, а потім розпочав нове: — Для того щоб хтось отак знайшов дитинча

у дощову ніч, треба, щоб раніше хтось... хтось *інший*... — Ще один запальний жест рукою, що наче змітав сказане геть, потім — збентежений погляд, що ковзнув по стелі церкви, немовби шукаючи там потрібного слова, зачепившись за яке, можна було б витягти з себе цілу фразу. — Місіс Лав знайшла мене, але до того, як це трапилося, хтось інший, якась інша людина, якась *мати* мусила мене народити...

Ось воно, те слово. *Мати*.

На його обличчі застиг вираз відчаю. Руки, так і не встигнувши зробити чергового емоційного жесту, застигли в якомусь молитовному положенні.

Кажуть, бувають моменти, коли обличчя людини і її тіло здатні виразити пристрасні бажання серця настільки точно, що їх можна читати, наче книжку.

І я прочитала в Аврелієвому жесті: *Не покидайте мене!*

Я доторкнулася до нього рукою, і статуя ожила.

— Немає сенсу сидіти й чекати, доки скінчиться дощ, — прошепотіла я. — Він репіжитиме цілісінький день. Мої фото можуть почекати. Ходітьте снідати!

— Авжеж, — хрипко відповів Аврелій. — Ходітьте.

Спадщина

— Якщо навпростець, то це півтори милі, — сказав він, вказавши рукою на ліс. — А якщо дорогою, то довше.

Ми пройшли крізь оленьчий заповідник і вже дійшли були до краю лісу, як раптом почули голос.

Це був голос жінки, що полинув уздовж гравійної дороги до її дітей і через парк долетів аж до нас.

— Я ж казала тобі, Томе. Зараз надто волого. Коли йде такий дощ, вони не працюють.

Діти розчаровано зупинилися, побачивши нерухомі підйомні крани. Тепер, коли на білявих голівках малих були кашпошони-зюйдвестки, я не могла розрізнити, хто з них

дівчинка, а хто хлопчик. Жінка порівнялася з ними, і родина у жовтих макінтошах зійшлася на коротку нараду.

Аврелій був зворушений цією ідилічною картиною щасливої сім'ї.

— Я їх уже бачила, — сказала я. — Ви не знаєте, хто вони?

— Вони живуть на Стрит. Ну, в тому будинку, що з гойдалкою. Карен у парку доглядає оленів.

— А тут хіба й досі полюють?

— Ні. Уже не полюють. Вона просто доглядає оленів. Така гарна і приємна родина!

Аврелій подивився на них із легкою заздрістю, а потім струснув головою, щоб переключити свою увагу на інше.

— Місіс Лав була дуже добра до мене, — сказав він. — І я любив її. А решта не має значення... — Аврелій знову зробив рукою жест, наче від чогось відмахувався, і повернувся до лісу. — Що ж, ходімте до мене додому.

Родина в макінтошах, радше за все, ухвалила якесь рішення, бо мати з дітлахами вирушили до паркової брами.

Ми з Аврелієм мовчки пішли через ліс, відчуваючи невидиму нитку приязні, яка вже встигла виникнути між нами.

Ліс здавався прозорим: листя, яке о будь-якій іншій порі, окрім зими, застуге сонячне світло, вже злетіло з дерев, і вони, чорні від дощу, простягли до неба свої вузлуваті руки. Розсуваючи поперед себе віти, що спускалися аж до землі, Аврелій струшував з них краплини дощу, і вони мочили нашу одіж — ніби тих краплин, що падали на нас із неба, було недостатньо! Натрапивши на впале дерево, ми схилилися над ним, вдивляючись у калюжу в його дуслі: від води кора зіпріла й розм'якла.

— Ось ми і вдома, — раптом оголосив Аврелій.

Перед нами постав одноповерховий кам'яний будиночок. Збудований, щоб довго стояти, а не красуватися, він усе одно тішив око своїми нехитрими формами, у яких відчувалася надійність. Скільки ж йому було років? Сто? Двісті? На перший погляд сказати було важко. Це був будинок не з тих, на котрих якась там сотня років залишає

помітні сліди. Ззаду була велика нова прибудова, не менша, мабуть, за сам будинок; її повністю займала кухня.

— Оце і є моє пристановище, — сказав Аврелій, запрошуючи мене всередину.

Масивна плита з іржостійкої сталі, чисто вибілені стіни, два чималенькі холодильники — справжня кухня для справжнього кухаря.

Хазяїн підсунув мені крісло, і я всілася біля невеличкої книжкової етажерки. Її полиці були заставлені кухарськими книжками французькою, англійською та італійською мовами. Одна книжка лежала окремо від інших, на столику. Вона являла собою старий записник із потертими від часу краями. Брунатна паперова обкладинка стала за багато років прозорою — либонь, за книжку часто бралися засмальцьованими пальцями. Хтось написав спереду *РЕЦЕПТИ* — старомодним школярським почерком. Пізніше літеру *Б* закреслили вже іншим чорнилом, а зверху написали *П*.

— Можна? — спиталася я.

— Звичайно.

Я розгорнула книжку і почала гортати. Бісквіт по-вікторіанському, булка з фініками та горіхами, ячмінні коржі, імбирні тістечка, ватрушки, фруктовий пиріг, фруктовий торт... Я гортала сторінки, спостерігаючи, як покращується грамотність та почерк дописувача.

Крутнувши циферблат, Аврелій виставив у плиті необхідну температуру і почав швидкими рухами збирати покупки потрібні для кухарського чаклування речі. Він брав то ніж, то сито, навіть не дивлячись на них. Своїми рухами він нагадав мені водія авто, коли той перемикає передачі: його руки плавно і ніби незалежно від інших частин тіла чітко виконують те, що мають виконувати, а сам він невідривно дивиться поперед себе. У миску, в якій належало змішувати інгредієнти, Аврелій просіяв борошно, нарізав кубиками масло; потім він узяв з полиці апельсин і швидко обдер його зі шкірки. Усе це Аврелій робив так само невимушено й природно, як і дихав.

— Бачите отой буфет? — спитав він. — Той, що ліворуч від вас? Відчиніть його, будь ласка.

Гадаючи, що йому потрібне якесь кухонне начиння, я відчинила дверцята буфета.

— Там, усередині, висить торбина на гачку.

Ця торбина виявилася старою та дивовижно сконструйованою: вона була не зшита, а складана. Замикалася вона на застібку і мала довгий ремінь, що з обох боків тримався на іржавих пряжках. Здогадно, ремінь призначався для того, щоб носити торбину через плече. Шкіра ременя була стара й порепана, а брезент самої торби, колись пофарбований у хакі, тепер був невизначеного темного кольору — від ветхості.

— Що це? — поцікавилася я.

— Це та торба, у якій мене знайшли, — відповів Аврелій, на мить відірвавши погляд від миски. І знову заходився куховарити.

«Торба, у якій його знайшли?»

Я поволи перевела погляд з торби на Аврелія. Навіть коли він стояв, зігнувшись над столом, на зріст він був понад шість футів. Пригадую, коли я вперше його побачила, він видався мені казковим гігантом з дитячої книжки. Зараз ремінь цієї торби йому ледь на шию начепиться, а колись Аврелій був таким маленьким, що спокійнісінько уміщався всередині.

Вражена думкою про те, як час змінює людей, я знову сіла у крісло. Хто ж засунув дитинча у цю торбу багато років тому? Хто загорнув його у брезентові складки, бажаючи захистити від негоди, хто застебнув пряжку, перекинув торбу через плече і поніс через темний ліс до помешкання місіс Лав?.. Я пробігла пальцями по тих місцях, до яких торкалася рука цієї людини: брезентова складка, застібка, ремінь. От якби знайти хоч якийсь слід! Якусь зачіпку, щось написане невидимим чорнилом, шифром чи абеткою Брайля. Щось таке, що я змогла б прочитати на дотик... Але ні. Нічого не було.

— Неймовірно, чи не так? — мовив Аврелій.

Я почула, як він засунув щось у плиту і зачинив дверця-
та, а потім став позаду, зазираючи мені через плече.

— Ось розкрийте її — я не можу, бо у мене руки в борошні.

Я розстебнула пряжку і розсунула брезентові складки.
Усередині лежала безладна купка паперів та ганчірок.

— Оце і є моя спадщина. — урочисто проголосив Аврелій.

Усе це було схоже на купку сміття, зібраного, щоб вики-
нути у кошик, але Аврелій, як маленький, дивився на цю
купку з таким захопленням, наче то був якийсь щойно
знайдений скарб.

— Оці речі і є моєю історією, — сказав Аврелій. — Вони
розповідають мені, хто я такий. Треба лише... лише пра-
вильно їх зрозуміти. — Але видно було, що сам він уже
втратив на це надію. — Усе життя я намагався хоч якось
скласти їх до купи, щоб вийшла цілісна картина. Мене не по-
лишає думка: от якби знайти якусь нитку... І все б відразу
стало на свої місця. Візьміть, наприклад, ось це...

Це був шматок матерії. Колись білий, а тепер пожовклий
льон. Я витягла його з купки й розгладила. На матерії був
візерунок, вишитий білим по білому, — зірки та квіти; а ще
були красиві маленькі перламутрові гудзики. Це було ди-
тяче платтячко чи нічна сорочечка.

Товстелезні, обсипані борошном пальці Аврелія пурха-
ли над крихітною одежинкою, але він не наважувався до-
торкнутися до неї, щоб не вимазати. Зараз вузенькі рукава
сорочечки годилися хіба що для того, щоб нанизати йому
на палець.

— Оце те, що було на мені в ту ніч, — пояснив Аврелій.

— Цій одежині уже багато років.

— Мабуть, стільки, скільки й мені.

— Гадаю, більше.

— Невже?

— Ось погляньте на шов. Тут і тут. Її вже не раз штопали.
А ось цей гудзик не підходить. Якесь дитинча носило цю
сорочку ще до вас.

Аврелій швидко перевів зацікавлений погляд з одєжини на мене, потім — знову на одєжину.

— А ось іще дещо. — Він показав на шматок друкованої сторінки. Вона була вирвана з книжки і сильно пожмакана.

Узявши сторінку до рук, я напружила зір, щоб її прочитати.

— «...спочатку не збагнувши його наміру; але коли він узяв книжку, розмахнувся й ось-ось мав жбурнути її в мене, я інстинктивно відсахнулася і злякано скрикнула...»

Аврелій підхопив цю фразу і продовжив її, але не з книжки, а з пам'яті:

— «... але було запізно: книжка полетіла і поцілила в мене, я впала й розбила голову об двері».

Я відразу ж впізнала цей уривок. Та і як я могла не впізнати, коли читала його раніше бозна-скільки разів!

— Це з «Джейн Ейр», — мовила я здивовано.

— Ви впізнали уривок? Так, це з «Джейн Ейр». Я питався в одного чоловіка з бібліотеки. Цю книжку написала якась там Шарлотта. Здається, вона мала багато сестер.

— А ви читали цю книжку?

— Почав був, але кинув. Це про одну маленьку дівчинку. Вона втратила сім'ю, і її взяла до себе рідна тітка. Така зла була ця тітка — не те що місіс Лав. На оцій сторінці йдеться про те, як один з кузенів цієї дівчинки жбурляє в неї книжкою. А пізніше дівчинка йде до школи, жахливої школи із жахливим харчуванням... але там вона знаходить собі подругу. — Аврелій задоволено посміхнувся: либонь, його тішило, що він усе це ще пам'ятає. — Але ця подруга, на жаль, потім померла. — Його обличчя спохмурніло. — І після цього я чомусь утратив інтерес до цієї книжки і не дочитав її до кінця. — Аврелій знизав плечима, наче виправдовуючись за те, що так і не спромігся дочитати «Джейн Ейр». — А ви прочитали її повністю? Що з дівчинкою трапилося у кінці книжки?

— Вона закохалася у свого роботодавця. Його дружина — до речі, божевільна — мешкає разом із ним, але потайки

намагається підпалити будинок; Джейн іде звідти. Коли вона повертається, на той час божевільна дружина вже встигає померти, а містер Рочестер спігне, і Джейн виходить за нього заміж.

— Ясно. — Аврелій наморщив лоба, намагаючись досягнути почуте, але швидко облишив свої намагання. — Ні, тут щось не клеїться. Як гадаєте? Хіба що, може, початок доладний. Дівчинка без матері. Але після цього... от якби хтось роз'яснив мені, що все це означає! Хтось би взяв і просто *розповів мені правду!*

Він кинув погляд на вирвану сторінку.

— Може, важлива зовсім не сама книжка, а лише оця сторінка. А що, як у ній криється якийсь прихований сенс? Ось гляньте ще на це.

Він розкрив форзац книжки рецептів свого дитинства. Там рясніли щільні стовпчики і рядки цифр та букв, написаних розмашистим почерком школяра.

— Раніш мені здавалося, що то якийсь код, — пояснив Аврелій, — і я намагався його розшифрувати. Брав першу літеру кожного слова. Потім першу літеру кожного рядка. Або другу літеру. Потім міняв літери місцями.

І він продемонстрував мені результати своїх спроб. При цьому Аврелій хвилювався, і очі його світилися якоюсь гарячковою надією, наче він і досі сподівався вгледіти щось таке, що раніше не потрапляло в поле його зору.

Але я знала, що з цього все одно нічого не вийде.

— *А це що таке?*

Я витягла з торбини ще один предмет — і аж трохи здригнулася від несподіванки. Вочевидь, колись то було перо, а зараз — якась брудна засохла гидота з волосками, що злиплися у жорсткі коричневі колочки вздовж потрісканої основи.

Аврелій знизав плечима і похитав головою від безпорадності невідання.

Я з полегшенням кинула перо назад.

Залишалася одна річ.

— А тепер ось це... — почав був Аврелій, але раптом замовк.

То була нерівно відірвана смужка паперу з вицвілою чорнильною плямою, яка колись могла бути словом. Я стала уважно до неї приглядатися.

— Мені здається, — заторохтів Аврелій, — місіс Лав гадала... і ми з нею дійшли висновку, що... — він з надією поглянув на мене, — що то, напевне, моє ім'я.

Він тицьнув пальцем у папірець.

— Я змок під дощем, і чорнила розпливлися, але ось тут, саме в цьому місці... — Аврелій повів мене до вікна і підніс смужку ближче до світла. — На початку — щось схоже на А. У самісінькому кінці — S. Воно, звичайно ж, вицвіло за довгі роки, треба добряче придивитися, але все одно побачити можна, еге ж?

Я незмигну дивилась на пляму.

— Ну що, видно?

Я злегка хитнула головою — не заперечливо, але й не ствердно.

— От бачите! Відразу все стає ясно, якщо знаєш, що саме треба шукати, чи не так?

Я вдивлялася, але ті примарні літери, що їх примудрявся бачити Аврелій, залишалися невидимими для моїх очей.

— Ось так місіс Лав і зупинила свій вибір на імені *Aurelius*. Хоча з таким самим успіхом це могло бути й ім'я *Alphons*.

Аврелій сумно посміхнувся і відвів свій неспокійний погляд убік.

— А останньою була ложечка. Але її ви вже бачили. — Він засунув руку в нагрудну кишеню і видобув звідти невеличку срібну ложку, що її я бачила під час нашої першої зустрічі, коли ми їли імбирний торт, сидячи на велетенських котах біля парадного входу в Енджелфілд.

— А сама торба? — спиталася я. — Що це за торба?

— Просто торба — і все, — непевно відказав Аврелій, підніс торбу до обличчя й понюхав її. — Колись вона пахла димом, але вже не пахне.

Він передав торбу мені, і я теж пригнохалася. Запах і справді вивітрився.

Аврелій відчинив дверцята плити, витяг звідти бляшане деко з тістечками й поставив остигати. Потім наповнив чайник і приготував тацю: чашки, тарілочки, цукерниця, горщик з молоком.

— Візьміть-но, — сказав гостинний господар і подав мені тацю, а потім прочинив двері у вітальню.

Крізь напіврозчинені двері я побачила зручні старовинні крісла із подушечками, на яких були зображені квіти.

— Почувайтесь як удома. За хвилину я принесу решту.

Трохи зігнувшись, Аврелій стояв до мене спиною і мив руки.

Я пройшла до вітальні й сіла у крісло біля каміна, чекаючи, поки Аврелій запакує і сховає у надійне місце свою спадщину — безцінну спадщину, яка ніяк не хотіла розкривати свою таємницю.

Я полишила будинок Аврелія з неясною думкою, яка не давала мені спокою. І цю думку породило щось із того, що сказав мені Аврелій. Це було слабке відлуння невідомо чого... якась асоціація, що слабко і непевно апелювала до моєї уваги, але була відсунута іншими враженнями в самісіньку глибину свідомості. Та нічого. Вона все одно рано чи пізно звідти вигулькне.

У лісі була галявина. Відразу за нею ховалося різке урвище, поросле рідкими клаптиками кущів, потім поверхня поступово вирівнювалася, і знову починалися дерева. Галявина несподівано явила собою вкрай зручну позицію для огляду Енджелфілду. Саме тут я й зупинилася, повертаючись від гостинного Аврелія.

Картина була бляклою. Енджелфілд-хаус, точніше, те, що від нього лишилося, мав вигляд будинку-привида. Брудно-зелене громаддя на тлі сірого неба. Усі верхні поверхи з лівого боку вже було знищено. Залишився тільки пер-

ший поверх, вхід до нього, означений темним кам'яним одвірком, і сходи, але самих дверей уже не було.

Раптом мені стало жаль старого напівзруйнованого будинку, якому доводилося мокнути в негоду. Навіть кам'яні коти — і вони, здавалося, втекли кудись від сирої погоди. Їх уже знесли. Права частина будинку досі лишалася неторкнутою, хоча з положення крана можна було виснувати, що її черга наступна. «Чи така вже необхідна тут оця вся машинерія?» — спіймала я себе на думці. Можна було подумати, що стіни самі розкисають і тануть під дощем; кам'яні брили раптом здалися блідими й ефемерними, як рисовий папір, і ладними розтанути в мене на очах — варто ще тільки трохи почекати.

Фотоапарат висів у мене на шиї. Я витягла його з-під пальця й піднесла до очей. Чи вдасться мені зафіксувати на плівці те, чого невдовзі вже не існуватиме? Навряд чи — надто вже погода волога. Утім, спробувати треба.

Я вже почала настроювати видошукач, як раптом помітила слабкий рух скраю рамки. Ні, то не були мої привиди. То діти повернулися. Вони щось там запримітили у траві і з цікавістю над ним схилилися. Що то було? Їжачок? Змія? Теж зацікавившись, я перевела фокус, щоб краще придивитися.

Одне дитинча простягло руку у високу траву й видобуло звідти свою знахідку. Це була жовта каска будівельника. Радісно посміхнувшись, хлопчик — це був він, я встигла розпізнати, — відкинув свій капюшон-зюйдвестку, насунув каску собі на голову й став непорушно, як солдат на варті, випнувши вперед груди, а руки витягнувши вздовж тулуба. Він аж обличчя напружив, намагаючись утримати на голові завелику каску, щоб та не сповзла!

Як тільки хлопчик завмер у стійці струнко, трапилося невеличке чудо. Крізь отвір у хмарах прослизнув сонячний промінь і впав просто на малюка, освітивши його у цей тріумфальний момент. Я натиснула на спуск — і зробила знімок. У центрі — хлопчик у касці, ліворуч за його плечем

видніє знак «Вхід заборонено», а праворуч, на задньому плані — похмура, брудно-сіра громаддя будинку.

Сонце зникло так само раптово, як і з'явилося. Насилу відвівши погляд від дітлахів, я перемотала плівку і сховала фотоапарат під пальто. Коли я знову поглянула перед собою, діти вже встигли пробігти половину відстані під'їзною дорогою. Тримаючись за руки, вони невпинно кружляли, наближаючись до центральної брами: однакові на зріст, із однаковою вагою, вони однаково ходили й бездоганно доповнювали одне одного. Краї їхніх макінтошів тріпотіли за спинами, ніжки ледь торкалися землі; здавалося, ще трохи — і вони злетять та полинуть над землею.

«Джейн Ейр» у печі

Коли я повернулася до Йоркширу, мені не надали жодних пояснень щодо причини мого вигнання. Джудіт зустріла мене стриманою посмішкою. Сірість похмурих зимових днів наче заповзла їй під шкіру й зосередилася в кругах під очима. Штори у моїй вітальні економка розсунула на кілька дюймів, але світліше від цього не стало.

— Як вона вже набридла, оця чортова погода! — роздратовано вигукнула Джудіт.

Хоча минуло усього лише кілька днів, здавалося, що з часу мого від'їзду пролетіла вічність. Ніч та день, що теж був схожий на ніч, зводили наше відчуття часу нанівець. На одне з наших ранкових інтерв'ю міс Вінтер запізнилася. Її обличчя було блідим; не знаю — чи то спогоди про недавно пережитий біль затьмарювали її погляд, чи щось інше...

— Я пропоную встановити більш гнучкий графік наших зустрічей, — сказала письменниця, вмостившись у кружальці світла, що його кидала лампа.

— Не заперечую.

Від лікаря мені стало відомо, що міс Вінтер часто страждає на безсоння. Крім того, я вже навчилася розпізнавати моменти, коли дія її ліків починала слабшати. Тому ми з міс Вінтер вирішили: замість приходити щоранку о дев'ятій, я чекатиму, коли Джудіт постукає в мої двері.

Спочатку Джудіт стукала між дев'ятою та десятою, потім вона почала це робити дедалі пізніше. Після того як лікар підвищив дозу, міс Вінтер якийсь час викликала мене рановранці, але наші інтерв'ю стали коротшими; урешті-решт ми виробили звичку зустрічатися двічі або тричі на день, але нерегулярно. Інколи міс Вінтер почувалася добре, і тоді розповідь її була довгою й детальною. Але час від часу вона звала мене й тоді, коли страждала від болю. Розмова зі мною справляла на неї знеболювальний ефект.

Із порушенням графіка я втратила той якір, що тримав мене в океані часу. Я не тільки слухала історію й записувала її — я бачила цю історію уві сні. Мені здавалося, наче я живу всередині літературного твору. Мені навіть не треба було «виринати» з нього, щоб поїсти: записуючи розповідь, я машинально їла те, що приносила до моєї кімнати Джудіт. Вівсяна каша означала, що настав ранок. Суп та салат знаменували собою обід. Відбивну та пиріг із печінкою приносили увечері. Пам'ятаю, як тарілка з яєчною вкинула мене у тривалі роздуми: яку пору доби вона означає?.. Я з'їла кілька шматочків і відсунула тарілку.

У цьому довгому й одноманітному часовому колі трапилося кілька випадків, що виокремлювалися на загальному невиразному тлі. Я відразу ж занотувала їх окремо від історії; гадаю, про них варто розповісти.

Випадок перший.

Трапився він у бібліотеці. Я шукала «Джейн Ейр» і знайшла цілу полицю із примірниками цієї книжки. Полиця нагадувала колекцію пристрасного бібліофіла: були тут і дешеві сучасні екземпляри, які неможливо було перепродати, і видання настільки рідкісні, що їх теж було важко продати — через те, що на аукціонах вони з'являлися рідко

коли, тож визначення їхньої справжньої ціни становило велику проблему. Були й «середні» примірники, які стояли між цими двома крайнощами.

Той, що я шукала, нічим особливим не вирізнявся: це було звичайне, хоча й досить цікаве видання, яке вийшло друком на межі століть. Поки я його шукала, Джудіт привезла міс Вінтер до бібліотеки і всадила її у крісло біля каміна.

Коли Джудіт пішла, міс Вінтер запитала мене:

— Що ви шукаєте?

— «Джейн Ейр».

— А вам подобається «Джейн Ейр»?

— Дуже подобається. А вам?

— Авжеж, — відповіла міс Вінтер і мимоволі здригнулася.

— Може, пошурувати вогонь і підкинути дров, щоб ви не мерзли?

Письменниця заплющила очі, наче її накрила хвиля болю.

— Зробіть ласку.

Коли вогонь у каміні знов розгорівся, міс Вінтер спитала:

— Чи маєте ви вільну хвилину, Маргарет? Сідайте, будь ласка.

Я послухалася. Помовчавши хвилину, міс Вінтер озвалася знов.

— Уявіть собі стрічку конвеєра, в кінці якого — велика піч. А на конвеєрі — книжки. Абсолютно всі примірники ваших улюблених книжок, видані за всі роки у всьому світі. Вони розташовані рядком. «Джейн Ейр», «Вільєт», «Жінка у білому»...

— «Міддл-марч», — додала я.

— Дякую. «Міддл-марч». І уявіть собі важіль з позначками «увімкнути» і «вимкнути». Наразі конвеєр вимкнуто. Біля нього стоїть якийсь чоловік. Узявшись за важіль, він збирається його увімкнути. Але ви маєте можливість його зупинити, бо у вашій руці — пістоль. Треба лише натиснути на гачок — і все.

— Та ні, це просто дурниця якась.

— Ось він вмикає важіль. Конвеєр пішов.

— Але ж це екстремальна ситуація, до того ж суто гіпотетична!

— Спочатку в піч падає «Ширлі».

— Мені не подобаються такі ігри.

— А ось у вогонь полетіли книжки Жорж Санд.

Я зітхнула й заплющила очі.

— На підході — «Грозовий перевал». Невже ви і йому дасте згоріти?

Я нічого не могла сказати — тільки нервово сіпнула, уявивши, як до жерла печі невпинно їдуть книжки.

— Чиніть, як вважаєте за потрібне. Ось і «Грозовий перевал» у піч потрапив! «Джейн Ейр» теж нехай туди йде, чи як?

— «Джейн Ейр»...

Мені раптом аж у роті пересохло.

— Треба тільки вистрелити — і все. Я нікому не скажу. Ніхто й ніколи про це не дізнається. — Письменниця зробила паузу. — Ось вони вже почали падати. Спочатку — кілька перших примірників. Але їх дуже багато. Тож ви маєте час ухвалити рішення.

Я знервовано пошкрябала нігтем долоню.

— Книжки падають дедалі швидше.

Віда Вінтер не зводила з мене прискіпливого погляду.

— Уже половина пішла в небуття. Подумайте, Маргарет, добряче подумайте. Ще трохи — і всі примірники «Джейн Ейр» зникнуть назавжди. Гарненько подумайте.

Міс Вінтер кліпнула очима.

— Уже двох третин немає. А біля конвеєра — усього один чоловік, Маргарет. Одна маленька, незначуща, жалюгідна особа.

Я теж кліпнула.

— Ви ще маєте час, але обмаль. Пам'ятайте: саме цей чоловік спалює книжки. Невже він дійсно заслуговує на життя?

Кліп, кліп.

— Останній шанс.

Кліп-кліп-кліп.

— «Джейн Ейр» загинула.

Я мовчала.

— Маргарет! — Обличчя міс Вінтер скривилося роздратуванням, й од злості вона аж гепнула лівою рукою по більщі крісла. Навіть права, скалічена, рука — і та здригнулася у неї на колінах.

Описуючи згодом цю сцену, я подумала, що то був найспонтанніший вираз почуттів, який мені довелося побачити за увесь час спілкування з міс Вінтер. Так дивно! Звичайна гра — і скільки емоцій.

А які ж у мене виникли емоції? Сором. Бо я покривила душею. Звичайно ж, книжки подобаються мені набагато більше, ніж люди. Звичайно ж, «Джейн Ейр» я ціную набагато більше, ніж якогось там незнайомця, що керує конвеєром. Звичайно ж, творчість Шекспіра варта набагато більшого, ніж одне людське життя. Звичайно ж. Але мені, на відміну від міс Вінтер, забракло духу в цьому зізнатися.

Виходячи з бібліотеки, я підійшла до полиці з примірниками «Джейн Ейр» і взяла той, що відповідав моїм критеріям: відповідний рік видання, відповідний папір, відповідний шрифт. Повернувшись до своєї кімнати, я почала гортати книжку, аж поки не знайшла потрібне місце.

«...спочатку не збагнувши його наміру; але коли він узяв книжку, розмахнувся й ось-ось мав жбурнути її в мене, я інстинктивно відсахнулася і злякано скрикнула — але було запізно: книжка полетіла і поцілила в мене, я впала й розбила голову об двері».

Цей примірник був цілий і неушкоджений. Усі сторінки були на місці. Безперечно, це не та книжка, з якої було вирвано сторінку, яка зберігалася в Аврелія. Але, зрештою, чому саме та книжка обов'язково має зберігатися у бібліотеці міс Вінтер? Якщо та сторінка потрапила до Аврелія з Енджелфілду — якщо це справді так — то книжка, з якої її було вирвано, неодмінно згоріла б разом із будинком.

Якийсь час я сиділа просто так, розмірковуючи про «Джейн Ейр», бібліотеку, піч і пожежу, але хоч як я все це не зіставляла у голові, цілісної картини все одно не виходило.

Другий вартий уваги випадок стосувався фотографії. Одного ранку на таці зі сніданком з'явився пакуночок з адресою, написаною компактним почерком мого батька. Це були ті знімки, що я їх зробила в Енджелфілді; я відіслала йому касету, а він проявив її і зробив фотографії. Там було декілька чітких знімків, які я зробила під час перших відвідин маєтку: ось кущі ожини, що проросли крізь уламки у бібліотеці, ось — віти плюща, що по-змійному в'ються кам'яними сходами вгору... Я затримала погляд на фотографії спальні, де я лицем до лица зіштовхнулася зі своїм привидом: у дзеркалі над давно згаслим каміном відбився лише блиск лампи-спалаху. Однак я все одно взяла це фото з пакунка і заховала в книжку — про всяк випадок.

Решта знімків було зроблено під час мого другого візиту до Енджелфілду, коли погода, на жаль, обернулася проти мене. Більшість із них являла собою розпливчасті композиції, здебільшого у сірих тонах. Що ж я фотографувала? Сірувато-сріблясті відтінки? пасма схожого на тюль туману? своє дихання, що миттєво конденсувалося у вологому повітрі?.. Але ж мій фотоапарат неспроможний таке відтворити! На знімках вийшли тільки змазані темні плями на сірому тлі — в тих місцях, де мала бути стіна, кам'яний уламок, дерево чи ліс. Поглянувши на п'ять-шість таких фото, я облишила їх переглядати, засунула в кишеню кофти і пішла вниз, до бібліотеки.

Посередині інтерв'ю з міс Вінтер я раптом усвідомила, що запанувала тиша. Я снила наяву, поринувши, як зазвичай, у дитячий світ сестер-двійнят, що мені його змальовувала письменниця. Потім подумки прокрутила назад плівку з її голосом, помітила зміну інтонації — і мені здалося, наче міс Вінтер про щось мене спитала.

— Що? — перепитала я.

— У вашій кишені, — повторила Віда Вінтер. — Ви маєте щось у кишені.

— А... то кілька фотографій. — Моя свідомість ще перебувала у напівзабутті між оповіддю та реальністю, тому

я не відразу прийшла до тями і пробурмотіла: — Енджелфілд... Я зробила їх в Енджелфілді.

Не встигла я оговтатися, як фото вже були у неї в руках.

Спочатку письменниця, напружуючи зір, уважно приглядалася до кожної світлини крізь окуляри, намагаючись збагнути, що означають розмиті сірі обриси. Але один нерозбірливий знімок змінювався іншим, і я почула характерне зітхання «у стилі Віди Вінтер», яке означало, що її скептичні очікування повністю ствердилися. Губи її витягнулися в осудливо-критичну лінію. Здоровою рукою вона почала швидко перебирати решту фотографій, демонструючи тим самим, що вже не сподівається знайти серед них щось варте її уваги. Миттєвий погляд — і знімок за знімком падають біля неї на стіл.

Я заворожено спостерігала, як кинуті фотознімки з незмінним ритмом летіли додолу. Падаючи вниз і ковзаючи по глянсуватій поверхні один одного, вони утворювали на столі безладне віяло. У їхньому шурхоті чулося: *зіпсовані, зіпсовані, зіпсовані...*

Аж ось цей ритмічний рух припинився. Міс Вінтер застигла в напруженій позі, тримаючи перед собою один знімок і зосереджено у нього вдивляючись. «Ага, це вона примару помітила», — подумалося мені. Після тривалої паузи письменниця засунула це фото під кілька ще не переглянутих знімків, а потім передивилася й решту, кидаючи їх так само на стіл. Коли той знімок, що привернув її увагу, знову виник у неї перед очима, вона на нього ледь поглянула і додала його до решти.

— Я, напевне, не змогла б упізнати Енджелфілду на цих фото, але коли ви так кажете... — холодно мовила Віда Вінтер, а потім зібрала всю купу і, зумисне недбалим жестом повертаючи їх, наче мимохіть впустила. — Ох, вибачте, будь ласка... моя рука, — промимрила вона, коли я нагнулася, щоб підібрати знімки.

Рука? Ні, мене так просто не обдурити.

І міс Вінтер поновила свою розповідь з того місця, у якому перервалася.

Опісля я знову переглянула ці фото. Попри те що порядок, у якому вони початково лежали, дещо порушився, було зовсім неважко визначити, який саме знімок так вразив міс Вінтер. Серед купи змазаних нерозбірливих картинок і дійсно була одна, що відрізнялася від решти. Сидячи скраю ліжка і розглядаючи цю світлину, я добре пригадала той момент, коли робила її. Туман майже розвіявся, визирнуло сонце, і промінь, що проник крізь хмари, впав саме на хлопчика, який застиг непорушно, ніби позуючи: підборіддя догори, груди вперед, у погляді читається занепокоєння: а що, як велика каска зісковзне з голови!

Чим її вразила саме ця фотографія? Я уважно пригляділася до заднього плану, але будинок, і без того напівзруйнований, виднівся лише як брудна сіра маса за правим плечем хлопчика. Усе, що було видно неподалік малюка, — це грати огорожі та знак «Вхід заборонено».

Може, її сам хлопчик зацікавив?..

Півгодини я уважно вивчала знімок, але врешті-решт відклала його, так і не знайшовши жодного пояснення. Однак він мене збентежив і прикував до себе увагу; тож я сховала його під обкладинку книжки, разом із невдалим знімком моєї примари у дзеркалі.

Окрім фотографії хлопчика та гри у «Джейн Ейр» із піччю та конвеєром, ніщо інше не проникло крізь чарівний серпанок історії, який накинула на мене Віда Вінтер. Якщо не рахувати кота. Він помітив, що мій колишній графік порушився, і час від часу приходив до мене вдень і вночі, шкребся під дверима, а коли я його впускала, то лашчався, випрошуючи чогось смачненького. І отримував то шматочок риби, то трохи яечні. Він полюбляв сидіти на стосі паперів і дивитися, як я пишу. Я проводила години, нашкрябуючи аркуш за аркушем, блукаючи у темному лабіринті історії міс Вінтер, але хоч як би далеко я не забрідала, мене

ніколи не покидало відчуття, що за мною хтось спостерігає. А коли я аж надто заглиблювалася, то незмигні очі kota проникали, як промінь ліхтарика, у мою заплутану свідомість і освітлювали шлях назад — до моєї кімнати, до моїх нотаток, до моїх олівців та стругачки. Кіт навіть спав на моєму ліжку кілька ночей, і я взяла за звичку залишати штори розсунутими, щоб він, прокинувшись, міг сидіти на підвіконні, вдивляючись у ніч, і бачити у темряві те, чого людське око побачити не в змозі.

Оце і все. Окрім цих несуттєвих подробиць, нічого особливого більше не було. Лише нескінченні сутінки та історія Віди Вінтер.

Обвал

Ізабель щезла. Естер щезла. Чарлі щез. А невдовзі міс Вінтер розповіла мені про ще одну втрату.

На самісінькому верху, на горищі, я впиралася спиною в хитку стіну. Натискала — і відпускала. Натискала — і знову відпускала. Випробовувала долю. Що станеться, думала я з цікавістю, якщо стіна впаде? Чи обрушиться покрівля всередину? Чи провалиться під її вагою підлога? Чи полетять балки та черепиця, пробиваючи стелі, падаючи на ліжка та комоди, як під час землетрусу? А опісля — що? Чи все на цьому скінчиться, чи буде якесь продовження?.. Випробовуючи стіну на міцність, я все розхитувала й розхитувала її, пристрасно бажаючи, щоб вона впала, але вона ніяк не падала. Дивно, якою стійкою може виявитися зітліла стіна!..

Аж якось я прокинулася серед ночі, напружено вслуховуючись. Звук падіння вже стих, але його відлуння і досі лунало у моїх вухах, у моїх грудях. Вискочивши з ліжка, я кинула до сходів, а слідком за мною Еммеліна.

Ми вбігли до галереї одночасно із Джоном, який спав у кухні, підбігли до підніжжя сходів і стали вдивлятися в горішні поверхи. Посеред зали стояла Хазяйка і теж невідривно дивилася вгору. Біля її ніг валявся величезний кам'яний блок, а над головою зяяла діра із рваними зубчастими краями. У повітрі колихалася густа пелена сірої пилюки, наче вагаючись, куди осісти. З горішнього поверху, шурхочучи, як миші, і досі падали невеличкі шматки тиньку, цементу і деревини, а коли чулося, як нагорі падала балка або цеглина, то Еммеліна аж підстрибувала від страху, змішаного із захватом.

Спочатку я відчула ногами холод кам'яних сходів, а потім у мої ступні почали боляче впиватися дерев'яні тріски і скалки цементу. Посеред уламків нашого будинку, що починав розвалюватися, стояла, як примара, Хазяйка, оповита хмарою пилюки. Сіре як пил волосся, сіре як пил обличчя, сірі як пил складки довгої нічної строчки. Бабця стояла абсолютно непорушно, досі вдивляючись угору. Я підійшла до неї і, ставши поруч, теж вирячилася туди, куди й вона. Не відводячи очей, ми дивилися крізь діру в стелі на ще одну діру в іще одній стелі, за якою була ще одна діра в іще одній стелі. Ми узріли пеонові шпалери у горішній спальні, ґрати для плюща у кімнаті над спальнею, урешті-решт, блідо-сірі стіни маленької мансардної кімнати. А над усім цим, високо-високо над головами, ми побачили діру в самій покрівлі — і небо. Небо без зірок.

Я взяла бабцю за руку.

— Ходімо. Нічого тут стояти й витріщатися на ту дірку. — І я повела її, а вона пішла за мною, як мала дитина. — Я покладу її спати, — сказала я Джонові.

Блідий як привид, Джон кивнув.

— Авжеж, — відповів він хрипким голосом, наче поперхнувся пилом. Садівник не наважувався навіть поглянути на свою подругу. Натомість повільним жестом, що радше нагадував жест потопальника, якого затягувало у вир, вказав на стелю. — А з цим я сам упораюся.

Але через годину, коли бабцю, викупану, у свіжій нічній сорочці, вклали спати, Джон і досі був у залі, там, де я його лишила, і мовчки вдивлявся в те місце, де стояла Хазяйка.

Наступного ранку, коли бабця не з'явилася в кухні, я перша пішла її будити.

Але її вже не можна було розбудити.

Ніяк.

Її душа відлетіла через діру в покрівлі.

— Ми втратили її, — сказала я Джонові в кухні. — Вона померла.

Вираз його обличчя не змінився. Він дивився невидючими очима на кухонний стіл, наче мене не почув.

— Зрозуміло, — нарешті вимовив Джон, немов звертаючись сам до себе, — зрозуміло.

З'явилося таке відчуття, що все скінчилося й зупинилося. Геть усе. Я мала лише одне бажання: сидіти непорушно, як Джон, вдивлятися у простір і нічого не робити. Але час не зупинився. Я й досі відчувала, як стукає моє серце, відраховуючи секунди. У моєму шлунку зростав голод, а у горлі — спрага. Мені було так сумно, що здалося: ось іще трохи, і я помру. Однак я лишалася живою. Живою до непристойності, до абсурду. Настільки живою, що відчувала, як у мене росте волосся і видовжуються нігті.

Попри увесь невимовний тягар, що лежав на моєму серці, я не могла, як Джон, віддатися своєму горю. Естер від нас пішла, Чарлі пішов, Хазяйка пішла, Джон — по-своєму — теж пішов, хоча я сподівалася, що він повернеться. А тим часом «дівчинці в тумані» вже настала пора з цього туману виходити. Настала пора полишати дитячі витівки і ставати дорослою.

— Піду поставлю чайник, — сказала я. — Треба чаю зробити.

Голос був наче не мій. Якась інша дівчина — кмітлива і розважлива — забралася в мою шкіру, зайняла моє місце. Вона просто знала, що треба робити. Я здивувалася... втім, не дуже. Хіба ж не спостерігала я впродовж усього свого

життя, як живуть інші? Хіба ж не спостерігала я за Естер, за Хазяйкою, за сільськими родинами?

Я тихенько причаїлася десь у куточку самої себе, а та нова вправна дівчина нагріла чайник, відсипала потрібну кількість чайного листя і заварила його. Потім поклала два шматочки цукру в чашку Джона і три — у свою. Коли чай був готовий, я почала його сьорбати, і тільки коли гаряча й солодка рідина досягла мого шлунка, я перестала тремтіти.

Срібний парк

Не встигла я повністю прокинутись, як у мене виникло відчуття, ніби щось змінилося. А за мить до того, як розплющити очі, я вже збагнула, що то було. То було *світло*.

Зникли тіні, що тинялися моєю кімнатою від початку місяця. Зникли темні закутки й похмура, гнітюча атмосфера. З прямокутника вікна линуло мерехтливе сяйво й освітлювало кожен куточок моєї кімнати. Я так довго не бачила світла, що відчула надзвичайний приплив радості, наче не тільки ніч закінчилася, а й сама зима. Ніби весна настала.

Кіт сидів на підвіконні, дивлячись крізь шибку на парк. Почувши, що я заворушилася, він зістрибнув на долівку й зашкрібся у двері, просячись надвір. Я похапцем одяглася, й ми разом крадькома пробралися до кухні, а звідти вийшли у парк.

Вийшовши на ганок, я відразу ж збагнула, що помилилася. Це не був ранок. І в парку мерехтіло не сонячне, а місячне сяйво, оздоблюючи листя сріблом і чітко окреслюючи обриси скульптур. Я завмерла й задивилася на місяць. Це було бездоганно правильне бліде коло, що висіло у чистому безхмарному небі. Я так би й стояла до самого ранку, заворожено вдивляючись у нічне світило, але кіт, вимагаючи уваги, нетерпляче тернувся об мою ногу; я нахилилася, щоб погладити його. Але не встигла моя рука до нього доторк-

нутися, як він проскочив уперед, потім зупинився й озирнувся, наче запрошуючи йти за ним.

Піднявши комір пальта і засунувши змерзлі руки в кишені, я пішла за котом.

Спочатку він повів мене по зарослій травою стежині вздовж дальньої межі. Ліворуч яскраво виблискував тисовий живопліт; праворуч огорожа була темною, бо на неї падала тінь. Потім ми звернули до трояндового саду, де підрізані кущі здавалися всього лишень купами хмизу, й тільки майстерно оформлені краї насаджень оточували решту кущів хитромудрим візерунком у стилі садово-паркової культури часів королеви Єлизавети; вони звивалися сюди-туди і здавалися то темними, то сріблястими. Кілька разів мені хотілося зупинитися й помилуватися: то місячне сяйво відбивалося від якогось поодинокого листка так, що він був наче зі щирого срібла зроблений; то раптом на очі потрапляв величезний дуб, із надприродною чіткістю викарбуваний на тлі блілого неба... Але зупинитися я не могла. Увесь час кіт уперто й цілеспрямовано крокував уперед, піднявши хвоста і користуючись ним, наче туристичний гід парасолькою: *сюди, будь ласка, йдіть за мною*. В огороженому саду він стрибнув на кам'яну стіну фонтана і пройшов половину його периметра, не звертаючи ані найменшої уваги на красу відображеного у воді місяця, що виблискував, як начищена монета. Опинившись напроти аркового входу до зимового саду, кіт знову зіскочив додолу і попрямував до нього.

Під аркою він зупинився. Напружено прислухаючись, пильно подивився ліворуч, потім праворуч. Щось побачив. І блискавично метнувся в той бік.

Зацікавившись і водночас здивувавшись, я потихеньку пройшла вперед, стала на тому місці, де недавно стояв кіт, і озирнулася довкола.

Зимовий сад — мальовниче видовище, якщо бачити його в належну годину й у належну пору року. Він оживає і являє вам усю свою красу здебільшого при світлі дня. Нічному ж

відвідувачеві доведеться приглядатися пильніше, щоб узріти його принади. Було надто темно, аби милуватися широким розмахом низьких гілок чемериці на чорній землі; надто рано для ніжної блакиті пролісків; надто холодно і пізно для квітів вовчої ягоди. Утім, залишалася ліщина; незабаром її віти мали прикраситися тремтливими жовтими китицями, але наразі краса зосереджувалася в самих вітах. Витончено-тендітні, безлисті, з маленькими бруньками, вони граціозно й елегантно вигиналися то в один, то в інший бік.

А біля ліщини виднівся заокруглений силует людини, зігнутої в три погібелі.

Я аж залякла од страху і несподіванки.

Фігура сопіла й вовтузилася, час від часу пихкаючи і натужно рохкаючи.

За мить, що здалася вічністю, я похашцем прокрутила в голові все, що могло пояснити присутність іще однієї людської істоти у парку міс Вінтер серед ночі. Дещо я збачнула миттєво, навіть не замислюючись. По-перше, то не Моріс стояв там навколішках. Звісно, існувала велика ймовірність зустріти його в парку, але у мене навіть сумніву не виникло, що то не він. Це була не його жилага фігура, це були не його чіткі й розмірені рухи. Так само це була й не Джудіт. Чепурна й некваплива Джудіт, із бездоганими нігтями, гарною зачіскою та завжди до блиску начищеними черевиками — і чому б вона бабралася в землі посеред ночі? Це просто неможливо уявити. Отже, ці двоє відпадали.

Мій розум завагався між двома думками — сюди-туди, сюди-туди. Сотні разів.

Це міс Вінтер.

Ні, це не міс Вінтер, не може бути.

Та ні, то таки міс Вінтер! Я знала. Я відчувала це. То була вона, і двох думок тут не могло бути.

Але як же то могла бути вона? Міс Вінтер — квола і хвора. Її завжди возять в інвалідному візку. Вона надто погано почувається, щоб отак нахилитися й висмикувати бур'яни,

тим паче — стояти навколішках на сирій холодній землі і шалено в ній ритися.

Це була не міс Вінтер.

Але якимось незбагненим чином, попри всі розумні аргументи — то вона.

Перша мить була нескінченно-довгою і сповненою сумнівів.

Друга мить, коли вона нарешті настала, принесла з собою розгадку.

Фігура завмерла... підвелася... повернулася... і я все зрозуміла.

Очі міс Вінтер. Яскраві, неприродно-зелені.

Але обличчя не міс Вінтер.

Дрябла, пошрамована шкіра, причому можна здогадатися, що до такого руйнування доклався не лише неблаганний час. Дві западини-щоки. Перекривлені губи: верхня — вигин бездоганної форми, слід колишньої краси, нижня — перекошений білий трансплантат.

Та це ж Еммеліна! Сестра-близнючка міс Вінтер!

Вона жива і мешкає в цьому будинку!

Думки мої враз переплуталися; кров загупала у скронях; від несподіваного шоку я залякла, наче спаралізована. Сестра міс Вінтер втупилася в мене незмигними очима, і мені здалося, що вона злякалася менше за мене. Але не менше здивувалася. Від несподіванки ми обидві завмерли, наче позбавлені руху.

Першою прийшла до тями незнайомка. Погрозово простягнувши у мій бік брудну, вимазану землею руку, вона хрипким голосом проскреготіла кілька безглузких звуків.

Ошелешення загальмувало мою реакцію; не встигла я навіть вимовити її імені, як жінка відвернулася й потупцювала геть, нахилившись уперед і ввібгавши голову в плечі. Звідкілясь із темряви вигулькнув кіт. Ігноруючи мене, він солодко потягнувся, а потім кинувся за нею навздогін. Невдовзі вони зникли за аркою, а я лишилася сама. А поруч — клаптик розритої землі.

От тобі й «бісові лисиці»!..

Коли жінка й кіт щезли, я мала повне право переконати себе, що все це я нафантазувала. Що я — сновидка й мені наснилося, ніби переді мною з'явилася сестра-близнючка Аделіни та проскреготіла якесь таємне і незрозуміле послання. Але я знала, що це не сон. І хоча жінки вже не було видно, її й досі було *чути*. Вона наспівувала на ходу. Отой уривок із п'яти нот, що так дратував мене. *Ля, ля-ля, ля-ля.*

Я стояла й слухала, аж поки звуки не розтанули в далині.

Раптом відчувши, як у мене задубіли на холоді руки й ноги, я поспішила повернутись до будинку.

Фонетична абетка

Спливло багато років відтоді, як я опанувала фонетичну абетку. Усе почалося з розділу в книжці з лінгвістики, що продавалася у татовій крамниці. Спочатку я не мала жодного конкретного інтересу: просто в один із вихідних мені не було чим зайнятися, і мене привабили значки та символи у цій книжці. Там були як знайомі літери, так і незнайомі. Великі *N*, несхожі на маленькі *n*, та великі *Y*, несхожі на маленькі *y*. Інші літери, *n*, *d*, *s* та *z*, мали прироблені до них смішні хвостики та петельки, а літери *h*, *i* та *u* можна було перекреслювати так само, як і *t*. Мені подобалися ці задекрикуваті чудернацькі гібриди: я списувала цілі аркуші літерами *m*, які можна було перетворити на *j*, а також літерами *v*, що хитко балансували на малесеньких *o*, немов дресировані песики на м'ячах у цирку. Батько ж, випадково побачивши мої аркуші з символами, навчив мене тих звуків, які кожен із цих символів означав. І я виявила, що за допомогою міжнародної фонетичної абетки можна писати слова, що скидалися на математичні формули, слова, схожі на таємний шифр, слова, що нагадували мертві, назавжди втрачені мови.

Бо мені була потрібна втрачена мова. Щоб мати змогу спілкуватися з мертвими і втраченими. А одне слово я писала і переписувала багато разів. Це було ім'я моєї сестри. Як талісман. Я складала папірець із цим ім'ям у красиву мініатюрну фігурку і завжди тримала при собі. Узимку папірець жив у кишени мого пальта, влітку, схований у шарпетку, пошкрябував мою ногу. Уночі я засинала, тримаючи його у руці. Але хоч як я намагалася, мені не завжди вдавалося зберегти цей заповітний папірець. Інколи я губила його, виготовляла новий, потім випадково знаходила старий. Якось мати спробувала витягти талісман з моєї руки, та я взяла й проковтнула його, хоча матері однаково не вдалося б його прочитати. Але коли заяложений і потертий папірець із дна моєї напханої всяким непотребом шухляди видобув батько, я не зробила нічого, щоб зупинити його. Коли тато прочитав закодоване ім'я, його обличчя якось враз змарніло, а очі сповнилися печалю.

Він хотів щось сказати і вже був розтулив рота, але я притиснула палець до своїх губ, наказуючи йому мовчати. Як я могла дозволити йому вимовляти ім'я моєї сестри? Хіба ж він не зачинив її від мене у темряві під ліжком? Хіба ж він не хотів, щоб я нічого про неї не знала? Тому тепер він не мав на неї жодних прав.

Я вихопила папірець з його пальців і пішла з кімнати, ні слова не сказавши. На підвіконні, на другому поверсі я поклала малесенький клаптик до рота, відчула сухий присмак дерева і проковтнула. Десяток років ховали батьки ім'я моєї сестри у тиші й темряві, намагаючись *забути* про неї; і ось тепер я сховала її у темряві свого тіла — щоб *пам'ятати*.

Я вміла більш-менш правильно промовляти сімнадцятьма мовами «добрий день», «до побачення» і «вибачте». Могла розказати напам'ять грецьку абетку вперед і назад (хоча грецькою не знала ні слова). Фонетична абетка стала одним із тих таємних і випадкових джерел абсолютно непотрібних знань, що їх залишило мені у спадок дитинство, проведене серед безлічі книжок. Я опанувала цю абетку задля

власного задоволення й використовувала її у суто приватних інтересах, тому впродовж багатьох років навіть і не намагалася знайти їй жодного практичного застосування. Але, повернувшись щойно зі срібного від місячного сяйва парку, я взялася за олівець, щоб спробувати відтворити ті свистячі, шиплячі, фрикативні й проривні приголосні, що містилися в секретному посланні Еммеліни.

Після трьох-чотирьох спроб я сіла на ліжку, розглядаючи рядок закарлючок, символів та значків. Чи правильно я його передала? Мною почали оволодівати сумніви. А чи точно пригадала я звуки після своєї п'ятихвилинної подорожі через парк до будинку? І чи точно я пригадала саму абетку?

Я пошепки повторила те, що написала на папері. Потім іще раз повторила, вже швидше, гадаючи, що в такий спосіб спроможуся викликати з пам'яті відлуння, яке б підтвердило правильність моїх припущень. Але жодного відлуння не виникло. Мій запис виявився усього-на-всього кумедним відтворенням чогось неточно почутого і лише наполовину пригаданого. Марна справа.

Тож натомість я знову написала засекречене ім'я. Ось мій магічний талісман. Якби ж то він справді був усесильний!

Але своєї сили він так ніколи і не продемонстрував. Моя сестра до мене не повернулася. Я залишалася самотньою.

Зіжмакавши папірець у кульку, я пожурила його в куток.

Драбина

— Моя історія наводить на вас нудьгу, міс Лі?

Наступного дня мені довелося декілька разів чути подібне запитання, бо, слухаючи розповідь міс Вінтер, я була не в змозі стримати позіхань і час від часу терла очі.

— Вибачте, я просто стомлена.

— Стомлена?! — вигукнула вона. — Та ви схожі на мерця! Вам треба добре попоїсти, щоб відновити сили. Що з вами трапилося?

Я знизала плечима.

— Просто втомилася. Може, недоспала. Оце і все.

Міс Вінтер невдоволено стулила губи, суворо поглянула на мене, але промовчала, а трохи згодом продовжила свою розповідь.

Отак ми і прожили півроку, обмеживши свій життєвий простір кількома кімнатами: кухнею, в якій Джон спав уночі, вітальнею й бібліотекою. Ми з Еммеліною через чорний хід з кухні ходили до однієї зі спалень, що здавалася більш-менш надійною. Спали на матрацах, перенесених зі старої спальні, оскільки ліжок переставити не вдалося — вони були заважкі. Та й сам будинок здавався тепер завеликим — адже з челяді зостався сам лише Джон. Нам, що пережили скільки катастроф, було затишніше у цих кількох безпечних кімнатах, невеликі розміри яких дозволяли підтримувати відносний порядок. Але ми все одно не могли геть забути про решту будинку, про все те, що ниділо за дверима наших кімнат, наче ушкоджені і приречені на смерть кінцівки.

Еммеліна проводила багато часу за вигадуванням усіляких картярських ігор.

— Пограй зі мною, ну пограй, будь ласка, — бувало, надокучала вона мені.

Урешті-решт я піддавалася її вмовлянням, і ми грали.

Це були якісь незрозумілі й хитрі ігри, правила яких безперервно змінювалися; ігри, на яких зналася лише Еммеліна, тож вона повсякчасно брала наді мною гору, немало цим утішаючись. А ще сестра часто милася. Вона так і не втратила своєї любові до купання, годинами ніжачись у воді, яку я нагрівала для прання та миття посуду. Але я на неї не сердилася. «Нехай хоч комусь із нас буде добре», — думалося мені.

Перш ніж ми позамикали непотрібні кімнати, Еммеліна обнишпорила увесь гардероб Ізабель, повитягувала звідти сукні, пляшечки з парфумами та черевики і зробила з усього цього велику скирту в кутку нашої спальні. Ми спали на-

че у великому гардеробі. Час від часу Еммеліна чіпляла на себе то одну, то іншу сукню; деякі з них відстали від моди на десять років, деяким — гадаю, то були сукні, що їх носила ще Матильда, — було вже років тридцять-сорок. Вечорами Еммеліна розважала нас тим, що картинно з'являлася в кухні то в одному, то в іншому екстравагантному наряді. Ці сукні додавали їй віку, у них вона аж ніяк не скидалася на п'ятнадцятирічну; а ще вони додавали їй жіночності. Мені пригадалися слова Естер, сказані лікареві в парку:

— Розумницею ця дівчинка не стане, але я впевнена: надійде час, і вона зможе жити окремо від сестри. Може, навіть заміж вийде.

Я пригадала також слова Хазяйки про Ізабель:

— Вона була з тих дівчат, яких чоловіки не можуть проминути, щоб не помацати.

Пригадала — і раптом занепокоїлася.

Тим часом Еммеліна, і не підозрюючи про свою жіночу привабливість, плюхнулася у крісло, витягла із шовкової сумочки колоду карт і з дитячою безпосередністю мовила:

— То що, зіграймо?

Я трохи заспокоїлася, але все одно намагалася робити так, щоб вона не виходила з будинку у своїх нових нарядах.

Джон впав в апатію. Утім, на один рішучий крок він таки спромігся: найняв хлопця, щоб той допомагав йому в парку.

— Усе буде гаразд. Це ж Амброс, син старого Проктора. Тихий, спокійний хлопець. Він тут ненадовго. Доки я не погоджу будинок.

Але я ніскільки не сумнівалася, що цей ремонт триватиме до нових віників.

І хлопець з'явився. Він був вищий за Джона і ширший у плечах. Запхавши руки в кишень, чоловіки трохи постояли, погомоніли про справу, і парубок узявся до роботи. Він копав розмірено і неквапливо; ритмічне гепання лопати об ґрунт нервувало мене. «І навіщо він нам здався? — хотілося спитати мені. — Він же такий самий чужинець, як і решта».

Але — через якісь невідомі мені обставини — для Джона цей хлопець чужинцем не був. Може, тому, що він прийшов із Джонового світу, світу чоловіків, світу, про який я не мала жодного уявлення.

— Він хороший хлопчина, — знов і знов повторював Джон у відповідь на мої настирливі запитання. — Трудяга. Багато не питає, зате багато працює і не базикає.

— Але, крім язика, він ще й очі має.

Джон знизав плечима й відвернувся, намагаючись не показувати свого занепокоєння.

— Я ж не вічний. Ніщо не вічне, — нарешті мовив він і зробив непевний жест рукою, наче намагаючись охопити і будинок, і його мешканців, і все життя. — Якогось дня настануть зміни.

— Зміни?

— Ти ж ростеш, незабаром станеш дорослою. Невже ти думаєш, що все залишиться таким, як було? Бути дитиною — це одне, а бути дорослою...

Не встиг він договорити, як я пішла геть. Я не бажала знати, що означає бути дорослою.

Еммеліна була у спальні — зривала блискітки з елегантного вечірнього кашне для своєї колекції скарбів. Я сіла поруч із нею. Сестра настільки захопилася своїм заняттям, що навіть не помітила, як я увійшла. Її пухкі конічні пальці хапали прикрасу і безжально шарпали, доки та не відривалася. Потім Еммеліна кидала блискітку до скриньки. Робота копітка, забарна; але ж у моєї сестри все життя було попереду! З незмінним виразом на обличчі знущалася вона з беззахисного шалика. Погляд — зосереджений і водночас замріяний. Губи стулені в тоненький шнурочок. Час від часу повіки опускаються, затуляючи зелені зіниці, а торкнувшись нижнього краю, відразу ж здіймаються, демонструючи незмінно зелені очі.

Цікаво, невже і я так само гарна? Авжеж, бо я бачила у дзеркалі, що мої очі не гірші за очі Еммеліни. Я знала, що в мене така сама копиця червоно-рудого волосся, що куче-

риватися на потилиці. А ще я знала, як задивлятися на нас люди під час наших нечастих прогулянок, коли ми з Еммеліною, в однакових сукнях, тримаючись за руки, з'являлися на Стрит. Та все одно я не схожа на сестру, еге ж? На моєму обличчі не буває такої млявої зосередженості. Навпаки — на ньому майже завжди невдоволена гримаса. Я то сердито кусаю губи, то невдоволено відкидаю за плече пасмо волосся, то дратуюся від нетерплячки. Такою спокійною й сумірною, як Еммеліна, я ніколи не буду. На її місці я б відривала блискітки зубами!

— Ти ж не покинеш мене? — тихо спитала я її. — Я ж бо тебе не хочу покидати. Ми лишимося тут назавжди. Разом. Що б там не казав Джон-копач. Пограймося?

Але сестра мовчки вовтузилася з шаликом, наче не чуючи мене.

— Пограймо у весілля? Ти будеш нареченою. Нумо! Вдягни ось це... — і я витягла з купи у кутку якусь річ із жовтої напівпрозорої тканини. — Дивись, схоже на вуаль!

Та Еммеліна й очей не підвела, навіть коли я начепила оту марлю їй на голову. Вона просто відкинула її рукою і знову заходилася тріпати свої блискітки.

Я полишила спроби привернути увагу сестри і натомість глянула на її скриньку зі скарбами. У ній і досі лежали вичищені до блиску ключі, що їх лишила Естер, хоча Еммеліна, схоже, вже встигла забути їхню колишню хазяйку. Там були шматочки біжутерії Ізабель, кольорові обгортки від цукерок, якими колись частувала мою сестру гувернантка, небезпечно гострий осколок зеленої скляної пляшки, золотиста з країв стрічка, яка колись належала мені: її подарувала мені Хазяйка так давно, що я й не пам'ятала, коли саме. А під усім цим і досі лежали сріблясті нитки, які Еммеліна повисмикувала зі штор того самого дня, коли приїхала Естер.

А на самому дні, наполовину присипане мішаниною напівкоштовних камінців, скла та іншого непотребу, ховалося щось таке, чого там раніше не було.

Щось шкіряне.

Я нахилила голову, щоб краще придивитися. Ага! Он чому сестричка забажала мати в себе цю річ! Тиснені золотом літери. *ЕНН*. Що таке *ЕНН*? Або хто такий *ЕНН*? Нахиливши голову в інший бік, я узріла ще дещо. Малесенький замочок. Із малесеньким ключем. Недивно, що все це потрапило до Еммеліниної скарбнички. Золоті літери, та ще й ключик! Напевне, то були найцінніші з її надбань.

І раптом до мене дійшло: *ЕНН*! Та це ж *ЩОДЕННИК*!

Я простягла руку.

Блискавично швидко — інколи вигляд моєї сестри може бути оманливим — рука Еммеліни наче лещатами стисла моє зап'ястя, не давши мені доторкнутися до скарбу. Еммеліна навіть не глянула на мене. Твердим і впевненим рухом відвела мою руку вбік і закрила скриньку.

У тому місці, де Еммеліна схопила мене за руку, ще довго було знати білі плями від її пальців.

— Що ж, я піду, — сказала я про всяк випадок, перевіряючи її реакцію. Але голос мій прозвучав не надто переконливо. — Ось побачиш — піду. Покину тебе отут, виросту і житиму без тебе, *сама*.

Із цими словами я підвелася і, сповнившись почуттям власної гідності та жалю до себе, вийшла з кімнати.

Уже вечоріло, коли сестра знайшла мене на підвіконні у бібліотеці. Я заховалася за штору, але вона підійшла до вікна й зазирнула за неї. Я почула її кроки, відчула, як вона відсунула штору. Я стояла, притиснувшись лобом до скла, і спостерігала за краплинами дощу на шибці. Краплини тремтіли від вітру, готові ось-ось пуститися за хитромудрою траєкторією вниз, на своєму шляху вбираючи в себе інші краплини і залишаючи по собі короткі сріблясті сліди. Сестра підійшла й поклала голову мені на плече. Я сердито висмикнулася. Не повернулася й нічого їй не сказала. Я не бажала з нею розмовляти.

Вона ж узяла мою руку і щось насунула мені на палець.

Дочекавшись, поки вона піде, я придивилася.

Перстень. Еммеліна подарувала мені перстень.

Я перекутила камінець усередину, на внутрішній бік пальця. Потім піднесла його до вікна. Світло потрапило на камінчик — і він ожив. Зелений, під колір моїх очей. Під колір очей Еммеліни. Вона подарувала мені перстень!.. І я стисла пальці в кулачок, усередині якого був отой камінчик.

Джон тягав відрами воду; приносив городину і чистив її; ходив на ферму і повертався звідти з молоком та маслом. Усі ці справи, схоже, виснажували його. Щоразу я боялася, що його ослаблomu, худому тілу забракне сил підвестися з-за столу, щоб узятися до чергової роботи.

— Ходімо до класичного парку, Джоне, — запропонувала я. — Покажеш мені, що там треба зробити.

Джон нічого не сказав. Мабуть, він мене просто не почув.

Кілька днів я нічого не казала, а потім знову спиталася. А потім знову і знову.

Нарешті ми з ним пішли до сараю, де він неквапливими вправними рухами нагострив секатори. Потім узяв довгу драбину і виніс її надвір.

— Ось дивись, — сказав, показуючи мені запобіжну клямку на драбині, після чого приставив драбину до надійної стіни у парку, а я, кілька разів спробувавши, як користуватися запобіжником, вилізла на кілька футів угору, а потім злізла. І знову — вилізла і злізла. — Звичайно, коли приставити драбину до тисового стовбура, такого відчуття надійності не буде, — зазначив Джон. — Але якщо закріпити її як слід, то теж буде досить безпечно.

І ми вирушили до класичного парку. Джон підвів мене до тисової фігури середніх розмірів, яка розрослася і стала неохайно кошлатою. Я вже була піднесла до неї драбину, як садівник зупинив мене:

— Не поспішай! — вигукнув він. — Диви, яка нетерпляча! — Садівник тричі неквапливо обійшов дерево. Потім усівся на землю і запалив цигарку. Я сіла поруч, і він запалив ще одну — для мене. — Ніколи не ліз проти сонця, — попередив

Джон. — І ніколи не залізай у власну тінь. — Він зробив кілька затяжок і продовжив: — Остерігайся хмар. Коли вони напливають, ти можеш втратити орієнтир. Тож треба знайти щось незмінне у себе перед очима. Дах або ж паркан. Він і буде твоїм якорем. За нього ти й триматимешся. І ніколи не поспішай. Тричі відміряй, а раз відріж. — Поки Джон говорив, він жодного разу не відвів очей від дерева. І я теж. — Треба навчитися відчувати задній бік дерева, поки обробляєш передній, і навпаки. І не працюй самими лише п'ястями рук, натискаючи на ножиці. Використовуй руку на всю довжину.

Докуривши цигарки, ми загасили недопалки об підбори черевиків.

— А тепер запам'ятай, який вигляд дерево має на відстані, і тримай цю картину в голові, коли працюватимеш з ним упритул.

Я приготувалася.

Тричі приставляла я драбину до дерева, аж поки Джон не переконався, що вона стоїть надійно.

Я працювала три години. Спочатку боялася висоти, все поглядала додолу, примушувала себе зійти ще на одну сходинку. І щоразу, коли я переставляла драбину, мені доводилося робити кілька спроб, доки вона не встановлювалась надійно. Але мало-помалу робота цілком заволоділа мною. Думки про форму, якої слід було надати дереву, так захопили мене, що я вже майже не відчувала, на якій висоті перебувала. Джон стояв унизу і здебільшого мовчав, лише зрідка роблячи зауваження на кшталт: «Слідкуй за своєю тінню!» або «Не забувай про зворотний бік!»

І тільки злізши нарешті додолу, клацнувши клямкою і склавши висувну драбину, відчула я, як сильно болять руки після тривалої роботи з важкими садовими ножицями. Але мені було байдуже.

Я відійшла на чималу відстань, щоб оцінити зроблене. Потім тричі обійшла дерево. Серце моє аж тіпнулося від радості. Добре вийшло!

Джон кивнув.

— Непогано, — похвалив він мене. — З тебе вийде гарний садівник.

Якось я пішла у сарай по драбину, щоб підстригти велике дерево у формі капелюха-циліндра, але драбини не знайшла. Той несимпатичний мені хлопець саме порався з граблями у парку. Я підійшла до нього і сердито спитала:

— А де драбина?

Отак я вперше з ним заговорила.

Не звертаючи уваги на моє невдоволення, він відповів чемно і доброзичливо:

— Її взяв містер Дігенс. Він там, з боку фасаду — покрівлю ремонтує.

Я взяла цигарку, з тих, що їх Джон тримав у сараї, і закурила, сердито позираючи на хлопця, який із заздрістю спостерігав за мною. Потім нагостила секатори. Мені взагалі подобалося гострити, тож я нагостила ще й ножа — ретельно, не поспішаючи. Йі увесь час ритм точила по залізі йшов в унісон із ритмом грабель по землі. А потім я поглянула на сонце і вирішила, що вже запізно розпочинати підстригання дерева-капелюха. І пішла шукати Джона.

Драбина валялася на землі. Дві її секції, лежачи під кутом одна до одної, були схожі на химерний циркуль. Металевий паз, що мав тримати їх разом вертикально, відірвався від дерев'яної частини, а у бічній секції з'явив глибокий розлам.

Біля драбини лежав Джон. Коли я торкнулася його плеча, він не ворухнувся, хоч був іще теплий — то сонце нагріло його розкинуті руки та закривавлену голову. Він невідривно дивився просто перед собою у високе блакитне небо, але блакить його власних очей уже замутилася.

Розважлива дівчина покинула мене, і я знову стала дурною дитиною, маленькою і безпорадною, як мурашка.

— Що ж мені робити? Що ж мені робити? — шепотіла я, лякаючись власного голосу.

Я лежала, розпростершись на землі, тримала Джонову руку, відчуваючи, як гострий гравій тисне мені у скроню, і спостерігала, як плине час. Тінь від того виступу будинку, де розташовувалася бібліотека, простяглася по землі й торкнулася найдальшої сходинки драбини. А потім стала підкрадатися до нас — сходинка за сходинкою. Ось вона дійшла до запобіжної клямки.

Запобіжна клямка. Чому ж Джон не перевірів запобіжної клямки?! Не може бути, щоб не перевірів! Звісно ж, перевірів. Але якщо перевірів, то як же... чому...

Ця думка була нестерпно болісною.

Сходинка за сходинкою, сходинка за сходинкою — дедалі ближче підповзала тінь. Ось вона торкнулася Джонових штанів із грубої вовни, потім зеленої сорочки, нарешті, сивого волосся... Воно так порідшало останнім часом! І чому я не приділяла Джонові більше уваги? Чому як слід не дбала про нього?..

Приглядаючись до Джонового рідкого волосся, я помітила дві глибокі дірки, продавлені у землі драбиною, коли вона пішла в нього з-під ніг. *І жодних інших слідів.* Гравій — не пісок, не сніг, навіть не свіжоскопана земля. На ньому не лишається відбитків підшов. Хтось може прийти, потинятися біля драбини, зробити свою чорну справу і спокійно піти геть. На гравії слідів не залишиться — наче це зробив привид.

Стало холодно. Стало холодним усе: гравій, Джонова рука, моє серце.

Я підвелася і, не озираючись на Джона, пішла геть. Обігнувши будинок, попрямувала до городу. Хлопець і досі був там: саме зібрався сховати у сарай граблі та мітлу. Побачивши, що я наближаюсь, він зупинився і поглянув на мене. А коли я зупинилася, щосили намагаючись не знепритомніти, хутко підскочив до мене, щоб не дати впасти.

Але я не знепритомніла. Так, тільки трохи. А коли очуняла, з мого здавленого горла вирвалися хрипкі, наче й не мої слова:

— Допоможіть! Хто-небудь!

Хлопець ухопив мене під руки; я обм'якла і притулилася до нього. Обережно поклавши мене на траву, він сказав:
— Я допоможу вам. Допоможу.

І досі перебуваючи під враженням від розповіді про смерть Джона, згадуючи нещасне обличчя міс Вінтер, я не відразу помітила лист, що чекав на мене у кімнаті.

Я розкрила конверт лише тоді, коли закінчила занотовувати розповідь, а розкривши, пересвідчилася, що нічого цікавого він не містив.

Шановна міс Лі!

Після всієї тієї допомоги, яку впродовж багатьох років надавав мені Ваш батько, хіба ж можу я відмовити собі у задоволенні віддячити йому і зробити хоч маленьку послугу його доньці!

Мої початкові дослідження у Сполученому Королівстві не виявили жодних вказівок на місцеперебування міс Естер Барроу після періоду її роботи в Енджелфілді. Однак я виявив певні документи, що стосуються часу, який передував цьому періодові, і наразі я складаю звіт, який Ви отримаєте протягом кількох найближчих тижнів.

Утім, мого дослідження ще жодним чином не закінчено. Я ще не вичерпав усіх можливостей здобути відомості про роботу міс Барроу в Італії, тож цілком імовірно, що якась подробиця про попередні роки підкаже новий напрямок пошуків.

Підстав для відчаю немає! Якщо цю гувернантку можна знайти, я її знайду.

Щиро Ваш

Еммануїл Дрейк

Я поклала листа у шухляду, потім вдягла пальто і рукавички.
— То що, ходімо? — гукнула котові.

Він побіг за мною спочатку сходами вниз, а потім надвір, і ми пішли стежиною вздовж будинку. То тут, то там чагарники, що підходили майже впритул до стіни, змушу-

вали стежку відхилятися вбік; мало-помалу, майже непомітно, вона взагалі вела геть від будинку, до схожих на лабіринт приманок парку. Але я не піддалася цій легкій спокусі і все одно пішла навпростець. Ліворуч була стіна будинку, попереду — дедалі густіші кущі, через які мені доводилося продряпуватися, докладаючи неабияких зусиль. Їхні вузлуваті пагони норували вхопити мене за литки; мені довелося замотати шарфом обличчя, щоб не поколотися. Спочатку кіт супроводжував мене, але потім зупинився, настрашений гущавиною заростей.

А я вперто йшла далі. І таки знайшла те, що шукала: вікно, майже повністю заплетене плющем. Між цим вікном і парком була така гущавина вічнозеленого листя, що світла, яке з нього йшло вночі, ніхто б і ніколи не помітив.

Усередині за столом біля вікна сиділа Еммеліна, сестра міс Вінтер. Напроти неї я побачила Джудіт. Вона просовувала ложку із супом крізь скалічені губи нещасної. Несподівано Джудіт зупинилася і, не донісши ложки до рота Еммеліни, поглянула, як мені здалося, просто на мене. Та вона не могла мене помітити: надто вже густими були зарості. Але дотик мого погляду вона, напевне, відчула. Після паузи, що тривала усього кілька секунд, Джудіт повернулася до своєї справи і продовжила годування. Але за цю мить я встигла помітити одну дивну особливість тієї ложечки. Срібну ложку прикрашала видовжена літера А у формі стилізованого ангела.

Мені вже доводилося бачити схожу ложку. *А. Ангел. Ангелове поле — Енджелфілд*. Таку ложку мала не лише Еммеліна, а й Аврелій.

Тулячись до стіни й висмикуючи гілки з волосся, я пробралася назад крізь чагарники. Кіт дивився, як я струшувала з рукавів та плечей уламки гілочок і сухе листя.

— Ходімо додому? — запропонувала я йому.

І кіт із задоволенням приєднався до мене.

Містер Дрейк не зміг знайти мені Естер. Зате я сама знайшла Еммеліну.

Вічні сутінки

У своїй кімнаті я записувала почуте від міс Вінтер; у парку я блукала; у спальні гладила kota і тримала подалі свої кошмари, намагаючись якомога довше не спати. Місячна ніч, коли я побачила в саду Еммеліну, сприймалася тепер як сон, бо небо знов облягли хмари, і ми вкотре занурилися в нескінченні сутінки.

Після розповіді про смерть Хазяйки та Джона-копача від історії міс Вінтер повіяло ще більшою загадковістю. Невже Еммеліна — ця бентежна постать із парку — виштовхнула драбину з-під Джона-копача?.. Лишалось тільки чекати подальшого розвитку подій.

А тим часом грудень набрав сили, і примара, що витала під моїм вікном, щоразу ставала дедалі виразнішою. Її близькість породжувала відразу, а віддаленість краяла серце; кожна її поява збурювала в моїй душі вже знайоме поєднання страху і туги.

Якось я прийшла до бібліотеки раніше за міс Вінтер (вранці чи увечері — не знаю, бо ранок і вечір тепер стали схожими, немов близнюки) і стояла біля вікна. Моя бліда сестра притисла свої пальці до моїх, полонила мене благальним поглядом і затуманила скло своїм холодним диханням. Щоби з нею поєднатися, мені залишалося тільки розбити шибку.

— Що ви там побачили? — пролунав позаду голос міс Вінтер.

Я повільно обернулася до неї.

— Сядьте, — гаркнула вона на мене, а потім кинула, звертаючись до служниці: — Джудіт, підкиньте, будь ласка, дров у камін і принесіть цій дівчині щось поїсти.

Я сіла.

Невдовзі Джудіт принесла мені какао і грінки.

Міс Вінтер вела далі свою розповідь, а я тим часом підхарчувувалася.

— Я допоможу вам, — сказав Амброс.

Але чим він міг зарадити? Він же був ще хлопчина. Тож я відштовхнула його й послала по доктора Модслі, а поки хлопець ходив, зробила собі великий кухоль гарячого солодкого чаю. Я думала про неприємне і думала швидко. Перш ніж у кухлі лишилися тільки розварені листки чаю, сльози мої висохли. Настав час діяти.

Коли з'явилися лікар і хлопець, я вже встигла приготуватися до їхнього приходу. Щойно зачувши кроки біля будинку, я вийшла з-за рогу їм назустріч.

— Бідолашна Еммеліно! — вигукнув лікар, наблизившись до мене зі співчутливо простягнутою рукою, немов збирався обійняти мене.

Я ж зробила крок назад, і він здивовано зупинився.

— Еммеліна? — в його очах промайнула непевність. — Аделіна? Це неможливо! Просто неймовірно! — Ім'я зазмерло в нього на вустах. — Перепрошую, — затнувся лікар, так і не здогадавшись, хто перед ним.

Я не стала допомагати йому подолати конфуз. А нато-мість заплакала.

Але не своїми справжніми слізьми. Мої справжні сльози — а я мала багато справжніх сліз, повірте, — я заощаджувала на майбутнє. Сьогодні увечері, завтра або колись найближчим часом я залишуся на самоті і плакатиму годинами. За Джоном. За собою. Я плакатиму вголос і гучно, я несамовито верещатиму, як у дитинстві, коли тільки Джон і міг мене заспокоїти, погладжуючи своєю пропахлою тютюном і парковими рослинами рукою. Це будуть гіркі сльози на перекривленому стражданням обличчі, а під кінець — якщо він настане — замість очей я матиму червоні розпухлі щілини.

Але то були *мої особисті* сльози, не для цього чоловіка. Сльози ж, якими я винагородила його за доброту і співчуття, були фальшивими. Вони призначалися для того, щоб відтінити мої зелені очі, як діаманти відтінюють смарагди. І цей хитрий прийом спрацював. Якщо ошелешити чолові-

ка зеленими очима, то він впаде у такий гіпноз, що й не помітить, як ці прекрасні зелені очі шпигують за ним.

— Боюся, що вже нічим не зможу допомогти містерові Дігенсу, — сказав лікар Модслі, підводячись після огляду Джонового тіла.

Так дивно було чути справжнє прізвище нашого садівника!

— Як же це сталося? — він поглянув на балюстраду, де працював Джон, а потім схилився над драбиною. — Невже запобіжна клямка зламалася?

Я вже призвичаїлася дивитися на труп без страху і жалю. Майже призвичаїлася.

— А може, він послизнувся? — вголос поцікавилася я. — Може, схопився за драбину, коли падав, і потягнув її за собою?

— І ніхто не бачив, як він упав?

— Наші кімнати на протилежному боці будинку, а Амброс у той час працював на городі.

Амброс тим часом стояв трохи поодаль і намагався не дивитися на тіло Джона.

— Гм. Наскільки я пам'ятаю, загиблий не мав сім'ї.

— Він завжди жив сам-один.

— Зрозуміло. А де ваш дядько? Чому він мене не зустрічає?

Я й найменшого уявлення не мала, що Джон розповідав помічникові про наше становище і чи розповідав узагалі. Тому довелося імпровізувати.

Стримуючи ридання, я повідомила лікаря, що дядько наш кудись поїхав.

— Поїхав? — спохмурнів лікар Модслі.

Хлопець ніяк не відреагував на мої слова. Отже, це для нього не новина. Він стояв, втупившись у свої черевики, аби тільки не бачити мерця, і я встигла виснувати, що він тютій.

— Нашого дядька немає лише кілька днів...

— Скільки днів, ви кажете?

— Ой, а коли ж це він поїхав? Достеменно не пам'ятаю... — я насупилася і вдала, ніби рахую дні.

Тут мій погляд «випадково» впав на мерця, і в мене підігнулися коліна.

Лікар і Амброс одночасно кинулися до мене, і кожен підхопив мене під лікоть.

— Гаразд, моя люба, згодом розкажеш, згодом, — пробурмотів Модслі.

Я дозволила їм провести мене навколо будинку до кухонних дверей.

— Не знаю, що їй робити! — мовила, коли ми звернули за ріг будинку.

— Це ти про що?

— Про похорон.

— Вам нічого не треба робити. Я пришлю трунарів, а про решту подбає священик.

— А як же бути з грішми?

— Ними займеться ваш дядько, коли повернеться. А куди це він поїхав, до речі?

— А що, як він затримається?

— Ви гадаєте, що він може затриматися?

— Він... він такий непередбачуваний!

— Та їй то правда.

Хлопець відчинив двері до кухні, а лікар провів мене у середину й підсунув крісло. Я знесилена в те крісло впала.

— У разі потреби правозаступник вирішить будь-які питання. Між іншим, а де твоя сестра? Вона знає, що трапилося?

— Вона спить, — збрехала я їй оком не зморгнула.

— Та воно, мабуть, і на краще. Нехай спить, еге ж?

Я ствердно кивнула.

— А хто ж за вами наглядатиме тепер, коли ви залишилися тут зовсім самі?

— Наглядатиме?

— Мабуть, вам не слід залишатися самим... Особливо після того, що сталося. З боку вашого дядька було дуже необачно їхати від вас майже відразу після смерті еко-

номки, не знайшовши їй заміни. Когось неодмінно треба прислати.

— А чи справді це потрібно?

Я вся перетворилася на сльози і зелені очі. Не тільки Емеліна знала, як поводитися жіночно.

— Звісно, потрібно, бо...

— А ви пригадайте, що сталося, коли дехто приїхав за нами наглядати. Ви ж пам'ятаєте нашу гувернантку? — і я блиснула на лікаря таким швидким злим поглядом, що той так до кінця й не повірив, що дійсно побачив його.

Лікар Модслі мав достатньо сором'язливості, щоб почервоніти і відвернутися. Коли ж він знову поглянув на мене, то побачив смарагди і діаманти — і більше нічого.

Нарешті озвався хлопець. Прокашлявшись, він мовив:

— Моя бабуся зможе сюди приходити, пане. Не жити, а просто щодня приходити — ненадовго.

Лікар Модслі розгубився. Він намагався знайти прийнятний вихід із цієї ситуації, і саме такий вихід йому пропонували.

— Добре, Амбросе, мабуть, це буде ідеальний варіант, принаймні наразі. А потім, якщо ваш дядько швидко повернеться і не буде потреби, як ви кажете... е-е-е, ну...

— А й справді. — Я поволі встала з крісла. — Ви подбайте про трунарів, а я переговорю зі священником. — Я граціозно простягла йому руку. — Дякую, що так швидко прийшли.

Лікар Модслі остаточно втратив над собою контроль. Він ошелешено підвівся, і я відчула на своїй руці дотик його пальців. Вони були мокрими від поту.

Знову пильно придивився він до мого обличчя, намагаючись вгадати моє ім'я. Аделіна чи Еммеліна?

І лікар скористався єдиною можливим шляхом відступу:

— Так жаль, що містер Дігенс загинув. Я дуже вам співчуваю, міс Марш, дуже співчуваю.

— Дякую, пане лікарю, — відповіла я, приховавши посмішку за вуаллю сліз.

Виходячи з кухні, лікар Модслі кивнув на прощання хлопцеві й зачинив за собою двері.

Тепер лишилося тільки Амброса випроводити.

Діждавшись, поки стихнуть кроки лікаря, я розчинила двері й кивнула.

— Між іншим, твоїй бабусі тут нічого робити.

Цю фразу я мовила тоном нової господині будинку.

Амброс якимось дивно на мене поглянув. І, схоже, побачив ту дівчину, що сховалася за поглядом смарагдових очей.

— От і добре, — відповів він, недбало торкнувшись краю капелюха, — бо бабусі у мене все одно немає.

«Я допоможу вам», — сказав він, хоча був лише хлопчиною. Але вже добре знав, як ставити пастки.

Наступного дня він повіз нас до правозаступника у Бенбері. Я сиділа поруч із ним, а Еммеліна позаду. Чверть години чекали ми у приймальні під пильним оком секретарки, поки нас не запросили до контори містера Ломакса.

Містер Ломакс поглянув на Еммеліну, потім на мене і сказав:

— Можете не називати ваших імен. Я знаю, хто ви.

— Розумієте, ми потрапили у скрутне становище, — пояснила я. — Мого дядька наразі немає вдома, а наш садівник загинув. Це був нещасний випадок. Трагічний нещасний випадок. Оскільки сім'ї загиблій не мав і увесь час працював у нас, то я вважаю, що наша родина просто зобов'язана заплатити за похорон, та от тільки нам трохи бракує...

Правозаступник перевів погляд на Еммеліну, а потім — знову на мене.

— Будь ласка, — вела далі я, — не зважайте на мою сестру. Вона почувається не дуже добре.

Еммеліна і справді мала химерний вигляд. Я дозволила їй вирядитися у старомодну сукню, а очі її були такими прекрасними, що в них просто не лишалося місця для речі настільки прозаїчної, як здоровий глузд.

— Так, — співчутливо мовив містер Ломакс, стишивши голос. — Дещо про це я чув.

Віддаючи належне його розумінню і співчуттю, я перекилилася через стіл і конфіденційним тоном сказала:

— А тут іще з моїм дядьком не все гаразд... та вам же доводилося мати справи з Чарльзом Енджелфілдом, ви не можете не знати. З ним теж досить важко. — І я поглянула на містера Ломакса дуже чесними, щирими і широко розкритими очима. — Тому, відверто кажучи, мені дуже приємно, що я врешті-решт маю нагоду поспілкуватися з розумною людиною.

Правозаступник пригадав плітки про енджелфілдських сестер, які йому доводилося чути. Згідно з цими плітками, одна з двійнят була несповна розуму. Що ж, виснував він, зате з другою все гаразд.

— Мені теж дуже приємно, міс... е-е-е... Вибачте, нагадайте, будь ласка, як звали вашого батька.

— Марш — ось його прізвище. Але ми звикли, що нас величають по матері. Двійнята Енджелфілди — саме так нас звать у нашому селі. Містера Марша ніхто не пам'ятає, тим паче ми. Адже нам так і не довелося його побачити. А стосунків з його родиною ми не підтримуємо. Я навіть часто думаю: а чи не варто нам змінити прізвище офіційно?

— Це можна. Чому ж ні? Насправді це робиться досить просто.

— Чудово. Зміну прізвища ми з вами обговоримо іншим разом. А сьогодні — про справи...

— Так, звичайно. До речі, хотів би вас заспокоїти стосовно похорону. Наскільки мені зрозуміло, ви не знаєте, коли повернеться ваш дядько?

— Мабуть, не скоро, — сказала я, і це більш-менш скидалося на істину.

— Вам не варто перейматися. Або ваш дядько приїде вчасно і сам відшкодує всі витрати, або від його імені це зроблю я, а всі справи з ним владнаю після його повернення.

Я зобразила на обличчі полегшення і, не дожидаючись, поки містер Ломакс встигне відійти від приємного усвідомлення того, що зняв величезний тягар з моєї душі, закидала його десятками запитань, які стосувалися одного: *що* трапиться, коли дівчина у моєму становищі, з недієздатною сестрою на руках, матиме нещастя назавжди втратити свого опікуна?

Кількома словами правник змалював мені ситуацію, і мені відразу ж стало зрозуміло, до яких заходів мені слід буде вдатися, у якій послідовності і як швидко.

— Але не думаю, що вам доведеться пройти через усе це, — підвів ризику містер Ломакс, наче виправдовуючись, що перестарався, змалювавши все в похмурих тонах, і тепер намагаючись три чверті чорної фарби забрати назад. — Певен, що дядько ваш за кілька днів повернеться, ось побачите.

— Дай Боже! — поглянула я на нього, сяючи фальшивою надією.

Ми були уже у дверях, коли містер Ломакс пригадав найголовніше.

— До речі, він залишив адресу?

— Ви ж знаєте мого дядька!

— Я так і думав. Але ж ви хоч приблизно знаєте, де він зараз?

Мені дуже сподобався містер Ломакс, але я без вагань збрехала йому. Так було треба.

— Так, тобто... ні.

Він прискіпливо і серйозно поглянув на мене.

— Бо якщо ви не знаєте, де він...

І вже приготувався був знову перелічувати мені всі ті формальності, про які щойно розповів.

— Гаразд, я скажу вам, куди він поїхав — якщо, звичайно, можна вірити його словам...

Містер Ломакс здивовано звів брови.

— Мій дядько сказав, що поїде до Перу.

У правника очі мало на лоба не вилізли.

— Але ж ми з вами прекрасно розуміємо, що це абсурд, — сказала я на завершення. — Яке ще там Перу, прости Господи!

І зобразивши на своєму обличчі посмішку людини, яку заспокоїли й підбадьорили, я зачинила за собою двері й пішла, а містер Ломакс залишився, щоб від мого імені сушити голову над моїми ж проблемами.

Настав день похорон, а я так і не встигла як слід поплакати. Щодня доводилося чимось займатися. Треба було зустрітися зі священником; потім почали обережно з'являтися мешканці села, щоб дізнатися про вінки та квіти; навіть місіс Модслі — і та прийшла; поводитися вона чемно, але прохолодно, наче на мене якимось чином упала тінь поганої репутації Естер.

— Місіс Проктор, бабуся Амброса, чудова людина, — сказала я місіс Модслі. — Неодмінно передайте вашому чоловікові подяку за те, що він її порекомендував.

Увесь цей час я мала таке відчуття, ніби Амброс без упи-ну за мною стежить, хоча мені жодного разу не вдалося спіймати його за цим.

На похороні Джона мені, безумовно, не слід було рид-ма ридати. Ні, не слід. Бо я була міс Енджелфілд, дівчина дворянського роду, а хто був Джон? Звичайнісінький садів-ник. І тільки.

Наприкінці служби, коли парафіяльний священник лагідно — але марно — умовляв Еммеліну частіше відвіду-вати церкву (бо любов Господа нашого є благословенням для всіх його створінь), я прислухалася до розмови місте-ра Ломакса з лікарем Модслі. Вони стояли за моєю спиною і були певні, що я їх не чую.

— Розумна і кмітлива дівчина, — сказав правник ліка-реві. — Гадаю, вона ще не зовсім усвідомила усю серйозність свого становища. Лишень уявіть собі: ніхто не знає, куди подівся її дядько! Утім, вона, безперечно, впорається із ситу-ацією. Я вже почав займатися фінансовою стороною цієї проб-

леми. Вона відвідала мене і, до речі, турбувалася не про щонебудь, а про те, як заплатити за похорон. Ця дівчина має добре серце у грудях і розумну голову на плечах.

— Так, — відповів лікар якимось непевним і слабким голосом.

— Мені раніше завжди здавалося — сам не знаю, чому, — що вони обидві... що в них не все гаразд із головою. Але після зустрічі мені стало цілком очевидно, що ураженою є тільки одна з них. І слава Богу. Звичайно ж, вам видніше, бо ви були їхнім лікарем.

Лікар Модслі промимрив щось нерозбірливе.

— Що ви сказали? — перепитав правозаступник. — Дівчинка в тумані?

Так і не діставши відповіді, містер Ломакс поставив інше запитання.

— А котра з них Аделіна, до речі? Коли вони приїздили до мене, я так і не зміг дізнатися. Як звать ту, що розумна?

Я обернулася — рівно настільки, що мати змогу підглядати краєм ока. На обличчі лікаря Модслі застиг той спантеличений вираз, із яким він спостерігав за мною впродовж усієї служби. Куди ж поділася та нетямуща дівчинка, яку він ув'язнив на кілька місяців у своєму будинку? Дівчинка, яка не могла піднести ложки до рота, не могла вимовити жодного зрозумілого слова, тепер — о, диво! — організує похорони і ставить розумні запитання правозаступників? Далєбі, лікар Модслі мав привід для здивування.

Він стріляв очима то на Еммеліну, то на мене.

То на Еммеліну, то на мене.

— Здається, це Аделіна.

Прочитавши своє ім'я на вустах лікаря Модслі, я посмінулася. Усі його медичні теорії та експерименти зазнали ганебного краху; їхні жалюгідні рештки плуталися тепер під моїми ногами.

Упіймавши його погляд, я злегка кивнула їм обом. Це був граціозний жест подяки за те, що вони прийшли на

похорон чоловіка, якого майже не знали. Прийшли, щоб стати, за потреби, мені у пригоді. Саме так правник і розцінив мій жест. Не знаю, може, лікар розцінив його зовсім по-іншому.

Минули години. Багато годин.

Похорон скінчився, і нарешті я мала можливість поплакати.

Але не змогла. Стримувані так довго, мої сльози скам'яніли.

І довелося їм залишитися в мені назавжди.

Скам'янілі сльози

— Вибачте... — почала була Джудіт, але замовкла, міцно стиснувши губи. І раптом із непригамною їй похапливістю безладно замахала руками: — Лікаря вже викликали до іншого пацієнта — він зможе приїхати сюди щонайшвидше за годину... Будь ласка, допоможіть!

Підперезавши халат, я пішла за нею; Джудіт дріботіла за кілька кроків попереду. Ми то спускалися, то піднімалися сходами, блукали коридорами та проходами і нарешті знов опинилися на першому поверсі, але в тій частині будинку, де мені ще не доводилося бувати.

Нарешті ми вийшли до кімнат, що, як я зрозуміла, були приватними апартаментами міс Вінтер. Перед зачиненими дверима ми зупинилися, і Джудіт кинула на мене стурбований погляд. Я прекрасно розуміла її стурбованість: із-за дверей чулися якісь низькі, нелюдські звуки, зболені стогони, що переривалися судомними нападами ядухи. Нарешті Джудіт розчинила двері, і ми увійшли.

Я була вражена. У цій кімнаті кожен звук матиме зловісне відлуння! На відміну від решти кімнат, щедро напханих

шторами, подушками, килимами та м'якими меблями, ця кімната була невеликою і майже пустою. На стінах — нічого, крім тиньку, на підлозі — звичайні дошки. У кутку стояла проста книжкова шафа, забита стосами пожовклого паперу. В іншому кутку — вузьке ліжко, заслане простим білим покривалом. З обох боків вікна безсило звисали ситцеві фіранки, пропускаючи до кімнати нічний морок.

Важко спершись на школярський столик, спиною до мене сиділа міс Вінтер. Куди й поділися її яскраві кольори! Вона була вдягнена у біле плаття-сорочку з довгими рукавами; і вона плакала. І як плакала!.. Дратівні завивання змінювалися моторошними тваринними стогонами. Плечі то здіймалися, то безсило опускалися, усе тіло тремтіло; конвульсивні здригання йшли через тонку шию до голови, через плечі — в руки, а пальці рук лежали на поверхні столу і судомно стискалися. Джудіт поспішила замінити маленьку подушку під скронею міс Вінтер. Сама ж міс Вінтер і не помітила нашого приходу: жорсткий напад хвороби засліпив її.

— Ще ніколи її такою не бачила, — сказала Джудіт, розпачливо притискаючи руку до обличчя. І далі, з ноткою паніки у голосі: — Я не знаю, що робити!

Рот міс Вінтер то широко роззявлявся, то кривився в гримасі — гримасі болю, який несила було терпіти, який уже не вмщався всередині і рвався назовні.

— Заспокойтеся, — сказала я Джудіт. — Мені вже доводилося бачити цю болісну агонію.

Підсунувши крісло, я сіла біля міс Вінтер.

— Тихо, тихо... годі... — Обійнявши її однією рукою за плечі, другою я взяла її долоні. Наче огорнувши Віду Вінтер власним тілом, я схилилася над її головою і повторювала: — Усе гаразд, біль минеться. Тихенько, дитинко, тихенько. Ти не сама.

Я заколисувала й заспокоювала її, не перестаючи шепотіти чарівні слова. Це не я їх придумала. Це були слова, що

їх казав мій батько. Слова, які — я була певна — допоможуть Віді Вінтер, бо вони завжди допомагали мені.

— Тихенько, — ледь чутно видихала я, — це минеться, я точно знаю.

Конвульсії не припинилися, але крики мало-помалу вгамовувалися. Міс Вінтер судомно ковтала повітря.

— Ти не сама, — повторювала я. — Я з тобою.

Нарешті вона стихла і втулилася головою в мою щоку. Пасма її волосся торкалися моїх губ. Я відчувала нерівномірне тріпотіння її подиху. Долоні міс Вінтер, які я тримала у своїй руці, були дуже холодними.

— Ось так, ось так. Усе гаразд.

Кільканадцять хвилин ми просиділи мовчки. Я вкутала плечі міс Вінтер у шаль і заходила розтирати її заляклі руки. Обличчя Віді Вінтер здавалося жахливим, спустошеним: крізь розпухлі повіки вона ледь могла бачити, а сухі губи порепалися. Синець на голові позначив місце, яким вона вдарилася об стіл.

— Він був доброю людиною. Дуже доброю. І любив вас.

Письменниця повільно кивнула головою. Її рот затремтів. Може, вона щось намагається сказати?

І знову її губи заворушилися...

Що? *Запобіжна клямка?*

— Це ваша сестра витягла запобіжну клямку?

Це запитання могло б здатися жорстоким, але тієї ночі, після того як потік сліз змив геть усі шаблонні умовності, така прямота була цілком доречною.

Мої слова змусили Віду Вінтер скривитися від болю, але коли вона заговорила, в її голосі не було й тіні сумніву.

— Ні, це була не Еммеліна. Це була не вона, ні, не вона.

— Хто ж тоді?

Міс Вінтер міцно-міцно заплющила очі і почала гойдатися то в один, то в інший бік, заперечливо хитаючи головою. Такі рухи я часто спостерігала в тварин у зоопарку, коли вони скаженіли в неволі. Побоюючись нового нападу, я знову пригадала, як мене втішав мій батько, коли я була

малою. І я стала тихо і лагідно гладити волосся міс Вінтер, доки вона, заспокоївшись, не поклала голову мені на плече.

Ось тепер Джудіт могла вкласти її спати. Сонним, схожим на дитячий, голосом Віда Вінтер попрохала мене побути з нею; тож я залишилася стояти навколішках біля її ліжка, дивлячись, як вона засинає. Час від часу нещасна здригалася уві сні, і на її обличчі з'являвся вираз страху; коли це траплялося, я тихенько гладила її волосся, поки повіки не переставали злякано тремтіти і вона знову не поринала у спокійний сон.

З глибин моєї пам'яті виринув один випадок. Мені було тоді десь дванадцять років. Це сталося в неділю. Ми з батьком саме їли біля річки бутерброди, коли неподалік з'явилися двійнята: дівчатка-блондинки, які гуляли зі своїми світловолосими батьками. Усі звертали на них увагу, але їм, напевне, було вже не звикати до поглядів чужих людей. Я узріла їх — і серце моє тьохнуло. Це було все одно що поглянути у дзеркало і побачити себе не половинчасту, а цілу! З яким же захватом я на них дивилася! З якою жагою!

Збентежившись, біляві двійнята відвернулися від мене — від дівчинки, що буквально жерла їх своїм поглядом, — і поспішили вхопитися за руки батьків. Я побачила їхній острах, і тут якась невидима груба рука стисла мої легені так, що день для мене згас. Згодом, уже у крамниці, я сиділа на підвіконні, перебуваючи у стані нав'язливого кошмару; батько ж, скоцюрбившись на підлозі, гладив моє волосся і мимрив свою магічну формулу:

— Тихенько, тихенько. Усе минеться. Усе гаразд, ти не сама.

Трохи пізніше з'явився лікар Кліфтон. Коли я зустрілася з ним у дверях, у мене виникло відчуття, ніби він уже певний час тут був. Виходячи, я прослизнула повз нього, встигнувши помітити на його обличчі вираз, якого так і не змогла розшифрувати.

Підводна криптографія

Коли я поверталася до своїх кімнат, ноги мої рухалися так само повільно, як і думки. Усе втратило сенс.

Чому загинув Джон-копач? Бо хтось добрався до запобіжної клямки на драбині.

Це не міг бути Амброс. Історія міс Вінтер забезпечувала йому повне алібі: коли Джон зі своєю драбиною падав з балюстради на землю, проносячись у повітрі, цей хлопець очей не зводив з цигарки, не насмілюючись вициганити хоч одну-однісіньку затяжку.

Отже, Еммеліна. Але ніщо у цій історії не свідчило про те, що Еммеліна на таке здатна. Вона була сумірною дівчиною, нездатною заподіяти комусь зло; про це навіть Естер говорила. Та й сама міс Вінтер не могла висловитися ясніше та недвозначніше: ні, то була не Еммеліна. То була не вона.

Тоді хто ж? Ізабель померла. Чарлі пропав.

Я прийшла до своїх апартаментів, увійшла до кабінету і стала біля вікна. У п'ятні нічого не було видно, крім мого віддзеркалення, блідої тіні, крізь яку проглядала ніч.

— Тоді хто ж? — спитала я в тіні.

І нарешті прислухалася до тихого, але наполегливого внутрішнього голосу, який я останнім часом намагалася ігнорувати.

Аделіна.

— Ні, — відповіла я. — Не може бути.

— Так, — наполягла тінь.

Аделіна.

Але цього не могло бути. Розпачливі згорьовані ридання за Джоном-копачем ще не втратили своєї свіжості у моїй пам'яті. Хіба можна так побиватися за людиною, яку сам же і вбив? Це просто неможливо! Не можна вбити людину, якщо любиш її і готовий оплакувати її смерть!

Тим часом мій внутрішній голос перераховував епізод за епізодом з історії, яку я вже так добре знала. Наруга над

класичним парком: кожен поріз на дереві — ніж у Джонове серце. Знуцання з Еммеліни, смикання її за волосся, побиття, укуси. Дитинча Меррілі, яке витягли з візка й поклали на землю, — нехай вмирає або жде, поки його знайдуть. У селі казали, що одна з двійнят несповна розуму...

Чи не були ті сльози, свідком яких я щойно стала, слізьми спокути, слізьми каяття? Чи не вбивцю я обіймала і заспокоювала? Чи не цю таємницю ховала міс Вінтер від загалу так довго?.. Може, саме тому і вирішила міс Вінтер оповісти мені свою історію? Щоб я сповнилася співчуттям до неї, а потім виправдала і простила?.. Ця підозра, що визрівала в мені, була мені самій страшенно неприємна. Моя спина аж сиротами вкрилася.

Але в одному я була цілком упевнена: вона любила Джона. Хіба ж могло бути інакше? Я пригадала, як обіймала її змарніле, зболене тіло, і подумала, що тільки втрата когось, кого любиш, здатна призвести до такого розпачу. Я пригадала, як підлітком Аделіна вдерлася у Джонову самотність після смерті Хазяйки і витягла його до життя, попросивши навчити підрізати дерева у класичному парку.

У тому самому класичному парку, який колись понівечила саме вона.

Як же це все скласти докупи?!

Мій погляд заглибився у темряву за вікном. Розкішний парк міс Вінтер — може, і це данина пам'яті Джона-копача? Довічна спокута за біль, якого вона завдала, за кривду, яку заподіяла?

Я потерла свої сонні очі: час лягати спати. Але заснути мені виявилось не під силу: невідчепні думки крутилися в голові.

Я вирішила прийняти ванну. Поки вона наповнювалася водою, я окинула поглядом кімнату, розмірковуючи, чим би зайнятися. Мою увагу привернула паперова кулька під туалетним столиком. Я розгорнула її і розгладила. То був рядок записаних мною звуків.

У ванній, під шум води, я зробила кілька непевних і короткотривалих спроб знайти хоч якийсь сенс у цих значках.

Але мене не покидало підсвідоме відчуття, ніби я не зовсім достотно відтворила на папері те, що пробурмотіла Еммеліна. Я знову оживила в пам'яті залитий місячним сяйвом парк, погойдування гілок ліщини, гротескне обличчя — напружене і перелякане... І знову ніби почула оте поспішне белькотіння. Але хоч як я старалася, самого вислову пригадати так і не змогла.

Я забралася у ванну, а клаптик паперу поклала скраю. Вода, тепло якої зігрівало мої ноги, плечі і спину, здавалася відчутно холоднішою біля макули на моєму боці.

Замружившись, я сповзла під воду. Вуха, ніс, очі — все пішло під воду, тільки маківка лишилася над поверхнею.

Я виринула, щоб хапнути ротом повітря, і знову ковзнула під воду. Знову виринула — і знову пірнула. Вдихаю — пірнаю. Вдихаю — пірнаю.

Вода допомогла мені розслабитись, і думки мої пожвавилися, немов і самі почали плавати у просторі моєї свідомості. Я мала достатньо добре уявлення про специфічну мову двійнят, щоб знати, що мова ця ніколи не виникає на абсолютно порожньому місці. Для неї має бути якась основа. У випадку з Еммеліною та Аделіною цією основою могла стати або англійська, або французька, або, врешті-решт, обидві.

Знову ковток повітря — і знову під воду.

Головоломка. Таємний шифр. Криптограма. Думаю, вона не настільки складна, як єгипетські ієрогліфи чи критомікенські написи. З чого ж почати? Узяти кожен склад окремо. Це може бути слово або ж частина слова. Спершу треба видалити інтонацію і звернути особливу увагу на наголос. Поекспериментувати з подовженням, скороченням і приглушенням голосних звуків. А потім подивитися: що цей склад нагадує англійською? І що — французькою? А що, коли поміняти склади місцями? Можливих комбінацій буде багато. Тисячі. Але не безконечна кількість. Комп'ютер із цим завданням може впоратися за лічені хвилини. А людський мозок — за рік чи два.

Мертві йдуть під землю.

Що?!

Від несподіванки я аж підскочила і сіла у ванні, ошелешено озираючись.

Ці слова прийшли нізвідки. І боляче закалатали у грудях. Безглуздя якесь! Маячня. Цього не може бути!

Охоплена дрожем, я простягла руку до краю ванни, де поклала свій запис, і піднесла його до очей. Збентежено переглянула.

Мої літери, мої символи і знаки, мої закарлочки і крапки — всі вони зникли. Потрапили у калюжку води і втопилися.

Я ще раз спробувала пригадати ці звуки і те, яким чином вони припливли до мене у воді. Але їх уже вимило з моєї пам'яті. Усе, що я спромоглася пригадати, — це насуплене обличчя Еммеліни та п'ять отих різких нот, які вона виспівувала, йдучи геть.

Мертві йдуть під землю. Звідкіля ж узялися в моїй свідомості ці слова? Які коники викинув мій мозок, з якої чорної діри він видобув цю фразу?

Щось не дуже віриться, що саме це і пробелькотіла мені Еммеліна...

«Облищ, не забивай дурницями голову», — сказала я собі.

І простягла руку по мило — з твердим наміром змити з себе всі ті підводні фантазії.

Волосся

У помешканні міс Вінтер я ніколи не дивилася на годинник. Слова мені служили за секунди; написані рядки — за хвилини. Дванадцять слів на рядок, двадцять три рядки на сторінку — оце і була вся моя хронометрія. З регулярними інтервалами я робила перерву, щоб покрутити ручку стругачки для олівців і подивитися, як звисають, а потім падають у кошик завитки стружки з графітовою окантовкою. Отакі перерви означали у мене години.

Мене цілковито поглинала історія, яку я слухала й записувала, і ніщо інше мене не цікавило. Мої денні думки і нічні сни залюднювали персонажі не з мого світу, а зі світу міс Вінтер. Лабіринтами моєї уяви блукали Естер і Еммеліна, Ізабель і Чарлі, а Енджелфілд був місциною, до якої я постійно подумки поверталася.

Ні, я не збиралася відмовлятися від власного життя. Просто занурення в історію міс Вінтер було одним із способів його ігнорування. І все ж таки не можна отак узяти — і «відключитися». Попри все своє добровільне засліплення, я не могла не помічати, що надворі був грудень. У глибині моєї свідомості, на краєчку мого забуття, на полях аркушів, що їх я так затято заповнювала літерами, грудень вів підрахунок днів, невблаганно наближаючи день мого народження.

Того дня, що настав після ночі судомних корчів і сліз, я не зустрілася з міс Вінтер. Вона не вставала з ліжка і бачилася тільки з Джудіт та лікарем Кліфтоном. І це було мені на руку, бо я й сама не виспалася.

Але наступного дня міс Вінтер таки мене покликала.

Я пішла до скромної маленької кімнати і застала її в ліжку. Її очі наче побільшали, хоча косметики на її обличчі не лишилося й сліду. Схоже, ліки міс Вінтер того дня діяли як слід. Я помітила в її рисах небачений спокій та умиротворення.

Віда Вінтер не всміхнулася мені назустріч, але в очах її світилася доброзичливість.

— Вам сьогодні не знадобиться записник та олівець, — сказала вона. — Я хочу, щоб ви дещо для мене зробили.

— Що саме?

Увійшла Джудіт і розстелила на підлозі простирadlo. Потім принесла із сусідньої кімнати крісло для міс Вінтер і посадила її туди. Крісло економка повернула так, щоб міс Вінтер могла дивитися у вікно, потім накинула їй на плечі рушник і розпустила її пишні жовтогарячі кучері.

Перш ніж вийти, Джудіт подала мені ножиці.

— Удачі! — сказала вона мені й посміхнулася.

— Але що я маю робити? — запитала я у міс Вінтер.

— Підстригти мене, звісна річ.

— Підстригти?

— Авжеж. І не дивіться на мене так. Не витрачайте надаремне слів. Беріть і робіть.

— Але я не вмію!

— Просто беріть ножиці — і ріжте. — Вона зітхнула. — Мені байдуже, як ви це зробите. Мене не цікавить, який я матиму вигляд. Кажу вам — беріть і стрижіть.

— Але я...

— *Будь ласка.*

З великою неохотою стала я позаду міс Вінтер. Два дні в ліжку перетворили її волосся на жмут жорстких заплутаних ниток. Ці нитки були такі сухі на дотик, наче ось-ось мали зламатися, та ще й перемежовані маленькими твердими вузликами.

— Краще спочатку я вас розчешу.

Вузлики було чимало. І хоча міс Вінтер не дорікнула мені ані словом, я все одно відчувала, як здригається вона при кожному порухові гребінця. І я відклала його, вирішивши просто повірізати вузлики, щоб не завдавати їй болю.

Обережно і невпевнено чикнула я ножицями перший раз, для проби. Відітнула кілька дюймів. Гострі ножиці легко вгризлися в тонке волосся, і відрізані пасма впали на простирадло.

— Я хочу коротше, — ненав'язливо зауважила міс Вінтер.

— Ось так?

— Ще коротше.

Я взяла в руку одне пасмо і, стримуючи легке роздратування, чикнула його ножицями. Мідно-червона змія сповзла мені під ноги, і в цей момент міс Вінтер знову почала говорити.

Пам'ятаю, як через кілька днів після похорону я опинилась у кімнаті, де колись жила Естер. Зайшла просто так, знічев'я. Стояла собі біля вікна і дивилася перед собою. Раптом мої пальці намацали на шторі маленький рубчик. Це була дірка,

що її заштопала Естер. Вона була дуже вправною майстринею. Але скраю чомусь залишився розтріпаний кінчик нитки. Ми моволі, майже механічно, я взяла й почала її смикати. Насправді я не збиралася її витягувати, все вийшло якось саме собою ... Р-раз! — і ось нитка вже в моїх руках, у повну довжину, із зигзагами в тих місцях, де були стібки. А у шторі знову утворилася зяюча діра. З часом вона ще побільшає.

Джон завжди був проти присутності Естер у нашому домі. Він зрадів, коли вона поїхала. Але факт залишався фактом: якби Естер і досі була тут, Джонови б не довелося лізти на дах. Якби Естер і досі була тут, ніхто б не пошкодив запобіжної клямки. Якби Естер і досі була тут, отой фатальний день розпочався б і завершився, як будь-який інший. Джон, як завжди, пішов би займатися своїми справами у парку. І коли вечірня тінь від рогу будинку упала б на гравій, то не було б драбини, не було б східців, не лежав би Джон, розкинувши руки, на землі, не вбирив би у своє мертво тіло її холод. А надвечір наш садівник ліг би у своє ліжко та міцно заснув, і навіть у страшному сні не побачив би отого свого прощального польоту в обійми смерті.

Якби ж то Естер і досі була тут!..

Дивитися на дірку в шторі було просто нестерпно.

Поки міс Вінтер говорила, я не переставала чикрижити її волосся і зупинилася тільки тоді, коли дійшла до мочок.

Вона піднесла руку до голови і помацала волосся.

— Ще коротше.

Я взяла ножиці і знову заходилася стригти.

Амброс усе одно приходив щодня. Він копав, висмикував бур'яни й удобрював землю. Я гадала, що він приходить через гроші, які я йому заборгувала. Але коли правозаступник дав мені трохи готівки — «перебитися, поки не повернеться дядько», — я розплатилася з Амбросом, але він усе

одно приходив. Я спостерігала за ним з горішніх вікон. Кілька разів він зводив очі догори, й мені доводилося швидко відсахуватися, але якось він устиг мене побачити і помахав рукою. Я не відповіла.

Щоранку хлопець приносив до кухонних дверей овочі, інколи — оббілованого кролика чи обпатрану курку, а щодня під вечір забирав лушпиння на компост. Він часто затримувався у проході і стояв, поглядаючи на мене. Після того як я йому заплатила, у нього в роті нерідко стирчала цигарка.

Джонови цигарки я вже докурила, і тому мене дратувало, що Амброс міг дозволити собі закурити, а я — ні. Я про це ніколи і слова не зронила, але одного дня хлопець, підпираючи плечем одвірок, помітив, що я очей не спускаю з пачки цигарок у його нагрудній кишені.

— Міняю цигарку на чашку чаю, — запропонував він мені.

Хлопець увійшов на кухню — вперше після смерті Джона; сів у його крісло й поклав лікті на стіл. Я ж сіла у крісло в кутку, де раніш часто сиділа Хазяйка. Ми пили чай та диміли цигарками, і дим ліниво здіймався вгору кучерявими хмаринками.

Зробивши останню затяжку і загасивши на тарілочці цигарку, Амброс мовчки підвівся, вийшов з кухні і знову взявся до роботи.

Але наступного дня, принісши овочі, хлопець зайшов просто до кімнати, всівся у Джонове крісло і кинув мені через стіл цигарку, перш ніж я встигла поставити чайник.

Ми майже не розмовляли. Але швидко звикли до цих щоденних посиденьок.

Еммеліна, яка спала ледь не до полудня, любила після обіду дивитися, як хлопець працює. Я дорікала їй за це.

— Ти хазяйка цього будинку, а він усього-на-всього садівник. Заради Бога, Еммеліно!

Але мої слова не мали на неї жодного впливу. Вона по-сміхалася дурнуватою посмішкою до кожного, хто привертав її увагу.

Я пильно за нею спостерігала, не забуваючи, як Хазяйка колись говорила про Ізабель: «Вона була з тих дівчат, яких

чоловіки не можуть проминути, щоб не помацати». Але Амброс не виявляв схильності помацати Еммеліну, хоча розмовляв з нею люб'язно і завжди старався її розсмішити. Утім, це аж ніяк не відкидало моїх підозр.

Дедалі частіше я з горішніх вікон спостерігала за ними. І от одного дня побачила, як Еммеліна ніжилася на траві, підклавши руку під голову. Її стегно спокусливо вигиналося. Вона щось сказала, хлопець повернув голову, щоб відповісти, а поки він говорив, моя сестра перекотилася на спину, піднесла руку до обличчя й відкинула з лоба пасмо волосся, що висмикнулося із зачіски. Це був млюсний і чуттєвий порух, який нашттовхнув мене на думку, що Еммеліна не від того, щоб хлопець до неї доторкнувся.

Але він, скінчивши свою фразу, відвернувся, наче нічого не побачив, і знову заходився працювати.

Наступного ранку, коли ми з Амбросом сиділи в кухні й курили, я порушила нашу звичну тишу і сказала:

— Не здумай чіпати Еммеліну.

На його обличчі відбилася здивування.

— А я її й не чіпав.

— От і добре. І не чіпай.

Мені здалося, що тему вичерпано. Ми зробили ще по одній затяжці, і я була приготувалася знову впасти в мовчанку, як раптом Амброс сказав, видихнувши дим:

— Я й не збираюся чіпати *Еммеліну*.

Я почула його. Почула, що він сказав.

Я ще раз затягнулася, намагаючись не дивитися на нього, і повільно видихнула дим.

— А вона добріша за тебе, — докинув хлопець.

Не докуривши й половини цигарки, я загасила її. Потім швидко підійшла до дверей і розчинила їх.

У проході він затримався саме напроти мене. Я стояла з холодним виразом обличчя, втупившись поглядом у гудзики його сорочки.

Амброс знервовано ковтнув, і його кадик сіпнувся: вгору-вниз.

— Будь і ти добрішою до мене, Аделіно, — замріяно промимрив він.

Розлючена, я звела на нього очі, збираючись пронизати його злим дотепом, немов кинджалом. Але ніжний вираз його обличчя вразив мене і... зупинив. На якусь мить я розгубилася.

Хлопець скористався моєю розгубленістю. Підвів руку і хотів був погладити мене по щоці.

Але я випередила його. Узяла і ляснула кулаком по руці, відбивши її.

Йому не було боляче. Я несильно його вдарила. Але спантеличила. Розчарувала.

І він пішов.

Без нього в кухні стало дуже самотньо. Хазяйка пішла. Назавжди. Джон пішов. А тепер навіть Амброс пішов.

«Я допоможу вам», — сказав колись він.

Але це було неможливо. Як він міг допомогти мені? Він же був іще хлопчина... Та й чи міг взагалі хто-небудь допомогти мені?..

Простирадло встеляло жовтогаряче волосся. Я по ньому ходила, і воно прилипало до моїх черевиків. Усі фарбовані пасма я обстригла; ті ріденькі жмути, що тулилися тепер до голови міс Вінтер, були зовсім сиві, майже білі.

Я зняла рушника і здмухнула обрізки волосся з її шиї.

— Дайте мені дзеркальце, — сказала Віда Вінтер.

Я подала їй люстерко.

З підстриженим волоссям міс Вінтер стала схожа на сивоголову дитину.

Вона незмигтно дивилася у дзеркальце. Зустрівши власний погляд — тверезий, оцінний, відвертий, — письменниця довго-довго до себе приглядалася. Потім поклатла люстерко на стіл склом донизу.

— Саме так я й хотіла. Спасибі вам, Маргарет.

Я пішла від неї, а коли повернулася до своєї кімнати, то замислилася про отого Амброса. Амброс і Аделіна?.. Амб-

рос і Еммеліна?.. І раптом мені пригадався Аврелій, знайда, вдягнений у старомодну одежинку і запханий у торбину; пригадалася мені його ложечка у формі ангела і шматок сторінки з «Джейн Ейр». Я довго про все це думала, але так ні до чого і не додумалася.

Утім, дещо таки виринуло з далеких закутків моєї пам'яті. Я згадала слова Аврелія: «Хтось би взяв і просто *розповів мені правду!*». І до мене долетіло віддуння: «*Розкажіть мені правду!*».

Хлопчина у брунатному костюмі. Тепер зрозуміло, чому в архіві «Бенбері Геральд» не збереглося того інтерв'ю, по яке приїздив до Йоркширу молодий репортер.

Бо то був зовсім не репортер.

То був Аврелій.

Дощ і тістечко

Наступного дня дощ розбудив мене: *сьогодні, сьогодні, сьогодні...* Це був заупокійний дзвін, який лише я могла чути. Здавалося, сутінки проникли мені в душу; я відчувала якусь вселенську втому і нудьгу. День мого народження. День моєї смерті.

Джудіт принесла на таці зі сніданком поштову вітальну картку від мого батька. На картці, як завжди, квіти, пишномовне поздоровлення і приписка. Батько сподівався, що у мене все гаразд. У нього теж усе гаразд. Роздобув для мене кілька книжок. Може, надіслати їх мені? Мати картку не підписала; за них обох підписався батько.

З любов'ю – від тата і мами.

Усе це неправда. Я знала це, батько теж це знав, але що ми могли змінити?..

Прийшла Джудіт.

— Міс Вінтер питається, чи не можна зараз...

Я заткнула картку під подушку, перш ніж служниця встигла її помітити.

— Можна, саме зараз можна, — відказала я, беручи олівець і записник.

— Ви добре виспалися? — поцікавилася міс Вінтер і додала: — Ви дуже бліда. Ви мало їсте.

— Я почуваюся добре, — запевнила я її, хоча почувалася я погано.

Увесь ранок я намагалася перебороти відчуття, ніби випадкові рештки однієї реальності намагаються крізь тріщини просочитися в реальність іншу. Таке враження часто виникає, коли ви починаєте читати нову книжку, щойно закривши попередню. Прочитаний твір відкладено, але його ідеї, теми, а подекуди й персонажі ще живуть у вашій свідомості, навіть у складках вашого одягу... Тож коли ви розгортаєте нову книжку, вони певний час іще залишаються з вами.

Отак було і цього разу. Цілий день на мене полювали різноманітні думки, спогади, почуття, випадкові і незв'язні уривки мого власного життя. Вони відволікали мене і заважали зосередитися на історії міс Вінтер.

Письменниця почала була щось розповідати, але зненацька перервалася й запитала:

— Ви мене слухаєте, міс Лі?

Від несподіванки я аж сіпнула, виринула зі своїх фантазій і стала похашцем шукати відповідь. Слухала я її чи ні? Бозна. Саме тієї миті я навряд чи змогла б відразу переповісти те, про що вона щойно говорила, хоча я не мала сумніву, що десь у далекому куточку моєї пам'яті все це ретельно фіксується. Але коли Віда Вінтер своїм запитанням виштовхнула мене з марева спогадів, я перебувала у такій собі нічійній землі, у точці між точками. Поки ми дримаємо на нейтральній смузі з непевним виразом обличчя, який сторонньому може здатися байдужним, наш розум демонструє здатність до найнеймовірнішого і викидає всілякі коники.

Розгубившись і не знаючи, що сказати, я довго дивилася на міс Вінтер, широко розкривши очі, а тим часом вона,

помітно дратуючись, дедалі втрачала терпіння. Нарешті я вхопилася за першу більш-менш зв'язну фразу, яка спала мені на думку.

— А ви коли-небудь мали дитину, міс Вінтер?

— Господи Ісусе, оце так питаннячко! Звісно, що ні. Дівчинко, ви що, з глузду з'їхали?

— А Еммеліна?

— Ми ж із вами домовлялися! Ніяких забігань наперед! Жодних запитань!

Змінивши вираз обличчя на менш суворий, письменниця нахилилася і, вивчаючи мене поглядом, турботливо спитала:

— Ви часом не захворіли?

— Та начебто ні.

— Не знаю, але мені здається, що у вас неробочий настрій. Це означало, що інтерв'ю закінчено.

Повернувшись до себе, я цілу годину нудилася, не знаючи, що робити, не відаючи, куди подітися від самої себе. Сіла була за стіл, узяла олівець, але настрою писати не було. Відчувши, що змерзла, пішла підкрутити обігрівач; трохи згодом мені стало жарко, і я скинула джемпер. Хотілося поніжитися у ванні, але гарячої води не було. Заварила какао, але всипала у нього забагато цукру — вийшов нудотно-солоний. Може, книжку почитати? А який сенс? Он у бібліотеці всі полиці книжками заставлено. Мертві слова. Не дадуть вони мені ніякої розради, ніякої втіхи.

Вітер жбурнув у вікно жменю дощових крапель, і серце моє тьохнуло. *Надвір!* Ось куди мені зараз потрібно! І не просто до парку, а кудись далеко-далеко. Зараз. Негайно. Ген аж до мохових боліт.

Головна брама завжди замкнена, я це знала, але не мала ані найменшого бажання просити Моріса відімкнути її. Натомість вирушила через парк до найвіддаленішої від будинку місчинки. Там були двері у стіні. Вони заросли плющем, і їх уже давно ніхто не відчиняв, тому мені дове-

лося докласти чимало зусиль, розсуваючи зарості в пошуках клямки. Коли я потягла двері на себе і вони такі розчинилися, за ними виявилися ще густіші зарості плюща, крізь які я насилу пролізла, вибравшись з них геть розпатланою.

Раніш я вважала, що мені подобається дощ, але виявилося, що я погано його знаю. Я любила міський дощ — доброзичливий і вихований, «пом'якшений» міським кліматом, підігрітий міським теплом. Але тут, на торф'янику, дощ був жорстокий і злий, хльосткий від вітру і колючий від холоду. Шматочки льоду голками впивалися мені в обличчя, а пориви вітру штурхали мене у спину.

З днем народження!

У крамниці батько зазвичай діставав із-під столу мій подарунок, коли я спускалася вниз. Найчастіше подарунком була книжка чи декілька книжок, придбаних на аукціоні і відкладених до мого дня народження. Утім, це могла бути платівка, парфуми, картина... Удень, коли меншало роботи, батько загортав подарунок у папір, ушіймавши момент, коли я виходила на пошту чи відлучалася до бібліотеки. В обідній час батько — сам, без матері — виходив купити вітальну картку, а потім, сидючи за столом, підписував її: *З любов'ю — від мами і тата*. І все це батько робив сам, самотин. Сам ходив до булочної по торт. У якомусь потаємному місці в крамниці (я так і не дізналася, у якому саме, і це був один з нечисленних секретів, досі не розгаданих мною) він ховав свічку, яка вигулькувала зі своєї схованки щороку на мій день народження. Свічку запалювали, а потім я задмухувала її, зображуючи при цьому невимовну радість і захват. Після цієї процедури ми їли торт, пили чай і всідалися за каталоги, щоб спокійно перетравити з'їдене.

Я знала, яким випробуванням ставали для батька мої дні народження, коли я була малою. Зараз, коли я вже доросла, це набагато легше. Але тоді батькові доводилося ховати подарунки в сараї, причому не від мене, а від матері, яку драгував навіть їх вигляд. Неминучий головний біль був її ревно дотримуваним обрядом спомину, через який не можна

було запросити до нас на мій день народження інших дітей; не можна було також розважитися походом до парку чи звіринцю — адже це б означало лишити матір саму. Іграшки, які мені дарували на день народження, були скромними і непоказними; торти ніколи не пеклися вдома, а купувалися, і перш ніж сховати їх у жерстянку до наступного дня, з них слід було видалити свічки та цукрову глазур.

— З днем народження! — радісно шепотів тато мені на вухо. — Будь щаслива у свій день народження!

Та чи був цей день для мене дійсно щасливим?.. Ми з батьком потихеньку грали в карти; переможець зображав на обличчі тріумф, а переможений корчив нещасну згорьовану гримасу. І все це — мовчки. З горішньої ж кімнати не долітало ані звуку: ні зойку, ні сичання, ні белькотіння. У перервах між нашими іграми мій бідолашний батько то сходив нагору, то спускався вниз, розриваючись між мовчазним болем у материній спальні і нашим таємним днем народження на першому поверсі. І коли він курсував сходами, вираз його обличчя мінявся з радісного на співчутливий, зі співчутливого — на радісний.

То був нещасливий день народження. Разом зі мною на світ з'явився смуток. Він завжди був поруч. Він осідав, як пил, на всіх речах у нашому домі. Він укривав усіх і все. Він удирався в нас із кожним нашим подихом. На кожного з нас накидав пелену нещастя.

Такі нестерпні спогади виринули з моєї пам'яті під крижаним дощем, і я відчула, що страшенно змерзла.

Чому моя мати так і не змогла полюбити мене? Чому моє життя важило для неї менше, ніж смерть моєї сестри? Навпевне, вона винуватила мене в її смерті. Що ж, можливо, вона мала рацію. Адже я живу тільки завдяки тому, що моя сестра померла. І щодня самим своїм виглядом нагадую матері про її втрату.

Невже їй було б легше, якби ми обидві померли?..

Приголомшена цими роздумами, я йшла собі і йшла, немов загіпнотизована. Мені було байдуже, куди я йду.

Я нікуди не дивилася, нічого не бачила. Просто йшла, спотикаючись, і сама не знала, куди йду.

І раптом на щось нашттовхнулася.

— Маргарет! Маргарет!

Я так змерзла, що й не злякалася. Обличчя задубіло так, що я не змогла належним чином відреагувати на несподівану появу височенної та широченної постаті, закутаної у схожу на тент водонепроникну накидку.

Фігура ворухнулася, поклала обидві руки мені на плечі і злегка мене струснула.

— Маргарет!

Це був Аврелій.

— Ви тільки погляньте на себе! Ви ж синя від холоду! Мерщій ходітьте зі мною!

Він узяв мене за руку і швидко повів за собою. Я мовчки спотикалася трохи позаду, аж поки ми не вийшли на дорогу, на якій стояла машина. Аврелій швиденько запахав мене всередину. Я почула, як зачиняються дверцята, як загуркотів двигун; відчула, як мої коліна й литки огорнув потік тепла.

Аврелій відкоркував термос і налив мені чашку апельсинового чаю.

— Пийте!

Я відсърбнула. Чай був гарячий та солодкий.

— Їжте!

Я вгризлася в бутерброд, що він його мені простягнув.

Сидячи у теплому авто, п'ючи гарячий чай і наминаючи бутерброди з курятиною, я нарешті відчула, як мені холодно. Мої зуби заторохтіли, мов кастаньети, а тіло охопив несамовитий дроз.

— Господи! — тихенько вигукував Аврелій, подаючи мені один смачний бутерброд за іншим. — Який жак!

Нарешті їжа трохи привела мене до тями.

— Що ви тут робите, Аврелію?

— Я приїхав, щоб подарувати вам ось це, — відказав він і, простягнувши руку, взяв із заднього сидіння форму для випічки тортів.

Аврелій поклав її мені на коліна і, сяючи радістю, урочисто зняв кришку.

Усередині був торт.

Домашній торт.

А на ньому літерами з глазурі було написано:

З днем народження, Маргарет!

Якби мені не було так холодно, я б заплакала. Натомість — либонь, від поєднання тарту з холодом, — зі мною стався напад балакучості. Незв'язні слова вискакували з мене, мовби крижані скалки, що відколюються від айсберга, який та не у теплу погоду. Нічний немелодійний спів, парк із завидющими очима, сестри-двійнята, дитинча-знайда, срібна ложечка...

— І вона навіть знає, де цей будинок, — белькотіла я змерзливими губами, поки Аврелій паперовими серветками витирав моє волосся, — ваш будинок, де колись жила місіс Лав. Вона подивилася у вікно, і місіс Лав здалася їй доброю бабусяю з казки... Розумієте, до чого я веду?

Аврелій похитав головою.

— Але ж вона сказала мені...

— Вона збрехала вам, Аврелію! Коли ви прийшли до неї у своєму брунатному костюмі, вона збрехала вам. А недавно зізналася мені, що збрехала.

— Господи, твоя воля! — вигукнув велетень. — А як же ви дізналися про мій брунатний костюм? До речі, мені довелося вдати з себе журналіста!

Трохи згодом, уже усвідомивши сказане мною, Аврелій спитав:

— То, кажете, ложечка така, як у мене? І вона знає, де мій будинок?

— Вона ваша тітка, Аврелію. А Еммеліна — ваша мати. Аврелій облишив моє волосся і кинув довгий погляд крізь вікно автомобіля на будинок удалині.

— Моя мама, — прошепотів він. — *Там моя мама.*

Я кивнула.

Знову запала тиша.

Нарешті Аврелій повернувся до мене і сказав:

— Відведіть мене до неї, Маргарет.

І тут я отямилася.

— Річ у тім, Аврелію, що з нею... не все гаразд.

— Вона хвора? Тоді ви просто *мусите* відвести мене до неї. І негайно!

— Не те щоб хвора. Як би це вам краще пояснити... Ваша матір постраждала під час пожежі, Аврелію. Шкоди було завдано не лише її обличчю, але й її розуму.

Аврелій увібрав у себе цю інформацію і додав її до свого тягаря втрат і страждань. Коли ж він знову заговорив, то в його голосі чулася рішучість.

— Усе одно. Відведіть мене до неї.

Що ж визначило мою реакцію? Застуда? День мого народження? Чи те, що я теж фактично виросла без матері?.. Ні. Найважливішим для мене тоді був вираз обличчя Аврелія. Вираз обличчя, з яким чекав він на мою відповідь. Можна було сказати «ні» і знайти для цього сто одну причину, але всі вони зблякли, коли я зустріла його суворий погляд.

І сказала «так».

Возз'єднання

Гарячій ванні певною мірою вдалося зігріти моє тіло, але біль, що обпікав мені очі й чоло, не слабшав. Я полишила думки про роботу, яку збиралася виконати в другій половині дня, заповзла у ліжку і накрилася ще однією ковдрою аж по вуха. Я й досі час від часу здригалася від якогось внутрішнього холоду. У неглибокому сні до мене прийшли дивні видіння. Естер з моїм батьком, двійнята з моєю матір'ю; це були видіння, де кожен мав чуже обличчя, де кожен мав на собі чужий одяг, і навіть моє власне обличчя непокоїло мене, бо воно увесь час змінювалося, переходило з одного стану в інший: то воно було моїм обличчям, то обличчям якоїсь іншої людини... Згодом мені наснилася

яскраво-руда голова Аврелія: це був він, завжди і незмінно він, і тільки він. Велетень посміхнувся — і всі фантоми зникли. Потім темрява поглинула мене, як вода, і я поринула у глибини сну.

Прокинулася я з головним болем, болем у суглобах, кінцівках і спині. Утома, яка не мала жодного стосунку до роботи й недосипання, тиснула на мене важким тягарем і вповільнювала думки. Темрява за вікном згустилася. Невже я проспала призначену з Аврелієм зустріч?.. Ця думка крутилася в моїй голові, але десь далеко, і сплигло чимало довгих хвилин, перш ніж я остаточно оговталась і поглянула на годинник.

Коли я спала, у моїй свідомості виникло якесь непевне відчуття. Що то було? Тремтіння? Ностальгія? Нервові збудження? Не знаю, але воно породило надію. Надію на те, що минуле повертається. Минуле повертається! Моя сестра поруч, вона десь недалеко. Це було ясно, як день. Я не бачила її, не могла її відчутти, але моє внутрішнє вухо, завжди націлене на неї, вловило її вібрацію і сповнило мене якоюсь смутною заколисливою радістю.

Відкладати зустріч з Аврелієм потреби не було. Моя сестра знайде мене, де б я не була. Хіба ж ми з нею не двійнята?

У мене залишалось ще півгодини до зустрічі, призначеної біля хвіртки парку. Насилу я вилізла з ліжка. Мені було холодно, я відчувала слабкість в усьому тілі, тому не стала скидати піжаму, а вдягла теплу спідницю та светр поверх неї. Закутавшись, наче дитинча, яке вирядили подивитися на нічний феєрверк, я пішла вниз, до кухні. Джудіт залишила мені холодну страву, але я не мала апетиту і не доторкнулася до їжі. Цілих десять хвилин сиділа я за столом у кухні, борючись із бажанням заплющити очі, але так і не насмілилася впасти у сон, бо тоді б неминуче мусила боляче забитися головою об тверду поверхню столу.

Коли до зустрічі залишалось п'ять хвилин, я відчинила кухонні двері і вислизнула в сад.

А надворі — ні вогника з будинку, ні поблиску зірок. Я йшла, спотикаючись, у темряві; м'який ґрунт під ногами,

дотики листя й гілок застерігали мене, коли я починала відхилятися від стежини. Раптом звідкілясь із темряви виставилася якась гілка і боляче дряпнула мене по обличчі. Я примружилася, захищаючи очі: в голові запульсувало — чи то від болю, чи то від ейфорії. Тепер мені все стало ясно. Це її пісня. Моя сестра повертається.

Нарешті я на місці зустрічі. У темряві щось заворушилося. То був Аврелій. Моя рука незграбно вперлася в нього; він схопив її, наче лещатами, і притримав мене, щоб я не впала.

— З вами все гаразд?

Я почула запитання, але воно прозвучало десь далеко-далеко.

— Може, у вас температура?

Дивно: слова я чула, але не розуміла.

Я хотіла розповісти йому про оту радісну пульсацію, про те, що до мене повертається сестра, що вона ось-ось має сюди прийти. Я знала це напевне, бо відчувала тепло, яке йшло від плями на моєму боці. Але беззвучний голос, що линув від неї, став межи мною та моїми словами і не давав мені говорити. Я наче оніміла.

Аврелій відпустив мою руку, зняв рукавичку, і я відчула дотик його дивовижно холодної долоні на своєму чолі (мені здавалося, що надворі дуже жарко).

— Вам слід бути у ліжку, — мовив він.

Я смикнула Аврелія за рукав. Несильно, але відчутно. І він пішов за мною через парк — не пішов навіть, а плавно покотився, наче статуя на роliках.

Не пам'ятаю, як я брала у Джудіт ключі, але коли вже вони опинилися в мене, отже, я їх таки взяла. Здається, ми йшли довгими коридорами... але і цей епізод теж майже не зберігся у моїй пам'яті. Я пригадую якісь двері, але на тій картині, що виникає у моїй свідомості, вони розчиняються, як тільки ми до них підходимо, розчиняються самі собою і дуже повільно, чого в принципі не могло бути. Напевне, я їх відімкнула, але цей шматок реальності випав з моєї пам'яті.

Я погано пам'ятаю, що сталося того вечора в кімнаті Еммеліни. У моїй пам'яті збереглися лише уривки спогадів. Цілі смуги часу обвалилися і попадали одна на одну; якісь події прокручувалися у свідомості з калейдоскопічною швидкістю. Спотворені обличчя раптом розросталися до страхітливо-велетенських розмірів; Еммеліна та Аврелій відлітали далеко до обр'ю і перетворювалися на ледь видимих маріонеток. Я ж сама була холоднокровно-спокійна, наче отупіла; мною володіла лише одна думка: *незабаром з'явиться моя сестра*.

Логіка та здоровий глузд допомогли мені розташувати послідовно ті видіння, що їх уривково і безладно, ніби уві сні, зафіксував мій розум.

Ми з Аврелієм увійшли до апартаментів Еммеліни. Товстий килим глушив відлуння наших кроків. Ми пройшли крізь кілька дверей, аж поки не опинилися у кімнаті з розчиненими дверима, що виходили у парк. У дверях спиною до нас стояла жінка із сивим волоссям. «Ля, ля-ля, ля-ля», — сти-ха мугикала вона. Це був саме той немелодійний фрагмент без початку і кінця, який переслідував мене відтоді, як я приїхала до Віди Вінтер: він заповз, як хробак, до моєї голови і сплутався там із вібраціями моєї сестри. А поруч зі мною стояв Аврелій і ждав, коли я відрекомендую його Еммеліні.

Але я втратила дар мови. Величезний всесвіт звівся у моїй голові до отого нестерпного завивання; час розтягнувся до розмірів однієї безкінечної секунди. Я стояла як громом при-бита, неспроможна й слово вимовити. Потім піднесла руки, щоб затулити вуха й не чути цієї какофонії. І тут Аврелій, побачивши мій судомний жест, покликав мене.

— Маргарет!

Зачувши позаду незнайомий голос, Еммеліна обертається.

Заскочена зненацька, вона дивиться на нас із болем і страхом в очах. Її безгубий рот викривляється літерою *O*, але мугикання не припиняється, навпаки, — змінивши кілька разів тональність, переходить у несамовитий вереск, що ножем пронизує мою голову.

Шокований, Аврелій переводить погляд з мене на Еммеліну — і клякне від жаху, побачивши спотворене обличчя жінки, яка виявилася його матір'ю. Її крик ножицями розрізає повітря.

На якийсь час я наче осліпла й оглухла. Коли здатність чути й бачити знову повернулася до мене, я узріла на підлозі скорчену Еммеліну; вона вже не завиває, а хлипає. Аврелій стоїть біля неї навколішках. Її руки шкрябають його, і мені незрозуміло — чи то вона притягує його до себе, чи то відштовхує. Але він бере її за руку і тримає.

Рука до руки. Кров до крові.

Він — як моноліт зі смутку і печалі.

А в моїй голові — і досі отой нестерпний різкий звук.

То моя сестра... Моя сестра...

Усе поволі кудись зникає, і я опиняюся сама-одна посеред агонії шуму.

...Мені відомо, що трапилося потім, хоча сама я цього вже не пам'ятаю. Аврелій, зачувши кроки у коридорі, обережно опускає Еммеліну на підлогу. Чується здивований вигук: то Джудіт виявила пропажу своїх ключів. Поки вона ходила по дублікати — мабуть, до Моріса, — Аврелій гайнув до дверей в огорожі парку і зник.

Коли Джудіт нарешті заходить до кімнати, вона бачить на підлозі Еммеліну, потім стривожено скрикує і йде до мене.

Але я вже цього не чую й не бачу. Бо яскраве світло, яке виявилось моєю сестрою, обіймає мене, поглинає мене, позбавляє мене свідомості.

Нарешті.

У кожного є своя історія

Тривога, гостра і колоча, як погляд зелених очей міс Вінтер, пронизує мене, і я прокидаюся. Чиє ім'я вимовляла я уві сні? Хто роздягнув мене і поклав у ліжку? Чи бачили вони пляму на моєму боці? Чи здогадалися, що вона озна-

чає? Що сталося з Аврелієм? Чи не заподіяла я лиха Емеліні? Мою совість, що поволі виходить зі сну, найдужче мучить видіння її нещасного спотвореного обличчя.

Прокинувшись, я нічого не відаю про день і годину. Поруч мене Джудіт; побачивши, що я заворушилася, вона підносить до моїх губ склянку. Я жадібно п'ю.

Не встигла я заговорити, як мене знову поглинає сон.

Коли я прокинулася вдруге, то біля ліжка побачила міс Вінтер із книжкою в руках. Як і завжди, її крісло було підмошене товстенькими вельветовими подушечками, але тепер, коли її голову обрамляли жмутики сивого волосся, письменниця була схожа на пустотливе дитинча, що жартома забралося на трон королеви.

Зачувши, що я поворухнулася, міс Вінтер відволіклася від книжки.

— Лікар Кліфтон приходив. У вас була дуже висока температура.

Я не відповіла.

— Ми не знали про ваш день народження, — вела вона далі. — Вітальної картки ми не знайшли. У нас мало цікавляться днями народження. Але ми принесли вам квітів вовчої ягоди з парку.

Я побачила вазу з темними вітами, вони були голі й безлисті, зате усі всіяні малесенькими пурпуровими квіточками. Квіти наповнювали кімнату ніжним ароматом.

— А як ви дізналися про мій день народження?

— Ви самі нам сказали. Уві сні. *Коли ви розкажете мені вашу історію, Маргарет?*

— Мою? У мене немає історії, — відказала я.

— Та ні, таки є. У кожного є своя історія.

— Тільки не в мене, — похитала я головою.

І почула в ній невиразне відлуння слів, які могла промовити уві сні.

Міс Вінтер поклала на сторінку закладку і швидко згорнула книжку.

— У кожного є своя історія. Це як ваші родичі. Ви можете нічого про них не знати, ви можете втратити з ними зв'язок, але все одно вони існують. Життя може розвести вас у різні боки, ви можете самі відвернутися від них, але ви не можете стверджувати, що не маєте родичів. Так само й з історіями. У кожного, — повторила письменниця, — у кожного є своя історія. Ви мені розкажете свою?

— Не розкажу.

Віда Вінтер схилила голову набік і чекала, коли я продовжу.

— Я ніколи й нікому не розповідала своєї історії. Якщо вона дійсно в мене є, то нехай так і буде. Але все одно я не бачу сенсу в тому, щоб комусь її розказувати.

— Зрозуміло, — лагідно мовила міс Вінтер, кивнувши головою, наче й справді їй усе було зрозуміло. — Зрештою, це ваша особиста справа. Не хочете — не розповідайте. Але мовчання не є природним середовищем для історій. Історіям потрібні слова. Без слів вони стають хирлявими, починають хворіти і, зрештою, помирають. А потім їхні привиди переслідують вас. — Вона знову подивилась на мене. — Повірте, Маргарет. Хто-хто, а я знаю це дуже добре.

Я подовгу спала, а коли прокидалася, то щоразу бачила біля ліжка якусь дієтичну страву — їх для мене готувала Джудіт. Я з'їдала по дві-три ложки, не більше. Коли Джудіт приходила по татцю, то не могла приховати свого розчарування тим, що я так мало їм, але вголос не дорікала. Мені нічого не боліло — ні голова, ні спина, ні ноги, ні руки, — якщо не брати до уваги відчуття страшенної втоми і каяття, які важким тягарем лягли на мій розум і душу. Чи не заподіяла я шкоди Еммеліні? Або Аврелієві? Коли я не спала, мене без упину мучили спогади про ту злочасну ніч, а почуття провини переслідувало мене аж доти, доки я не засинала.

— Як там Еммеліна? — питала я у Джудіт. — З нею все гаразд?

Вона відповідала ухильно: чому я маю турбуватися про міс Еммеліну, коли сама почуваюся погано? З міс Еммеліною вже давно не все гаразд. Крім того, вона стара і немічна людина.

Її небажання дати відверту відповідь сказало мені все, що я бажала знати: Еммеліна почувалася погано. І в цьому була моя провина.

Що ж до Аврелія, то єдине, що я могла зробити, — це написати йому. Як тільки я достатньо зміцніла, то попросила Джудіт принести мені ручку і папір, а потім сперлася спиною об подушку і написала листа. Не вдовольнившись зробленим, я переписала ще раз, потім — іще. Ніколи раніше слова не давалися мені так важко. Коли ковдра була геть уся всіяна забракованими варіантами, я, зневірившись, вибрала лист навмання і переписала начисто:

Любий Аврелію!

Як ся маєте?

Вибачте мені за те, що трапилося. Я жодним чином не хотіла нікого образити.

Мабуть, тієї ночі я поводилася, як ненормальна.

Коли ми зможемо побачитися?

Чи ми з Вами й досі друзі?

Маргарет

Здається, вийшло не так уже й кепсько.

Прийшов лікар Кліфтон. Він послухав моє серце і поставив безліч запитань.

— Безсоння? Нерегулярний сон? Кошмари?

Я кивнула тричі.

— Я так і думав.

Він витяг термометр і наказав мені покласти його під язика, потім підвівся і широким кроком підійшов до вікна. Стоячи до мене спиною, лікар запитав:

— А що ви любите читати?

Я не могла як слід відповісти з термометром у роті.

— «Грозовий перевал» — ви його читали?

— У-гу.

— А «Джейн Ейр»?

— У-гу.

— «Розум і почуття»?

— У-гу.

Лікар Кліфтон обернувся і серйозно на мене поглянув.

— І, гадаю, усі ці книжки ви читали не один раз?

Я кивнула, і він насупився.

— Читали і перечитували? І багато разів?

Я знову кивнула, і він насупився ще більше.

— Від самісінького дитинства?

Його питання ошелешили мене, але я, заворожена його серйозним поглядом, кивнула ще раз.

Під насупленими бровами очі його звузилися і перетворилися на щілини. Я уявила собі, як самим лише поглядом лікар Кліфтон може так налякати пацієнта, що той миттєво одужає — аби тільки швидше спекатися свого ескулапа.

Кліфтон нахилився до мене, щоб подивитися на термометр.

Зблизька люди виглядають зовсім по-іншому. Темні брови так і залишаються темними бровами, але тепер ви маєте змогу побачити кожну окрему волосинку, побачити цей рівний шнурочок зблизька. Кілька крайніх волосинок — маленьких, майже непомітних — помандрували до скроні у напрямку верхнього завитка вуха, схожого на хатку равлика. На поверхні шкіри щільними рядами розташувалися тоненькі шпички бороди. А це вже я бачила раніше: ледь вловиме розширення ніздрів і тремтіння у кутиках рота. Я завжди вважала це виявом суворості, ознакою того, що лікар був про мене невисокої думки; але зараз, придивившись із відстані кількох дюймів, я подумала, що це може бути вираз не осуду, а іронії. Невже лікар Кліфтон, подумалося мені, в глибині душі *насміхається з мене?*

Він витяг термометр з мого рота, склав на грудях руки і виголосив свій діагноз:

— Ви страждаєте на захворювання, яке частіш за все уражає панянок із романтичною уявою. Симптоми такі: часті втрати притомності, змарнілість, брак апетиту і поганий настрій. На певному рівні цю кризу можна пояснити безцільним бродінням під крижаним дощем без належного водонепроникного захисту, але глибша причина, напевне, криється в якійсь емоційній травмі. Однак, на відміну від героїнь ваших улюблених романів, ваш організм не був ослаблений життєвими негараздами, притаманними минулим — жорстокішим — століттям. Ви не страждали на туберкульоз, дитячий поліомієліт та не жили в умовах жадливої антисанітарії. І тому маєте всі шанси вижити.

Лікар Кліфтон поглянув мені просто у вічі, і я не змогла відвести їх, коли він упевнено сказав:

— Ви мало їсте.

— У мене нема апетиту.

— *L'appétit vient en mangeant.*

— Апетит приходить під час їжі, — переклала я.

— Саме так. Ваш апетит повернеться. Але ви маєте зустріти його на півдорозі. Ви мусите *прагнути*, щоб він до вас прийшов.

Тепер настала моя черга супитися.

— Лікування нескладне: їжа, відпочинок, а ще — ось це... — Лікар Кліфтон швидко черкнув кілька рядків у своєму блокноті, потім вирвав сторінку і поклав її на стілику біля ліжка. — І побачите: по вашій хворобі за кілька днів і слід прохолоне.

Розкривши валізку, він поклав туди ручку і записник. Потім підвівся і, збираючись іти, промовив непевно:

— Власне, я хотів би ще дізнатися про оті ваші сновидіння, але підозрюю, що ви мені про них нічого не розповісте...

Я зміряла його холодним поглядом.

— Ви маєте рацію. Не розповім.

Його обличчя видовжилося.

— Шкода. А я сподівався, що все ж таки розповісте.

У дверях він обернувся, помахав на прощання рукою і вийшов.

Я взяла рецепт. Бадьорими закарлючками там було написано:

Сер Артур Конан Дойл. Пригоди Шерлока Холмса. Тверда палітурка. Уживати по десять сторінок двічі на день до закінчення курсу лікування.

Грудневі дні

Керуючись приписами доктора Кліфтона, я провела два дні у ліжку, добре харчуючись, час від часу відсипляючись і читаючи пригоди Шерлока Холмса. Мушу однак зізнатися, що допустила передозування рецептурних ліків, оскільки замість рекомендованих десяти сторінок ковтала оповідання за оповіданням. Наприкінці другого дня я послала Джудіт до бібліотеки, і та принесла мені звідти ще один томик Конан Дойла. Коли я захворіла, жінка почала ставитися до мене з несподіваною добротою. Її ставлення до мене змінилося — не тому, що їй було мене шкода (хоча їй дійсно було мене шкода), а тому, що присутність Еммеліни в домі перестала бути таємницею, і тепер Джудіт могла дозволити собі керуватися у стосунках зі мною своїми природними симпатіями і не вбиратися щодня у маску холодної стриманості.

— Невже вона вам так нічого і не сказала про тринадцяту казку? — спитала я якось Джудіт із задумою.

— Ані слова. А вам?

Служниця похитала головою.

— Ніколи. Дивно, однак, що з усього написаного нею найвідомішим є оповідання, якого, можливо, не існує взагалі. Подумати тільки: вона запросто могла б опублікувати книжку, де бракувало б не *одного*, а *всіх* оповідань, — і тим не менш ця книжка розкуповувалася б, як гарячі пиріжки.

Джудіт трохи помовчала, похитала головою, наче намагаючись відігнати якісь думки, і вже іншим тоном спитала:

— А яка ваша думка про лікаря Кліфтона?

Коли лікар Кліфтон зайшов на хвилину провідати мене, його погляд упав на книжки, що лежали на столику біля мого ліжка. Він не сказав нічого, але ніздрі його знову злегка сіпнулися.

На третій день я встала з ліжка, почувуючись легенькою і кволою, як новонароджена. Коли я розсунула штори, до кімнати хлинув потік чистого й свіжого світла. Від обрію до обрію простягалася яскрава, безхмарна блакить неба, а під нею іскрився морозними блискітками парк. Здавалося, упродовж нескінченних похмурих днів світло накопичувалося за хмарами, і тепер, коли вони щезли, це світло, нічим уже не стримуване, враз вихлопнуло на землю свій яскравий двотижневий запас. Мружачись на сонці, я відчула, як у моїх жилах повільно, мов той слимак, рухається життя.

Перед сніданком я вийшла з будинку. Повільно й обережно ступаючи, пройшлася галявиною в супроводі kota, який вертівся в ногах. Під моїми підборами чулося легеньке потріскування: пріле листя вкривав тоненький шар льоду, а на ньому вигравало сонце. Облямована інеєм трава зберігала мої сліди, але кіт, що рухався біля мене, наче справжній маленький привид, жодних відбитків після себе не залишав.

Спочатку холодне сухе повітря ножем встромилося мені у горло, але мало-помалу воно вдихнуло в мене нове життя, і я відчула п'янку радість. Одначе кількох хвилин було цілком достатньо: із порожевілими щоками, почервонілими пальцями та змерзлими ногами я радо повернулася в тепло будинку, і кіт так само радо повернувся разом зі мною. Спочатку сніданок, потім диван у бібліотеці, палахкотіння вогню і цікава книжка.

Про значне поліпшення свого стану я могла судити хоча б з того, що моїми думками заволоділи не скарби бібліотеки міс Вінтер, а її історія. Я взяла нагорі купу своїх паперів, до яких не торкалася відтоді, як захворіла, принесла

їх у тепло зігрітої камином кімнати й просиділа там більшу частину дня, переречитуючи їх. Кіт сидів поруч. Я читала, читала й читала, пізнаючи всю історію заново, пригадуючи всі її таємниці.

Але жодного відкриття я так і не зробила. Наприкінці я відчувала таку ж саму непевність, як і на початку. Хто пошкодив запобіжник на драбині Джона-копача? І що то був за привид на галявині, якого побачила Естер? А найменш зрозумілим видавалося ось що: яким чином Аделіна, ота несамовита, некерована і лінива дитина, нездатна спілкуватися ні з ким, окрім своєї нетямущої сестри, і спроможна лише на жорстоке знищення зразків паркової культури, — яким чином вона перетворилася на міс Вінтер, людину високої внутрішньої дисципліни, авторку десятків романів-бестселерів і... власницю такого вишуканого парку?

Я відсунула купу паперів убік, погладила kota і, спрямувавши погляд на вогонь, занудьгувала. Мені раптом схотілося *комфортної* історії, де все заздалегідь заплановано, де певне сум'яття в середині дії служило б виключно для моєї втіхи, де б я за кількістю сторінок, які лишилося прочитати, могла вгадати близькість розв'язки. Тим часом я й уявлення не мала, скільки сторінок лишилося до кінця історії про Еммеліну й Аделіну. Я не знала навіть, чи матиму час і можливість повністю цю історію записати.

Мені було цікаво, чому я сьогодні й досі не побачилася з міс Вінтер. Щоразу, коли я питалася про неї, Джудіт відповідала однаково:

— Вона зараз у міс Еммеліни.

І так було аж до вечора.

А ввечері я отримала записку від самої міс Вінтер: якщо я почуваюся достатньо добре, то чи не могла б я почитати їй трохи перед вечерею?

Коли я прийшла, то побачила на столику біля міс Вінтер книжку — «Таємниця леді Одлі». Розгорнувши її на

закладці, почала читати. Але не встигла я закінчити розділу, як зупинилася, відчувши, що письменниця хоче зі мною поговорити.

— *А що насправді трапилося тієї ночі?* — запитала міс Вінтер. — Тоді, коли ви захворіли?

Я трохи занервувала, але все одно зраділа нагоді дати пояснення.

— Я вже знала, що тут живе Еммеліна: часто чула її вночі, бачила у саду. Я з'ясувала, де вона живе. А тієї ночі я декого привела на зустріч із нею. Але Еммеліна перелякалася. Я не збиралася жодним чином її настрахати. Просто ми заскочили її зненацька, і коли вона нас побачила, то... — слова застрягли в моєму горлі.

— Заспокойтеся, тут немає вашої провини. Не картайте себе. Плач, завивання, нервові зриви — з усім цим я і Джудіт мали справу й раніше. Якщо хтось і винуватий, то це я, бо не дала вам знати раніше про її присутність у моєму домі. Тут, напевне, спрацювала моя схильність до надмірної обережності та потайливості. Те, що я не сказала про Еммеліну, було глупством з мого боку. — Віда Вінтер на мить замовкла. — А ви часом не маєте бажання сказати мені, *кого* це ви тоді з собою привели?

— Колись Еммеліна народила дитину, — відповіла я. — Саме ця дитина зі мною й приходила. Пам'ятаєте парубка у брунатному костюмі?

Тільки-но я це промовила, як питання, на які я й досі не знала відповіді, полетіли наввипередки з моїх вуст. Мабуть, мені здавалося, що моя щирість спонукає міс Вінтер до щирості навзаєм.

— А що то Еммеліна шукала у парку? Коли я її там зустріла, вона саме намагалася щось викопати. І вона робить це досить часто: Моріс каже, що то лисиці риються, але я знаю, що це неправда.

Міс Вінтер мовчки слухала мене з кам'яним виразом обличчя.

— «Мертві йдуть під землю», — процитувала я. — Ось що вона мені сказала. Хто ж, на її думку, похований тут у парку? Її дитина? Естер? Кого вона шукає під землею?

Міс Вінтер щось стиха промимрила, але цього було достатньо, щоб негайно воскресити у моїй пам'яті втрачений спогад про незрозумілу фразу, яку хрипко кинула мені Емеліна тієї ночі у парку. *Це були саме ті слова!*

— Оце воно? — спитала міс Вінтер. — Саме це вона вам сказала?

Я кивнула.

— Мовою двійнят?

Я кивнула знову.

Міс Вінтер із цікавістю поглянула на мене.

— У вас добре виходить, Маргарет. Чесно кажучи, я й не думала, що ви така здібна. Однак річ у тім, що узгодження цієї історії в часі почало виходити з-під контролю. Ми випереджаємо самих себе. — На мить Віда Вінтер замовкла, вдивляючись у свою долоню, а потім різко поглянула мені у вічі і промовила: — Я пообіцяла вам розповісти правду. І цієї обіцянки я дотримуюся. *Але перш ніж я продовжу розповідь, дещо має трапитися.* Чекати лишилося недовго. Та поки що це не трапилося.

— А що...

Та не встигла я скінчити запитання, як вона похитала головою.

— Може, нам краще повернутися до леді Одлі та її таємниці?

Я почитала ще приблизно півгодини, але ніяк не могла сконцентруватися на оповіді, і складалося враження, що у міс Вінтер теж виникли проблеми із зосередженням уваги. Коли Джудіт прийшла постукати у двері і сповістити, що настав час вечеряти, я згорнула книжку й відклала її, а міс Вінтер сказала мені — так, наче ми продовжували щойно припинену бесіду:

— Якщо ви ще не дуже втомилися, то чому б вам не завітати до Емеліни сьогодні увечері?

Сестри

В означений час я рушила до апартаментів Еммеліни. Це був мій перший візит у ролі запрошеної гості, і першим, із чим я зустрілася, навіть не встигши увійти до кімнати, була густа, непроникна тиша. У дверях я зупинилася (сестри ще не встигли мене побачити) і почула, як вони перешіптуються — на межі сприйняття, коли тертя повітря об голосові зв'язки кличе до життя ледь чутний звук, так само як малесенький камінчик збурює у воді ледь помітні хвилячки. Проривні приголосні стихали ще до того, як їх можна було почути, приглушені гортанні сприймалися як шум крові, що пульсує у ваших вухах. Тільки-но мені починало здаватися, що розмова припинилася, як легкий шелест, схожий на лопотіння крил нічного метелика, засвідчував її продовження.

Я прокашлялася.

— А, Маргарет. — Міс Вінтер, сидючи в інвалідному візку біля ліжка сестри, кивнула мені на стілець, що стояв з іншого боку ліжка. — Добре, що ви прийшли. Сідайте.

Я поглянула на Еммеліну, голова якої спочивала на подушці. Червоні та білі шрами й опіки на обличчі; повнота людини, яку добре годують; сплутані пасма сивого волосся. Апатичний погляд Еммеліни блукав по стелі; здається, до моєї присутності їй було абсолютно байдуже. І все ж, пригадуючи Еммеліну під час нашої першої зустрічі в саду, я ловила себе на думці: щось у ній змінилося. Це факт. Зміна відбулася, це відразу впадало у вічі, але якою саме була ця зміна — визначити було важко.

Утім, фізично Еммеліна не ослабла. Поверх ковдри лежала її простягнута рука, якою вона міцно тримала руку міс Вінтер.

— Як ви почуваетесь, Еммеліно? — спитала я дещо знервовано.

— Погано, — відповіла за неї сестра.

Міс Вінтер за останні дні теж змінилася. Хвороба впливала на неї. Але чим затятіше недуга поїдала її зсередини, тим яскравіше виявлялася справжня сутність цієї людини. При кожній нашій зустрічі я бачила, як вона тане: стає тоншою, немічнішою, вся наче світиться; і що слабшою ставала Віда Вінтер, то виразніше виявляло себе її міцне сталеве осердя.

Але хай там як, рука, що її стискала Еммеліна в лещатах свого важкого кулака, була тоненькою і слабкою.

— Може, вам почитати? — спиталася я.

— Безумовно.

Я прочитала один розділ «Таємниці леді Одлі», після чого міс Вінтер пошепки перервала мене:

— Вона заснула.

Очі Еммеліни заплющилися, дихання стало глибоким і ритмічним. Її хватка ослабла, і міс Вінтер уже розтирала свою заціпенілу руку, повертаючи її до життя. На загістьку було знати щойно виниклі синці.

Побачивши, куди я дивлюся, письменниця хутенько сховала руки під шаль.

— Вибачте за вимушену перерву в нашій роботі, — мовила вона. — Яюсь мені навіть довелося відіслати вас додому, коли Еммеліна нездужала. І зараз я знову змушена коротати час біля неї, тому наші інтерв'ю доведеться тимчасово відкласти. Але ненадовго. Тим паче, що незабаром Різдво, і вам неодмінно закортить з'їздити додому і провести свято з рідними. А коли повернетесь, тоді побачимо, як стоятимуть справи. Гадаю, що... — вона перервалася на якусь мить, — що на той час ми вже матимемо змогу без перешкод продовжити роботу.

Я не відразу збагнула сенс сказаного. Слова можна було тлумачити як завгодно, але з інтонації я здогадалася, про що йшлося. Я кинула швидкий погляд на обличчя сплячої Еммеліни.

— Ви хочете сказати, що...

Міс Вінтер скрушно зітхнула.

— Нехай вас не вводять в оману те, що моя сестра здається такою дужою. Вона вже давно хворіє. Багато років я була певна, що мені доведеться побачити, як вона першою покине цей світ. Але коли і я захворіла, моя впевненість похитнулася. Наразі ж ми наче змагаємося одна з одною, хто перший досягне фінішної лінії.

Так ось чого ми чекали! Ось без якої події не зможе завершитися ця історія!

Раптом у моєму роті пересохло, а серце стиснув страх. Я злякалася, як мала дитина.

Вона вмирає. Еммеліна вмирає.

— Це моя провина?!

— *Ваша* провина? З якого дива це б мало бути *вашою* провиною? — похитала головою міс Вінтер. — Події тієї ночі не мають жодного стосунку до стану здоров'я моєї сестри. — І міс Вінтер прикипіла до мене, як колись, отим своїм гострим поглядом, який бачив більше, ніж я хотіла сказати. — Чому це вас так бентежить, Маргарет? Моя сестра — абсолютно чужа для вас людина. Та й співчуття до мене навряд чи тривожить вашу душу, чи не так? Тож скажіть мені, Маргарет: у чім справа?

Почасти міс Вінтер помилялася. Я й справді співчувала їй, уявляючи, яких мук їй доводиться зазнавати. Незабаром вона має стати так само *ампутованою*, як і я. Двійнята, що втрачають свою фізичну половину, втрачають і половину своєї душі. Межа, що відділяє життя від смерті, — непевна і тонка, і близнюк, що зазнав тяжкої втрати, живе ближче до цієї межі, ніж решта людей. І хоча міс Вінтер нерідко була дратівливою і сперечливою, у мене поволі виникла симпатія до неї. Особливо мені подобалася та маленька дівчинка, якою вона колись була і яка останнім часом стала проявлятися в ній дедалі більше. З коротко підстриженим волоссям, з обличчям без косметики, з тоненькими руками, на яких уже не було коштовностей, Віда Вінтер із кожним днем дедалі більше скидалася на дитину. На мою думку, саме ця дівчинка, а не доросла жінка, незабаром утратить свою

сестру; і коли я думала про це, моя печаль була схожа на печаль міс Вінтер. Її драма мала розігратися тут, у цьому будинку, у найближчі дні, і це була та сама драма, яка визначила *моє* життя багато років тому, коли я ще нічого не розуміла і нічого не пам'ятала.

Я знову поглянула на обличчя Еммеліни. Вона вже наближалася до тієї межі, за якою колись опинилась моя сестра. Невдовзі ця жінка перетне її і стане *тут* навіки втраченою, а *деінде* — новоприбулою. У мене виникло химерне бажання нашептати їй на вухо послання для моєї сестри: вона невдовзі з нею зустрінеться... Тільки я не знала, *що* їй переказати...

І знову я відчула на своєму обличчі допитливий погляд міс Вінтер. Це спонукало мене відмовитися від мого абсурдного задуму.

— Скільки лишилося ждати? — спитала я.

— Кілька днів. Можливо, кілька тижнів. Не довше.

Того вечора я допізна засиділася з міс Вінтер. І наступний день теж провела біля ліжка Еммеліни. Ми то вголос читали, то подовгу мовчали, і тільки лікар Кліфтон, ненадовго заходячи, час від часу переривав наше пильнування. Здається, він сприймав мою присутність у кімнаті як щось природне, охоплюючи й мене тією стриманою і ввічливою посмішкою, яку дарував міс Вінтер, коли потихеньку обговорював з нею стан її сестри, що невпинно погіршувався. Після цього лікар часто затримувався і сидів з нами годину-дві, розділяючи наше добровільне ув'язнення і слухаючи, як я читаю вголос. Це були книжки, взяті навмання з будь-якої полиці, розгорнуті навмання на будь-якій сторінці, книжки, які я починала читати з будь-якого місця, часто — з половини речення. «Грозовий перевал» поволі приводив до «Емми», яка згодом поступалася місцем «Діамантам Юстасів», котрі перетворювалися на «Важкі часи», а «Важкі часи» трансформувалися у «Жінку в білому». Неважливо, що то були фрагменти. Усе світове мистецтво з його повнотою, з його довершеністю, з його витонченістю форм було неспроможне хоч чимось тут

зарадити. А от звичайнісінькі слова — ті були як рятувальний круг, як рука допомоги. Вони наче навмисне позбулися свого приглушеного ритму, щоб той не став лічильником тих вдихів і видихів, які ще судилося зробити Еммеліні у цьому житті.

...Нарешті ще один довгий день згас; завтра Святвечір, день мого від'їзду. Якщо чесно, то мені не дуже хотілося їхати. Умиротворена тиша цього будинку, розкіш усамітнення в цьому парку — більше нічого я від життя й не бажала. Крамниця і батько здавалися мені маленькими, далекими і незначущими, а мати (як і завжди) — ще більш далекою і ще менш значущою. Що ж до Різдва... У нашій родині воно минало надто швидко, відразу після мого дня народження, тому для моєї матері це вже було занадто: вона не могла стерпіти ще й святкування народження дитинчати якоїсь чужої жінки, незважаючи на те, що народилося воно дуже-дуже давно. Я пригадала, як тато розпечатував різдвяні вітальні картки, що їх надсилали нам нечисленні друзі моїх батьків, а потім розставляв над каміном зображення безневинних Санта-Клаусів (бо ті не драгували своїм виглядом матір), усілякі засніжені пейзажі із зображенням звірів та птахів, але картки із зображенням Матері Божої ховав. Щороку в нього назбирувалася їх ціла потаємна купа: тиснені золотом зображення матері, що з любов'ю і захватом вдивляється у своє єдине, бездоганно довершене дитя, а дитя й собі дивиться на неї; обидва утворюють наче благословенне коло любові й цілісності. І щороку всі ці картки у великих кількостях переадресовувалися до смітника.

Я знала: якщо я попрошу, міс Вінтер дозволить мені залишитися. Ба більше: вона б навіть зраділа перспективі мати при собі співрозмовника у наступні тяжкі дні. Але я не попросила. Не наважилася. Я бачила, що стан Еммеліні невпинно погіршується. Вона слабнула, і невидима рука дедалі дужче стискала моє серце. Тривога підказувала мені, що розв'язка не за горами. Соромно зізнаватися у своєму боягузстві, але Різдво стало для мене нагодою втекти. І я скористалася з цієї нагоди.

Увечері я пішла до своєї кімнати, спакувала речі, а потім повернулася до апартаментів Еммеліни, щоб попрощатися з міс Вінтер. Усі перешіптування сестер відлетіли легкокрилим метеликом; атмосфера смутку і тривоги згустилася, стала ще важчою. На колінах у міс Вінтер лежав якийсь томик, але їй давно вже було не до читання: вона не зводила сумних очей з обличчя сестри. Еммеліна нерухомо лежала в ліжку, і тільки ковдра тихенько здіймалася й опускалася в ритмі її дихання. Очі її були заплющені; схоже було, що вона спить глибоким сном.

— Маргарет, — прошепотіла міс Вінтер, вказуючи на крісло.

Мені здалося, що вона рада моему приходу. Разом ми спостерігали, як густішають сутінки, і слухали, як дихає Еммеліна.

Вона лежала між нами у ліжку, і її ритмічне дихання, яке то накочувалося, то відкочувалося, нагадувало шум хвиль на березі моря.

Міс Вінтер не говорила ні слова, і я теж сиділа мовчки, подумки складаючи всілякі неймовірні послання, які могла б передати своїй сестрі через оцю жінку, що незабаром має вирушити в далеку мандрівку, звідки не повертаються. Здавалося, що кожен її подих наповнював кімнату невимовною, непозбутньою печаллю.

Нарешті темний силует міс Вінтер біля вікна неквапливо поворухнувся.

— Візьміть ось це, — сказала вона, і я зауважила ледь помітний порух її руки в темряві. Вона щось простягала мені через ліжко.

Мої пальці намацали прямокутний шкіряний предмет із металевою застібкою. Щось схоже на книжку.

— Це зі скриньки скарбів Еммеліни. Їй цей скарб уже не знадобиться. Їдьте додому. Доробгою перечитаєте. Коли повернетесь — поговоримо.

Тримаючи книжку в руці, я пройшла через кімнату до дверей, натикаючись на меблі. А позаду мене чулося ритмічне дихання Еммеліни, яке нагадувало шум хвиль на березі моря.

Щоденник і поїзд

Щоденник Естер був пошкоджений. Ключа не було, а іржава застібка залишала на пальцях руді плями. Перші три сторінки злиплися, просякнуті клеєм з обкладинки. Останнє слово кожної сторінки перетворилося на нерозбірливу коричнювату пляму, наче край щоденника навмисне занурили у грязюку. Кілька сторінок було вирвано; на нерівних краях виднілися тільки позбавлені сенсу уривки слів, які дражнили уяву: *не, бож, вне, закл.* Крім усього іншого, щоденник, вочевидь, колись побував у воді. Поверхня його була хвилястою; згорнутий, він був товстішим, ніж мав бути колись.

При першому ж побіжному погляді на сторінку ставало ясно, що текст і справді вийшов не з-під пера якогось давнього літописця, а саме з-під пера Естер. Ось притаманні їй письму чіткі надрядкові елементи, плавні заокруглення, зручний для ока нахил букв, невеличкі, але розбірливі інтервали. Але при ретельнішому розгляді було видно, що слова розмиті і вицвілі. Оця лінія — це *л* чи *я*? А оце заокруглення — *а* чи *е*? Чи навіть *с*? А що це за слово: *тиша* чи *миша*?

Нелегку загадку доведеться мені розгадувати! Пізніше я, звісно, переписала щоденник, але у переддень свята у вагоні було повно людей, тож скористатися олівцем не вдалося. Скоцюрбившись, я сіла біля вікна і вперлася носом у книжку, прискіпливо розглядаючи літери та слова і намагаючись їх розшифрувати. Спочатку мені давалося одне слово з трьох, але згодом, коли я стала розуміти сенс написаного, слова самі зустрічали мене на півдорозі, винагороджуючи мої зусилля новими й новими відкриттями. Нарешті очі мої звикли до тексту настільки, що я могла гортати сторінки щоденника майже так само швидко, як і при читанні звичайної книжки.

І ось у переддень Різдва тут, у поїзді, Естер ожила.

Не буду випробовувати вашого терпіння і переказувати її щоденник у тому пошкодженому, фрагментарному вигляді, в якому я його отримала. Звісно, мені довелося впо-

рядкувати його — гадаю, Естер на моєму місці вчинила б так само. Це було цілком у її дусі. Я впоралася з усіма перешкодами: сумніви замінила певністю, відтінки — чіткими кольорами, порожнини — субстанцією. Я інколи навіть додавала слова від себе, слова, яких сама Естер не писала, але можу заприсягтися, що коли я й зробила якісь помилки, то вони були несуттєвими; найважливіші місця щоденника я перевіряла знову і знову, доки сумніви щодо значення написаного не зникали остаточно.

Усього рукопису я переповідати не буду — тільки деякі відредаговані пасажі. У своєму виборі я керувалася важливістю цих уривків для мого дослідження, а також бажанням дати вам точне уявлення про життя Естер в Енджелфілді.

Садиба Енджелфілд на відстані має досить пристойний вигляд, хоча фасад його виходить не туди, куди належало б, а вікна розташовані неправильно. Але при наближенні до будинку відразу впадає в око той стан занепаду, до якого його довели. Цілі секції кладки перебувають у жалюгідному і небезпечному стані, бо вивітрилися і розкришилися від негоди. Віконні рами трухлявіють. Схоже також, що деякі місця покрівлі пошкоджено буревіями. Треба буде відразу ж перевірити стелі у горішніх кімнатах.

Біля парадного входу мене зустріла економка. Хоча вона й намагалася це приховати, та все одно я відразу побачила, що в неї проблеми зі слухом та зором. З огляду на її вік, у цьому немає нічого дивного. Саме її похилим віком і пояснюється жалюгідний стан будинку, та родина Енджелфілдів, мабуть, просто не хоче виганяти економку після того, як вона вірою і правдою прослужила їм усе життя. Їхня відданість мені імponує, але не розумію — чому б не найняти на допомогу місіс Дюн молоду і дужу служницю?

Місіс Дюн розповіла мені про хазяйство. Уже багато років родина Енджелфілдів удовольнялася вкрай недостатньою, за загальними уявленнями, кількістю челяді; до цього вже

звикли, і це вважалося чимось цілком нормальним. Не знаю, чи це й справді нормально, зате я з'ясувала, що, окрім власне родини, у будинку мешкають тільки місіс Дюн та садівник на ім'я Джон Дігенс. У заповіднику біля маєтку водяться олені (хоча тут уже давно не полюють), але чоловіка, який їх доглядає, ніхто і ніколи не бачив; згодом, він дістає вказівки від того самого правозаступника, який найняв мене і який є управителем маєтку (якщо цим маєтком взагалі хтось управляє). Коштами на регулярні господарські витрати розпоряджається місіс Дюн. Я припустила, що Чарльз Енджелфілд щотижня перевіряє рахункові книги і квитанції, але місіс Дюн у відповідь тільки розсміялася і поцікавилася, чи вона й справді схожа на людину, яка буде робити скрупульозні записи у рахунковій книзі. Украй незвичний спосіб ведення справ, якщо не сказати більше!

Утім, я зовсім не вважаю, що місіс Дюн — людина ненадійна і не варта моєї довіри. Навпаки: все, що я побачила, свідчить про те, що жінка вона добросерда й чесна, і в мене є надія, що коли я краще з нею познайомлюся, то виявиться, що деяка стриманість та мовчазність місіс Дюн пояснюються лише її глухотою.

Я виконала деякі письмові розрахунки, щоб продемонструвати містерові Енджелфілду переваги ретельного ведення фінансових паперів, і мала намір запропонувати свої послуги у виконанні цих обов'язків, якщо він переобтяжений справами і не має часу цим займатися. Дійшовши такого висновку, я вирішила, що час зустрітися з моїм роботодавцем, але була неабияк здивована, дізнавшись від місіс Дюн, що той цілісний день проводить у колишніх дитячих кімнатах і не виявляє ані найменшого бажання їх покидати. Після численних і тривалих розпитувань я нарешті дізналася, що хазяїн будинку страждає на якусь психічну хворобу. Яке нещастя! Чи може щось збудити глибше співчуття, ніж мозок, що втратив здатність функціонувати належним чином?

Місіс Дюн трохи розповіла мені про себе і пригостила чаєм (я чемно вдала, що випила його, але насправді вили-

ла у раковину, бо після того, як побачила, у якому стані перебуває кухня, вже не була впевнена у чистоті чашки). Економці вже за вісімдесят, вона самотня і все своє життя прожила в Енджелфілді. Цілком природно, що невдовзі розмова наша торкнулася самої родини. Місіс Дюн знала матір двійнят маленькою дівчинкою і молодою жінкою. Вона підтвердила те, про що я вже встигла здогадатися: мене найняли сюди саме тому, що матір двійнят було відправлено до божевільні через розумовий розлад. Місіс Дюн так хаотично описала події, які передували відправленню матері двійнят до психлікарні, що я так і не зрозуміла до пуття, чи вдарила місіс Марш усе-таки дружину лікаря скрипкою по голові, чи не вдарила. Та навряд чи це має велике значення: цілком очевидно, що психічні хвороби у цій родині мають спадковий характер, і, мушу зізнатися, серце моє закалатало, коли цей факт знайшов підтвердження. Бо що цікавого в тому, щоб виконувати вказівки розважливих людей, чий розум працює чітко і злагоджено, як годинник? Який інтерес у тому, щоб виховувати вже вихованих дітей — дітей із чистими помислами і благородними намірами? Ні, саме робота в Енджелфілді — те, що мені потрібно. Я не тільки готова до такої роботи — я роками прагнула саме її. Нарешті я матиму можливість сповна застосувати свою методику виховання і перевірити її ефективність!

Я спиталася і про родину батька двійнят: хоча містер Марш і помер, і діти ніколи не знали його, все одно в них тече його кров, справляючи вплив на їхню вдачу. Утім, місіс Дюн змогла розповісти мені про нього дуже мало. Натомість вона розказала мені кілька історій про матір двійнят і їхнього дядька, і в цих історіях, якщо я правильно прочитала між рядків (не маю сумніву, що місіс Дюн саме на цю мою здатність і сподівалася), містилися натяки на обставини вкрай скандального характеру... Але те, на що вона натякала, є майже неймовірним, принаймні у нас в Англії; я підозрюю, що тут економка просто дала волю своїй фантазії. Розвинена уява — це добре, це є ознакою здорового розуму, без неї

були б неможливими наукові відкриття; але у таких серйозних питаннях, як мораль, уяву треба стримувати. Якщо її не стримувати, вона може і до глупоти призвести. А може, це все старість? Бо загалом місіс Дюн не схожа на пліткарку. Хай там як, а я відразу ж викинула сумнівну інформацію з голови.

Я пишу ці рядки і чую приглушені звуки за дверима моєї кімнати. То дівчата повилазили зі своїх схованок і потихеньку скрізь нишпорять. Ними ніхто ніколи не займався, вони звикли виробляти все, що їм заманеться. Безперечно, їм піде на користь той режим порядку, дисципліни і гігієни, який я маю намір запровадити у цьому домі. Але зараз до дівчат я виходити не буду, хоча вони саме на це й сподіваються. Треба спантеличити їх на самому початку, що я і зроблю.

Місіс Дюн показала мені кімнати на першому поверсі. Скрізь — огидний бруд, усе вкриває грубезний шар пилюки, пошматовані штори висять як попало, але економка цього не помічає, гадаючи, що вони такі самі нові та чепурні, якими були багато років тому, коли ще живий був дід сестер-близнючок, а челяді в домі була належна кількість. В одній із кімнат я побачила рояль, який, на перший погляд, вже не підлягає ремонту, але все одно треба подивитися — може, ще вдасться його полагодити; є тут і бібліотека, яка, можливо, містить повно цікавих книжок. Які саме там книжки, стане ясно після того, як я повитираю там пилюку.

Інші поверхи я дослідила сама, не бажаючи змушувати стареньку місіс Дюн ходити вгору-вниз: у її похилому віці це надто велике навантаження. Коли я була на другому поверсі, мені почулося вовтуження, шепіт і здавлене хихотіння. Я віднайшла кімнату, де заховалися мої підопічні. Вони замкнули двері і притихли, коли я сіпнула ручку. Я покликала їх на імена — всього один раз — а потім полишила їх на самих себе і вирушила на третій поверх. У мене такий принцип: не ганятися за вихованцями, а змушувати їх самих приходити до мене.

Кімнати на третьому поверсі в такому жахливому стані, який годі й уявити. Там страшенно брудно, хоча іншого я й не чекала. З даху просочується вода (я так і думала), і на

частково струхлявілих дошках де-не-де видніє цвіль. Украй нездорове середовище для дітей! Багатьох дощок на долівці бракує, і в мене склалося враження, наче хтось їх навмисне повідривав. Треба буде побачитися з містером Енджелфілдом і обговорити необхідність ремонту підлоги. Особливо треба буде наголосити на тому, що в деяких місцях можна запросто провалитися на нижній поверх або, щонайменше, зламати ногу. Усі завіси незмазані, всі двері покриті від сирості. Куди б я не заходила, скрізь мене переслідують скрип дверей, рипіння дощок на підлозі і протяги, від яких тріпаються штори.

Коли я повернулася до кухні, місіс Дюн саме готувала вечерю, але в мене не виникло бажання споживати їжу, приготовану в тих жахливих каструлях, які мені довелося тут побачити. Тому я заходила мити величезну гору брудного посуду (але спершу дочиста вишкребла раковину, бо її не шкребли роками), водночас невпинно спостерігаючи за тим, як місіс Дюн куховарила. Дорікнути їй нема чим — вона дуже старається.

На вечерю дівчата не з'явилися. Я покликала їх один раз — і більше не стала. Місіс Дюн хотіла була й далі звати їх та вмовляти, але я сказала їй, що в мене свої методи виховання і що вона має бути на моєму боці.

Невдовзі приїхав лікар — повечеряти. Як мене й попереджали, господар маєтку до столу не з'явився. Я думала, лікар образиться через це, але він повівся так, наче нічого не сталося. Тож за столом опинилися тільки ми удвох, а місіс Дюн усляко намагалася нам догодити, хоча й не без суттєвої допомоги з мого боку.

Лікар виявився розумною, високоосвіченою людиною. Він має щире бажання допомогти двійнятам, і саме за його ініціативою мене привезли до Енджелфілду. Він довго розповідав мені про труднощі, з якими мені доведеться тут зіштовхнутися, і я намагалася слухати його з якомога ввічливішим виразом обличчя. Будь-яка гувернантка, провівши усього лише кілька годин у цьому домі, встигла б склас-

ти повну і чітку картину тих завдань, що стоять перед нею, але він — чоловік, тож не розуміє, наскільки це надокучлива справа — вислуховувати розлогі пояснення про те, що вже і так давно зрозуміло. Я нервово вовтузилася, кілька разів досить різко й безцеремонно переривала його, але всі мої сигнали повністю пройшли повз його увагу, і я боюся, що енергія та аналітичні здібності лікаря значно перевершують його здатність до уважного спостереження. Я не збираюся незаслужено критикувати його за схильність бачити в кожному співрозмовникові людину менших здібностей, ніж він сам, бо він справді є людиною дуже розумною; тим паче, як то кажуть, «нема співця — послухаєш і горобця». Лікар напустив на себе вигляд смиренної скромності, але мене не обдуриш — я й сама часто маскуюся в такий спосіб. Однак у роботі, до якої я взялася, мені знадобиться його підтримка, і треба буде докласти зусиль, щоб зробити лікаря своїм союзником, попри всі його недоліки.

Знизу почувся якийсь грюкіт. Ага — то, мабуть, дівчата виявили, що двері комори замкнені на замок. Вони будуть злі й пригнічені; але як же ще зможу я їх привчити до регулярного харчування? І хіба можна відновити порядок без відновлення регулярного прийому їжі?

Завтрашній день я розпочну з того, що вичищу оццю спальню. Сьогодні увечері я вже протерла меблі вогкою ганчіркою і зібралася була мити підлогу, але потім сказала собі «ні». Це треба робити завтра, коли я відшкребу стіни і познімаю штори, які аж поважчали від пилуки, що на них збиралася роками. Що ж, доведеться цю ніч провести у бруді; зате завтра я спатиму в чистісінькій кімнаті. Це буде добрий початок. Якщо я планую відновити порядок і дисципліну у всьому домі, починати треба з прибирання у власній кімнаті. Я хочу, щоб мої думки були так само чистими, як і помешкання. Не можна ясно мислити й успішно втілювати задумане, якщо довкола не панують гігієна і порядок.

Двійнята скиплять у коридорі. Саме час вийти до своїх підопічних.

Останнім часом я так заклопоталася з облаштуванням будинку, що мала обмаль часу для свого щоденника, але все одно треба віднаходити вільну хвилину, бо свої методи я розробляю і фіксую головним чином на папері.

З Еммеліною я досягла значних успіхів, і мій досвід її виховання цілком збігається з тим досвідом, який я надбала, виховуючи інших важких дітей. Мені здається, що вона не така вже й розумово відстала, як мені розповідали, і мій позитивний вплив допоможе їй стати нормальною дитиною. Еммеліна — ніжна й приязна дівчинка міцної статури, вона вже зрозуміла переваги гігієни, їсть із хорошим апетитом. До послуху її можна спонукати умовлянням, потуранням та дріб'язковими подарунками. Незабаром вона збагне, що винагородою за доброчесну поведінку є повага з боку оточення, і тоді я зможу відмовитися від методів підкупу в її вихованні. Однак мої методи не всесильні: по-справжньому розумною людиною Еммеліна не стане ніколи. Навіть застосовуючи всю свою наполегливість, я здатна розвинути тільки те, що *можна* розвинути.

Отже, своєю роботою з Еммеліною я задоволена.

Її ж сестра являє собою набагато важчий випадок. Мені вже доводилося бачити насильство й раніше, тому даремно Аделіна думає, що її руйнівна поведінка справляє на мене сильне враження. Тим не менш, мене вражає одне: в інших дітей агресивність є загалом побічним аспектом поведінки, а не основною лінією. Ті акти насильства, які мені доводилося спостерігати на прикладі інших своїх підопічних, найчастіше пояснювалися нападами вмотивованої злості, і вплив цієї злості лише випадково міг завдати шкоди людям чи майну. Однак випадок Аделіни під цей шаблон не підпадає. Мені розповідали, а згодом я пересвідчилася сама, що агресія і прагнення руйнувати є єдиною спонукою дій Аделіни, а злість вона нагромаджує в собі лише для того, щоб перетворити її потім на енергію руйнування. Ця дівчинка — тонюсіньке кволе створіннячко, сама шкіра та кістки; харчується вона крихтами. Місіс Дюн розповіла мені про інцидент у парку, коли

Аделіна пошкодила декілька тисових фігур. Якщо розказане відповідає дійсності, то це — негідний вчинок, вартий всілякого осуду. Видно, що колись цей парк являв собою прекрасне видовище. Його ще можна впорядкувати, але Джон занепавав духом і втратив інтерес до цієї справи. Хай там як, я знайду час і спосіб відновити його самоповагу і мужність! Якщо робота знову стане Джонови до душі й він упорядкує парк, то це справить благотворний вплив на загальну атмосферу в домі.

До речі, треба буде поговорити із Джоном про хлопчика. Сьогодні у кімнаті для занять я випадково підійшла до вікна. Почався дощ, і я хотіла зачинити вікно, щоб волога не заходила всередину. (Підвіконня із зовнішнього боку вже почало руйнуватися й осипатися.) Якби я не підійшла так близько до вікна, фактично впершись носом у шибку, навряд чи я б змогла помітити ту дитину. Але я її помітила: то був хлопчик; він сидів навприсядки на клумбі і смикав бур'яни. На ньому були чоловічі штани, вкорочені на кісточках і підтримувані шлейками. Крислатий капелюх кидав тінь на його обличчя, і я не змогла розглядіти, скільки йому років, хоча на загальний вигляд це одинадцяти- чи дванадцятирічний підліток. Я знаю, що на селі часто залучають дітей до садівництва, хоча частіше їх залучають до роботи на фермі, і мені зрозумілі переваги раннього оволодіння майбутньою професією, але мені не подобається, коли це робиться за рахунок навчання у школі, я не любила, коли діти прогулюють уроки. Треба буде неодмінно поговорити про це із Джоном і пояснити йому, що хлопчик повинен шкільні години проводити у школі.

Але повернімося до попередньої теми. Стосовно несамопитої агресії Аделіни до її власної сестри я можу сказати, як це не дивно, що з подібним явищем я вже стикалася раніше. Ревнощі та люті між братами та сестрами — явище розповсюджене, а у стосунках між двійнятами ці емоції підсилюються конкуренцією. З часом я спроможуся звести цю агресивність до мінімуму, а поки що від мене вимагається постійне пильнування, аби Аделіна не завдала шкоди своїй сестрі, що, на жаль, уповільнює прогрес в інших сферах. Я ще маю з'ясува-

ти, чому Еммеліна дозволяє Аделіні бити себе, смикати за волосся і переслідувати із затиснутою у щипцях розжареною вуглиною. Вона удвічі міцніша за свою сестру і запросто зможе захиститися, якщо схоче. Може, Еммеліна навмисне не хоче завдавати болю своїй сестрі, тому що ніжно любить її?

У перші дні Аделіна справила на мене враження дитини, яка, на відміну від своєї сестри, ніколи не зможе жити нормальним самотійним життям, але яку можна врівноважити і стримати спалахи її люті завдяки запровадженню суворої дисципліни. Я ніколи не сподівалася, що мені вдасться домогтися від Аделіни розуміння і розважливості. Я передбачала, що у випадку з нею мене очікує завдання набагато складніше і важче, ніж у випадку з її сестрою, завдання, за виконання якого я навряд чи дочекаюся подяк, бо на сторонній погляд досягнення тут будуть дуже скромними.

Але з величезним здивуванням змушена я була змінити свою думку, після того як зіткнулася з виявом кмітливості з боку Аделіни, хоча це був лихий та скаламучений розум. Сьогодні вранці Аделіна зайшла до класної кімнати — неохоче, але без тих найгірших вибриків, якими вона зазвичай демонструє своє небажання вчитися. Усівшись на своє місце, вона, як і завжди, підперла голову рукою. Я почала урок. Власне, це був не урок, а переказ, моя адаптація початкових розділів «Джейн Ейр» — роману, який так подобається багатьом дівчатам. Усі свої зусилля я зосередила на Еммеліні, заохочуючи її слухати і всіляко прикрашаючи оповідь. Я міняла голоси від персонажа до персонажа, активно жестикулювала, вживала різні емоційні вирази, ілюструючи ними почуття людей. Еммеліна очей з мене не зводила, і я була дуже задоволена досягнутим ефектом.

Аж ось краєм ока я помітила якесь ворухіння. То Аделіна повернула голову до мене. Вона й досі підпирала її рукою, і досі її очі, здавалося, були заплющені, але я була певна: *вона до мене прислухається*. Навіть якщо зміна положення нічого не означала (а це було не так, бо раніше Аделіна зав-

жди від мене відверталася), то все одно — сталася зміна в тому, як вона себе тримала. Раніш вона сонно навалювалася на парту, наче перебуваючи у стані якоїсь тваринної безтямності; сьогодні ж усе її тіло було злегка напружене, ніби насторожене: плечі, спина, руки. Схоже, Аделіна напружено прислухалася до моєї розповіді, намагаючись водночас створити враження, що вона розслаблено дрімає.

Мені не хотілося, щоб вона побачила, що я це помітила. Я й далі поводитися так, наче читаю тільки для Еммеліни. Але при цьому увесь час поглядала на Аделіну. Виявилось, що вона *не тільки слухала*. Ось я помітила, як у неї здригнулися повіки. Спочатку мені здалося, що очі її заплещені, але ж ні: кризь стулені вії *вона спостерігала за мною!*

Що ж, обставина вкрай цікава, і я неодмінно використаю її у своїй подальшій виховній діяльності.

...А потім сталося те, чого я зовсім не чекала. Обличчя лікаря змінилося. Так, змінилося, просто на моїх очах. Це був один з тих випадків, коли обличчя раптово набуває нового виміру: риси, звичайно ж, лишаються незмінними, але все обличчя раптом постає в абсолютно новому світлі. Хотіла б я знати, які процеси у людському мозку спричиняються до того, що обличчя знайомих нам людей починають отак різко змінюватися й викривлятися. З можливих пояснень я відкинула оптичні ефекти і дійшла висновку, що пояснення криється у психології спостерігача. Хай би там як, а оця раптова зміна в його обличчі змусила мене на якусь мить завмерти і поглянути на нього широко розкритими очима, що, в свою чергу, змусило і лікаря з подивом подивитися на мене. Коли ж його обличчя нарешті перестало стрибати і сіпатися, в очах його з'явився якийсь дивний вираз, значення якого я так і не змогла зрозуміти. А мені дуже не подобається, коли я чогось не розумію!

Кілька секунд ми дивилися одне на одного широко розкритими очима, обидва почувуючись дуже ніяково, а потім лікар різко розвернувся і пішов.

* * *

Як я не люблю, коли місіс Дюн розпоряджається моїми книжками, розсовуючи їх сюди-туди! Скільки разів мені повторювати їй, щоб вона не чіпала недочитаних книжок! Якщо вже їй так хочеться, то чому б не повертати ці книжки до бібліотеки, звідки я їх узяла? Який сенс залишати їх на сходах?

У мене із Джоном-садівником відбулася досить цікава і дивна розмова.

Він — добрий працівник, його присутність у домі має важливе значення; а ще він помітно збадьорився відтоді, як знову приступив до впорядкування свого класичного парку. Він попиває чай і базикає в кухні з місіс Дюн; інколи я бачу, як вони тихо про щось теревеняють, і це нашттовхує мене на думку, що він не такий вже й глухий, як удає. Якби не поважний вік економки, то я могла б подумати, що в них роман, але оскільки про це й мови не може бути, то я гублюся у здогадках і не можу пояснити собі: що ж там у них за таємниця? Я невдоволено дорікнула місіс Дюн за ці секрети: у нас із нею склалося доброзичливе взаєморозуміння майже в усьому, і мені здавалося, що вона схвально сприймає мою присутність у цьому домі (утім, якби вона сприймала її несхвально, то це не мало б великого значення), — і вона відповіла мені, що вони з Джоном ні про що, окрім господарських справ, не розмовляють: про курчат, яких треба зарізати, про картоплю, яку треба викопати, і таке інше.

— А чому ж ви розмовляєте так тихо? — допитувалась я.

Економка відповіла, що вони розмовляють зовсім не тихо, а якщо й тихо, то не дуже.

— Але ж *мене* ви не чуєте, коли тихо розмовляю я?

Місіс Дюн відказала, що нові голоси їй сприймати важче, ніж ті, до яких вона вже звикла, і якщо вона розуміє Джона, коли той говорить тихо, то це тому, що знає його голос багато років, а мій — лише місяць-два.

Я й не згадувала про тихі голоси в кухні, аж поки не стала ота дивина із Джоном. Кілька днів тому я прогулювала-

ся у парку перед сніданком, як раптом знову узріла отого хлопчика, який колись смикав бур'яни на клумбі під класною кімнатою. Я поглянула на годинник — це знову був час шкільних занять. Хлопчина не побачив мене, бо я стояла за деревами. Кілька хвилин я спостерігала за ним; цього разу він не працював, а навпаки — розтягнувся на галявинці і щось видивлявся у траві. На ньому був той самий крилатий капелюх. Я зробила до нього крок, збираючись спитати його ім'я і прочитати йому лекцію про користь освіти, але він, побачивши мене, прудко скочив на ноги, притиснув рукою капелюха до голови і чимдуж кинувся навтьоки. Ніколи раніше не бачила я, щоб хтось бігав так швидко! Переляк і блискавична втеча хлопця є достатніми свідченнями його провини. Він чудово знав, що мав у той час бути у школі. Коли він тікав, я помітила у нього в руці книжку.

Я пішла до Джона і сказала йому все, що думала з цього приводу. Сказала, що не дозволю дітям працювати на нього у шкільний час, що не варто шкодити заняттям заради кількох пенсів, які ці діти зароблять, а якщо їхні батьки цього не розуміють, то я піду до них і сама з ними поговорю. Я сказала також, що коли йому потрібні додаткові робочі руки, то я можу поговорити про це з містером Енджелфілдом, щоб той найняв ще одного працівника. Я вже висловлювала таку пропозицію, але і Джон і місіс Дюн з такою наполегливістю противилися, що я визнала за розумніше почекати, поки я не при звичаюся краще до того, як тут ведуться справи.

Джон прореагував дуже дивно: він похитав головою і став навідріз заперечувати присутність дитини у парку. Коли ж я почала наполягати, що бачила цю дитину на власні очі, він відповів, що то, мабуть, до парку забрів якийсь хлопець із села, таке інколи трапляється, і що він не зобов'язаний відповідати за всіх сільських гультіпак, які можуть здуру приплентатися до парку. На це я йому відказала, що й раніше бачила того хлопця, у день свого приїзду, і що він точно працював на клумбі. На це Джон не відповів нічого, тільки знову повторив, що ніякого хлопця тут не було і що кож-

ному, хто схоче посмикати бур'яни в його парку, він, Джон, залюбки надасть право цим займатися.

Із легким роздратуванням я сказала Джонові, що в такому разі мені доведеться поговорити про цей випадок із директоркою школи і що я сама піду до батьків хлопця. Садівник відмахнувся від мене, наче кажучи, що це не його справа і що я вільна чинити на свій розсуд (що я неодмінно і зроблю). Упевнена, він знає того хлопця, тож я просто шокована його відмовою допомогти мені виконати свій обов'язок. Видно, що ставати на заваді добрій справі — не в його характері; просто колись він, мабуть, теж починав своє навчання ще дитиною, тому вважає, що нічого поганого у цьому немає. Ох, і повільно ж відмирають у провінції такі відсталі погляди!

Читання щоденника захопило мене цілком і повністю. Нерозбірливість літер змушувала мене читати повільно, ламаючи голову над загадками, використовувати увесь свій досвід, знання та уяву для того, щоб зробити видимими слова-привиди; однак ці перепони не могли мене стримати. Навпаки, розмиті і вицвілі поля, особливо важкі для прочитання місця і змазані слова наче самі просилися якомога швидше їх розшифрувати; їхній живий і пульсуючий зміст прагнув якнайшвидше вийти назовні.

І поки я отак захоплено читала, в іншій, незайнятій частині мого мозку поволі визрівало рішення. І коли поїзд прибув на станцію, де мені треба було зробити пересадку, я з легким подивом пересвідчилася, що мої плани змінилися. *Я все-таки не поїду додому. Я поїду до Енджелфілду.*

Приміський поїзд до Бенбері був напхот напханий людьми, що їхали додому на Різдво; сидіти було ніде, а стоячи я ніколи не читаю. При кожному посмику поїзда, при кожному поштовху пасажирів, що стояли поруч, я відчувала, як прямокутник щоденника Естер втискається в мої груди. Я встигла прочитати лише половину. Решта почекає.

Що ж трапилося з тобою, Естер? Куди ж ти поділася?

Руїнування минулого

Крізь вікно я побачила, що кухня порожня, а коли повернулася до фасаду будинку і постукала у двері, то мені ніхто не відповів.

Може, він кудись поїхав? О цій порі року майже всі кудись від'їжджають. Але вони їдуть здебільшого до своїх родин; а куди поїде Аврелій, у якого родини немає? Тож, напевне, він десь тут.

Нарешті до мене дійшло: та він же, либонь, розвозить торти для різдвяних вечірок! Бо чим ще може займатися постачальник провізії у переддень Різдва? Треба було мені приїхати сюди пізніше. Я засунула у поштову скриньку вітальну картку і вирушила через ліс до зруйнованого маєтку.

Було холодно; достатньо холодно, щоб чекати снігу. Під черевиками земля була мерзла, як камінь, а побіліле небо загрожувало хуртовиною. Я йшла енергійним кроком. Навіть трохи зігрілася від швидкої ходьби, тим паче що попередньо закутала обличчя теплим шарфом аж до самого носа.

На галявині я зупинилася. Там, на будівельному майданчику, панувало якесь незвичне пожвавлення. Я невдоволено насупилася. Що б це могло означати?.. Фотоапарат висів у мене на шийі, під пальтом. Коли я розстебнула гудзики, під одіж заповз неприємний холод. Скориставшись об'єктивом-далекоміром, я почала спостерігати. На під'їзній доріжці виднівся поліцейський автомобіль. Уся будівельна машинарія стояла нерухомо — роботи було зупинено. Самі будівельники зібралися неподалік ріденькою купкою. Вони, мабуть, не працювали вже досить давно, бо час від часу ляскали в долоні і притупцюували, намагаючись зігрітися. Дехто з них поклав каску на землю, дехто начепив через ремінець на руку. Ось один чоловік дав другому закурити. Будівельники зрідка перемовлялися короткими фразами, але розмови як такої не було. Я спробувала прочитати вирази їхніх похмурих облич. Що вони означали? Утому?

Стурбованість? Зацікавлене очікування? Чоловіки стояли спиною до майданчика, а лицем до мене і мого фотоапарата, але час від часу хтось із них обертався, щоб поглянути через плече на те, що відбувалося позаду.

А позаду на частиною майданчика було розбито білий тент. Будинок уже знесли, але за розташуванням каретного сараю, церкви та за напрямком гравійної доріжки я здогадалася, що тент поставили на тому місці, де колись була бібліотека. Поряд із тентом стояв якийсь будівельник, а біля нього, напевно, виконроб. Вони розмовляли з двома чоловіками: один з них був у костюмі і пальті, а другий — у поліцейській формі. Говорив виконроб — швидко, час від часу то схвально киваючи, то заперечливо хитаючи головою; але коли чоловік у пальті поставив запитання, то звернувся він не до виконроба, а до його підлеглого; коли ж той почав відповідати, то решта трое уважно його слухали.

Схоже, той чоловік зовсім не зважав на холод. Говорив короткими фразами, а коли робив довгі паузи, явно щось пригадуючи, то решта теж мовчали, терпляче очікуючи продовження. У якусь мить будівельник вказав на екскаватор і зімітував рукою, як той вгризається в землю своїм зубатим ковшем. Нарешті чоловік знизав плечима, насупився і провів рукою перед очима, наче відганяючи від себе якийсь неприємний образ, що виник у його уяві.

Ось піднялися відкидні двері тенту, звідти вийшов ще один, п'ятий, чоловік і приєднався до групи. Вони про щось недовго і серйозно радилися, а потім виконроб пішов до групи своїх підлеглих і переговорив з ними. Ті схвально закивали головами, немовби задалегідь очікували саме такої висновку, а потім забрали каски й термоси і вирушили до своїх автомобілів, припаркованих біля брами. Полісмен у формі зайняв позицію біля тенту спиною до входу, а його колега у пальті запросив будівельника та його начальника до поліцейського автомобіля.

Я повільно опустила фотокамеру, але все одно не зводила очей з білого тенту. Я вже колись була на тому місці.

Мені пригадалася пуста занапащеної бібліотеки. Обвалені полиці, балки, що попадали на підлогу... А ще мені пригадався той несподіваний страх, що пронизав мене, коли я перечепилася об шматок обгорілої деревини.

Мабуть, у тій кімнаті знайшли трупи, похований під обгорілими книжками, за труну якому служила книжкова шафа. І понад півстоліття цю могилу надійно приховували від очей балки, що впали додолу.

Естер? Ця здогадка міцно засіла в моїй голові. Я довго шукала людину — і ось, здається, її знайшла. Логічний висновок був неминучим.

Однак Естер поїхала за рік до пожежі, чи не так? Навіщо ж вона повернулася? І тут мене вразила думка, простота якої змусила мене повірити у її правдивість: а що, коли Естер взагалі нікуди не від'їжджала?..

Коли я вийшла на край лісу, то побачила двох білявих малюків, що безутішно плелися під'їзною доріжкою. На ходу вони похитувалися і спотикалися: важка будівельна машинерія залишила на землі звивисті, застигли від морозу шрами, а дітлахи не дивилися собі під ноги. Та й ніколи їм було дивитися, бо вони тільки й знали, що оглядалися через плече на будівельний майданчик.

Саме дівчинка і побачила мене першою, коли, втративши рівновагу і ледь не впавши, повернула нарешті голову і поглянула перед собою. Від несподіванки вона зупинилася. А брат її, узрівши мене, напустив на себе поважний вигляд людини, яка знає дуже важливу інформацію, і сповістив мені таке:

— Вам не можна туди ходити. Так полісмен сказав. Туди ходити заборонено.

— Зрозуміло.

— Вони там тент поставили, — додала дівчинка і ніяково зашарілася.

— Я бачила той тент, — відповіла я.

Під аркою паркової брами показалася їхня мати. Вона явно поспішала і трохи засапалася.

— З вами все гаразд? Я бачила на вулиці поліцейську машину. — А потім звернулася до мене: — Що там сталося?

Їй відповіла дівчинка.

— Поліція там тент поставила. Нас туди не пустили. Сказали, щоб ми йшли додому.

Білява жінка поглянула на майданчик і, побачивши білий тент, спохмурніла.

— Його ставлять зазвичай тоді, коли... — Вона не наважилася закінчити фразу в присутності дітей, але я здогадалася, про що йшлося.

— Гадаю, саме це і сталося, — мовила я.

Першим порухом жінки було пригорнути дітей та заспокоїти їх, але натомість вона просто поправила шарфік у хлопчика і змахнула чубчик з очей у дівчинки.

— Ходімте додому, — сказала вона дітям. — Усе одно на вулиці надто холодно, щоб гуляти. Ходімте додому, я зврю вам какао.

Дітлахи кинулися через браму і вискочили на Стрит. І знову, як і раніше, їх наче з'єднував невидимий мотузок: куди б вони не кидалися, як би не вертілися, усе одно вони завжди були поруч, на відстані мотузка одне від одного.

Спостерігаючи за ними, я відчула в боці жахливу й болісну пустку, нестерпну відсутність своєї сестри.

Їхня мати на мить затрималася біля мене.

— Може, й ви вип'єте в нас какао? Ви бліда, як примара.

І ми пішли з нею в ногу слідком за дітьми.

— Мене звуть Маргарет, — назвалась я. — Аврелій Лав — мій знайомий.

Жінка посміхнулася.

— А мене звуть Карен. Я тут доглядаю оленів.

— Я знаю. Аврелій мені казав.

Поглянувши вперед, я побачила, як дівчинка кинулася до брата, намагаючись його штовхнути. Той ухилився і рвонув на бруківку, тікаючи від сестри.

— Томасе Амбросе Прокторе! — гукнула моя супутниця. — Ану назад на тротуар!

Зачувши це ім'я, я аж сіпнулася від несподіванки.

— Як, ви сказали, звуть вашого хлопчика?

Жінка здивовано глянула на мене.

— Просто... багато років тому тут працював чоловік на ім'я Проктор, — поквапилася пояснити я.

— То був мій батько — Амброс Проктор.

Від чергової несподіванки я знову зупинилася й замислилася.

— Виходить, що Амброс Проктор... тобто хлопець, який працював помічником Джона-копача, — *ваш батько?*

— Джон-копач? Ви хочете сказати, Джон Дігенс? Так. Саме він і знайшов моєму батькові роботу в Енджелфілді. Утім, це було задовго до мого дня народження. Коли я народилася, батькові було за п'ятдесят.

Виринувши з роздумів, я знову поволі рушила вперед.

— Приймаю ваше запрошення на какао, якщо ви не заперечуєте. До речі, коли прийдемо, я дещо вам покажу.

Діставши закладку з щоденника Естер, я подала її Карен. Та взяла фото й відразу ж посміхнулася, побачивши на ньому свого сина: серйозний, на голові каска, плечі розведені, пряма напружена спина.

— Пам'ятаю той день, коли син прийшов додому і розповів мені, що вдягав жовту будівельницьку каску. Він так зрадіє цій фотографії!

— А спадкоємиця Енджелфілду, міс Марш, та, що є вашим роботодавцем... вона коли-небудь бачила Тома?

— Чи бачила вона Тома? Звісно, що ні! Ви ж знаєте, що їх дві. Дві сестри Марш. Настільки мені відомо, одна з них завжди була розумово відсталою, тому всіма справами у маєтку керує її сестра. Але вона затвірниця. Після пожежі ніколи в Енджелфілді не була. Навіть я ніколи її не бачила. Ми підтримуємо контакт виключно через правозаступників.

Карен стояла біля плити, чекаючи, поки нагріється молоко. Крізь вікно виднівся парк, а за парком — поля, якими колись Аделіна з Еммеліною пхали дитячий візок із немов-

лям. Уже небагато лишилося пейзажів, які майже не змінилися відтоді.

Мені слід було виявляти обережність, щоб не сказати більше, ніж потрібно. Відтоді як я завітала до оселі Карен, господиня ніяк не виявила своєї поінформованості щодо того, що міс Марш з Енджелфілду і міс Вінтер, чії книжки я помітила у неї на полиці, — та сама особа.

— Річ у тім, що я працюю на сестер з Енджелфілду, — пояснила я. — Я пишу нарис про дитячі роки, які вони тут провели. І коли я показала міс Марш кілька фотографій їхнього будинку, мені здалося, що вона його впізнала.

— Навряд чи. Хоча все може бути...

Вона знову взяла фото, поглянула на нього, а потім поклікала сина із сусідньої кімнати.

— Томе! Томе! Принеси, будь ласка, оте фото, що стоїть над каміном! Оте, що у сріблястій рамці.

Увійшов Том із фотографією в руках, а за ним вбігла його сестра.

— Ось поглянь, — звернулася до нього Карен, — оця пані тебе сфотографувала.

Коли малюк побачив себе на знімку, на його обличчі з'явився вираз радісного подиву.

— А можна, я візьму фото собі?

— Авжеж, — відповіла я.

— Покажи Маргарет фото твого діда, — сказала Карен.

Том підійшов до столу з мого боку і ніяково простягнув мені фотографію у рамці.

Це було старезне фото, на якому був зображений дуже молодий парубок, майже підліток: на вигляд йому було років вісімнадцять, не більше. Місце, де він стояв, я розпізнала відразу ж: це був класичний парк. Хлопець зняв кепку і тримав її в руці; я миттю уявила собі, як він однією рукою знімає її, а другою витирає з лоба піт. Він трохи відхилив назад голову, стараючись не мружитися на сонці, і це йому майже вдалося. Рукава його сорочки були закочені по лікті, а верхній гудзик розстебнутий; але штани були ре-

тельно напрасовані, а черевики до блиску начищені — спеціально для фотографії.

— Він працював там, коли сталася пожежа?

Карен поставила на стіл кухлики з какао. Прибігли діти, повсідалися й почали його сьорбати.

— Здається, на той час його вже забрали до війська. Після цього він в Енджелфілді довго не з'являвся. Років із п'ятнадцять.

Пронизавши поглядом десятиліття, сконцентровані у старій зернистій фотографії, я придивилася до обличчя хлопця. Який гарний! І як же Том на нього схожий!

— Знаєте, він ніколи багато не розповідав про своє дитинство та юність. Завжди був небалакучий. Але є речі, про які мені б хотілося дізнатися. Наприклад, чому він так пізно одружився? Коли вони побралися з моєю матір'ю, йому було під п'ятдесят. Може, на заваді стояло щось, що трапилося з ним ще у молодості, як ви вважаєте? Але в дитинстві такі запитання чомусь не спадають на думку, а коли людина дорослішає, то часто буває вже пізно... — Карен на мить замовкла, сумно знизавши плечима. — Він був чудовим батьком. Спокійним. Добрим. Завжди в усьому мені допомагав. Однак тепер, коли я вже сама стала дорослою, у мене складається враження, наче я ніколи *по-справжньому* не знала свого батька.

Раптом мою увагу привернула одна деталь на фото, якої я раніше не помітила.

— А що *це* таке? — спитала я.

Карен нахилилася, щоб краще придивитися.

— А, це торба. Щоб дичину носити. Фазанів здебільшого. Її можна розстелити пласко на землі, покласти туди птицю, потім загорнути і застебнути. Не знаю, як ця торба опинилася на фото. Я достеменно знаю, що мій батько ніколи не був ні егерем, ні лісником.

— Інколи він приносив двійнятам то кролика, то фазана, коли вони просили його, — пояснила я, і Карен вдячно поглянула на мене — вона рада була дізнатися про раніш невідомий епізод із життя свого батька.

Я згадала про Аврелія та його спадщину. Його принесли до місис Лав саме у цій торбї для дичини. Тепер зрозуміло, звідки там взялося перо, — адже в торбї носили фазанів.

А ще мені пригадався шматочок паперу. Пригадалося, як Аврелій казав мені, піднісши смужку паперу з розмитою плямою до вікна: «На початку — щось схоже на А. У самісінькому кінці — S. Воно, звичайно ж, вицвіло за довгі роки, треба добряче придивитися, але все одно побачити можна, еге ж?»

Я так і не змогла нічого там побачити, але Аврелієві це, мабуть, і справді вдалося. А що, коли там було не його ім'я, а ім'я його батька — *Амброс*?

Пішовши від Карен, я взяла таксі й поїхала до контори правозаступника, що у Бенбері. Адресу я знала, бо листувалася з ним стосовно Естер; а тепер чи не та сама Естер знову «змусила» мене звернутися до нього?

Секретарка, дізнавшись, що я не призначала зустрічі заздалегідь, не схотіла турбувати містера Ломакса.

— Ви що, не знаєте, що сьогодні переддень Різдва?

Але я стала наполягати.

— Скажіть йому, що я міс Лі, приїхала стосовно Енджелфілду та міс Марш.

Із виразом на обличчі, який слід було читати як «це вам не допоможе», секретарка пішла до контори, щоб доповісти про мене, а через деякий час повернулася і таки запросила мене до свого шефа, щоправда, не без прихованої неприязні.

Містер Ломакс-молодший молодим уже не був. Років йому було приблизно стільки ж, скільки було Ломаксові-старшому, коли до нього з'явилися двійнята, щоб залагодити справу із грішми на поховання Джона-копача. З допитливим виразом обличчя і легкою усмішкою Ломакс-молодший потиснув мені руку, і я збагнула, що себе і мене він сприймає як змовників. Упродовж багатьох років містер Ломакс-молодший був єдиним, хто знав друге ім'я своєї клієнтки міс Марш; цю таємницю він успадкував від свого батька разом зі столиком з вишневого дерева, шухлядами картоте-

ки та картинами на стіні. А тепер, після кількох років утаємниченості, до нього приїхала ще одна людина, яка теж знала те, що знав він.

— Радий бачити вас, міс Лі. Чим можу прислужитися?

— Я щойно приїхала з Енджелфілду. З будівельного майданчика. Там поліція. Вони знайшли труп.

— О Господи!

— Як гадаєте, поліція наполягатиме на тому, щоб поговорити з міс Вінтер, чи ні?

Коли я вимовила це ім'я, Ломакс кинув швидкий перестережливий погляд на двері, щоб пересвідчитися, що нас ніхто не чує.

— Звісно, поліція схоче переговорити з власницею маєтку, хоча б для порядку.

— Я так і думала, — швидко сказала я. — Але проблема тут не тільки в тому, що міс Вінтер хвора — вам, сподіваюсь, про це відомо?

— Так, — кивнув містер Ломакс.

— Але і в тому, що помирає її сестра.

Містер Ломакс спохмурнів, кивнув і не став мене перебивати.

— З огляду на важкий стан її сестри, було б краще, якби міс Вінтер дізналася про знахідку з деяким запізненням. Було б також краще, якби цю неприємну новину їй сповістив не хтось чужий, а знайома людина. Крім того, вона не повинна бути на самоті, коли до неї дійде ця інформація.

— Що ж ви пропонуєте?

— Я могла б сьогодні ж повернутися до Йоркширу. Якщо я встигну на станцію до наступної години, то сьогодні увечері вже буду там. Напевне, поліція контактуватиме з нею за вашим посередництвом?

— Так. Але я зможу забезпечити кількогадинну затримку. А ви тим часом встигнете туди дістатися. Я можу також підкинути вас до станції, якщо хочете.

У цей момент задзвонив телефон. Ми обмінялися стурбованими поглядами, і містер Ломакс узяв слухавку.

— Кажете, знайшли чийсь скелет? Зрозуміло... Так, вона є власницею маєтності... Людина похилого віку, та ще й тяжко хвора... Сестра теж серйозно хвора, може з дня на день померти... За цих обставин... Так, було б краще... До речі, я знаю людину, яка збирається туди їхати сьогодні увечері... Дуже надійна людина... Аякже... Безперечно... Усіма можливими засобами. До побачення.

Містер Ломакс зробив запис у своєму записнику і підсунув його мені через стіл. Там значилося ім'я й телефонний номер.

— Хоче, щоб ви зателефонували, коли будете на місці, і дали йому знати, як здоров'я старої пані. Якщо вона буде в змозі, то він з нею поговорить, якщо ні, то ця справа може почекати. Каже, що ті людські останки — за давні. До речі, скільки лишилося до відправлення вашого поїзда? Треба поквапитися.

Побачивши, що я заглибилася у роздуми, містер Ломакс-молодший майже всю дорогу мовчав. Але якась думка не давала йому спокою, тож, звертаючи з головної дороги до станції, він не втримався і спитав:

— Між іншим, а як стосовно тринадцятої казки? Не думаю, що...

— Сама не знаю, — відповіла я. — Вибачте, але я сама дуже б хотіла це знати.

На обличчі містера Ломакса з'явилося розчарування.

А коли попереду забовваніла станційна споруда, надійшла моя черга ставити запитання.

— Ви часом не знаєте людину на ім'я Аврелій Лав?

— Постачальника провізії? Звісно, знаю. Справжній кулінарний геній!

— А давно ви його знаєте?

Містер Ломакс відповів не задумуючись:

— Давно. Ми з ним до однієї школи ходили... — Посеред фрази він завагався і врешті-решт зупинився, збагнувши, чому я про це спитала.

Тому й наступне моє запитання не стало для нього несподіванкою.

— Коли ви дізналися, що міс Марш — це міс Вінтер? Тоді, коли взяли у свої руки батьківський бізнес?

Правозаступник знервовано ковтнув і кліпнув очима.

— Ні, не тоді. Набагато раніше. Я ще школярем був. Якось вона прийшла до нас, щоб поговорити з батьком. Питання, з яким вона прийшла, мало приватний і конфіденційний характер, тому вони пішли до нас додому, щоб там усе з'ясувати. Не заглиблюватимусь у подробиці, але під час їхньої розмови виявилось, що міс Марш і міс Вінтер — одна й та сама особа. Зрозумійте, я не підслуховував. Тобто підслуховував, але ненавмисне. Коли вони увійшли, я сидів під обіднім столом — довга скатертина накривала мене, як тент... Мені не хотілося бентежити батька своєю несподіваною появою, тому я не став вилазити з під столу і принишк.

Як там казала міс Вінтер: «В оселі, де є діти, таємниць бути не може»!

Містер Ломакс зупинив авто перед входом у станцію і винувато поглянув на мене.

— Я розповів про це Аврелієві. Відразу ж після того, як він розказав мені, що його знайшли у ту ніч, коли згорів Енджелфілд. Я сказав йому, що міс Аделіна Енджелфілд і Віда Вінтер — та сама особа. Вибачте.

— Не переймайтеся. Тепер це вже не має ніякого значення. Я просто поцікавилася, і все.

— А вона знає, що я розповів Аврелієві, хто вона насправді?

Мені пригадався той лист, якого мені прислала міс Вінтер на самому початку, пригадався вдягнений у брунатний костюм Аврелій, який під виглядом репортера прийшов дізнатися про своє походження.

— Якщо міс Вінтер про щось і здогадалася, то все одно це було десятки років тому. А якщо вона знає напевне, то з усього видно, що їй байдуже.

Тривога і збентеженість наче самі собою стерлися з чола містера Ломакса.

— Дякую, що підвезли.

І я побігла до поїзда.

Щоденник Естер (продовження)

Зі станції я зателефонувала батькові. Він не приховував розчарування, почувши, що я не зможу приїхати додому.

— Мама дуже жалкуватиме, — сказав він.

— Та невже?

— Звісно, жалкуватиме.

— Мені треба повернутися. Здається, я знайшла Естер.

— Де?

— В Енджелфілді. Там знайшли скелет.

— Скелет?

— Один з будівельників викопав його сьогодні екскаватором у бібліотеці.

— Оце так!

— За законом, поліції доведеться звернутися до міс Вінтер і розпитати стосовно цієї знахідки. А в неї сестра помирає. Я не можу залишити її там саму. Без мене їй буде важко.

— Зрозуміло. — Тон батька був дуже серйозний.

— Не кажи цього мамі, але міс Вінтер і її сестра — двійнята. Батько промовчав. А потім тільки й вимовив:

— Будь обережною, добре, Маргарет?

За чверть години я вже сиділа у вагоні біля вікна і витягувала з кишени щоденник Естер.

Треба буде неодмінно дізнатися більше про оптику! Сидячи з місіс Дюн у вітальні й обговорюючи з нею меню на наступний тиждень, я раптом помітила у дзеркалі якийсь рух.

— Еммеліно, що ти тут робиш? — роздратовано вигукнула я, бо в той момент вона мала бути не вдома, а надворі, щоб здійснювати рекомендовані мною щоденні прогулянки на свіжому повітрі.

Звісно, то була моя помилка, бо варто мені було лише підійти до вікна, як я побачила Еммеліну саме там, де во-

на й мала бути, себто надворі. Вона гралася з сестрою. Те, що я побачила, — а точніше, те, що мені здалося, — було, либонь, звичайнісіньким сонячним променем, що проник крізь шибку й відбився у дзеркалі.

Якщо говорити про відбиток, що його залишив отой сонячний відбиток у моїй свідомості (ось тобі й маєш ненавмисну тавтологію!), то слід сказати, що та похибка мого сприйняття була спричинена особливістю психології бачення різних предметів та явищ, а також тими химерними трюками, які здатен викидати багатогранний світ оптики. Я ж бо, помітивши, що двійнята тиняються будинком і можуть вигулькнути будь-де, навіть там, де я аж ніяк не сподівалася їх узріти, вже встигла виробити звичку: будь-який рух, який я бачу краєм ока, я тлумачу як ознаку їхньої присутності. Відблиск сонячного світла у дзеркалі може відбитися у свідомості — причому дуже переконливо — як дівчинка у білій сукні. Аби надалі уникати подібних помилок, треба навчитися бачити все без упередженості, відмовитися від усіх звичних шаблонів мислення. На користь такого ставлення до реальності можна сказати багато. Оригінальність думки! Нешаблонна реакція на довколишній світ! У підвалинах науки лежить здатність кинути свіжий погляд на те, що впродовж сторіч уважалося зрозумілим, раз і назавжди поясненим. Однак у повсякденному житті таким способом бачення дійсності керуватися не можна. Уявіть собі, скільки знадобиться часу в кожному конкретному випадку, аби щомиті і щодня наново — і дуже ретельно — обдумувати все побачене й почуте! Тому вкрай необхідно більшу частину баченого й чутого перекласти з інтерпретаційного рівня нашої свідомості на нижчий рівень — гіпотетичний. Гіпотетичний рівень свідомості має справу з тим, що припускається, передбачається або вважається за можливе. Інколи він, цей рівень, помиляється і збиває нас з пантелику, змушуючи сприймати відблиск світла за дівчинку в білій сукні, хоча ці дві речі — сонячний промінь та дівчинка — є абсолютно відмінними і не мають між собою нічого спільного.

Місіс Дюн і справді інколи забувається та перескакує з однієї теми на іншу. Боюся, вона мало що запам'ятала з нашої розмови про планування меню, тож завтра вранці, мабуть, доведеться знову все повторити.

У мене виник невеличкий задум стосовно лікаря і моєї діяльності в Енджелфілді.

Я детально виклала лікареві свої думки щодо Аделіни. У неї, без сумніву, виявляється своєрідний тип психічного розладу, з яким я ще ніде і ніколи не стикалася. У розмові з лікарем я побіжно перелічила прочитані мною праці, присвячені проблемам двійнят, їхнього розвитку й виховання, і з виразу його обличчя переконалася у його схвальному ставленні до моєї самоосвіти. Гадаю, тепер він кращої думки про мої здібності й можливості. Про одну зі згаданих мною книжок лікар взагалі не чув, і мені довелося коротко викласти йому наведену в ній аргументацію та фактаж. Після цього я вказала на деякі нечисленні недоречності, що їх я в тій праці помітила, і запропонувала певні зміни у висновках та рекомендаціях, які я б зробила, якби була автором.

Наприкінці моєї промови лікар посміхнувся і напівжартома сказав:

— А може, вам варто написати власну книжку?

Ця його фраза дала мені можливість висловити те, про що я вже досить довго думала.

Я зауважила лікареві, що тут, в Енджелфілді, ми маємо під рукою чудовий практичний матеріал. Я зможу знаходити по кілька годин щодня для письмового підсумовування своїх спостережень. У загальних рисах я окреслила кілька дослідів та експериментів, які слід провести для підтвердження моєї гіпотези. Я припустила, що цілісна й завершена праця матиме велику цінність в очах медиків-науковців та практиків. Потім висловила жаль з того приводу, що увесь мій досвід та офіційно підтверджений рівень кваліфікації є недостатньо вражаючими, щоб спокусити видавця опуб-

лікувати мою власну монографію, після чого зізналася, що я, як жінка, не маю цілковитої впевненості у своїй здатності довести до кінця такий амбітний проєкт. Потрібен чоловік — розумний, з належним рівнем наукової підготовки, проникливий і працьовитий, — для того щоб перевіряти і скеровувати мою дослідницьку діяльність у правильно-му напрямку. Лише за такої умови ця робота матиме успіх.

Ось таким чином я й посяла у його свідомості зерна своєї ідеї, і результат виявився саме таким, як я й сподівалася: ми працюватимемо разом.

Боюся, що в місіс Дюн не все гаразд зі здоров'ям. Я замикаю двері, а вона їх відмикає. Я розсуваю штори, а вона запинає їх. А мої книжки й досі пропадають! Економка намагається уникнути відповідальності, кажучи, що в будинку водиться привид.

Між іншим, вона знову згадала про приви́дів саме у той день, коли книжка, половину якої я вже встигла прочитати, безслідно зникла, а на її місці з'явилася повість Генрі Джеймса. Навряд чи у цій підміні винувата місіс Дюн. Вона сама ледь уміє читати і не має схильності до злих жартів. Напевне, це дівчачі витівки. Варто відзначити вражаючий збіг обставин, який стався, звичайно ж, випадково, бо двійнята самі такого б не змогли придумати: підкинута книжка є досить пришепелуватою історією про гувернантку і двох дітлахів, що водять дружбу з привидами. Боюся, що в цій повісті містер Джеймс демонструє всю глибину своєї необізнаності. Про виховання дітей він знає мало, а про гувернанток — нічого взагалі.

Сталося! Наш експеримент розпочався.

Розлучення двійнят було дуже болісним, і якби я не мала впевненості в його благодетельному кінцевому результаті, то визнала б цей акт жорстокістю щодо сестер. Еммеліна ридеє ридма, наче серце її ось-ось розірветься від горя. А як же сприйняла розлучення Аделіна? Це вкрай важливо, бо

саме на неї має сприятливо вплинути досвід самотійного життя. Про її реакцію я дізнаюся завтра, коли відбудеться наша перша робоча зустріч із лікарем.

Ні на що інше, крім дослідницької діяльності, часу не залишається, але я таки спромоглася зробити дещо корисне на додаток до основної діяльності. Сьогодні я поговорила із сільською вчителькою, яку зустріла біля пошти. Сказала їй, що мала розмову з Джоном стосовно прогульника, і порадила звертатися до мене, якщо хлопець знову не з'явиться на уроках. Учителька пояснила, що під час збирання врожаю на заняттях часто не буває до половини класу, бо діти допомагають у полі батькам. Але ж зараз — не сезон збирання врожаю, а ота дитина смикала бур'ян у квітнику, зауважила я. Учителька запитала мене, що то була за дитина, і я почувалася повною дурепою, бо сама не знала, хто то був. Така прикмета, як крислатий капелюх, нічим не зарядила, бо діти у класі головних уборів не носять. Можна знову поговорити з Джоном, але навряд чи він розповість мені більше, ніж минулого разу.

Останнім часом я майже не роблю записів у щоденнику. Після складання щоденних звітів про перебіг експерименту з Еммеліною я почувуюся надто втомленою, щоб робити ще якісь записи. Тим не менш мені дуже хочеться вести у щоденнику хроніку цих тижнів, бо ми з лікарем займаємося дуже важливими дослідженнями, і в майбутньому, коли я поїду з Енджелфілду, мені буде надзвичайно приємно перечитувати ці записи і поринати у милі спогади. Можливо, ті зусилля, яких ми з лікарем Модслі зараз докладаємо, відкриють мені в майбутньому дорогу до роботи іншого порядку, бо наукова діяльність видається мені наразі значно цікавішою і сприятливішою для самореалізації, аніж усе те, чим я досі займалася.

Сьогодні вранці у нас із лікарем була дуже цікава і змістова розмова на тему займенників та їх уживання в мові Еммелі-

ни. Вона демонструє дедалі більшу схильність до спілкування зі мною, її комунікативні здібності покращуються з кожним днем. Однак у її мові є один аспект, який сильно заважає розвиткові: це вперте бажання користуватися першою особою множини. «Ми ходили до парку», каже вона, і мені щоразу доводиться виправляти її: «Я ходила до парку». Еммеліна, як папуга, повторює за мною «я», але у наступному ж реченні знову каже «ми»: «Ми бачили в парку кошеня» тощо.

Нас із лікарем ця особливість дуже заінтригувала. Може, це просто за давнину звичка, перенесена з мови двійнят у звичайну англійську, звичка, яка з часом зникне? Чи усвідомлення себе як близнючки так глибоко сидить в Еммеліні, що навіть у мові ця дівчинка намагається протистояти думці про те, що їй із сестрою колись таки доведеться жити нарізно? Я розповіла лікареві про тих уявних друзів, що їх часто вигадують собі діти з порушеннями психіки, і ми разом розмірковували над можливими наслідками цього явища. А що, коли залежність дитини від свого двійника є такою великою, що розлучення призводить до психічної травми, яку можна загоїти лише вигаданням уявного, нафантазованого друга чи подруги? Однозначного висновку ми так і не дійшли, але розсталися задоволені тим, що виявили ще одну царину досліджень: лінгвістику.

Через велику зайнятість Еммеліною, дослідницькою діяльністю та хатньою роботою в мене залишається обмаль часу на сон, тому навіть зі своїми запасами енергії, підтримуваними здоровою дієтою і фізичними вправами, я починаю помічати в себе симптоми недосипання. Я дратуюсь через те, що залишаю речі, а потім забуваю, куди їх поклала. А коли я увечері беру почитати книжку, то за закладкою бачу, що, напевне, минулого вечора гортала сторінки у напівсонному стані, бо нічого не пам'ятаю зі сторінки, на якій лишила закладку. Ці маленькі дратівні моменти, а також моя повсякчасна стомленість є тією ціною, яку мені доводиться платити за щастя працювати разом із лікарем над нашим спільним проектом.

Однак не про це мені хотілося написати. Мені хотілося написати про роботу. Ні, не про результати експериментів (вони й так зафіксовані у наших записах), а про той душевний стан, ту легкість, із якою ми розуміємо одне одного, про те, як наше взаєморозуміння дозволяє нам обходитися майже без слів. Наприклад, коли ми розробляємо режим сну наших пацієнток і лікареві хочеться до чогось привернути мою увагу, то йому нічого не треба мені казати: я відчуваю на собі його погляд, відчуваю, як його розум звертається до мого — і відволікаюся від роботи, готова вислухати його вказівку чи зауваження.

Чистий збіг обставин, подумують скептики, запідозривши мене в тому, що я фантазую і випадковість намагаюся видати за закономірність, але у мене виникло переконання, що коли двоє людей тісно співпрацюють над спільним проектом — підкреслюю, двоє *розумних* людей, — то між ними неодмінно виникає тісний внутрішній зв'язок, який значно підсилює ефективність їхньої роботи. І поки вони працюють разом, вони повсякчасно — і гостро — відчувають найменші душевні та фізичні порухи одне одного і належним чином їх тлумачать. І для цього не треба цих порухів *бачити* — достатньо їх *відчувати*. І такий внутрішній зв'язок не лише не заважає; навпаки — він дуже допомагає нам у нашій роботі, прискорює її.

Візьмімо один простий приклад, невеличкий, але дуже характерний. Сьогодні вранці я збиралася зробити спробу аналізу моделі поведінки Аделіни, виходячи з лікаревих нотаток. Потягнувшись по олівець, я раптом відчула, як рука лікаря торкнулася моєї: то він уже передав мені олівець, який я хотіла взяти. Я хотіла була подякувати йому, але побачила, що він сидить, глибоко замислившись над власними паперами, отже, подав мені олівець підсвідомо.

Ось так ми й працюємо разом: завжди у взаємозв'язку, завжди передчуваючи думки і потреби одне одного. А коли ми нарізно, тобто більшу частину дня, ми безперестанно думаємо про різні невеличкі деталі проекту або про шир-

ші аспекти життя і науки, і все це свідчить про те, наскільки повно збігаються наші наукові інтереси.

Але в мене вже очі злипаються, і хоча я могла б іще багато написати про радощі дослідницької співпраці, мені вже дійсно давно слід лягати спати.

Майже тиждень я не писала, і брак часу тут ні до чого.

Просто мій щоденник зник.

Болісна особиста втрата.

Я розмовляла про це з Еммеліною — то суворо, то лагідно, то погрожуючи, то обіцяючи купити їй шоколаду; але, на жаль, цього разу мої методи не спрацювали: вона вперто все заперечує. Її пояснення не суперечать одне одному і на перший погляд видаються цілком правдивими. *Але не для мене.*

Факт залишається фактом: окрім неї, цього не міг зробити ніхто інший. Джон? Місіс Дюн? Навіть якщо припустити, що слугам раптом спало на думку поцупити мій щоденник (чого я ні на мить не припускаю), я чітко пам'ятаю, що коли він пропав, вони були зайняті роботою в зовсім іншому місці. Щоб пересвідчитися в їхній непричетності, я непомітно для них підвела розмову до того, чим займався кожен із них у ту злощасну годину, і Джон підтвердив, що міс Дюн увесь ранок провела в кухні («грюкотіла каструлями», за його ж виразом), а місіс Дюн, у свою чергу, підтвердила, що Джон був у каретному сараї й лагодив візок («гепав своїм молотком»). Тож ні він, ні вона щоденника вкрасти не могли.

Виключивши таким чином усіх можливих підозрюваних, я дійшла неминучого висновку, що крадіжка — діло рук Еммеліни. Мені важко пояснити цей випадок на тлі того значного прогресу, якого дівчинка досягла останнім часом. Читати вона не вміє, і внутрішній світ інших людей та їхні думки її не цікавлять, принаймні доки це не стосується її безпосередньо. Навіщо ж вона вкрала мій щоденник? Може, її спокусив блискучий замочок? (Пристрасть Еммеліни до блискучих речей не згасла, і я її всляко під-

тримую, бо це практично безневинна звичка.) Але все одно я в Еммеліні дуже розчарувалася.

...Однак я ніяк не можу відігнати від себе недобрі передчуття. Навіть зараз переді мною й досі стоїть її обличчя — таке безневинне, таке нещасне, коли вона вислуховує мої звинувачення, — що я не можу не сумніватися: а може, тут діє ще якийсь чинник, якого я з тієї чи іншої причини не змогла врахувати? Коли я розглядаю цю неприємну історію в такому світлі, то в мені починає рости тривога: мною раптом оволодіває передчуття, що всі мої плани приречені на поразку. *Щось почало діяти проти мене з того самого моменту, як я з'явилася у цьому домі! І воно хоче завадити мені в усьому, за що б я не бралася! Я перевірила ще раз і ще раз усі свої думки, простежила наново логіку всіх своїх міркувань; не можу ніде знайти похибки, але тим не менш мене гризуть сумніви... Щось вислизає із мого поля зору, але що?*

Я перечитала цей абзац — і мене вразила невпевненість тону, така нехарактерна для мене. Радше за все, це результат впливу втоми на мій інтелект, бо коли мозок упродовж тривалого часу не має змоги як слід відпочити, у нього з'являється схильність блукати безглуздими і небезпечними манівцями; тож треба лишень добре виспатися — і все минеться.

Тим паче що історія із щоденником нарешті дістала своє завершення. І ось я знову пишу у віднайденому зошиті. Я замкнула Еммеліну в її кімнаті спочатку на чотири години, через день — на шість, а потім сказала, що наступного дня замкну на вісім. На другий день, відразу після того, як я повернулася до себе, відімкнувши кімнату Еммеліни, я знайшла щоденник на своєму столику в класній кімнаті. Мабуть, дівчинка тихенько й непомітно прослизнула туди, щоб повернути його, хоча я не помітила, як вона пройшла повз двері бібліотеки, незважаючи на те, що я навмисне лишила їх трохи прочиненими. Але, так чи інак, щоденник повернувся назад. Отже, підстав для сумнівів не лишилося, чи не так?

* * *

Я дуже стомлена, однак мені не спиться. Уночі мені чуються кроки, але коли я відчиняю двері й визираю у коридор, то нікого там не бачу. Мушу зізнатися: мені було лячно (і досі лячно) думати, що хтось читав мій щоденник — нехай навіть усього два дні. Думка про те, що хтось інший читав написане мною, бентежить мій розум. Не можу не уявити собі, наскільки хибно чужа людина може витлумачити дещо з написаного мною, бо коли я пишу сама для себе, та ще й швидко, чудово знаючи, *що саме* хочу сказати, не надто переймаючись стилем, то можу інколи висловитися так, що стороння особа, не в змозі збагнути, про що насправді йдеться, зрозуміє мене хибно. Обмірковуючи дещо з того, що я написала (наприклад епізод, коли лікар машинально подав мені олівця, — дрібниця, майже не варта опису, подія вкрай малозначуща), я збагнула, що хтось недоброзичливий міг би сприйняти це у зовсім іншому світлі; мені навіть подумалося: а може, вирвати ці сторінки і знищити їх? Але насправді у мене не виникає бажання цього робити, бо саме ці сторінки мені найдорожчі; мені хочеться мати змогу читати й перечитувати їх, коли я поїду звідси і на старість пригадуватиму, яким щастям було для мене працювати над нашим великим проектом і долати пов'язані з ним труднощі.

Хіба ж не може суто наукова дружба бути джерелом невимовної радості? Вона ж від цього не стає менш науковою?

Та все одно висновок запрошується один: кинути вести щоденник взагалі, бо коли я пишу — от хоча б цієї ж миті, коли з-під мого пера з'являється оце речення, — мене не полишає відчуття, ніби якийсь привид заглядає мені через плече, намагаючись при цьому перекрутити мої слова і спотворити їхнє значення, від чого мені стає некомфортно навіть у затишному світі моїх власних думок.

Дуже неприємно бачити себе в іншому, зовсім незнайомому мені ракурсі, хоча цей ракурс, безсумнівно, хибний.

Більше я не писатиму.

Закінчення

У казці з'являється привид

Відірвавши очі від останньої сторінки щоденника Естер, я замислилася. Мою увагу привернули декілька моментів. І тепер, коли я закінчила читати, у мене з'явився час поміркувати над цим ретельніше.

Ага, подумала я.

Ага!

І, нарешті:

Ага!!!

Як же пояснити оці мої осяяння, схожі на знамените «Єврика!»? Починалися вони з випадкового «а що, коли...», потім — абсолютно дике припущення, неправдоподібна ідея. Неправдоподібна, ба! геть абсурдна! Ну, по-перше...

Зібравшись уже вибудовувати раціональні контраргументи, я раптом зупинилася, як громом уражена. Бо мій розум, гайнувши вперед у миттєвому пориві передчуття, подав мені на розгляд уже переглянуту версію подій. За одну мить — мить запаморочливо-калейдоскопічного засліплення — історія, що її мені розповіла міс Вінтер, розпалася на фрагменти, потім знову набула цілісності, залишившись такою самою в кожній події, в кожній деталі, однак ставши при цьому *абсолютно інакшою*. Немов та картинка, на якій видно гарну молодлицю, якщо поглянути під одним кутом, і стару каргу, якщо поглянути під іншим. Як ті аркуші з начебто випадково розташованими цяточками, які, коли до них правильно придивитися, перетворюються на обличчя,

будинки та автомобілі. У розповіді міс Вінтер істина була присутньою завжди — але відкрилася вона мені тільки зараз.

Потім я цілу годину напружено розмірковувала. Беручи кожен елемент історії, я з усіх боків вивчала його окремо від інших. У такий спосіб я переглянула все, що було мені відомо. Усе, про що мені розповіли, і все, про що я дізналася сама.

«Зрозуміло!» — подумала я.

І знову: «Зрозуміло! І з цим усе ясно, і з цим, і з тим також».

Моя здогадка наче вдихнула в цю історію життя. Її історія ожила. Почала дихати. Навіть стала сама себе змінювати і підправляти. Прогалини заповнилися самі собою. Загадки самі себе пояснили, а таємниці перестали бути таємницями.

Нарешті, після всіх пліток та нісенітниць, чуток та вигадок, після димових завіс, оманливих дзеркал та подвійного шахрування, мені стало ясно *ВСЕ*.

Мені стало ясно, *що* насправді побачила Естер у той день, коли їй здалося, що вона узріла примару.

Мені стало ясно, що то був за хлопець у саду.

Мені стало ясно, хто тріснув місіс Модслі скрипкою по голові.

Мені стало ясно, хто вбив Джона-копача.

Мені стало ясно, *що* шукала Еммеліна під землею.

Усі подробиці стали на свої місця. Еммеліна, що розмовляє сама із собою за зачиненими дверима, тоді як її сестра перебуває в помешканні лікаря. «Джейн Ейр», книжка, що з'являється знов і знов упродовж усієї історії, наче срібна нитка у декоративній тканині. Я розгадала загадку мандрівної закладки у книжках, що їх читала Естер, таємницю появи повісті «Поворот гвинта» Генрі Джеймса, секрет зникнення щоденника гувернантки. Тепер я збагнула, чому в Джона-копача виникло дивне бажання навчити доглядати парк дівчинку, яка колись цей парк понівечила.

Мені стало ясно, хто така «дівчинка в тумані». Я збагнула, *як* та дівчинка з туману виходила. Тепер мені було

зрозуміло, чому кудись поділась Аделіна, а замість неї зне-нацька з'явилася міс Вінтер.

— Були собі колись близнята... — гукнула мені міс Вінтер у бібліотеці в той вечір, коли я ледь не покинула її.

Ці слова, ставши несподіваним відлунням моєї власної історії, з нездоланною силою привабили мене до історії, яку збиралася мені розповісти вона. І саме ці слова змусили мене залишитися.

Жили собі колись двоє маленьких дівчаток...

Але тепер я вже знала, що то були за дівчата і як вони жили.

Письменниця у перший же вечір вказала мені правильний напрямок, та я, на жаль, не скористалася підказкою.

— Ви вірите у привидів, міс Лі? — спитала вона мене. — Я розповім вам історію з привидами.

— Якось іншим разом, — відказала я.

Але міс Вінтер таки вдалося розповісти мені історію з привидами.

Жили собі колись двоє маленьких дівчаток...

Але тепер це мало звучати так: *жили собі колись троє маленьких дівчаток...*

Був собі колись будинок, і був собі в тому будинку привид.

Як і належить привидам, був він здебільшого невидимим. Здебільшого — так, але не завжди. То двері, залишені відчиненими, зачинялися, а зачинені — розчинялися. То щось блискавкою прошмигувало у дзеркалі, змушуючи вас здивовано підвести очі. То штора тремтіла, наче від вітру, хоча всі вікна були зачинені. Маленька примара проявляла свою присутність у раптовому переміщенні книжок з однієї кімнати до іншої, у загадковому блуканні книжкової закладки зі сторінки на сторінку. Саме її рука взяла щоденник в одному місці і сховала в іншому, і її ж рука повернула його туди, де його було взято першого разу. Якщо, звертаючи у коридор, ви ні сіло ні впало помічали за дальнім поворотом п'ятку чийогось черевики, то це означало, що маленька примара десь поруч. А коли ви, спинним мозком

відчувши на собі чийсь погляд, здивовано підводили очі і не менш здивовано констатували, що кімната порожня, то можна було з абсолютною впевненістю стверджувати: маленька примара ховається десь у темному закутку.

Ті, хто здатен *бачити*, могли здогадатися про її присутність. Було декілька ознак. Однак для більшості очей маленька примара була невидимою.

Ходила вона, як і личить привидам, потихеньку — переважно босоніж, навшпиньках, безшумно. Тим не менш вона вміла розрізняти кроки кожного мешканця будинку, знала, як скрипить кожна дошка на долівці і кожна незмащена дверна завіса. Маленька примара як свої п'ять пальців знала кожен закуток у домі, усі шпарини і схованки. Вона знала порожнини за буфетами і між полицями, за диванами та під кріслами. Для неї увесь будинок був наче сто одна схованка — і між усіма цими схованками вона вміла пересуватися безшумно й невидимо.

Ізабель та Чарлі ніколи не бачили примари. Живучи поза логікою та здоровим глуздом, вони просто не могли цікавитися непоясненим. Загублені й поламани речі, безладне пересування предметів у будинку — все це здавалося їм органічною частиною того химерного світу, в якому вони існували. Тінь, що падала на килим у тому місці, де її просто *не могло бути*, не спонукала їх зупинитися й замислитися: *а чому?* Подібні таємниці здавалися їм усього лишень природним продовженням тих тіней, якими повнилися їхні душі й серця. Для них маленький привид був примхою їхнього бокового зору, малопомітною плямою на задвірках їхньої свідомості. Він доїдав, як мишеня, залишки їжі у коморі, зігрівався у згаючому вогні каміна, коли вони йшли спати, і зникав у хаосі руйнації, як тільки хтось з'являвся неподалік.

Маленький привид був таємницею цього дому.

І, як і кожна таємниця, він мав своїх хранителів.

Економка бачила його прекрасно, як у сонячний день, попри свою підсліпуватість. І це йшло привидови на користь, бо без допомоги Хазяйки у коморі не лишалося б

достатньо залишків їжі, а на столі — достатньо недоїдених шматочків хліба, щоб маленька примара могла вижити. Бо було б помилкою думати, що вона — якийсь ефемерний безтілесний дух. Зовсім ні. Вона мала шлунок, і коли він бував порожній, їй хотілося їсти.

Але маленька примара відпрацьовувала своє утримання. Вона не тільки споживала харчі, а й постачала їх. Іншою людиною, яка мала здатність бачити привидів, був, як тепер стало ясно, садівник, якому ніколи не була зайвою пара робочих рук. Примара носила крилатого капелюха та вкорочені Джонові штани на помочах; її регулярна поява у парку давала свої плоди. Унаслідок її сумлінного догляду набирала сили картопля під землею, а над землею буяли фруктові дерева й кущі, з яких маленька примара збирала врожай своїми дбайливими руками. Її магічний дотик благотворно впливав не лише на фрукти та овочі: троянди стали квітнути так, як вони не квітнули ніколи. А пізніше маленька примара відчула приховане бажання самшиту та тису набуті геометричних форм. На її прохання на деревах з'явилися кути, вигини і прямі лінії, витримані з математичною точністю.

У парку та в кухні маленькій примарі ховатися не доводилося. Економка та садівник були її захисниками, її хранителями. Вони навчили її всіх тих звичаїв, що панували в домі, навчили вберігатися від небезпеки. Вони годували її. Вони наглядали за нею. І коли в домі з'явилася незнайомка з поглядом гострішим і проникливішим, ніж у решти, з палким бажанням вигнати тіні з усіх закутків і позамикати двері, хранителі не на жарт стурбувалися за долю примари.

Бо дуже її любили. Дужче за всіх.

Але звідки ж вона взялася, ця маленька примара? Якою була її історія? Адже привиди не з'являються просто так. Вони приходять тільки туди, де можуть почуватися як удома. І наша маленька примара почувалася як удома *саме в цьому будинку*. Вона не мала імені, вона була ніхто, але все одно економка та садівник прекрасно знали, хто вона така, бо її історія читалася в мідно-червоному волоссі та смарагдових очах.

І тут ми доходимо до найкурійознішої частини нашої розповіді. Річ у тім, що ця примара виявилася до неймовірності схожою на двійнят, які на час її появи вже мешкали в цьому будинку. Інакше б вона просто не змогла так довго прожити в цьому будинку непоміченою. Три дівчинки з мідно-червоним волоссям, що копицею спадало на плечі. Три дівчинки з вражаючими смарагдовими очима. Дивно, чи не так?

«Коли я народилася, — сказала мені якось міс Вінтер, — я була не більш ніж побічною сюжетною лінією». Цими словами вона почала розповідь про те, як Ізабель зустріла на пікніку Роланда, потім утекла з ним та зрештою вийшла за нього заміж, щоб позбутися свого милого братика з його лихою та жорстокою, зовсім не братньою любов'ю. Чарлі ж, покинутий сестрою, зовсім сказився й почав зганяти свою несамовиту пристрасть на інших. То були дочки графів і крамарів, банкірів та сажотрусів — йому було абсолютно байдуже. Відчайдушно намагаючись забути, Чарлі кидався на них, як навіжений, часто не питаючи згоди.

У лондонському шпиталі Ізабель народила двійню. Двох дівчаток, які зовсім не були схожі на її чоловіка. Червонясте волосся — як і в їхнього дядька. Зелені очі — як і в їхнього дядька.

А ось і побічна сюжетна лінія: десь у сараї або у тьмяній світлиці сільської хати інша жінка народжує ще одну дитину. Навряд чи ця жінка була дочкою графа чи банкіра — багатії зазвичай знають, як ладнати подібні проблеми. Напевне, це була якась малопомітна, проста і беззахисна жінка. І в неї теж народилася дівчинка. Зі смарагдовими очима й мідно-червоним волоссям.

Дитя шаленства. Дитя насильства. Дитя Чарлі.

...Стояв собі колись будинок на ймення Енджелфілд.

Жили собі в ньому двійнята.

І прийшла колись до Енджелфілду їхня кузина — чи, радше, зведена сестра.

Я сиділа, замислившись, у поїзді, а прочитаний щоденник Естер лежав у мене на колінах.

І раптом мені згадалося ще одне незаконнонароджене дитя — і те велике співчуття до міс Вінтер, яким сповнилося було моє серце, враз ослабло, і я розлютилася. Аврелій. Чому його забрали від матері? Чому покинули напризволяще? Чому залишили самого у величезному світі, позбавивши можливості знати свою історію, історію свого походження?

А ще мені пригадався білий тент із людськими останками. Тепер я точно знала, що то був не скелет Естер.

І тепер уся історія зветься до тієї ночі, коли сталася пожежа. Підпал. Убивство. Відмова від дитини.

Коли поїзд прибув до Гаррогейту і я вийшла на платформу, мене здивував сніг, якого насипало аж по кісточки. Хоч я й дивилася у вікно впродовж останньої години, але, вочевидь, нічого там не помічала, заглиблена у свої думки.

У момент осяяння в мене виникло враження, що мені нарешті стало ясно *все*.

Мені здалося, що тепер, коли я здогадалася, що дівчат в Енджелфілді було не двоє, а троє, ключ до остаточної розгадки — у моїх руках.

Та у роздумах я дійшла висновку, що й досі *нічого не знаю*. І не знатиму, доки не розвідаю: що ж трапилося в ту ніч, коли сталася пожежа?

Скелет

Був переддень Різдва; було пізно; ішов сильний сніг. І перший таксист, і другий навідріз відмовилися везти мене в таку далечінь і в таку заметіль; але третього таксиста, чоловіка із флегматичним виразом обличчя, мабуть, зворушила пристрасність мого благання. Він знизав плечима, впустив мене у свою автомашину і хрипким голосом попередив:

— Спробуємо доїхати, але я нічого не обіцяю.

Ми виїхали з міста, а сніг усе падав і падав, невпинно, сніжинка за сніжинкою, накопичуючись на кожному дюймі

землі, кожному живоплоті, кожному дереві. Ось ми проїхали останнє село, останню ферму — і опинилися посеред білого ландшафту, де не завжди можна було розрізнити дорогу; я втиснулася в сидіння, з острахом чекаючи: а що, як водій передумає і поверне назад? Тільки завдяки моїм чітким вказівкам він не втрачав віри в те, що нам наразі таки вдається не збитися з дороги.

Коли ми нарешті дісталися володінь міс Вінтер, я сама вилізла з автомашини, щоб відчинити перші ворота, а трохи згодом перед нами постала й головна брама будинку.

— Сподіваюся, ви знайдете дорогу назад, — сказала я.

— Та ви за мене не турбуйтеся. Я — і не знайшов би? — відказав таксист, знову знизавши плечима.

Як я й передбачала, браму було зачинено. Не бажаючи, щоб водій сприйняв мене за якусь злодюжку, я, поки він розвертав авто, вдала, ніби шукаю в сумочці ключі. А дочекавшись, аж він трохи від'їде, захопилася руками за ґрати й перелізла.

Двері до кухні були незамкнені. Я стягла черевики, струсила з пальта сніг і роздяглася. Потім перетнула кухню і вирушила відразу до апартаментів Еммеліни, де, як я сподівалася, мала бути міс Вінтер. Неприємні запитання нуртували в мені й штовхали мене вперед. Я рішуче крокувала коридорами, ледь стримуючи лють, що спалахнула в мені через Аврелія і через жінку, скелет якої через шістдесят років знайшли в обгорілих руїнах енджелфілдської бібліотеки. Утім, попри бурю, що вирувала в моїй душі, пересувалася я тихо: товстий килим наче вбирав у себе мої шалені кроки.

Не постукавши попередньо у двері, я поштовхом розчинила їх і відразу увійшла до кімнати.

Штори й досі були завішені. Біля ліжка Еммеліни неприємно сиділа міс Вінтер. Трохи налякана тим, що я увірвалася так несподівано, вона подивилася на мене широко розкритими очима, у яких промайнув якийсь досі небачений проблиск.

— Скелет! — засиччала я на неї. — В Енджелфілді знайшли скелет!

Я вся перетворилася на очі й на вуха, нетерпляче очікуючи на спонтанне зізнання. Байдуже, що це буде, — слово, жест чи вигук: я зрозумію його.

Та ось тільки відчувалося в кімнаті щось таке, що не дало мені цілком зосередитися на пильнуванні за реакцією міс Вінтер.

— Скелет? — перепитала письменниця.

Вона сплотилася, очі її сповнилися неймовірним океаном почуттів... і в цьому океані потонула вся моя лють.

— О Господи! — видихнула вона.

«О Господи!» Яке ж тільки багатство емоційних відтінків здатні вмістити в себе ці два слова! Страх. Відчай. Розпач. Жаль і каяття. Полегшення — але якесь нехороше, те, що не надає розради. А ще — горе. Задавнене, непозбутне і глибоке.

І раптом те далеке і невиразне, що заважало мені зосередитися, різко увірвалося в мою свідомість і витіснило з неї все інше. Що це? Щось зовсім не пов'язане зі зловісною знахідкою у згорілій бібліотеці Енджелфілду. Щось, що передувало моєму вторгненню. На якусь мить я зникла, а потім усі ті несуттєві деталі, які я мимоволі підмітила, не звернувши на них уваги, склалися до купи. Атмосфера в кімнаті. Завішені штори. Водяниста прозорість очей міс Вінтер. Зникнення отого внутрішнього сталевого осердя, яке завжди відчувалося в цій вольовій жінці.

Моя увага звузилася до одного: а куди поділося розмірене, як шум моря, дихання Еммеліни? Я вслухалася, але нічого не могла почути.

— Ні! Вона...

Я кинулася навколішки перед ліжком і прислухалася знову.

— Так, — тихо сказала міс Вінтер. — Вона померла. Усього кілька хвилин тому.

Я подивилася на непорушне обличчя Еммеліни. У ньому начебто нічого не змінилося: ядуче-червоні шрами; перекошені губи; зелені очі. Я взялася за її вкриті плямами опіків руку — вона й досі була тепла. Невже Еммеліна і справді померла? Абсолютно, безповоротно, назавжди? Це здавалося

просто неймовірним. Ні, вона не могла отак узяти — і піти від нас! Щось неодмінно мало лишитися нам на втіху. Може, її ще можна повернути — якимось заклинанням, якоюсь магією, якимось талісманом? Невже вона більше ніколи мене не почує — жодного мого слова?!

Тепло її руки дало мені надію, що все ж таки Еммеліна ще зможе мене почути. Тепло її руки вмить покликало з моїх грудей усі ті слова, які я хотіла переказати сестрі, — і вони побігли, спотикаючись одне об одне, щоб якнайшвидше зірватися з моїх вуст і полинути до вух Еммеліни.

— Еммеліно, знайди мою сестру. Знайди її, будь ласка. Скажи, що я чекаю на неї. Скажи їй, що... — Я затнулася: горло моє виявилось завузьким для такого юрмища слів, і вони заважали одне одному. — Скажи, що мені сумно без неї! Скажи, що мені самотньо!

Слова — пристрасні, запальні — похапцем вискакували з мене, із шаленим завзяттям пробігали ту невеличку відстань, що відділяла мене від Еммеліни, і кидалися навздогін тій, яка щойно вирушила у вічні мандри.

— Перекажи, що я не можу більше чекати! Скажи, нехай прийде до мене!

Але було вже запізно. Між нами впала завіса вічності. Невидима. Невідворотна. Невблаганна.

Мої слова, вилетівши, безпорадними пташками вдарилися об шибку.

— Бідна моя дитино.

Відчувши на плечі дотик руки міс Вінтер, я тихо заплакала — заплакала над похололими тілами моїх загиблих, понівечених слів.

А рука міс Вінтер, легенька, майже невагома, лишилася на моєму плечі.

Нарешті я перестала плакати і втерла очі. У моїх грудях ще лишалося кілька слів. Вони носилися, стукаючись об ребра й не відаючи, куди поділися їхні товариші.

— У мене була сестра-близнючка, — мовила я. — Ось тут. Дивіться.

Я підняла заправлений светр і повернулася боком до світла. Мій шрам. Моя половинка місяця. Блідого, срібно-рожевого кольору; напівпрозорий перламутр. Роздільна межа.

— Вона була *ось тут*. З'єднана зі мною ось у цьому місці. А вони взяли і розділили нас. І моя сестра померла. Не змогла без мене жити.

Я відчула тремтливий дотик пальців міс Вінтер на моєму боці — то вона провела ними по перламутровому півмісяці. У її очах світилося ніжне співчуття.

— Річ у тім, — мовила я (це були завершальні слова — слова, після яких усе, що я казатиму далі, буде маловартісним і незначущим), — річ у тім, що я не певна, *чи зможу я далі жити без неї*.

— Моя дитино. — Міс Вінтер знову поглянула на мене й заколисала у співчутті, яким повнилися її очі.

Я не сказала нічого. Моя свідомість залишалася абсолютно нерухомою. Але під нею відбувалися тектонічні зсуви. Раптом я відчула струмінь підводної течії. Упродовж років потонулий корабель лежав на глибині, ховаючи у трюмі свій страшний вантаж — скелет людини. І ось тепер цей корабель зрушив з місця. Я сама його потурбувала, і його рух здійняв клуби піску з морського дна; дрібнесенькі часточки несамовито затанцювали у темній збуреній воді.

А міс Вінтер і далі не зводила з мене погляду своїх зелених очей.

І мало-помалу здійнятий із дна пісок осів; мало-помалу заспокоїлася вода. А потривожений було скелет знову влігся на своє місце в іржавому трюмі загиблого корабля.

— Колись ви хотіли, щоб я розповіла вам свою історію, — почала я.

— І ви відказали, що у вас її немає.

— Тож тепер ви знаєте, що вона в мене таки є.

— А я була певна. — На обличчі міс Вінтер з'явилася гірка співчутлива усмішка. — Коли я вас сюди запросила, мені вже здавалося, що я знаю вашу історію. На той час я встигла прочитати ваше есе про братів Ландьє — до речі, дуже гар-

не есе. І я переконалася, що ви багато знаєте про братів та сестер. Це був, так би мовити, погляд зсередини, і ця особливість привернула мою увагу. І коли я читала ваше есе, мені раптом спало на думку, що й у вас є сестра-близнючка. І це переконання міцніло в мені. Тому я й обрала саме вас своїм біографом. Я зрозуміла: якщо після того, як я роками розповідала байки репортерам, у мене виникне спокуса і *вам* збрехати, ви все одно виведете мене на чисту воду.

— Я вже вивела вас на чисту воду.

Вона кивнула — спокійно, печально, анітрохи не здивувалась.

— Та вже й слід. Ви багато знаєте?

— Тільки те, що ви мені розповіли. Побічну сюжетну лінію — за вашими ж словами. Ви розказували мені історію Ізабель та її двійнят, а на інше я вперто не звертала уваги. А побічною сюжетною лінією був Чарлі та його шалені витівки. Ви увесь час підштовхували мене у напрямку «Джейн Ейр». Це книжка про дівчину в чужій родині. Кузину, яка втратила матір. Не знаю, ким була ваша мати. І чому ви з'явилися в Енджелфілді без неї.

Міс Вінтер сумно похитала головою.

— Усі, хто міг дати відповідь на ці запитання, вже давно померли, Маргарет.

— А ви не пам'ятаєте?

— Я звичайна людина. І, як і всі люди, я не пам'ятаю свого народження. На той час, коли прокидається наша свідомість, ми вже маємо певний досвід існування на цьому світі, і нам починає здаватися, що ми прийшли у нього цілу вічність тому. І ми починаємо поводитися як глядачі, що спізнилися на театральну виставу: намагаємося якомога швидше збагнути, що було на початку, базуючи свої здогадки на тому, що бачимо тепер. Скільки разів поверталася я до межі своєї пам'яті і силкувалася зазирнути в темну безодню, що зяяла за цією межею!.. Але над цією межею витають не лише спогади. Цю царину населяють також фантазмагорії. Кошмари самотньої дитини. Красиві казки, вигадані розумом, спраглим до фан-

тастичних історій. Вигадки дівчинки з розвинутою уявою, якій дуже хочеться пояснити собі те, чого пояснити не можна. І яку б історію не відшукала я на отій межі забуття, я не буду обманювати себе і твердити, що то є правда.

— Усі діти міфологізують своє народження.

— Саме так. Єдине, що я знаю напевне, — це те, що розповів мені Джон-копач.

— І що ж він вам розповів?

— Що я з'явилася як бур'янина серед кущиків полуниці.

І міс Вінтер розповіла мені свою історію.

Хтось почав цупити на городі полуниці. Ні, не птахи: ті зазвичай надкляють ягоду й кинуть її. І не двійнята: вони витоптували рослини і залишали по всій грядці свої сліди. То був якийсь легконогий злодужка, що зривав по ягідці то тут, то там. Обережно, щоб нічого не пошкодити й не залишити сліду. Інший садівник міг би цього і не помітити. Але не Джон.

Того ж дня Джон-копач побачив калюжку води під поливним краном у парку. З крана капала вода. Він закрутив його. Міцно закрутив. Почухав потилицю та й пішов собі займатися своїми справами. Але став пильнувати.

Наступного дня Джон помітив на полуничній грядці якусь постать. Маленьку таку, схожу на опудало через величезний капелюх, що закривав майже все обличчя. Узрівши Джона, істота зникла. Але через день вона з такою настирливістю намагалася поцупити чергову порцію полуниць, що садівникові довелося горлати й махати руками, щоб прогнати її геть. Джон замислився: у кого ж із селян могла бути така маленька й недогодована дитина? І хто б із них міг дозволити цій дитині красти ягоди та фрукти на чужих городах?.. Він ламав голову над цією загадкою, але нічого не міг придумати.

А потім виявилось, що хтось нишпорив у сараї для розсади. «Не міг я кинути старі газети так недбало!» — подумав Джон. А оці ящики — це точно! — він власноруч вичистив і акуратно склав.

Про всяк випадок садівник повісив на дверях замок, перш ніж піти спочивати.

Проходячи повз поливний кран, він побачив, що з нього знову капає вода. Підійшов, машинально закрутив на півоберта. Потім натиснув на нього всією вагою тіла і закрутив ще на чверть. Отакої!

Уночі він, сам не знаючи чому, прокинувся з тривогою в серці. Де ж воно спатиме, мимоволі подумалося йому, якщо не зможе увійти в сарай і вкластися у ящику, загорнувшись у газети? І де ж воно поп'є води, якщо не зможе відкрити так міцно закручений кран? Картаючи себе за дурницю, яку втнув пізно ввечері, Джон розчинив вікно. Заморозку не буде, це точно. Але надто холодно для цієї пори року. А на голодний шлунок іще холодніше. А як страшно самотній малій дитині вночі!

Джон скрушно похитав головою й зачинив вікно. Дивно. Невже хтось полишив свою дитину в енджелфілдському парку? Ні, не може бути.

І все-таки Джонови не спалося. Ще до п'ятої ранку він устав з ліжка, пройшовся парком та городом, оглядаючи овочі, класичний парк і плануючи роботу на день. Цілий ранок садівник приглядався: чи не з'явиться, бува, крислатий капелюх серед фруктових насаджень?

— Що з тобою? — спитала Хазяйка, коли Джон сидів у кухні, мовчки сьорбаючи каву.

— Та так, нічого, — відповів той.

Спорожнивши чашку, він повернувся у парк. І став біля кущів полуниці, стурбовано озираючись довкола.

Нікого.

Під обід Джон підкріпився половиною бутерброда (відзначивши при цьому в себе відсутність апетиту), а другу половину залишив на перевернутому квітковому горщику біля поливного крана. Обізвавши себе старим дурнем, поклав поряд ще й шматок тістечка. Потім відкрив кран, шумно набрав у жерстяну поливалку води, спорожнив на клумбу поруч — і знову набрав. Гуркіт води, що падала

в жерстяну поливалку, рознісся по всьому паркові. Джон навмисне не дивився ні на різні боки, ні перед собою, побоюючись передчасно переполохати маленьку злодюжку.

Виконавши ці приготування, він відійшов трохи поодаль, сів на траву й заходився чистити старі горщики. Це була важлива робота, яку він обов'язково мусив зробити: якщо не почистити горщики в період між посадками, то можна перенести з рослини на рослину якусь хворобу.

Раптом позаду скрипнув кран.

Джон обернувся не відразу, спочатку дочистив горщик: *вжик, вжик, вжик*.

А коли скінчив, блискавично скочив на ноги і — мерщій до крана, як гончак!

Але так поспішати не було ніякої потреби.

Перелякане дитинча спробувало втекти, але перечепилося і впало. Потім підскочило, пробігло кілька кроків — але знову перечепилося і впало. Джон підхопив його, підняв — воно було легке, як кошения, — і різко повернув обличчям до себе, від чого капелюх злетів на землю.

Маленьке хлопчечя нагадувало мішечок із кістками. Худюще від вічного недоїдання. Очі закислі, волосся смердюче, чорне від грязюки. На щоках — хворобливі рум'янці. Джон помацав рукою лоб малюка й ледь не обпікся. Уже в сараї краще розглядив його ноженята: босі, розпухлі, вкриті струпами; з однієї ступні крізь присохлу грязюку поволі витікав гній. «Мабуть, десь колючку глибоко загнав», — подумав садівник.

Дитинча тремтіло. Тремтіло від лихоманки, болло, від голоду й страху. Джонові тоді подумалося, що якби він знайшов у такому стані тварину, то пристрелив би її, щоб не мучилася.

Замкнувши малюка в сараї, він гукнув Хазяйку. Та прийшла. Подивилася. Підійшла ближче, придивилася краще — охнула й відсахнулася.

— Ні, ні, я не знаю, чиє воно. Його б трохи помити, чи що?

— Ти хочеш сказати — відмочити його у діжці?

— Та яка там діжка! Піду на кухню, наллю гарячої води у шаплик.

Вони познімали з дитинчати смердюче ганчір'я.

— Це треба спалити. — І Хазяйка кинула ганчірки на землю.

Бруд аж в'ївся малюкові в шкіру, тут і там на ній виднілися струпи. Вода у першому шапличковій миттево почорніла. Поки наливали чисту воду, дитинча витягли й поставили поруч; воно стояло, голе й худоребре, похитуючись на здоровій нозі, і з нього цівочками стікала сіро-чорна вода.

Джон із Хазяйкою витріщилися на дитину, потім перезиралися між собою — і знову витріщилися.

— Джоне, може, я недобачаю, але скажи, будь ласка, там і справді немає того, чого мені не видно?

— Ні, нема.

— Теж мені парубок знайшовся! Та це ж дівчина!

Вони гріли чайник за чайником, намилювали дитині шкіру й волосся, вишкрябували зашкарублу грязюку з-під нігтів. А вимивши крихітку, простерилізували пінцет і витягли з ноги шпичку — дитинча сіпнулося, але не закричало, — а потім забинтували ранку. Змастили теплою рициною струпи навколо очей. Натерли рідиною проти опіків блошині укуси, а вазеліном — потріскані губи. Розчесали довге, кошлате волосся. Поклали холодні компреси на чоло та палаючі щоки. Потім загорнули у чистий рушник, посадили за кухонний стіл, і Хазяйка заходилася годувати дівчинку з ложечки, поки Джон чистив їй яблуко.

Вона аж захлиналася, ковтаючи суп, аж давилася, запихаючись нарізаними шматками яблука. Хазяйка відрізала кусень хліба, намазала його маслом — дівчинка накинута на бутерброд, як голодне вовчєня.

Джон і Хазяйка мовчки спостерігали за нею. Очиці, очищені від струпів, виявилися скалочками смарагдів. Волосся, висхнувши, явило свій справжній, золотисто-червоний колір. На голодному худому обличчі різко виступали широкі вилиці.

— У тебе теж виникла така сама думка, що і в мене, Джоне?

— Авжеж.

— Скажемо йому чи ні?

— Ні. Але її місце — тут.

— Атож.

Хвилину-дві вони мовчали, розмірковуючи, як бути далі.

— Може, лікаря покликати?

Нездорові рум'яніці на обличчі дитинчати дещо поблякли. Хазяйка приклала руку до чола — і досі гаряче, але температура помітно спала.

— Подивимося, як вона почуватиметься вночі. А лікаря покличемо вранці.

— Якщо буде потреба.

— Та отож — якщо буде потреба.

— Отак вони й вирішили, — сказала міс Вінтер. — І я залишилася.

— А як вас звали?

— Хазяйка намагалася звати мене Мері, але це ім'я якось не пристало. Джон називав мене Тінь, бо я всюди ходила слідком за ним, як тінь. Між іншим, це Джон навчив мене читати. Моїми першими книжками були насінневі каталоги, що зберігалися в сараї, але незабаром я відкрила для себе бібліотеку. Еммеліна ж ніяк мене не звала. У цьому не було потреби, бо я завжди була поруч. А для тих, хто поруч, імена не потрібні. Імена потрібні, щоб звати тих, кого поруч немає.

Якийсь час я мовчала, розмірковуючи над почутим. Дитинча-примара. Без матері. Без імені. Дитинча, саме існування якого було таємницею. Неможливо йому не поспівчувати, однак...

— А як же Аврелій? Ви ж знали, що це таке — зростати без матері! Чому ж ви його покинули, га? А отой скелет, знайдений в Енджелфілді? Тепер я майже певна, що Джона-копача вбила Аделіна, та все ж таки — *що трапилося з нею потім? Розкажіть мені, що сталося в ту ніч, коли здійнялася пожежа?*

Ми розмовляли у темряві, і я не бачила виразу обличчя міс Вінтер, але мені здалося, що вона здригнулася, поглянувши на тіло, що лежало в ліжку.

— Будь ласка, накрийте їй обличчя простирадлом. Я розповім вам про дитину. Я розповім вам про пожежу. Але, може, спершу ви покличете Джудіт? Вона ще нічого не знає. Їй доведеться викликати лікаря Кліфтона. Треба буде зробити необхідні приготування.

Коли Джудіт прийшла, то спершу подбала про живу, а не про померлу сестру. Тільки-но вона поглянула на бліде обличчя міс Вінтер, як відразу ж стала наполягати, щоб та лягла в ліжко і негайно прийняла ліки. Ми разом покотили крісло до її апартаментів; Джудіт допомогла їй вдягнути нічну сорочку, а я тим часом наповнила гарячою водою грілку й поклала її під ковдру.

— Я зараз подзвоню лікареві Кліфтону, — сказала Джудіт. — Ви побудете з міс Вінтер?

Але не минуло й кількох хвилин, як вона знову з'явилася у дверях спальні й поманила мене рукою у передпокій.

— Мені не вдалося з ним поговорити, — шепнула вона, — щось із телефоном. Мабуть, снігопад пошкодив лінію.

Ми опинилися в ізоляції.

Я згадала про телефон працівника поліції, записаний на клаптику паперу, що лежав у мене в сумці, — і з полегшенням зітхнула.

Із Джудіт ми домовилися, що біля міс Вінтер першою чергуватиму я, а вона тим часом зробить в апартаментах Еммеліни всі необхідні приготування. А опісля заступить мене, коли для міс Вінтер надійде пора знову приймати ліки.

Ніч обіцяла бути довгою.

Немовля

Тендітне тіло міс Вінтер вгадувалося в ліжку хіба що з того, як ледь помітно здіймалася й опускалася ковдра. Міс Вінтер дихала потихеньку й обережно, наче боялася, що хтось застукатиме її зненацька за цим заняттям. Світло лампи чітко

окреслювало обриси її голови: вихоплювало з темряви бліді вилиці й висвітлювало білу лінію брів, а очі ніби ховало в глибоких і темних колодязях.

На бильці мого крісла лежала сріблясто-золотиста шаль. Я накинула її на абажур, намагаючись пом'якшити світло, щоб воно не було так немилосердно в очі міс Вінтер.

Я тихо сиділа, тихо пильнувала, а коли вона заговорила, то я ледь почула її шепіт.

— *Хочете знати правду?* Зараз, постривайте...

Слова, злетівши з її вуст, повисли у повітрі; потім, наче трохи повагавшись, знайшли нарешті потрібний напрямок і вирушили в дорогу.

Я не була доброю до Амброса. Хоча могла б. А за інших обставин — неодмінно була б. І мені б не довелося силувати себе: він був високий, дужий, з кучмою волосся, що золотилося на сонці. Я знала, що подобаюсь йому, і він теж був мені небайдужий. Але я прогнала симпатію до хлопця зі свого серця. Бо моє серце належало Еммеліні.

— Ти вважаєш, що я тебе не вартий?

Я вдала, що не почула, але він був настирливий.

— Якщо не вартий, то так і скажи!

— Ти читати не вмієш, — відказала я.

Амброс тріумфально посміхнувся. Узяв олівець із підвіконня в кухні й поволі почав виводити каракулі на клаптику паперу. Це зайняло в нього чимало часу. Літери вийшли кривими. Але напис був досить чітким: *Амброс*.

Закінчивши писати, він гордо подав папірець мені.

Але його героїчні зусилля пропали надаремне: я вихопила в нього папірець, зіжмакала в кульку й кинула на підлогу.

Амброс більше не приходив до кухні попити чаю в обідню перерву. Тож довелося мені пити чай на самоті, сидячи у кріслі Хазяйки, прислухаючись до його кроків та до звуку його лопати. Мені було нудно без нього — і без цигарок. Коли ж він приносив м'ясо, то, увійшовши в дім, просто пе-

редавав мені мішок — без слів, відвернувши очі, з кам'яним обличчям. Він здався. Надія покинула його.

Згодом, прибираючи в кухні, я випадково знайшла отой клаптик паперу, на якому він написав своє ім'я. Мені стало соромно за себе, і, щоб не бачити цієї паперової кульки, я вкинула її до його егерської торби, що висіла за дверима в кухні.

Коли я здогадалася, що Еммеліна вагітна? Кілька місяців по тому, як хлопець перестав заходити до мене на чай. Я побачила це раніше, ніж вона: Еммеліна була не з тих, хто помічає зміни у своєму тілі, не кажучи вже про усвідомлення їхніх наслідків.

Я стала обережно розпитувати її про Амброса, та вона ніяк не могла второпати, про що йдеться, і щиро дивувалася, чому я злюся.

— Коли він прийшов до мене, то був такий сумний!.. Ти повелася з ним нечемно, — сказала нарешті Еммеліна. Її лагідний голос був сповнений співчуття до Амброса і м'якого докору до мене.

Оце і все, що я спромоглася з неї витягнути.

Я вирішила ошелешити її новою.

— Ти що, не розумієш, що в тебе буде дитина?

Легке здивування на мить з'явилося на її флегматичному обличчі — і швидко зникло. Здавалося, ніщо не могло потурбувати її смиренної безтурботності.

Я звільнила Амброса. Заплатила наперед за тиждень і сказала, щоб він більше не приходив. Говорючи з ним, я відвертала очі. Жодних пояснень не дала. Та він ні про що й не питав.

— Тобі краще піти звідси якомога швидше, — сказала я йому.

Але він не міг просто так узяти — і піти. Спочатку Амброс закінчив перервану мною висадку рядка. Потім ретельно вичистив реманент — як і вчив його Джон — і склав усе в сараї, залишивши після себе чистоту й порядок. Потім прийшов до кухні й постукав у двері.

— А як ти збираєшся добувати м'ясо? Ти хоч знаєш, як правильно забивати курча?

Я заперечливо похитала головою.

— Ходімо, покажу.

Амброс кивнув на курник, і я пішла слідком за ним.

— Треба робити все швидко, не марнуючи часу, — навчав він мене. — Швидко і вправно. Не задумуючись.

Швидко захопивши одну з червоноперих курей, що походжали біля нас, він міцно стис її в руках. Потім зімітував рух, наче скручував їй шию.

— Ось бачиш, як треба?

Я кивнула.

— Тоді давай.

Амброс випустив курку; злякано завоктавши, вона незграбно зістрибнула на землю і враз розчинилася серед собі подібних.

— Просто зараз?

— А що ти збираєшся сьогодні їсти на вечерю?

Кури дзьобали зерно, на їхніх спинах виблискувало сонце. Я простягла була руки, щоб схопити одну з них, але курка перелякано відскочила і втекла. Друга так само вислизнула з моїх рук. Однак із третьої незграбною спроби я таки спіймала одну курку. Вона переполохано завоктала і затріпала крилами, панічно намагаючись вирватися й утекти, і мені стало дивно — як же це Амбросові вдавалося так легко з ними справлятися? Поки я відчайдушно намагалася втримати курку під однією рукою, а другою захопити за шию, я увесь час відчувала на собі суворий, критичний погляд хлопця.

— Швидко і вправно, — нагадав мені Амброс.

З його інтонації я зрозуміла, що він має великі сумніви щодо моїх здібностей.

Треба було забити курку. І я твердо вирішила її забити. Ухопивши бідолашну за шию, я стиснула її й крутнула. Але рука чомусь погано слухалася мене. З горлянки птаха вирвався здавлений крик тривоги та розпачу, й на якусь мить я розгубилася. Навіжено смикнувшись і вдаривши крилами, курка вихопилася в мене з-під руки, але я з переляку

неймовірно міцно тримала її за шию. Б'ючи крилами і дряпаючись кігтями, птах несамовито теліпався у повітрі і вже ось-ось мав вирватися з моєї руки.

Аж тут швидким і сильним рухом Амброс висмикнув у мене курку і вправно — в одну мить — скрутив їй голову. Потім простягнув мені тушку; я зробила над собою зусилля і взяла її. Вона була тепла, важка і нерухома.

Амброс затримав на мені погляд, і в цей час на його волоссі заграло сонце. І був його погляд гострішим за кігті, болючішим за удар крила. Бентежнішим за мертвого птаха в моїх руках.

Не зронивши ні слова, він відвернувся і пішов геть.

Але що мені той хлопець? Я не могла віддати йому своє серце: воно належало іншій. Назавжди.

Я любила Еммеліну.

Гадаю, вона теж мене любила. Але Аделіну вона любила дужче.

Це так важко, так болісно — любити одну з двійнят! Коли Аделіна була поруч, серце Еммеліни було зайняте. У такі моменти я ставала їй непотрібна, опинялася по той бік межі, перетворювалася на парію, на зайву істоту, на звичайного стороннього спостерігача за двійнятами і їхнім двійняцьким щастям.

І тільки тоді, коли Аделіна десь подовгу блукала на самоті, з'являлося в серці Еммеліни місце й для мене. Її печаль розлуки ставала для мене радістю спілкування. Мало-помалу вдавалося мені розрадити Еммеліну: то сріблясту нитку їй, бувало, подарую, то якусь блискучу кульку — і вона майже забувала, що її покинули, радо приймаючи моє товариство і мою дружбу. Ми грали біля каміна в карти, співали, теревенили. Нам було весело й радісно вдвох.

Поки не поверталася Аделіна. Змерзла, голодна і зла, вона несамовито вривалася в будинок, і тієї ж миті наш затишний світ для двох припиняв своє існування, а я знову опинялася за межею.

Це було несправедливо. Аделіна була її, тягала за волосся, а Еммеліна все одно любила її. Аделіна часто кидала її саму — а вона все одно її любила. Що б Аделіна не робила, ставлення Еммеліни до неї не змінювалося: ця любов була всеохопною. А я? Я мала таке саме мідно-червоне волосся, що й Аделіна. Я мала очі так само зелені, як і в Аделіни. За відсутності Аделіни я могла запросто обдурити кого завгодно, видавши себе за неї. Але обдурити Еммеліну було неможливо. Її серце знало, хто є хто.

У січні Еммеліна народила немовля.

Про це ніхто не дізнався. Живіт її більшав, і вона ставала дедалі лінивішою. Її не треба було довго вмовляти, щоб вона не виходила з дому. Її і всередині було непогано: сиділа собі то в бібліотеці, то в кухні, то у своїй кімнаті — і позіхала. Її зникнення ніхто й не помітив. А з якого дива? Єдиним відвідувачем у нашому домі був містер Ломакс, який з'являвся в конкретні дні у конкретну годину. Тому мені неважко було кудись заховати Еммеліну ще до того, як він приходив і стукав у двері.

З іншими людьми наші контакти були нечастими і поверховими. М'ясом і овочами ми були забезпечені; я так і не змогла навчитися забивати курей зі спокійним серцем, але я все одно їх забивала. Інколи ми ходили на ферму, щоб купити сиру чи молока, а ще раз на тиждень з крамниці приїздив хлопчик на велосипеді з нашими замовленнями; я зустрічала його на алеї, а потім несла додому кошик із харчами.

Я вирішила, що буде незайвою пересторогою, якщо хлопець із крамниці час від часу бачитиметься й з іншою сестрою. Якось, заставши Аделіну у відносно неагресивному стані, я дала їй монетку і послала назустріч хлопцеві, що приїздив на велосипеді. Мені уявлялося, як він потім скаже у крамниці: «Сьогодні мене стрічала та, друга. Та, що несповна розуму». І мені було цікаво, що скаже лікар Модслі, коли до нього дійдуть слова хлопчика.

Але невдовзі використовувати Аделіну в її власній ролі стало неможливо. Вагітність Еммеліни вплинула на її сестру

вкрай несподівано: уперше в житті в тієї прорізався апетит. З худого кістлявого опудала вона перетворилася на гладеньку дівчину з округлими формами і великими грудьми. Інколи траплялося навіть, що я — у напівтемряві, під певним кутом зору — не могла відрізнити Аделіни від Еммеліни. Тому час від часу — у середу вранці — *тією, що несповна розуму*, доводилося бувати мені. Я скуйовджувала волосся, вимазувала руки, вдягала на обличчя маску знервованої напруженості й виходила назустріч хлопцеві, що привозив нам харчі. Забачивши, як я швидко крокую гравійною доріжкою, він уже здогадувався, що до нього йде *та, що несповна розуму*. І починав нервово стискати і розтискати пальці на велосипедному рулі. Він сторожко, недовірливо передавав мені кошик, швидко засовував до кишень винагороду і хутко вшивався на своєму велосипеді, радіючи, що все обійшлося без пригод. Наступного ж тижня, зустрічаючи мене в ролі самої себе, він із полегшенням посміхався.

Приховувати вагітність Еммеліни було неважко. Важко було всі ці місяці думати про пологи та можливі ускладнення. Я вже знала про небезпеку, яку крили в собі перейми. Матильда, мати Ізабель, не пережила другого нападу пологових мук, і думка про це годинами не йшла мені з голови. Страшно було уявити собі, що Еммеліна страждатиме, що життя її буде у небезпеці. З іншого боку, лікар не був другом у нашому домі, і тому його присутності я не бажала. Він приїхав колись, оглянув Ізабель — і її забрали до притулку. Не можна було дозволити, щоб те саме трапилося з Еммеліною. Він уже колись намагався розлучити двійнят. Не можна було дозволити, щоб тепер він розлучив з Еммеліною *мене*. Окрім того, відразу ж після його приїзду неминуче б виникли ускладнення дещо іншого порядку. Лікар справді повірив (хоча так і не збагнув цього до кінця), що «дівчинка в тумані» нарешті виломилася з панцира німої, схожої на ганчір'яну ляльку Аделіни, яка провела в його будинку кілька місяців; але як тільки він побачить, що дівчат в Енджелфілді насправді *трое*, то відразу ж здогадається про істинний

стан справ. Звісно, на час одного-єдиного візиту лікаря, на час пологів, я змогла б замкнути Аделіну в колишній дитячий кімнаті, і наявність у будинку трьох дівчат лишилася б непоміченою. Але від лікаря усі б дізналися про народження дитинчати, і візитерів було б хоч греблю гати. Зберегти нашу таємницю не вдалося б.

Я чудово усвідомлювала всю непевність свого становища. Я знала, що *моє місце тут*, знала, що *тут мій дім*. Не мала я іншого дому, окрім Енджелфілду, іншої любові, окрім Еммеліни, іншого життя, окрім того, яке я вела в цих стінах. Однак жодних ілюзій щодо моїх прав на Енджелфілд у мене не було. Хто я така? Хіба я маю впливових друзів? Навряд чи можна було сподіватися, що лікар Модслі відстоюватиме мої права. Та й містер Ломакс, який досі співчував мені, либонь, змінить своє ставлення, коли дізнається, що я видавала себе за Аделіну. Наша з Еммеліною взаємна симпатія не важила б за таких обставин абсолютно нічого.

Сама ж Еммеліна, нетямуща і лінива, безтурботно коротала дні у своєму добровільному ув'язненні. Але для мене ці дні були сповнені болісних роздумів і не менш болісних вагань. Як вберегти Еммеліну? Як вберегти саму себе? Щодня я відкладала остаточне рішення до дня наступного. У перші місяці я сподівалася, що це рішення згодом з'явиться саме собою, спонтанно, — хіба ж не вдавалося мені справлятися з набагато складнішими проблемами і в набагато складніших умовах? Отже, і ця проблема неодмінно знайде своє розв'язання. Бували моменти, коли я, вагаючись, кардинально міняла свою думку впродовж однієї хвилини: то хапалася за пальто, збираючись іти до лікаря і все йому розказати, то лякалася, що так я видам себе, а видавши, сама себе приречу на вигнання. І вішала пальто назад на гачок. «Завтра, — казала я собі. — Щось обов'язково придумается завтра».

А потім зненацька настав час, коли думати про завтра вже було запізно.

Я прокинулася від крику.

«Еммеліна!» — промайнуло в моїй голові.

Але то кричала не Еммеліна. Еммеліна несамовито сіпалася і важко дихала, хропла й ронила рясний піт, як коняка; її очі вилізли з орбіт, зуби оголилися. Але вона не кричала. Вона мовчки долала свій біль, наче з'їдаючи його, і він, перетворюючись у її тілі на нову енергію, додавав їй життєвих сил. Крик, що розбудив мене, був не її криком. То кричала Аделіна. Кричала несамовито, не замовкаючи, аж до самого ранку, поки Еммеліна не народила дитину. Хлопчика.

Сталося це сьомого січня.

Еммеліна заснула; уві сні вона посміхалася.

Я викупала немовля. Воно розплющило очі і здивовано вилупилося на мене, вражене дотиком теплої води.

Зійшло сонце.

Час для прийняття рішення я згаляла, так нічого й не вирішивши, але ж ось маємо: ми поза межею небезпеки, ми проскочили її, і з нами все гаразд.

Життя триває. І моє теж.

Пожежа

Мабуть, міс Вінтер відчула наближення Джудіт, бо коли економка визирнула з-за дверей, то застала нас у повній тиші. Вона принесла нам на таці какао і запропонувала підмінити мене, якщо мені хочеться спати. Я похитала головою.

— Зі мною все добре, дякую.

Міс Вінтер також відповіла відмовою, коли Джудіт нагадала, що можна випити ще одну дозу білих пігулок.

Коли Джудіт пішла, міс Вінтер знову заплющила очі.

— Як там ваш вовк? — поцікавилася я.

— Сидить собі тихо в кутку, — відповіла письменниця. — А навіщо йому поспішати? Він цілком упевнений у своїй перемозі. І тому вичікує, коли настане його час. Знає, що я не зчинятиму скандалу і не з'ясовуватиму стосунків. Ми їх уже з'ясували. І пристали на певні умови.

— Які ще умови? — здивувалася я.

— Він дозволить мені закінчити мою історію, а потім я дозволю йому прикінчити мене.

І вона почала розповідати мені історію пожежі, а вовк почав вести зворотний відлік слів.

Поки дитинча не з'явилося, я ніколи про нього особливо й не замислювалася. Звісно, я обмірковувала суто практичні проблеми, пов'язані з необхідністю десь переховувати малюка, і вже мала план щодо його майбутнього. Якщо нам вдасться на якийсь час втримати його появу в таємниці, то я збиралася оголосити про його існування тільки згодом. Попри можливі чутки, його можна буде назвати сиротою, дитиною далекого родича, а якщо людям таки схочеться почухати язика — що ж, вони вільні це робити, але ніщо не змусить нас розкрити імена батьків маляти. Обмірковуючи ці плани, я уявляла собі дитину не інакше, як просто чергову проблему, яку слід буде розв'язати. Не врахувала того факту, що ця дитина — моя плоть і кров. Не врахувала тієї можливості, що я її полюблю.

Це був малюк Еммеліни, і цього вже було достатньо. Це був також і Амбросів малюк, але про це я намагалася не згадувати. А ще він був мій. Я захоплювалася його ніжно-перламутровою шкірою, рожевими випуклими губками, першими непевними рухами його рученят. Мене сповнило несамовите бажання захищати малюка: захищати його заради Еммеліни, захищати Еммеліну заради нього, захищати їх обох заради себе самої. Спостерігаючи за ними обома, я очей не могла від них відвести. Мати й дитя були прекрасні. Моїм єдиним бажанням було уберегти їх від лиха.

Аделіна почала ревнувати до дитини. Ревнувати дужче, ніж до Естер, дужче, ніж до мене. Цього слід було чекати: Еммеліна любила Естер, вона любила мене, але жодне з цих почуттів не могло зрівнятися з її любов'ю до Аделіни. Але дитина... ото ж бо й воно, що дитина є дитина. З її появою все змінилося. Вона узурпувала всю любов Еммеліни.

Ненависті Аделіни до малюка слід було чекати. Я знала, якими гидкими бували прояви Аделіниної злоби, знала про її безтямну жорстокість. Але, виявляється, я й гадки не мала, як далеко ця жорстокість може зайти.

Проходячи повз спальню Еммеліни, я потихеньку прочинила двері, щоб подивитися, чи не прокинулася вже вона. І раптом побачила в кімнаті Аделіну. Вона стояла, схилившись над дитячим ліжечком, і щось у її позі збентежило мене. Зачувши мої кроки, Аделіна здригнулася, різко обернулася і, побачивши мене, прожогом вискочила зі спальні. У руці вона стискала маленьку подушку.

Я перелякано кинулася до ліжечка. Немовля міцно спало, стиснувши кулачок біля вушка, і дихало — легенько так, ніжно, як і належало малесенькій дитині.

Живий, слава Богу!

До наступного разу.

Я почала шпигувати за Аделіною. І тут мені стали у пригоді ті давні часи, коли мені доводилося непомітно, мов привид, пересуватися будинком і довкола нього. Я спостерігала за нею з-за штор і тисових насаджень. У її вчинках мене вражала відсутність видимого сенсу: чи то надворі, чи то в будинку, мало зважаючи на пору дня й погоду, вона виконувала безглузді, часто повторювані дії, спричинені мотивами, непідвладними моєму розумінню. Але поволі один з видів її «діяльності» таки привернув мою увагу. Двічі, а то й тричі на день Аделіна ходила до каретного сараю і виходила звідти, щоразу несучи бляшанку з гасом. Ці бляшанки вона відносила то до бібліотеки, то до вітальні, то до парку. А потім наче забувала про них, втрачаючи інтерес. Вона усвідомлювала, що робить, але віддалено, неясно, рухаючись, наче в напівзабутті. Коли Аделіни поруч не було, я ці бляшанки забирала. Цікаво, що ж вона собі думала про щезлі бляшанки? Мабуть, гадала, що вони живуть потаємним життям і можуть за власним бажанням кудись переміщуватися. Чи, може, спогади про перенесення бляшанок починали здаватися їй снами або планами, які вона ще має реалізувати. Але попри неслухняність

бляшанок із гасом, вона вперто приносила їх з каретного сараю і ховала в будинку в потаємних місцях.

Я, мабуть, витрачала добру половину дня, повертаючи бляшанки до сараю. Але одного разу, не бажаючи залишити Еммеліну та її малюка без захисту, я занесла одну з бляшанок до бібліотеки і заховала її за книжками на верхній полиці. А потім подумала, що це — гарна схованка. Бо щодня повертаючи бляшанки до сараю, я тільки й робила, що підтримувала нескінченність цього процесу. Наче карусель крутила. Треба вилучити бляшанки із замкненого кола і покінчити з цією тяганиною.

Стеження за Аделіною виснажило мене, але тільки не її! Короткого сну їй цілком вистачало. Вона могла прокинутися й бути на ногах о будь-якій годині. Мені ж дуже хотілося виспатися.

Одного вечора Еммеліна рано лягла спати. Хлопчик спав у ліжечку в її кімнаті. Йому болів животик, і малюк цілий день проскиглив, але потім йому стало краще, і він міцно заснув.

Я запнула штори. Слід було йти стежити за Аделіною. А я так стомилася завжди бути насторожі! Я пильнувала Еммеліну та її дитя, поки вони спали, а поки вони не спали, я пильнувала Аделіну. І майже не спала сама. У кімнаті було так затишно, так спокійно! Я відчувала розмірене дихання Еммеліни; воно заспокоювало мене, воно розслабляло. А ще поруч — легенькі, майже нечутні порухи повітря: то дихало маля. Пригадується, коли я прислухалася до їхнього такого гармонійного, такого ідилічного дихання, то намагалася віднайти доречні слова, щоб його схарактеризувати. Була в мене така розвага: завжди перетворювати на слова все, що я бачу і чую. От і тієї миті мені хотілося змалювати словами свої відчуття: як подих Еммеліни і малюка проникає у мене, як ми стаємо одним цілим — вона, дитинча і я, як починаємо всі троє дихати в унісон, немовби єдиним подихом... Ця ідея захопила мене, і я — разом з Еммеліною та її малюком — полинула до царства сну.

Раптом щось розбудило мене. Я спала чутко, як кішка, і відразу ж насторожилася, ще навіть до того як розплющила очі. Не поворухнувшись, не змінивши швидкості дихання, я трохи розплющила очі — і крізь вії побачила Аделіну.

Вона схилилася над ліжечком, витягла немовля і рушила через кімнату.

Я могла крикнути, щоб вона зупинилася. Але я не зробила цього. Якби я гукнула, то Аделіна б відклала втілення свого плану, а дозволивши їй здійснювати його, я дістала змогу з'ясувати її задум і покласти йому край раз і назавжди.

Хлопчик заворушився в її руках. Ось-ось він мав прокинутися. Йому не подобалося, коли його брала на руки не Еммеліна, а хтось інший: тут малюка не могла обманути навіть сестра-близнючка його матері.

Я пішла слідком за Аделіною до бібліотеки і стала крадькома стежити за нею крізь злегка прочинені двері. Малюк лежав на столі, обіч стосу книжок, яким ніяк не вдавалося знову потрапити на полицю, бо я регулярно читала й перечитувала їх. Поряд з акуратним прямокутником книжок я помітила рух у складках ковдри, в яку був загорнутий малюк, і почула приглушене мугикання. Дитинча прокинулося.

А біля каміна стояла навколішках Аделіна. Вона витягала зі скрині вуглини, брала полінця, що лежали поруч, і похапливо засовувала їх у камін. Розпалювати вогонь вона не вміла. А я знала, як це робиться, бо колись Хазяйка навчила мене правильно закладати папір, тріски, вуглини і дрова. Аделіна ж завжди складала все це похапцем і як попало, тому їй ніколи не вдавалося розвести в каміні вогонь.

Мало-помалу до мене дійшло, *що* вона зібралася робити.

Не може бути, щоб у неї щось вийшло! Недогорілі дрова ледь жевріли, і їхнього жару було явно недостатньо, щоб розпалити дрова і вугілля, а сірники я завжди ховала якнайдалі. Вогонь безумства спопеляв Аделіну — але вогонь у каміні розвести вона була безсила. І тим не менш не можна було втрачати пильності: нестримне, шалене бажання Аделіни добути вогонь уже саме по собі було запалювальною сумішшю.

Здавалося, варто їй на щось тільки глянути, як воно враз займеться яскравим полум'ям. Злі чари цього створіння спроможні були навіть воду спопелити.

Із жахом побачила я, як Аделіна кладе на вуглини малюка, загорнутого у ковдру.

Вона озирнулася довкола. Що ж вона шукала? Що ще замислила?

Коли Аделіна рушила до дверей і відчинила їх, я відскочила й заховалася в тінь. Але вона не помітила, що я за нею шпигую. Її думки були зайняті чимось іншим. Звернувши до коридору під сходами, вона зникла з очей.

Я мерщій підбігла до каміна і забрала малюка з жертвовного вогнища. Потім зняла з нього ковдру, загорнула в неї побитий шашелем валик із канапи і знову поклала в камін. Але втекти я не встигла. На сходовому марші почулися кроки і шкребіння об підлогу каністри з гасом. Двері розчинилися, і я ледь устигла сховатися в закуток між полицями.

«Тихо, — беззвучно благала я, — тихенько, не плач», — і пригортала малюка до себе, намагаючись зігріти його теплом власного тіла, щоб він не змерз без ковдри.

Повернувшись до каміна, Аделіна задумливо оглянула його, схиливши вбік голову. Що таке? Невже вона помітила підміну? О, здається, що ні. Ось вона знову стала озиратися, щось шукаючи у кімнаті. Що саме? Що ж їй потрібно?

Малюк заворушився, сіпнув ручкою, смикнув ніжкою, напружив спинку. Це були ознаки того, що він ось-ось заплаче. Я притулила його голівкою до свого плеча і відчула на шиї його спокійне дихання.

«Не плач, манюній, будь ласка, не плач!»

Малий заспокоївся, і я знову стала стежити за Аделіною.

Мої книжки. На столі. Ті, повз які я не могла пройти, не розгорнувши навмання якусь сторінку. Навіщо? А просто так — привітатися з ними; дістати насолоду, прочитавши бодай кілька слів. Який же безглуздий і недоладний вигляд мали мої книжки в руках Аделіни! Аделіна — і книжки?! Це було просто абсурдно. Але коли вона розгорнула

одну з них, мені на якусь мить спало на думку неймовірно: *невже Аделіна збирається читати?!.*

Зовсім ні. Вона почала виривати сторінки. Жменями. Розкидала їх по всьому столі, деякі зісковзнули на підлогу. Закінчивши шматування, вона почала жмакати понівечені сторінки, намагаючись зробити щось на кшталт паперових куль. Як же швидко вона знищила мої улюблені книжки! Наче руйнівний буревій пронісся. Мить — і на столі замість охайних маленьких томиків утворилася велика паперова купа. Хто б міг подумати, що в одній книжці може бути так багато паперу! Мені хотілося закричати, але що б це змінило?.. Слова, прекрасні слова лежали, подерті й зіжмакані, на підлозі, а я стояла, безмовна, ховаючись у тінь.

Аделіна захопила оберемок сторінок і розкидала їх поверх білої ковдри, у яку був загорнутий валик. Тричі ходила вона від столу до каміна з купами паперу, аж поки камін уцерть не наповнився знищеними книжками: «Джейн Ейр», «Грозовий перевал», «Жінка в білому»... Жмути паперу купчилися на погребальному кострищі, а деякі скотилися вниз, на килим, і там приєдналися до тих, що їх вона впустила, несучи.

Одна паперова кулька докотилась аж до мене; я нагнулась й підбрала її.

О, це жахливе відчуття дотику до понівеченого паперу! Покалічені, поламані слова стирчать на всі боки, вже пусті, позбавлені змісту... Який жах! Серце моє стислося від розпачу.

А потім мене охопив гнів. Підхопив, як тріску, і потягнув у вир, де я не могла ні бачити, ні дихати, ні чути. Зашумів у мене в голові, як збурений штормом океан. Мені схотілося заволати, вискочити зі схованки й накинутися на Аделіну, завдаючи їй несамовитих ударів... Але я тримала в руках безцінний скарб Еммеліни, тож нічого не могла вдіяти — просто стояла й тремтіла, і по моїх щоках котилися сльози. А тим часом її сестра знущалася з *мого* скарбу. Паплюжила його.

Нарешті вона зупинилася і вдоволено поглянула на споруджене кострище. Та як не крути, а все одно воно було недоладним. Схибленим, як і сама Аделіна. Усе шкереберть,

як сказала б Хазяйка. Це вогнище ніколи не розгориться, бо папір треба підкладати під низ. Та навіть якби Аделіна склала все так, як слід, воно б усе одно не загорілося: вона не мала сірників. А якби й мала, то однаково не спромоглася б здійснити задуманого: адже хлопчик, який мав стати жертвою, був у моїх руках.

Але найбільшим безумством Аделіни було ось що. Припустімо, що я б нічого тієї ночі не помітила, не змогла б її зупинити. Припустімо, що я б не змогла врятувати хлопчика, і він би згорів живцем. Невже Аделіна могла хоч на хвилину уявити, що спалення сестриної дитини допоможе їй повернути любов і відданість сестри?!

Це було божевільне бажання психічно хворої людини.

Дитинча знову заворушилося в мене на руках і розтулило ротик, щоб запхикати. Що ж робити?

Поки Аделіна стояла до мене спиною, я потихеньку вийшла з кімнати і кинулася до кухні.

Спочатку треба надійно убезпечити немовля, а вже потім розбиратися з Аделіною, подумала я. Мій мозок запрацював із шаленою швидкістю, перебираючи можливі варіанти. Не буде більше Еммеліна любити свою сестру, коли дізнається, що та збиралася скоїти. Не буде більше Аделіни — ні для неї, ні для мене. Ми скажемо поліції, що це вона вбила Джона-копача, і її заберуть до в'язниці. Ні, так не годиться! Краще ми скажемо їй, щоб вона забиралася геть з Енджелфілду, а то ми розповімо поліції... Ні, так теж не годиться. І раптом я придумала! З Енджелфілду заберемося *ми*! Так, саме так! Ми з Еммеліною поїдемо звідси, візьмемо із собою малюка і заживемо новим життям — без Аделіни, без Енджелфілду, але разом, одна з одною.

Ця думка була настільки простою і ясною, що мені стало дивно, як же це я раніше не здогадалася?..

Ось на гачку кухонних дверей висить Амбросова єгерська торба. Я хутко розстібнула її і загорнула малюка в брезентові нутрощі. Блискуче майбутнє уявляється таким близьким і досяжним, що здається реальнішим за похмуре сього-

дення, тож я кладу всередину сумки ще й сторінку з «Джейн Ейр» (щоб не пропала), а також ложку з кухонного столу. Усе це стане нам у пригоді на шляху до нового життя.

Куди ж тепер? Кудись недалеко від будинку, де малий був би у безпеці і де було б достатньо тепло, щоб він не змерз за ті кілька хвилин, які знадобляться, щоб повернутися й переконати Еммеліну піти зі мною...

Тільки не до каретного сараю. Аделіна інколи туди забрідає. Тоді — до церкви. Туди ця навіжена не ходить ніколи.

І я побігла під'їзною алеєю — через цвинтарну браму — до церкви. Там біля передніх рядів лавок були невеличкі килимові подушечки, щоб ставати навколішки під час служби. Я змстила з них тимчасове ліжечко і поклала туди брезентову торбу з малюком.

А тепер мерщій назад, до будинку.

Та коли я була майже поруч, моє майбутнє пропало.

Раптом пролунав глухий вибух, з вікон полетіли осколки шибок, і по бібліотеці поповзло — неначе живе — зловісне яскраве полум'я. Потім одна за другою від високої температури почали вибухати всі інші бляшанки з гасом, розбризкуючи по кімнаті тисячі цівок рідкого вогню.

І на цьому вогненному тлі промайнули *дві постаті*.

Еммеліна!

Я кинулася бігти. Запах горілого вдарив мені у ніздрі ще на вході до зали, хоча кам'яна підлога і стіни залишалися прохолодними — для вогню тут поживи немає. Але у дверях бібліотеки я мимоволі зупинилася: язика вогню ганяються один за одним по шторах від підлоги до стелі, полиці з книжками палають, камін узагалі скидається на переддвер'я пекла... А в центрі кімнати — двійнята. Від превеликого здивування я аж завмерла на якусь мить, попри вогонь і жар. Еммеліна, ця пасивна, покірлива й слухняна Еммеліна відчайдушно гамселила свою схиблену сестричку, відповідаючи ударом на удар, хвицанням на хвицання, укусом на укус. Раніше вона ніколи не давала Аделіні відсічі, а тепер зробила це. Помщаючись за свою дитину.

А над їхніми головами — один спалах вогню за іншим: то вибухали каністри з гасом, посилаючи вниз вогненний дощ.

Я хотіла розтулити рота й гукнути Еммеліні, що її малюк у безпечному місці, але поперхнулася, вдихнувши розпечене димне повітря, й закашлялася. Перестрибуючи через вогонь, я уникаю його, ухиляюся, коли палаюче шмаття падає на мене згори, збиваю його руками на своїй одежі. Ось я нарешті дісталася до того місця, де щойно були сестри, але крізь густий дим мені нічого не видно; я наосліп мацаю поперед собою руками.

Мій дотик налякав двійнят, і вони відразу ж відсахнулися одна від одної.

У якусь мить я побачила Еммеліну, побачила чітко, і вона теж побачила мене. Я хапаю її за руку і тягну за собою — через вогонь, через дим — і ми врешті-решт дістаємося дверей. Але коли Еммеліна розуміє, що я хочу зробити, — забрати її від вогню в безпечне місце, — вона зупиняється. Я смикаю її за руку.

— Із ним усе гаразд. Він у безпеці. — Мої слова схожі на каркання, але їх принаймні можна розібрати.

Але чому ж вона мене не розуміє?

Я знову спробувала пояснити.

— Твій малюк... Я врятувала його.

Чи вона й справді мене почула? Неймовірно, але Еммеліна опирається моєму посмику, її рука вислизає з моєї. Куди вона поділася?! І мені знов не видно нічого, крім темряви.

Спотикаючись, я знову кидаюся в полум'я, наштовкуюся на Еммеліну, хапаю її й тягну за собою.

Але вона не хоче йти зі мною, вона знову вперто повертається до бібліотеки.

Чому?

Тому, що прив'язана до своєї сестри.

Міцними узами двійнят.

Засліплена, з обпаленими легенями, я йду слідком за нею.

Я розірву ці узи!

Заплющивши очі від жару, кидаюся я у бібліотеку, виставляю руки й починаю мацати довкола себе. Ось, нарешті,

я намацала Еммеліну посеред вогню та диму і міцно в неї вчепилася. Я не відпущу її! Я не дам їй померти. Я неодмінно врятую її! Вона опирається, але я несамовито тягну її до дверей і витягую-таки з кімнати.

А двері — дубові. Масивні. Швидко не займуться. Поштовхом я зачиняю їх за собою і замикаю на засув.

А Еммеліна знову тікає від мене і збирається їх відчинити. Щось нестримно тягне її назад, щось сильніше за страх перед вогнем.

У шпарині стирчить ключ, яким не користувалися відтоді, як поїхала Естер; я повертаю його, та він розжарений, він пропікає мою долоню; я відчуваю запах горілої плоти. Еммеліна простягає руку, щоб схопити ключ і знову відімкнути двері. Розпечений метал обпікає її, і я ривком відтягую Еммеліну від дверей, поки вона не встигла оговтатися від шоку.

Раптом страшний, несамовитий крик увірвався в мою свідомість. Якийсь жахливий, нелюдський зойк. Може, це голос самого вогню? Я навіть не знала, звідки він долинає — з того боку дверей чи з цього? Починаючи з низького гортанного звуку, він набирає сили, перетворюється на нестерпний страхітливий вереск; а коли мені починає здаватися, що цей крик ось-ось скінчиться разом із подихом, із яким він вирвався назовні, він... триває — на неймовірно низькій ноті, неймовірно довго... Цей крик, долаючи перепони, наче заповонив увесь світ, поглинув його й кінець-кінцем розчинився в ньому.

А потім залишилося тільки ревіння вогню.

І ось ми надворі. А там — дощ. Мокра трава. Ми падаємо на землю й качаємося по мокрій траві, гасячи тліючий одяг та волосся, відчуваючи обпеченими тілами вогку прохолоду. Лежимо, відсапуючись, притиснувшись спинами до мокрої землі. Я розтуляю рота і ловлю губами дощ. Він падає мені на обличчя, охолоджує очі, й до мене знову повертається зір. Ніколи не доводилося мені бачити такого неба, як тієї ночі: темно-синє, майже чорне, по ньому швидко пливуть темно-сірі хмари; срібні пасма дощу виблискують кинджа-

лами в жовтогарячих спалахах вогню, що долітають з будинку, а сам будинок схожий на вогненний фонтан. Бах! Блискавка крає небо навпіл! Потім знову, знову, знову!

Малюк! Я мушу сказати Еммеліні про малюка. Вона буде дуже рада, що я врятувала його. І все буде добре.

Я обертаюся до Еммеліни — і слова застряють у мене в горлі.

Її обличчя!

Її бідолашне, колись прекрасне обличчя перетворилося на суцільний червоно-чорний опік, закіптюжене криваве місиво!

Куди подівся чарівний погляд її смарагдових очей? Тепер вони спустошені, невидючі, сповнені болу.

Я дивлюся — і не можу впізнати своєї любові Еммеліни.

— Еммеліно! — шепочу я. — Еммеліно, ти мене чуєш?

Вона мовчить.

Серце моє зупинилося від жаху. Що ж я наробила? Невже я?.. Невже я витягла з вогню не ту, що хотіла?

Так страшно дізнаватися, хто вона є насправді!

Але не дізнаватися теж страшно.

— Аделіно! — мій голос дзвенить, немов розбите скло.

Але вона — *оця особа, оця котрась, оця-та-чи-друга, оця-невідомо-хто-така* — вона мовчить!

Нарешті з'являються люди. Вони біжать алеєю, і їхні тризовні крики рвуть на шматки темряву ночі.

Я насилу підводжуся і, пригнувшись, тікаю геть. Ховаюся.

Люди знаходять дівчину, що лежить на траві, і я, пересвідчившись у цьому, залишаю їх наодинці з їхньою знахідкою.

Прибігши до церкви, я перекидаю торбу через плече і мерщій вирушаю в путь, притискаючи до себе дитинча.

А в лісі — тихо. Дощ, затримуваний парасолькою листя, тихо падає на кущі й траву. Дитинча пхикає, а потім засинає. Ноги самі несуть мене до будиночку на іншому боці лісу. Я добре знаю цей будинок, бо не раз приходила до нього в ті роки, коли мені доводилося бути енджелфілд-

ським привидом. Там живе самотня жінка. Підглядаючи у вікно, як вона щось в'язала чи пекла, я дійшла висновку, що ця жінка — людина добросерда, і коли мені доводилося читати у книжках про добрих казкових бабусь, то я завжди уявляла собі її лице.

Я несу дитинча до неї. Заглядаю у вікно, як часто робила це раніше, і бачу, що вона сидить біля каміна і в'яже. Задумливо і тихо. Розпускає уже зв'язане. Сидить собі і смикає за нитки, а спиці лежать на столі поруч. На ганку під навісом сухо, отже, тут можна покласти малюка. Що я і роблю, а потім ховаюся неподалік за деревом і чекаю.

Ось вона відчиняє двері. Піднімає дитинча. З виразу її обличчя я бачу, що з нею йому буде безпечно, бо вона таки добра людина. Ось вона підводить очі й озирається довкола. Навіть якийсь час дивиться у моєму напрямку. Наче й справді щось побачила. Невже я зашуміла листям і виказала свою присутність? Може, взяти і вийти зі схованки? — раптом спало мені на думку. А може, ми потоваришуємо? Я завагалася, та ще й вітер змінив напрямок. І я відчула запах пожарища в ту ж саму мить, що й жінка. Ось вона відвертається, поглядає на небо і злякано зойкає, забачивши дим, що здіймається над маетком Енджелфілд. На її обличчі відбивається страшний здогад. Вона піднімає дитинча ближче до носа й приплюхується до нього. Від малюка йде запах пожежі, якого він набрався від мене. Ще один погляд на стовп диму — і жінка твердим кроком заходить до будинку і замикає двері.

Я залишаюся сама.

Без імені.

Без домівки.

Я — ніхто.

Мені нікуди податися.

Я не маю рідні.

Я вдивляюся в свою обпечену долоню, але не відчуваю болю.

Хто я така?

І взагалі — я ще жива чи ні?

Мені можна піти куди завгодно, але я йду назад, до Енджелфілду, бо це єдине місце, яке я знаю.

Вийшовши з-за дерев, я наближаюся до місця подій. І бачу там пожежну машину.

Ось селяни. Вони прибігли гасити полум'я зі своїми цеберками, а тепер стоять трохи поодаль, із вимазаними кіптявою обличчями, і дивляться, як боротьбу з вогнем продовжують професіонали. Жінки, наче загіпнотизовані, дивляться, як клуби диму злітають у чорне небо. А он швидка допомога. І лікар Модслі — він стоїть навколішки над фігурою, що розпласталася на траві.

Ніхто не звертає на мене уваги.

Ніким не помічена, я стою осторонь від місця, де все вирує. Може, я й справді ніхто? Може, мене не видно взагалі? Може, я загинула у вогні, але поки що цього не усвідомила? А може, я та, хто я завжди й була, — *примара?*

Аж ось якась жінка випадково помічає мене.

— Погляньте, — кричить вона, вказуючи на мене, — вона тут!

Люди повертаються до мене. Здивовано витріщаються. Одна з жінок біжить сказати про мене чоловікам. Ті відводять погляди від пожежі і теж починають дивитися у мій бік.

— Слава Богу! — каже хтось.

Я розтуляю рота, хочу щось сказати — але мені бракує слів. І я не кажу нічого. Просто стою, воруху губами, а з них — ані звуку.

— Не треба нічого говорити.

Це біля мене вже опинився лікар Модслі.

Я невідривно дивлюся на дівчину, що лежить на галявині.

— Вона буде жити, — каже лікар.

Я переводжу погляд на будинок.

Там — вогонь. А у вогні — мої книжки. Думати про це нестерпно. Я згадала сторінку з «Джейн Ейр» — зібгані у жмут слова, які я врятувала від погребального кострища й віднесла разом із дитинчам до жінки, що живе у лісі.

І я заплакала.

— У дівчини шок, — каже лікар одній із жінок. — Одягніть її у щось тепле й побудьте з нею, а я тим часом подбаю, щоб її сестру занесли до карети швидкої допомоги.

До мене підходить якась жінка і починає співчутливо квоктати. Потім знімає з себе пальто, ніжно, як малу дитину, загортає мене в нього і стиха мимрить:

— Заспокойся, бідолашечко, все буде добре, твоя сестричка видужає...

Дівчину, що лежить на траві, піднімають і кладуть на ліжко в кареті швидкої. Потім садовлять туди й мене — напроти ліжка. І везуть нас до шпиталю.

Вона дивиться перед собою. Очі — широко розкриті, невидючі. Поглянувши раз, я намагаюся більше на неї не дивитися.

Лікар швидкої схиляється над нею і, пересвідчившись, що вона дихає, повертається до мене:

— А що в тебе з рукою, га?

Я стискаю праву руку лівою, мій розум не сприймає болю, але тіло видає таємницю.

Лікар бере мою руку, і я дозволяю йому розтиснути мені пальці. На долоні — глибоко впечений знак. Знак від ключа.

— Нічого, загойтсья, — каже він мені. — Не турбуйся. А ти Аделіна чи Еммеліна?

Я мовчу.

Лікар киває іншому лікареві:

— Ти не знаєш, котра з них Еммеліна?

Я не в змозі відповісти, я не відчуваю свого тіла, не можу поворухнутися.

— Менша з тим, — каже лікар. — Згодом дізнаємося. На все свій час.

І починає бубоніти собі під ніс:

— Аделіна — Еммеліна, Еммеліна — Аделіна. П'ятдесят на п'ятдесят, еге ж? Та нічого, все з'ясується саме собою.

Шпиталь. Двері швидкої розчиняються. Скрізь — галас і біганина. Кинуті на ходу фрази. Знервовані вигуки. Ноші ставлять на возик із коліщатами й швидко кудись везуть.

Крісло на колесах. Руки на моїх плечах:

— Сідай, серденько.

Крісло кудись котять. Ззаду мене чути голос:

— Не хвилюйся, дитино, ми вилікуємо тебе і твою сестру. Тепер ти у безпеці, Аделіно.

Міс Вінтер заснула.

Я подивилася на її ледь-ледь відтулений рот, трохи впалий і припухлий, як у малої дитини. На жмуток неслухняного волосся, що ніяк не хотів рівно прилягати до скроні. Уві сні вона здавалася дуже-дуже старою — і дуже-дуже молодю. Із кожним подихом ковдра то здіймалася, то знов опускалася на її худорляві плечі, при цьому злегка чіпляючись облямованим краєм за підборіддя. Міс Вінтер було байдуже, але я все одно нахилилася, підібрала краї ковдри й поправила пасмо сивого волосся на її скроні.

Міс Вінтер і не поворухнулася.

«Вона спить, — подумала я, — чи вже знепритомніла?»

Не знаю, скільки я потім просиділа, спостерігаючи за нею. У кімнаті був годинник, але рух його стрілок значив так само мало, як і розкисла географічна мапа, що плаває на морській поверхні. Я сиділа із заплющеними очима і не спала, наче мати, що пильнує дихання своєї дитини. А час — хвиля за хвилею — накочувався на мене.

Не знаю, як описати те, що сталося *потім*. Може, у мене від втоми почалися галюцинації? Може, я заснула, і все це мені наснилося? Чи міс Вінтер і *справді* сказала своє останнє слово?

— Я перекажу вашій сестрі те, що ви хотіли їй сказати.

Від несподіванки я аж сіпнула й розплющила очі. Але очі міс Вінтер були заплющені. Мені здалося, що вона й досі спить глибоким, спокійним сном.

Я не помітила вовка, коли той прийшов. Я його не почула. Знаю тільки одне: невдовзі перед світанком стало незвично тихо, і я збагнула, що в кімнаті чути лише одне дихання — моє.

Початок

Міс Вінтер померла, а сніг за вікном усе падав і падав.

Прийшла Джудіт, і ми з нею стали біля вікна, вдивляючись у зловісне нічне небо. Згодом поява білого відтінку на ньому сповістила про прихід ранку, й економка сказала, щоб я йшла спати.

Прокинулася я надвечір.

Сніг, який вже встиг упоратися з телефонною лінією, тепер підбирався до підвіконь, до половини засипавши двері. Він відрізував нас від решти світу надійно, мов тюремний ключ. Міс Вінтер удалося втекти; вдалося втекти і тій жінці, яку Джудіт називала Еммеліною, а я воліла не звати на ім'я. Решта ж — Джудіт, Моріс і я — опинилися у пастці.

Кіт нервував. Причиною його занепокоєння став сніг: котові не сподобалася зміна у зовнішньому вигляді його все-світу. Він стрибував із підвіконня на підвіконня і заклично нявчав, звертаючись до Джудіт, Моріса та до мене, наче відновлення статус-кво беззаперечно перебувало у нашій юрисдикції. Натомість смерть хазяйки стала для нього подією вкрай незначущою, якщо він узагалі її помітив.

Снігова блокада наче розширила часові межі всередині будинку, і ми — кожен по-своєму — коротали наше вимушене неробство. Джудіт незворушно куховарила, поралася в буфетах, а коли запас роботи вичерпався, почала робити манікюр і косметичні маски. Моріс, роздратований вимушеним ув'язненням і неможливістю працювати в парку, без кінця розкладав пасьянс, але коли йому довелося

пити чай без молока, то не витримав і дав волю своїм емоціям; тож довелося Джудіт зіграти з ним партію в дурня, щоб заспокоїти його нерви.

Що ж до мене, то я два дні писала свої заключні нотатки, але після завершення цієї роботи зі здивуванням пере-свідчилася, що ніяк не можу сісти за читання. У таку за-метіль не сприймався навіть Шерлок Холмс. Сидячи на самоті у своїй кімнаті, я цілу годину займалася всебічним вивченням своєї меланхолії і того нового відтінку, який нещодавно в ній з'явився. Нарешті я збагнула, що це був сум за міс Вінтер. Мені бракувало її товариства. Тож, споді-ваючись знайти собі компанію, я вирушила на кухню. Моріс радо пограв зі мною в карти, хоча я вміла грати тільки в дитячі ігри. Поки висихали нігті Джудіт, я варила какао і чай без молока, а згодом погодилася, щоб Джудіт зроби-ла манікюр і мені.

Отак ми й просиджували цілими днями утрюх з котом, ув'язнені разом із померлими; здавалося, що навіть старий рік потрапив у пастку разом із нами.

І тільки на п'ятий день велика печаль оволоділа моїм серцем.

Я скрізь прибрала, помила посуд, а поки Моріс його витирав, Джудіт розкладала на столі пасьянс. Така пере-міна ролей усім сподобалася. Коли ж із миттям посуду було покінчено, я покинула компанію й пішла до віталь-ні. Там я розчинила вікно, вибралася з будинку у білий простір і пішла по снігу (з того боку сніг був не дуже гли-бокий).

Увесь мій смуток, стримуваний упродовж багатьох років книжками й бібліотечними полицями, накопився тепер на мене нестримною хвилею. Я сіла на лавку, захищену від снігу високим тисовим живоплотом, і цілком відда-лася своїй печалі, широкій та глибокій, як сніг довкола мене, і такій само чистій і незаплямованій. Я плакала за міс Вінтер, за її привидом, за Аделіною та Еммеліною. За сестрою, за матір'ю і за батьком. А найжахливішим було те,

що я плакала від жалю до себе. Це було горе малої дитини, навіки розлученої зі своєю половинкою; горе дівчинки, яка, схилившись над старою бляшанкою і побачивши там старі папери, зробила несподіване, приголомшливе відкриття; це було горе дорослої жінки, яка сиділа на лавці і плакала серед снігу в примарному світлі зимового дня.

Коли я прийшла до тями, то побачила біля себе доктора Кліфтона. Він обійняв мене за плечі.

— Я знаю, — сказав він. — Я все знаю.

Звичайно ж, він нічого не знав. Тобто знав, але не все. Однак саме це він сказав, і саме ці слова мене заспокоїли. Бо я знала, що він мав на увазі.

У всіх нас є свої печалі, і хоча обриси цих печалей, їх тягар і обшир у кожного свої, присмак гіркоти однаковий для всіх нас. «Я все знаю», сказав лікар Кліфтон, тому що був людиною, — тож у певному розумінні він дійсно мав рацію.

Він повів мене назад, у тепло.

— О Господи! — переполохалася Джудіт. — Я вам какао нагрію!

— І трохи бренді туди додайте, — порадив лікар.

Моріс підсунув до мене крісло й почав шурувати в каміні.

Я потроху сьорбала какао. З молоком: його привіз лікар Кліфтон, приїхавши сюди з фермером на тракторі.

Джудіт укутала мене шаллю, а сама заходилася чистити картоплю на обід. Моріс, вона та лікар час від часу обмінювалися короткими фразами: що приготувати на вечерю, чи скоро вщухне сніг, коли відновлять телефонний зв'язок. Отак, обмінюючись звичайними фразами, вони самі, без моєї допомоги, і розпочали важкий та тривалий процес відновлення буденного життя після того, як його раптово перервала немилостива смерть.

Мало-помалу ці фрази почали з'єднуватися до купи й перетворюватися на повноцінну розмову.

Спочатку я тільки прислухалася до голосів, а потім і сама приєдналася до бесіди.

З днем народження!

Я повернулася додому.

До крамниці.

— Міс Вінтер померла, — сповістила я батька.

— А ти? Ти — як? — спитав він

— Я? Я — жива.

Батько посміхнувся.

— Розкажи мені про маму, — попрохала я його. — Чому вона така?

І він розповів мені:

— Під час пологів їй стало дуже погано. Тебе вона побачила вперше вже згодом, а твою сестру їй не довелося побачити ніколи. Вона сама ледь не померла. На той час, коли мати прийшла до тям, операція з вашого розділення вже відбулася, і твоя сестра...

— І моя сестра померла.

— Так. І ніхто не знав, виживеш ти чи ні. Я ходив від ліжка твоєї матері до твого... Боявся, що втрачу вас обох. Молвився всім знаним мені богам, щоб вони зберегли вам життя. І мої молитви було почуто. Частково. Ти вижила. Але мати так до кінця і не одужала.

Залишався ще один момент, який мені хотілося з'ясувати.

— А чому ти не розповів мені? Не розповів про те, що я — одна з двійні?

Батько повернув до мене згорьоване обличчя, потім ковтнув — і заговорив хрипким від хвилювання голосом.

— Історія твого народження — сумна. Твоя мати вважала, що мала дитина навряд чи сприйме таку історію. Якби я міг, я б узяв цей біль на себе, Маргарет. Я зробив би все заради того, щоб уберегти тебе.

Ми сиділи й мовчали. Мені пригадалася решта запитань, які я хотіла поставити, але потреба в них уже відпала.

Я простягла руку батькові — і в той самий момент він простяг мені свою.

За три дні я встигла побувати на трьох похоронах.

Проводжати міс Вінтер в останню путь прийшло багато людей. Уся країна оплакувала смерть улюбленої письменниці, й тисячі читачів приїхали засвідчити шану її пам'яті. Я ж полишила жалобну церемонію, як тільки з'явилася нагода, бо встигла попрощатися з померлою раніше.

Другий похорон відбувся тихо і спокійно. На ньому були присутні тільки Джудіт, Моріс, лікар Кліфтон і я. Ми ховали жінку, яку впродовж служби священник називав Ем-меліною. По закінченні служби ми коротко попрощалися і роз'їхалися.

Третій похорон був найскромнішим. У крематорії в Бенбері я була єдиною особою, у присутності якої священник зі смиреним виразом обличчя наглядав за переданням «у руки Господа» скелета нерозпізнаної людини. Так, «у руки Господа», хоча саме я «від імені родини Енджелфільдів» забрала опісля урну із прахом.

В Енджелфільді з'явилися проліски. Точніше, тільки-но почали пробиватися крізь мерзлу землю, щоб вистромити зі снігу свої гострі зелені пагігніці.

Я підвелася й прислухалася. То був Аврелій; він саме проходив крізь цвинтарну браму. На плечах у нього був сніг, а в руках — квіти.

— Добридень, Аврелію!

Який він став сумний! Який блідий!

— Ви так змінилися, — зауважила я.

— Погоня за нездійсненим виснажила мене. — Його очі, завжди такі добрі, тепер наче вицвіли і кольором нагадували блякло-блакитне січневе небо. Вони були такі прозорі, що крізь них можна було побачити всю його спустошену, розчаровану душу. — Усе своє життя я намагався знайти свою родину. Хотів дізнатися, хто я. Останнім часом у мене знову з'явилася надія. Я навіть почав був сподіватися на відновлення стосунків з родичами. Але, на жаль, я помилився.

Стежиною, яка заросла травою, ми пройшли між могилами, згребли з лавки сніг і сіли. Аврелій занурив руку в кишеню і видобув звідти два тістечка. Одне він машинально подав мені, а в друге вп'явся зубами сам.

— Це ви мені принесли? — спитав він, поглянувши на урну. — Нею й завершується моя історія?

Я подала йому урну.

— Яка легка! Як повітря. Тим не менш... — Аврелій зробив жест, намагаючись зобразити, як йому тяжко на душі, і хотів був продовжити фразу, але змовк, поставив урну на землю і знову вп'явся зубами в тістечко.

З'ївши все до крихти, він нарешті заговорив знову.

— Якщо вона була моя мати, то чому я був не з нею? Чому не помер разом із нею тут, в Енджелфілді? Чому це вона віднесла мене до будиночку місіс Лав, а сама повернулася до палаючого маєтку? Чому? У цьому немає сенсу.

Аврелій підвівся, зійшов з головної алеї і рушив вузьким лабіринтом між могилами. Я пішла за ним. Нарешті він зупинився біля могили, яку я вже бачила раніше, і поклав на неї принесені із собою квіти. Це був простий, безхитрісний надгробок.

Джоанна Мері Лав

Повік незабуття

Бідолашний Аврелій! Він був такий стомлений! Він ніяк не відреагував, коли я взяла його під руку. Але за мить розвернувся і поглянув на мене.

— Краще не мати історії взагалі, аніж мати таку, що безперервно змінюється. Усе життя я переслідував свою історію, і мені ніяк не вдавалося спіймати її. От телепень! Ганявся за своєю історією, коли поруч була місіс Лав, яка мене так любила!

— Я ніколи не сумнівалася, що вона вас любила.

«Місіс Лав була для Аврелія доброю матір'ю. Кращою, ніж будь-хто із двійнят», — подумалось мені.

— Може, ліпше нічого і не знати? — обережно підкинула я думку.

Він перевів погляд з надгробка на бліде небо.

— Ви й справді так вважаєте?

— Ні.

— А навіщо ж ви тоді це кажете?

Я висмикнула змерзлу руку з-під його руки і засунула її в рукав свого пальта.

— Так уважає моя мати. Вона гадає, що невагома, незначаща історія є кращою за тяжку й сумну.

— Ага. Отже, ваша історія — тяжка й сумна?

Я хотіла була змовчати, та коли мовчанка надто затяглася, стала розповідати Аврелієві свою власну історію.

— У мене була сестра, — почала я. — Близнючка.

Аврелій повернувся і поглянув на мене. Його широкі й дужі плечі чітко окреслилися на тлі зимового неба. Він стояв і мовчки слухав, поки я виливала йому душу.

— Ми народилися з'єднаними. Ось тут... — і я провела рукою по тому місці, де в мене був шрам. — Вона не могла вижити без мене. Їй потрібно було, щоб моє серце билось для неї. А я не могла жити з нею. Вона виснажувала мої сили. Нас роз'єднали, і моя сестра померла.

Моя друга рука накрила ту, яка трималася за шрам, і сильно її притисла.

— Моя мати ніколи не розповідала мені про це. Гадала, що буде краще, коли я не знатиму.

— Бо віддавала перевагу невагомим і незначащим історіям.

— Так.

— Але ви все одно знаєте *вашу*.

Я притисла руку ще дужче.

— Дізналась абсолютно випадково.

— Вибачте, — мовив Аврелій.

Він узяв обидві мої руки у свою величезну долоню, другою рукою пригорнув мене до себе. Моє вухо притислося до його грудей, і крізь одіж я почула пульсування його серця. *Так б'ється людське серце*, подумала я. *Он воно як!*

І я стояла та слухала.

А потім відхилилася.

— А знати — краще? — спитав мене Аврелій.

— Важко сказати. Але коли вже дізнаєшся, то вороття нема.

— А мою історію ви знаєте?

— Так.

— Знаєте мою *правдиву* історію?

— Так, знаю.

Аврелій майже не вагався. Просто зробив глибокий вдих — і відразу наче трошки побільшав.

— Ну що ж, тоді розповідайте, — попросив він.

І я розповіла. Поки я говорила, ми йшли, а коли скінчила, то помітила, що ми опинилися саме в тому місці, де крізь білий сніг пробилися перші проліски.

Тримаючи в руках урну, Аврелій завагався.

— Мені здається, що це супроти правил.

— Мені теж так здається. Але що ми можемо зробити?

— Мабуть, правила втрачають свою чинність у подібних випадках, еге ж?

— Те, що ми задумали, — єдино правильний вихід.

— Тоді до справи.

Кухонним ножом ми видовбали в мерзлій землі отвір над труною жінки, яку я знала як Еммеліну. Аврелій висипав у ямку вміст урни, й ми засипали попіл землею. Потім Аврелій утоптав землю своєю величезною вагою, а зверху ми знову поклали квіти, щоб ніхто нічого не помітив.

— Коли сніг розтане, все зрівняється, — сказав він.

І струсив сніг зі своїх штанив.

— Аврелію, це ще не вся ваша історія.

Я повела його до протилежного боку цвинтаря.

— Про свою матір ви вже знаєте. Але ж у вас був і батько. — І я вказала на надгробок Амброса. — Оце і є оті *A i S*, що ви мені їх показували. То було *його* ім'я. То була *його* торба. У ній він носив дичину. Ось чому там виявилось перо.

Я зробила паузу. Бо сказано і так забагато, щоб Аврелій встиг усе це швидко усвідомити.

Через кілька хвилин він кивнув, і я продовжила:

— Ваш батько був доброю людиною. Ви вдалися в нього.

Здивований Аврелій широко розкрив очі.

Ще одна новина. Ще одна втрата.

— Отже, мій батько теж помер. Так жаль...

— Це ще не все, — лагідно мовила я.

Аврелій поволі перевів на мене погляд, і я прочитала в ньому страх, що історії його втрат не буде кінця.

Я взяла його за руку. І заспокійливо посміхнулася.

— Уже після того як ви з'явилися на світ, Амброс одружився. І в нього народилася ще одна дитина.

Аврелій не відразу збагнув сенс сказаного, а коли збагнув, то стрепенувся від захвату, і його велетенське тіло ожило від радісного передчуття.

— Ви хочете сказати... що у мене... і вона... чи він... чи все ж таки вона...

— Так! Вона! У вас є сестра!

Його лице розпливлося у широкій посмішці.

Я вела далі:

— І в неї теж народилися діти. Хлопчик та дівчинка!

— Небіж! І небога!

Я взяла його за руки, щоб вони не трусилися від радісного хвилювання.

— Це — родина, Аврелію. *Ваша* родина. І ви з ними вже знайомі. Вони чекають на вас.

Крізь цвинтарну браму ми швидко покрокували до білої сторожки. Я ледь встигала за Аврелієм. Він ні разу не озирнувся — тільки біля сторожки зупинився, і то через мене.

— Аврелію! Ледь не забула подарувати вам оце.

Він узяв білий конверт і розкрив його, ніяковіючи з радощів.

Потім витягнув картку і здивовано поглянув на мене.

— Що? Не може бути!

— Так. Може.

— Сьогодні?

— Сьогодні!

Щось найшло на мене тієї миті, і я зробила те, чого ніколи не робила в минулому і ніколи, мабуть, не зроблю в майбутньому.

Я розтулила рота і щосили закричала:

— З днем народження, Аврелію!.. Здоров'я вам і щастя!..

Напевне, то було безглуздя. І вже наступної миті мені стало незручно. Та Аврелієві було байдуже. Він стояв не порушно, розпростерши руки, заплющивши очі і звівши обличчя до неба. І разом зі снігом небеса посилали йому довгоочікуване щастя.

На подвір'ї біля будинку Карен на снігу виднілися відбитки гравців у «нумо, наздожени!»: сліди маленькі і сліди ще менші, чергуючись, утворювали широкі кола. Дітей ніде не було видно, але коли ми підійшли ближче, то почули їхні голоси, що долинали з широкого душла в старому тисовому дереві.

— Зіграймо в Білосніжку!

— Це дівчача оповідка!

— А в яку оповідку ти хочеш погратися?

— В оповідку про ракети!

— Я не хочу бути ракетою. Давай будемо човнами!

— Та ми ж були човнами вчора!

Зачувши, як дзвякнула клямка на хвіртці, дітлахи визирнули з душла; на головах у них були капюшони, і з першого погляду відрізнити братика від сестрички було неможливо.

— Тортовик прийшов!

Карен вийшла з хати і підійшла до нас через двір.

— Хочете, скажу вам, хто це? — спитала вона в дітей, ніяково всміхнувшись до Аврелія. — Це ваш дядечко.

Аврелій переводив спантеличений погляд з Карен на дітей, потім знову на Карен, ніби прагнув очима ввібрати їх усіх і вмістити у своїй свідомості. Йому забракло слів, але Карен сама простягла йому руку, і він узяв її пальці у свою велетенську долоню.

— Якось усе несподівано... — почав Аврелій.

— Може, й несподівано, — погодилася вона. — Але ми до цього швидко звикнемо, чи не так?

Він кивнув.

Діти з цікавістю прислухалися до розмови дорослих.

— У що ви граєтеся? — спитала Карен, щоб якось зайняти їхню увагу.

— Та ми ще не знаємо, — відповіла дівчинка.

— Ми ще не вирішили, — додав її брат.

— А ви знаєте цікаві історії? — спитала Емма в Аврелія.

— Тільки одну, — відповів той.

— Тільки одну? — страшенно здивувалася дівчинка. —

А в тій історії є жабенята?

— Ні, немає.

— А динозаври?

— І динозаврів немає.

— А підземні ходи?

— Нема.

Дітлахи розчаровано переглянулися: хіба ж це історія?

— А от ми знаємо безліч історій, — сказав Том.

— Безліч, — озвалася луною дівчинка, і на її обличчі з'явився замріяний вираз. — Про принцес, жабенят, магічні замки, добрих фей...

— Про гусінь, кроликів, слонів...

— Про всіх-всіх звірів.

— Про всіх-всіх.

І діти замовкли, поринувши у мандри своїми нескінченними казковими світами.

Аврелій дивився на них так, наче ці діти теж з'явилися з якоїсь казки.

— Цілий мільйон історій, — підсумував хлопчик.

— А хочете, я розповім вам одну? — спиталася дівчинка.

Мабуть, Аврелій вже мав забагато історій для одного дня, подумалося мені, але він схвально кивнув головою.

Дівчинка виставила праву руку, тримаючи в ній уявну книжку. А лівою зробила такий рух, наче розгорнула її. Швидко озирнулася, пересвідчуючись, що аудиторія готова слухати, потім знову поглянула на «книжку» і почала:

— Був собі колись...

Карен, Том і Аврелій — три пари очей спостерігають за Еммою, три пари вух ловлять кожне її слово.

Вони будуть гарними родичами.

Я непомітно вислизнула з двору й хутенько подалася вулицею.

Тринадцята казка

Я не публікуватиму біографії Віди Вінтер. Нехай увесь світ із нетерпінням чекає появи цієї історії, але це — не моя історія, і я не маю права її розповідати. Аделіна й Еммеліна, пожежа і привид — усі ці історії належать тепер Аврелієві. Могили на цвинтарі — теж його, разом із днем народження, який він може святкувати на власний розсуд. Правда, яку він дізнався, і так є великим тягарем, тому не варто покладати на його плечі ще й тягар зацікавлених поглядів і безглуздої допитливості. Аврелій та Карен — якщо їм дадуть спокій — зможуть перегорнути цю сумну сторінку і почати нове життя.

Та час іде. Колись Аврелія не стане; одного дня і Карен залишить цей світ. Її діти, Том і Емма, будуть далеко від описаних подій — далі, ніж їхній дядько. За допомогою своєї матері вони почнуть творити свої власні історії — міцні, надійні і правдиві. Настане день, коли Ізабель і Чарлі, Аделіна й Еммеліна, Хазяйка, Джон-копач і дівчина без імені опиняться в такому далекому минулому, що згадка про їхні старезні кістки ні в кого не породить ані страху, ані болю. Усе це стане просто давньою історією, яка вже нікому не заповідіє зла. І коли цей день настане — а я сама на той час буду як давня історія — я подарую Томові й Еммі цей документ. Нехай прочитають його, а якщо схочуть, то й опублікують.

Сподіваюся, що вони його все ж таки опублікують. Бо поки вони цього не зроблять, дух отієї дитини-примари завжди переслідуватиме мене. Вона блукатиме моїми думками, ховатиметься в закутках моїх фантазій, і моя пам'ять лишиться її єдиним майданчиком для ігор. А так, після публі-

кації, в неї буде життя після смерті — небагато, та все ж краще, аніж повне забуття. І це життя після смерті буде більш повним і насиченим, ніж усе її попереднє існування.

Отже, історія дівчинки-примари не буде опублікована ще впродовж багатьох років, а може, і взагалі ніколи. Однак це не означає, що мені нема чим задовольнити цікавість людей щодо Віди Вінтер. Бо дещо я дійсно маю.

Наприкінці останньої зустрічі з містером Ломаксом, коли я вже збиралася йти, він раптом зупинив мене:

— Я тут маю ще одну річ.

І з цими словами містер Ломакс витягнув шухляду і дістав звідти конверт.

Коли я вислизнула непоміченою з подвір'я Карен і рушила до цвинтарної брами, той конверт уже був у мене. Майданчик для будівництва готелю вже розчистили, і коли я спробувала відтворити в пам'яті будинок, у моїй уяві постали лише зроблені мною фотографії.

Але трохи згодом щось мені таки пригадалося. Авжеж. Енджелфілд завжди створював враження будинку, фасад якого дивиться кудись убік. Наче скоса. Нова ж споруда мала бути правильною. І дивитися просто на вас.

Я зійшла з гравійної алеї і попрямувала через засніжену галявину до оленього заповідника та лісу. Під тягарем снігу темні віти схилилися додолу і час від часу роняли на мене білі, немов ватні, грудки. Нарешті я вийшла до схилу, на точку найкращого огляду. Звідти було видно все. Церкву і цвинтар із вінками квітів, що яскравіють на снігу. Головну браму, білу як крейда на тлі блакитного неба. Каретний сарай, без прихистку з кущів та будяків. От тільки будинок зник, зник повністю. Люди у жовтих касках зрівняли минуле із землею, перетворивши його на чистий аркуш паперу. Точку незворотності пройдено. Уже не можна говорити «об'єкт знесення». Тепер слід казати «об'єкт будівництва». Минуле зруйновано. Час будувати майбутнє.

Я витягла конверт із торби. Він терпляче чекав. Належного часу. Належного місця.

Спочатку почерк видався мені химерним — із надзвичайно ретельно, красиво виписаними великими літерами та всілякими завитками, — та все ж я не могла позбутися враження, що автор листа — дитина. Слова ніби нашкрябано невмілою рукою: через нерівномірний натиск вони то ледь виднілися, то, навпаки, здавалися вдавленими в папір. Літери не створювали відчуття цілісності, бо кожну з них було виведено окремо. Це був почерк дитини або дуже старої людини. Лист було адресовано Маргарет Лі.

Я розкрила конверт, витягла вміст і сіла на впале дерево, щоб його прочитати, бо я ніколи не читаю стоячи.

Люба Маргарет!

Це той уривок, про який я вам говорила.

Я намагалася закінчити його, але бачу, що не зможу. Тож нехай ця історія, через яку в усьому світі зчинили скільки галасу, залишається такою, як є. Вона банальна і непереконлива; так собі — щось незрозуміле й недоладне. Чиніть із нею на ваш власний розсуд.

Стосовно ж назви, то перше, що спадає на думку, — «Попелюшчине дитя», але я надто добре знаю читачів і тому розумію, що хоч як би я цю казку не назвала, вона все одно фігуруватиме під іншою назвою, а не тією, яку дала їй я.

Дати нема. Підпису теж нема.

Зате є історія Попелюшки.

Таку її історію — лаконічну, безжалісну і злу — мені ще ніколи не доводилося читати. Речення були схожі на осколки розбитого скла: блискучі і смертельно гострі.

Уявіть собі таке. Хлопець і дівчина. Хтось із них багатий, а хтось — бідний. Найчастіше бідною буває саме дівчина, і в цьому історія, яку я вам розповідаю, не є винятком. Обійшлося без балу. Для цих двох прогулянки у лісі було достатньо, щоб спіткнутися і впасти одне одному в обійми.

Були собі колись добрі феї, та перевелися. Їх не стало. І розповідь моя про ті часи, коли добрих феї давно вже й слід прохов. Гарбуз нашої героїні не перетворився на розкішну карету. Він так і залишився гарбузом. Дівчина повзе додому пізно вночі – звалтована, у закривавленій спідниці. Біля дверей її не зустрічатиме лакей, тримаючи в руках капці з опушкою з кротячого хутра. Про це вона вже знає. Вона ж бо не дурена. Утім, вона вагітна.

Далі у казці йдеться про те, як Попелюшка народила дитину, як вона ростила її у злиднях та поневір'яннях і через кілька років покинула неподалік будинку свого гвалтівника.

Кінець цієї казки несподіваний і жорстокий.

Опинившись посеред незнайомого парку, дитина, голодна й холодна, раптом усвідомлює, що її покинули. За нею – паркова брама, що веде до лісу. Вона незамкнена і прочинена. Може, за брамою й досі її мати? Може, вона ще не встигла далеко відійти? А попереду – сарай, який у дитячій уяві перетворився на маленький будиночок. У ньому можна знайти притулок. Хтозна – може, там і харчі є?

Куди ж податися?

До брами – чи до будиночку?

До брами? До будиночку?

Дитина вагається.

Вона вагається, бо...

І на цьому історія закінчується.

Що це? Дитячі спогади міс Вінтер? Чи просто вигадана історія, яку дитина з багатою уявою створила, аби заповнити порожнечу у своїй свідомості?

Ось вона яка, «Тринадцята казка». Остання, знаменита незакінчена історія.

Я прочитала її, і мені стало сумно.

Поволі мої думки переключилися з міс Вінтер на власне життя. У мене принаймні була мати, попри всі її вади. Невже ж запізно спробувати змінити наші стосунки на краще?..

Але це — уже інша історія.

Я поклала конверт у сумку, підвелася, струсила з брюк шматочки кори і вирушила назад, до дороги.

Мене найняли написати історію життя міс Вінтер, і я з цією роботою впоралася. Я виконала всі умови контракту, усі до єдиної. Один примірник рукопису я маю віддати на зберігання містерові Ломаксу, який помістить його в сейф у підвальному приміщенні банку, а потім дасть розпорядження виплатити мені велику суму грошей. Вочевидь, він навіть не збирається перевіряти: а що, як я віддам йому чисті аркуші?

— Вона ж довіряла вам, — сказав він мені.

Міс Вінтер і справді мені довіряла. Її наміри у контракті, якого мені так і не довелося ані як слід прочитати, ані підписати, були чіткими й недвозначними: вона мала перед смертю розповісти мені свою історію, а я мала її записати. *Що я зроблю з цією історією опісля* — то вже моя особиста справа. Я розповіла правозаступникові про свої плани стосовно Тома й Емми, і ми призначили зустріч для того, щоб зафіксувати мої наміри офіційно — про всяк випадок. І на цьому все мало скінчитися.

Однак я відчуваю певну незавершеність. Не знаю, чи багатьом людям таки судилося прочитати те, що я написала, не знаю, що це будуть за люди, але навіть якщо їх буде обмаль, навіть якщо це станеться багато років опісля — тим не менш я не можу позбутися відчуття, наче я перед ними в боргу. І хоча я розповіла їм усе, що знала про Аделіну, Емеліну й дівчинку-примару, я чудово розумію, що для декотрих цього недостатньо. Я сама добре знаю, що це таке — прочитати книжку, а потім ходити кілька днів та сушити голову: чи покарали вбивцю, кому дісталися діаманти і чи помирилася, врешті-решт, удова зі своєю племінницею. Тож уявляю, як хвилюватимуться читачі: а що ж сталося з Джудіт і Морісом? хто зараз живе у будинку міс Вінтер? чи досі її знаменитий парк перебуває у належному стані?

Що ж, якщо ви дійсно переймаєтеся цими питаннями, я можу задовольнити вашу цікавість. Будинок міс Вінтер не продали; Джудіт і Моріс залишилися в ньому жити: згідно із заповітом, що його залишила письменниця, її маєток і парк мають стати чимось на зразок літературного музею. Ясно, що основну цінність являє собою парк («схожий на несподівано знайдену перлину», як ішлося в перших офіційних коментарях фахівців-садоводів), але міс Вінтер чудово розуміла, що численних відвідувачів приваблюватиме не стільки схожий на витвір мистецтва парк, скільки її репутація талановитої оповідачки. Тож, окрім оглядів кімнат, у будинку слід організувати кафе і книжкову крамницю. Туристичні гіді, що залучають відвідувачів до музею Шарлотти Бронте, зможуть опісля привозити публіку до «Таємничого саду Віди Вінтер». Джудіт так і залишиться економкою, а Моріс — садівником. Але основна робота, яку вони мають виконати, перш ніж будинок стане музеєм, — це прибрати у колишніх апартаментах Еммеліни. Відвідувачів там не буде, бо дивитися в тих кімнатах нема на що.

А ще — Естер. Ото вже ви здивуєтеся! Те, що я розповім, стане для вас цілковитою несподіванкою. Принаймні для мене стало. Я отримала листа від Еммануїла Дрейка. Чесно кажучи, я вже й забула про того пана, а він тим часом продовжував свої пошуки — поволі, методично — і, як це не дивно, врешті-решт знайшов слід Естер Барроу. Отже, містер Дрейк писав:

... Мене збив з пантелику отой італійський слід. Адже насправді гувернантка поїхала зовсім в інший бік — до Америки! Упродовж року Естер працювала діловодом університетського невролога, а рік по тому до неї приєднався — здогадайтеся хто? Лікар Модслі! Його дружина померла (нічого підозрілого, звичайний грип, я ретельно перевірів), і за кілька днів після похорону він уже плив на кораблі. Це було кохання. Вони обоє вже померли, але встигли прожити довге й щасливе життя. У них народилося четверо синів. Один з них написав мені, а я вислав йому оригінал

щоденника його матері. Не впевнений, що нащадок зможе розібрати в ньому більше від одного слова з десяти, а якщо він звернеться до мене по пояснення, то я розповім йому, що його мати знала його батька ще в Англії, коли той ще мав перший шлюб. Якщо ж він не цікавитиметься, то я нічого йому і не пояснюватиму.

До свого листа син Естер додав перелік спільних наукових публікацій своїх батьків. Вони займалися науково-дослідницькою діяльністю й опублікували десятки праць, які високо оцінила наукова спільнота (до речі, жодна з цих праць не стосувалася теми двійнят; гадаю, що Естер і лікар Модслі знали, **коли** слід поставити крапку). Ці праці виходили під спільним підписом: доктор Е. Модслі, місіс Е. Дж. Модслі.

Ви питаєте, чому Е. Дж.? Виявляється, друге ім'я Естер було Джозефіна...

Про що ще вам би хотілося дізнатися? Хто доглядає kota на ймення Привид? Відповідаю. Кіт на ймення Привид перебрався до мене й живе тепер у книжковій крамниці. Сидить собі на полицях там, де є вільне місце, а коли на нього натрапляють відвідувачі, то він сприймає їхні здивовані погляди спокійно і незворушно. Час від часу він сидить на підвіконні, але недовго: його бентежать автомобілі, перехожі, власне вулиця й будівля напроти. Я показала йому короткий шлях через алею до річки, але він його зневажливо ігнорує.

— А ти як думала? — каже батько. — Річка йоркширському коту ні до чого. Йому б торф'яниками погуляти.

Гадаю, батько має рацію. Сповнений приємних сподівань, кіт вистрибує на підвіконня, приглядається, а потім обертається і довго не зводить з мене розчарованого погляду.

Мені неприємно усвідомлювати, що він тужить за домом.

Якось до нашої крамниці завітав лікар Кліфтон. Він сказав, що опинився проїздом у нашому місті, згадав про крамницю мого батька і визнав за потрібне зайти, хоча не надто сподівався знайти в нас те, що його цікавило: рідкісну книжку, присвячену медицині вісімнадцятого століття. Сталося так, що саме ця книжка у нас була, і вони з бать-

ком довго і приязно її обговорювали, хоча книгарня вже давно зачинилася.

Щоб якось віддячити, лікар Кліфтон запросив нас повечеряти у ресторан. Це було так приємно! Він мав їхати за день, тож батько запросив його наступного вечора повечеряти з нашою родиною.

У кухні мати сказала мені:

— Цей лікар — приємний мужчина, Маргарет. Дуже приємний.

Наступного дня ми з лікарем Кліфтоном пішли прогулятися біля річки, але цього разу ми були тільки удвох: батько був надто зайнятий складанням листів. Я розповіла лікареві історію енджелфілдської примари. Він уважно слухав, а коли я закінчила, довгий час не ронив ані слова.

— Пам'ятається, я бачив оту скриньку зі скарбами, — нарешті мовив лікар. — Як же їй вдалося уникнути пожежі?

Я спантеличено зупинилася й замислилася.

— Знаєте, я ніколи про це і не думала.

— Мабуть, це назавжди залишиться таємницею.

Він узяв мене за руку, і ми пішли далі.

Але повернімося до попередньої теми — до kota Привида і його туги за батьківщиною. Коли лікар Кліфтон увійшов до батькової крамниці і побачив, що кіт сумує, він запропонував забрати його й відвезти на батьківщину, до Йоркширу. Але ця пропозиція, якою б слухною вона не була, вкинула мене у стан болісної розгубленості. Бо я не певна, чи зможу так легко розлучитися з Привидом. Кіт, безперечно, поставиться до моєї відсутності так само стримано, як і до зникнення міс Вінтер, — на те він і кіт; але ж я — людина, я вже встигла звикнути до нього і тому хотіла б залишити його при собі.

У листі до лікаря Кліфтона я виклала ці свої почуття, а у відповідь лікар запросив погостювати нас обох — Привида й мене. Запросив нас на місяць, коли надійде весна. А за місяць багато чого можна встигнути!

Лікар Кліфтон висловив сподівання, що наприкінці мого візиту ми, певно, знайдемо взаємоприйнятний вихід. Я теж сподіваюся, що життя kota на ймення Привид матиме щасливе продовження.

А ось тепер — точно все.

Постскрипtum

Або майже все.

Тільки-но здається, що вже кінець, як раптом виявляється, що зовсім ні.

До мене завітала гостя.

Першим її помітив Привид. Я щось мугикала собі під ніс, збираючись у подорож на запрошення лікаря Кліфтона. Розкрита валіза лежала на ліжку. Кіт тупцював сюди-туди: то входив у валізу, то виходив з неї, розмірковуючи, чи треба йому вмоцуватися серед моїх шкарпеток та светрів.

Аж раптом він заляк на місці, нашорошив вуха і спрямував погляд повз мене на двері.

Вона з'явилася не як золотокрилий ангел і не як вкритий саваном привид смерті. Моя гостя була такою ж самою, як і я: темноволоса, досить висока і худорлява. Зустрівши цю жінку на вулиці, ви б не звернули на неї уваги.

Мені хотілося поставити їй сотні, тисячі запитань, але я була така приголомшена, що не в змозі була навіть вимовити її імені.

Вона зробила крок назустріч, обняла мене за плече і притисла до себе — збоку.

— Мойро, — спромоглася я нарешті прошепотіти, — я вже почала була думати, що ти нереальна.

Але вона була цілком реальна. Ось вона — притислася до мене щокую, обійнявши мене за плече, а моя рука лежить на її талії. Ми доторкнулися одна до одної своїми шрами, і всі мої запитання поблякли, змарніли й відлетіли

геть, коли я відчула потік її крові у моєму тілі, відчула, як б'ються в унісон наші серця.

Це була мить Чуда — великого і водночас буденного. У мені завжди жила *пам'ять* про це відчуття. Ця пам'ять була десь далеко, ув'язнена в підсвідомості, а тепер сестра прийшла і вивільнила її. О, це блаженне злиття! Ця єдність, що колись була для нас звичайною, а сьогодні чудесним чином знову до нас повернулася!

Вона прийшла — і ми разом.

Я зрозуміла, що сестра прийшла попрощатися. Що наступного разу, коли ми зустрінемося, до неї прийду я. Що ця наступна зустріч відбудеться не скоро.

А нам і не було куди поспішати. Вона могла чекати, і я теж.

Я змахнула рукою сльози з її щоки, відчула дотик її пальців на своїй — і наші пальці в пориві радості переплелися. Її подих на моїй щоці, її лице зарилося в моє волосся; я сховала носа у вигин її шиї і жадібно вдихала її солодкий запах.

Яке щастя!

То нічого, що вона не може залишитися. Найголовніше те, що вона прийшла. Вона — прийшла.

...Не знаю точно, як і коли пішла сестра. Просто я відчула, що її немає поруч. Потім сіла на ліжко — абсолютно спокійна, абсолютно щаслива. У мене було дивовижне відчуття, наче кров знову прокладає собі інший маршрут, а серце переналагоджує удари — *для мене одної*. Доторкнувшись до мого щраму, сестра оживила його; тепер же він потроху остигав, аж поки не став таким, як і решта мого тіла.

Вона прийшла й пішла. На цьому світі я більше ніколи її не побачу. Моє життя належало тепер тільки мені.

А у валізі спав кіт. Я доторкнулася до нього рукою й погладила. Він розплющив незворушно спокійне зелене око, запитально подивився на мене — і знову його заплющив.

Зміст

ПОЧАТОК	9
Лист	9
Історія Маргарет.....	19
Тринадцять казок.....	33
Приїзд	47
Зустріч із міс Вінтер.....	52
І почалося.....	69
Парк.....	95
Меррілі й дитячий візок.....	106
Лікар Модслі та його дружина.....	116
Кабінет Діккенса	129
Альманахи	134
В архівах «Бенбері Геральд».....	138
Руїни.....	141
Добрий велетень	149
Могили.....	157
СЕРЕДИНА	161
Естер приїхала	161
Скринька з чужими життями	173
Маленька шпигунка у тисових заростях	176
П'ять ног.....	186
Експеримент.....	190
Чи вірите ви у привидів?	198
У пошуках Естер.....	207
Він зник!	216
Після Чарлі	221
Знову в Енджелфілді	229
Місіс Лав вив'язує п'ятку на сірій шкарпетці	235
Спадщина	242
«Джейн Ейр» у печі	252
Обвал.....	260
Срібний парк	263
Фонетична абетка	267
Драбина	269
Вічні сутінки.....	281
Скам'янілі сльози	291
Підводна криптографія.....	295
Волосся.....	298
Доц і тістечко	305
Возз'єднання.....	312
У кожного є своя історія	316
Грудневі дні.....	322
Сестри	327
Щоденник і поїзд	333
Руїнування минулого	347
Щоденник Естер (продовження)	358
ЗАКІНЧЕННЯ	368
У казці з'являється привид	368
Скелет.....	374
Немовля.....	385
Пожежа	393
ПОЧАТОК	409
З днем народження!	412
Тринадцята казка.....	420
Постскрипtum	428

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
- у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

**Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці**

e-mail: publish@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Літературно-художнє видання

СЕТТЕРФІЛД Діана
Тринадцята казка

Роман

Керівник проекту *З. О. Бакуменко*
Координатор проекту *Г. В. Сологуб*
Редактор *М. М. Безпала*
Художній редактор *Н. В. Переверзева*
Технічний редактор *А. Г. Вєрвєвкін*
Коректор *Л. В. Хворост*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № 04059243Ю0017536 від 13.03.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@flc-bookclub.com

Сеттерфілд Д.

С33 Тринадцята казка: роман / Діана Сеттерфілд ; пер. з англ. В. Горбатько — 2-ге вид. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007, 2016. — 432 с.

ISBN 978-617-12-2224-3 (PDF)

ISBN 978-617-12-1529-0 (укр.)

ISBN 978-0-7528-8167-6 (англ.)

Маргарет Лі працює в батьковій книжковій крамниці й із задоволенням читає старовинні та рідкісні книжки. Якось вона натрапляє на книжку відомої письменниці Віди Вінтер «Тринадцять казок про чудесні перетворення і розпач», у якій насправді лише дванадцять оповідей. Тоді ж вона дістає пропозицію від знаної вигадниці записати правдиву історію її життя.

Допитливій та кмітливій Маргарет доведеться не лише розгадати загадку «тринадцятої казки», а й зустрітися зі своєю сестрою-близнючкою... яка померла під час народження.

ББК 84(4Вел)